

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

DR. CSÉCSY ANDREA

A SZERZŐDÉSSZEGÉS JOGKÖVETKEZMÉNYEINEK
ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGI ELEMZÉSE

PhD ÉRTEKEZÉS

Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi
Doktori Iskola

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Bragyova András

A doktori program címe:

A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány
továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai fejlődési
tendenciákra

Tudományos vezető: Prof. Dr. Bíró György

MISKOLC
2008

TARTALOMJEGYZÉK

A TUDOMÁNYOS VEZETŐ AJÁNLÁSA	4
I. BEVEZETÉS	5
II. A SZERZŐDÉSSZEGÉS JOGINTÉZMÉNYEINEK TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE	11
1. A POLGÁRI JOGI FELELŐSSÉG TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE	11
1.1. <i>A felelősség jelentősége a szerződészegés körében</i>	11
1.2. <i>A polgári jogi kárfelelősség kialakulása</i>	13
1.3. <i>A vékességen alapuló polgári jogi felelősség átalakulása</i>	22
1.4. <i>A kárfelelősség magyar intézménytörténete</i>	24
1.5. <i>Magyar tudománytörténet a polgári jogi felelősség területén</i>	26
2. SZERZŐDÉSSZEGÉS A RÓMAI JOGBAN	31
2.1. <i>A hibás teljesítés római jogi gyökerei</i>	31
2.2. <i>Késedelem a római jogban</i>	36
2.3. <i>A lehetetlenülés szabályai az ókori Rómában</i>	40
3. A SZERZŐDÉSSZEGÉS JOGINTÉZMÉNYEINEK FEJLŐDÉSE A MAGYAR MAGÁNJOGBAN	42
3.1. <i>A szerződészegés általános megítélése a Ptk. megszületése előtt</i>	42
3.2. <i>A késedelem szabályai a Ptk. hatálybalépése előtt</i>	48
3.3. <i>A szolgáltatás lehetetlenülésének jogkövetkezményei a Magánjogi Törvényjavaslat szerint</i>	56
3.4. <i>A hibás teljesítés szabályai a Magánjogi törvényjavaslatban</i>	61
4. A SZERZŐDÉSSZEGÉS KODIFIKÁLT SZABÁLYAI A PTK. HATÁLYBALÉPÉSEKOR	65
4.1. <i>A kötelezeti késedelem</i>	65
4.2. <i>A jogosulti késedelem</i>	67
4.3. <i>A hibás teljesítés</i>	68
4.4. <i>A jótállásra vonatkozó rendelkezések</i>	82
5. A HIBÁS TELJESÍTÉSRE VONATKOZÓ SZABÁLYOK MÓDOSULÁSA AZ 1977. ÉVI IV. TÖRVÉNY ALAPJÁN	85
III. SZERZŐDÉSSZEGÉS JOGINTÉZMÉNYE AZ ANGOL JOGBAN	91
IV. A SZERZŐDÉSSZEGÉS SZABÁLYAINAK JELLEGZETESSÉGEI A NÉMET JOGBAN	97
V. A SZERZŐDÉSSZEGÉS ESETEI A HATÁLYOS JOGUNKBAN VALAMINT AZ ANGOLSZÁSZ ÉS NÉMET JOGBAN	101
1. A KÖTELEZETTI KÉSEDELEM A MAGYAR JOGBAN	101
2. A JOGOSULTI KÉSEDELEM HATÁLYOS SZABÁLYAI	106
3. A KÖTELEZETTI KÉSEDELEMRE VONATKOZÓ SZABÁLYOK A BGB-BEN	111
4. A JOGOSULTI KÉSEDELEM A NÉMET JOGBAN	116
5. A LEHETETLENÜLÉS SZABÁLYAI A MAGYAR JOGBAN	119
6. LEHETETLENÜLÉS AZ ANGOL JOGBAN	123
7. A LEHETETLENÜLÉS SZABÁLYAI A NÉMET JOGBAN	126
8. A TELJESÍTÉS MEGTAGADÁSÁNAK SZABÁLYAI A PTK.-BAN	130
9. A HIBÁS TELJESÍTÉS HATÁLYOS SZABÁLYAI A MAGYAR JOGBAN	131
9.1. <i>A hibás teljesítés meghatározása</i>	131
9.2. <i>A hibás teljesítés szabályainak változásai a Európai Parlament és Tanács 1999/44/EK Irányelve alapján</i>	137
9.3. <i>A jótállás hatályos rendelkezései</i>	143
9.4. <i>Kártérítés a hibás teljesítés körében</i>	146
10. HIBÁS TELJESÍTÉS AZ ANGOLSZÁSZ JOGOKBAN	159
11. A HIBÁS TELJESÍTÉS SKANDINÁV FELFOGÁSA	169
12. A HIBÁS TELJESÍTÉS SZABÁLYAI A NÉMET JOGBAN	173
VI. ELŐRELÁTHATÓSÁGI KLAUZULA A SZERZŐDÉSEK JOGÁBAN	183
VII. A SZERZŐDÉSSZEGÉS JOGKÖVETKEZMÉNYEINEK SPECIÁLITÁSAI AZ ATIPIKUS SZERZŐDÉSEK KÖRÉBEN	201

1. AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK MAGÁNJOGI JOGALKOTÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI.....	201
1.1. A jogharmonizáció alapkérdései a szerződések jogának területén.....	201
1.2. Az irányelvi szabályozás indokai.....	204
2. SZERZŐDÉSSZEGÉS AZ ATÍPIKUS SZERZŐDÉSEK KÖRÉBEN.....	208
2.1. A szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség jelentősége.....	208
2.2. A fogyasztó elállási joga.....	213
2.3. A szerződésszegés kidolgozott rendszere a timesharing szerződések körében.....	219
VIII. TERMÉKFELELŐSSÉG: A HIBÁS TERMÉK ÁLTAL OKOZOTT KÁROK.....	223
1. TERMÉKFELELŐSSÉG AZ USA JOGÁBAN.....	224
2. TERMÉKFELELŐSSÉG AZ EURÓPAI UNIÓBAN.....	229
IX. A SZERZŐDÉSSZEGÉS SZABÁLYAI AZ ÚJ PTK. TERVEZETÉBEN.....	235
1. A SZERZŐDÉSSZEGÉS ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI.....	236
2. A SZERZŐDÉSSZEGÉS EGYES ESETEI.....	258
2.1. A kötelezetti késedelem.....	258
2.2. A jogosult átvételi késedelme.....	260
2.3. A fizetési késedelem külön szabályai.....	261
2.4. A teljesítés meghiúsulása.....	262
2.5. A teljesítés megtagadása.....	263
2.6. Jognyilatkozat tételének elmulasztása.....	264
2.7. A hibás teljesítés.....	264
2.8. Jótállás.....	274
2.9. A hibás teljesítés különös szabályai.....	277
X. ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK, JAVASLATOK DE LEGE FERENDA.....	279
XI. MAGYAR NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ.....	302
XII. IDEGEN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ.....	305
IRODALOMJEGYZÉK.....	308

A TUDOMÁNYOS VEZETŐ AJÁNLÁSA

A jelölt a polgári jog területén a szerződésszegés témakörének, jogi kérdéseinek és problémáinak elemzését tűzte ki PhD dolgozata céljául és ezek feldolgozása után – a külföldi jogösszehasonlítás és az Unió szabályozás eredményeit is szem előtt tartva – megfogalmazza következtetéseit és de lege ferenda javaslatait.

A szerződések joga a magánjog területén az alapvető szükségletek kielégítését biztosítja. A szerződésszegés valamennyi formája (a késedelem, a hibás teljesítés és a lehetetlenülés) ennek a szükségletnek a kielégítését akadályozza meg. A jogintézmény fontosságára tekintettel tehát a témaválasztással mindenképpen egyet lehet érteni.

A dolgozat célja, hogy a szerződésszegés jogintézményét történeti, gyakorlati és az angolszász, valamint a német jog szabályainak bemutatásával jogösszehasonlító módszerrel elemezze, különös figyelmet fordítva a folyamatban lévő polgári jogi rekodifikáció módosító elképzeléseire. A kitűzött cél megvalósulását a jelölt elkészített dolgozata egyértelműen bizonyítja.

A magam részéről a szerződésszegés témakörének az alkalmazott módszerrel történő feldolgozását fontosnak tartom, és külön kiemelném az értekezés eredményeinek a hasznosítási lehetőségét a folyamatban lévő kodifikációs munkálatok során.

A jelölt felkészültségét bizonyítja, hogy a PhD dolgozata előtt mintegy tíz nagyobb lélegzetű és kizárólag a szerződésszegés témakörében megjelent előzetes publikációval rendelkezik.

A dolgozatot jelenlegi állapotában mind formai, mind tartalmi szempontból alkalmasnak tartom a PhD. nyilvános vitára.

Prof. Dr. Bíró György
egyetemi tanár
doktori tudományos vezető

I. BEVEZETÉS

A szerződések joga a magánjog területén különös jelentőséggel bír. Gazdaságszervező jellege mellett alapvető szükségletek kielégítését, a tulajdonjog megszerzését, tulajdonosi részjogosítványok gyakorlását, jogviszonyok rendezését biztosítja. A kötelmi jog dinamizmusában a szerződések kiemelt szerepet töltenek be a kötelemlenkeztető tényállások körében. A magánjog hagyományosan diszpozitív, akaratautonómiát tiszteletben tartó jellege főképpen ezen a területen figyelhető meg, a szabályozás természetéből és a jogterület sajátosságaiból következően a leginkább kötetlen szabályok ebben a körben találhatóak a polgári jogon belül. A felek között relatív szerkezetű jogviszonyt létrehozó szerződések kialakítása, a feltételek kimunkálása területén a felek szabad jogosítványokkal rendelkeznek. A szerződési szabadság alapelve biztosítja, hogy az állam a szerződésekre irányadó szabályok meghatározása során csupán olyan kötelező jellegű előírásokat fogalmazhat meg, melyek a szerződő felek érdekeinek védelmét, a szerződésben foglaltak állami kikényszeríthetőségének biztosítását vagy éppen a szerződéses jogviszonyban kiszolgáltatottabb fél (fogyasztó) védelmét szolgálják.

A szerződések jogának alapjai évtizedek óta változatlanok. A szerződés egyes létszakaszában a feleket illető jogosultságok és őket terhelő kötelezettségek javarészt a felek szabad megállapodásán nyugszanak. Kétségtelen azonban, hogy a szerződés diszfunkcióinak körében a szerződő felek érdekeinek védelmét szolgáló jogintézmények hangsúlyos szerepet játszanak. A szerződésszegés a szerződési folyamat normális lefolyásának megakadása, olyan rendellenesség, amely a *pacta sunt servanda* elvével ellentétesen hat. Figyelembe véve azt, hogy a szerződés megkötésére a szerződő feleket valamely szükségletük kielégítése indítja, a szerződésszegés ennek a szükségletnek a kielégítését akadályozza meg. A teljesítés valamennyi

szerezéses jogviszony központi eleme. A teljesítésben realizálódnak azok az érdekek, melyek a szerződéskötésre indították az autonóm elhatározásukból egymással összekapcsolódó feleket. Amennyiben a teljesítés folyamatába valamilyen hiba csúszik, a polgári jognak olyan igényérvényesítési lehetőségeket és jogvédelmi eszközöket kell biztosítania, melyek egyszerre felelnek meg a gyorsaság, hatékonyság és a lehetőségekhez mért formátlanság követelményének.

A szerződésszegés megítélése sajátos abból a szempontból is, hogy két – egymásnak látszólag ellentmondó – érdek konfliktusát kell feloldani az azt orvosló jogvédelmi eszközöknek. A polgári jogban hagyományosan alkalmazott vagyoni egyensúly helyreállítása (*in integrum restitutio*) mellett a szerződések teljesítéséhez fűződő érdek (*pacta sunt servanda*) sem szenvedhet csorbát. A szerződésszegő fél magatartásával szemben igénybe vehető eszközöket így csoportosíthatjuk aszerint, hogy a szerződéskötést megelőző állapot helyreállítását, a károk megtérítését célozzák, vagy lehetőséget biztosítanak a jogosultnak a szerződés eredeti tartalmának megfelelő szolgáltatás követelésére, a szerződési érdek beteljesülésére. Szintén jelentőséget kell tulajdonítanunk annak a körülménynek is, hogy a szerződésszegés – mint helyzet – bekövetkezésére a szerződő feleknek van-e ráhatásuk, felelőssé tehető-e a szerződésszegésért. A felróhatóságon alapuló szubjektív jogvédelmi eszközök mellett pontosan a vagyoni egyensúly visszaállítása és az értékeltolódások kiigazítása okán szükség van olyan jogkövetkezményekre is, melyek felróhatóságtól függetlenül segítik a felek közötti jogviszony rendezését, lezárását. A kétféle szankció viszonya számos problémát vet fel. Az igények kumulálása elsősorban az érvényesítésükre nyitva álló határidők különbözősége miatt merül fel kérdésként.

A kártérítés – mint a felelősség megállapításának általános következménye – a szerződésszegés körében is alkalmazható jogvédelmi eszköz. A kontraktuális és deliktuális felelősség szabályai a hatályos magyar Polgári

Törvénykönyvben nem különülnek el élesen egymástól. Az új magyar Ptk. rekodifikációja során születő elképzelések és javaslatok szerint azonban a két felelősségi forma közötti különbség érzékelhetőbbé válik az új kódexben. A központi kérdés a szerződésszegésből eredő károk megtérítése során, hogy melyek azok a hátrányok, melyek megtérítésére lehetősége van a jogosultnak. Az előreláthatóság korlátjának felállításával a közvetett károk kiszűrésére nyílik lehetőség.

A szerződésszegés esetei rendkívül sokszínűek. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a szerződésben vállalt bármely kötelezettség nem vagy nem megfelelő teljesítése szerződésszegésnek minősül. Azonban maguk a felek is különbséget tesznek a szerződéses kötelezettségeik között, így azok megszegése, nem teljesítése is eltérő kihatással van a szerződésben megtestesülő jogosulti érdekekre. A késedelem, a hibás teljesítés, a lehetetlenülés, a teljesítés jogos ok nélküli megtagadása azok a nevesített szerződésszegő magatartások, melyek a szerződési folyamatot alapvetően akasztják meg, egyértelműen gátolják a szerződés elsődleges céljának, a szerződésszerű teljesítésnek a bekövetkezését. Lehetnek azonban olyan szerződésszegések, melyek látszólag csupán a teljesítést megelőző, jellemzően tájékoztatási kötelezettségek elmulasztásában öltenek testet. Mivel a szerződési folyamat egy irányba tart, a teljesítés felé halad, így gyakran a részkötelezettségeknek minősített szerződési rendelkezések is jelentősen befolyásolhatják a teljesítés mozzanatát.

A szerződések hagyományosan kiegyensúlyozott jellege az elmúlt évtizedek társadalmi, gazdasági átrendeződéseinek és a technika rohamos fejlődésének következtében megbomlott. A szerződő felek jogállásában olyan egyenlőtlenségek jelentek meg, melyek a klasszikus szinallagmatikus kötelmi jogi helyzetet tarthatatlanná tették számos szerződéstípus esetében. A fogyasztói társadalom igényeinek megfelelően szinte valamennyi jogrendszer kialakította fogyasztóvédelmi indíttatásból a szerződésszegés fogyasztói

szerződésekre vonatkoztatott rendszerét. Ezzel az addig egységes szerződésszegési szabályok megbomlottak. A fogyasztói szerződések sajátos jellegéből következik, hogy nem pusztán a szerződésszegés jogkövetkezményei lehetnek mások – jellemzően többek, – mint a hagyományos „kereskedelmi” kontraktusok körében, de az igényérvényesítésre nyitva álló határidők, valamint az igényérvényesítés lehetőségei is új eszközökkel bővültek.

A szerződések jogának legfontosabb alapelemei (a konszenzus követelménye, a szerződési szabadság elvének tiszteletben tartása, a szerződésekhez fűződő relatív törvényerő betartatása, stb.) közös értékei az európai jogi kultúrának. Az Európai Közösségek magánjogot is érintő jogegységesítési folyamatában a szerződések joga a középpontba került. Az áruk, a szolgáltatások, a tőke, a személyek szabad mozgásának és az egységes belső piac zavartalan forgalmának biztosítása ugyanis közvetlen kapcsolatban áll a tranzakció jogi hátterét jelentő szerződések jogával. A tagállamok közötti kereskedelmi kapcsolatok területén kézenfekvőnek tűnik az azt áthidaló megoldás, hogy a nemzetközi kollíziós magánjog lehetőséget biztosít a szerződő feleknek, hogy a szerződési szabadság továbbgondolásaként ne csak kontraktusuk tartalmát, de az arra alkalmazandó jogrendszert is megválasszák. Az üzleti kapcsolatok kialakításában azonban nagy jelentősége van annak, hogy az európai gazdasági tér forgalmát közvetlenül befolyásoló tagállami joganyag mennyire széttagolt. A jogegységesítési törekvések így kiemelt figyelmet szentelnek a szerződések jogának. A fogyasztóvédelem az a közös hivatkozási alap, melynek segítségével konkrét jogforrások (elsősorban irányelvek) kerültek elfogadásra az Európai Közösségek Tanácsában, elsősorban atipikus kontraktusok, különleges kereskedési formák vonatkozásában. A jogegységesítés másik szegmensét jelentő kutató, rendszerező projektek körében nagy jelentőségű az Európai Szerződési Jog Alapelvei (PECL) elnevezésű dokumentum, mely a tagállamok szerződési

jogának hagyományaiból építkezve egy általános kötelmi jogi szabályanyagot épített fel.

Az értekezés a szerződészegés magyar és külföldi szabályait veti össze különös figyelmet fordítva a folyamatban lévő magyar polgári jogi kodifikáció módosító elképzeléseire. Célja, hogy az új kódex tervezett szabályait a nemzetközi és történeti jogösszehasonlítás eredményeinek tükrében elemezze, majd konstruktív kritikai észrevételeket tegyen. Figyelembe véve az európai jogegységesítés eredményeit, valamint azt a tényt, hogy a szerződések joga kilépett a nemzeti keretek közül, és a gazdasági tevékenység jellemzően határokon átnyúló volta következtében közösségen belüli és kívüli partnerekkel kötött kontraktusokat generál, nem csupán az egyes jogrendszerek eltérő megoldásai, de az európai irányelvek, más kutatási eredmények, valamint a Bécsi Vételi Konvenció is elemzésre kerül.

A dolgozatban nem kerülnek külön fejezetként elemzésre a hatályos Ptk. szabályai között szereplő szerződészegés közös szabályai, melynek alapvető oka az, hogy a német, illetve az angol joganyag nem tartalmaz a szerződészegés vonatkozásában közös szabályokat, amelyet, mint látni fogjuk, például a német jog egyik legnagyobb hiányosságaként jegyzik a jogirodalomban. Ezen oknál fogva nem volt mód a közös szabályok tekintetében jogösszehasonlítást végezni. Természetesen a magyar jogi szabályozás körében a dolgozat több esetben kitér egy-egy kérdéskör elemzése során a közös szabályokban kodifikált rendelkezésekre, így többek között a szerződészegésért fennálló felelősség, a közreműködőért való felelősség és a felelősség kizárásának kérdése a dolgozat több fejezetében is megjelenik, illetve a hibás teljesítés fogalma kapcsán az osztható és oszthatatlan szolgáltatások problematikája is bemutatásra kerül.

A common law-ban a szerződésbe foglalt bármilyen feltétel be nem tartása minősül szerződészegésnek, breach of contract-nak. Ezért például nem ismeri

a késedelem, illetve a szerződés megtagadásának jogi fogalmát. A német jog a szerződés nevesített eseteként szintén nem ismeri a szerződés megtagadását, tekintettel arra, hogy BGB abból indult ki, hogy a szerződésszegés esetei lényegében vagy lehetetlenülésre, vagy késedelemre vezethetők vissza, azaz a szerződésben foglaltakat vagy véglegesen, vagy időlegesen nem teljesítik. Így a hatályos magyar joggal párhuzamosan bemutatott angolszász és német szabályozás tekintetében nem volt mód a teljesítés megtagadása vonatkozásában jog-összehasonlítás elvégzésére.

A dolgozat a jogszavatosság kérdését nem teszi vizsgálódásának tárgyává egyrésztől abból a megfontolásból, mert a római jogtól napjainkig ez a kérdéskör az egyes szerződéseknél (adásvétel, bérlet) került szabályozásra és nem a kötelmi jog általános részében, másrésztől a PhD. értekezésekre kirótt területi korlátokra tekintettel, nem lett volna mód a jogintézmény elmélyült bemutatására. Megjegyzendő, hogy az új Ptk. üdvözlendő módon – szakítva a hagyományokkal – a jogszavatossági szabályokat a szerződési jog általános részébe helyezi el, ezzel alkalmassá téve valamennyi forgalomképes vagyoni értékű jog és követelés átruházására vagy hasznosítására vonatkozó szerződések vonatkozásában felmerülő jogi hiba orvoslására.

A választott tárgyalási mód a szerződésszegés jogintézményeinek fejlődéstörténetéből és a szerződésszegésért fennálló felelősség teoretikus megközelítéséből indul ki, majd az egyes szerződésszegési módok köré csoportosítja és ütközteti a különböző jogrendszerek megoldásait. Tekintettel arra, hogy a szerződésszegés körében ismert jogkövetkezmények szoros kapcsolatban vannak – főként a fogyasztóvédelem követelményeit is vizsgálva – az igényérvényesítés módszereivel, így az anyagi jog tárgyalása nem lenne teljes a hozzá kapcsolódó alaki jogi problémák elemzése nélkül.

A kézirat lezárásának napja: 2008. augusztus 20.

II. A SZERZŐDÉSSZEGÉS JOGINTÉZMÉNYEINEK TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE

1. A polgári jogi felelősség történeti fejlődése

1.1. A felelősség jelentősége a szerződésszegés körében

A szerződésszegés eseteinek körében a polgári jogi felelősség több szempontból is kiemelt jelentőséggel bír. A szerződésszegés jogkövetkezményei között maga a kártérítés mindenképpen említést érdemel, azonban tágabb kontextusban vizsgálva a felelősség kérdését megállapíthatjuk, hogy a szerződésszegés valamennyi szubjektív alapú jogkövetkezménye szükségszerűen összekapcsolódik a felelősség kérdésével. Mielőtt belekezdenénk az egyes, klasszikusan a szerződésszegéshez kapcsolható jogintézmények kialakulásának tárgyalásába, a felelősség fogalmát definiálnunk kell.

A felelősség fogalmával (*responsabilite*) a XVIII. században találkozhatunk először Franciaországban,¹ de a felelősség tartalmi elemei már jóval korábban kialakultak. A felelősség igen sokrétű, sokféle értelemben használt fogalom. A felelősség jelenti egyrészt az ember társadalmi normáknak való alávetettségét, másrészt a norma megszegése esetén alkalmazható szankciónak való alávetettséget. Megkülönböztethető továbbá a jogi felelősség, vagyis a jogi normáknak és az egyéb társadalmi normáknak való alávetettség. Felelősségről így gazdasági, politikai, jogi és etikai értelemben is beszélhetünk. Etikai, erkölcsi értelemben felelősség az alapján létezik, hogy mind az egyén, mind a közösség saját értékrendje vagy etika normái szerint minősítheti saját és mások magatartását. Az erkölcsi normák megsértése erkölcsi jellegű, negatív jogkövetkezménnyel járhatnak. A politikai felelősség

---

¹FÖLDI András: A jogi felelősség fogalmáról, Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae, Tomus XXX., 1988. 10.

tulajdonképpen helytállás különböző döntések, intézkedések helyességért. A politikai felelősség esetén tehát nem egy konkrét követelmény nem teljesítéséről, megszegéséről van szó, hanem a politikai döntések negatív megítéléséről. Ennek folytán a politikai felelősségnek nincs is nevesített szankciója, következménye legfeljebb a hatalomból való kiesés lehet. A gazdasági felelősség vagyoni jellegű, lényegében a gazdasági élet alanyainak kockázatvállalását jelenti.²

A szakirodalom megkülönbözteti a jogi felelősség fogalmát és a jogi felelősségen belüli egyik felelősségi formának tekinti a polgári jogi felelősséget. „A felelősséget társadalmi értelemben valamely felróhatóan elkövetett társadalomra veszélyes magatartás váltja ki. A felelősség a társadalom nevelő funkciójának az a része, amely represszióval reagál a társadalomra veszélyes magatartásokra”.³ A társadalomra veszélyes magatartásokkal szemben jogi eszközökkel is lehet védekezni. Ez esetben az állam a veszélyes magatartásokat jogellenessé nyilvánítja és kikényszeríthető represszív szankciókat állapít meg, kialakítva ezzel a jogi felelősség szabályait. A polgári jogi szabályozás a hangsúlyt a vagyoni jellegű szankciókra helyezi, és döntő súlyúvá válik a reparáció, vagyis az az igény, hogy a jogellenes magatartás által okozott hátrány a sérelmet szenvedett oldalán kiegyenlítődjék. *A polgári jogi felelősség* tehát a jogi felelősség olyan fajtája, amely a „megelőző-nevelő” funkció mellett reparációs funkciót is ellát, sőt felelősségi rendszerünkben a reparációs célzat a preventív funkciót meg is előzi. A reparáció érvényesülése azt kívánja, hogy a teljes kár megtérüljön. Ez az igény azonban nem mindig áll összhangban a „megelőző-nevelő” funkcióval, amely azon alapul, hogy a nem felróhatóan eljáró fél a kár megtérítésére ne legyen kötelezhető. A jogi felelősségen belül büntetőjogi és polgári jogi felelősséget határolhatunk el, a polgári jogi felelősségen belül

---

² UJVÁRINÉ Antal Edit: Felelősségtan, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000. 9-10.

³ EÖRSI Gyula: Kötelmi jog. Általános rész. Tankönyvkiadó, Budapest, 1978. 239.

pedig szerződés megszegéséért való (kontraktuális) és szerződésen kívüli felelősséget (deliktuális) különböztethetünk meg.

A felelősség összetevőinek fejlődése azért is különös jelentőségű témánk szempontjából, mert a sajátosan polgári jogi elvárhatóságot – és annak ellentétét, a felróhatóságot – a magyar polgári jogi rekodifikáció előreláthatósági elképzelésével mindenképpen párba kell állítanunk ahhoz, hogy állást foglalhassunk az egyes modellek helytállósága tekintetében. A felelősség történeti gyökereinek bemutatása ennek megfelelően kiemelt figyelmet szentel a kezdetben vétkességi összetevőket előtérbe helyező felelősségi formuláknak, majd a felróhatóság objektivizált mércéjét kialakító felelősségi rendszereknek.

1.2. A polgári jogi kárfelelősség kialakulása

Az ősi társadalmakban a felelősség differenciálatlan, korlátlan eredményfelelősség volt. Ez azzal magyarázható, hogy az ember személyisége még nem alakult ki ebben az időben, az egyén csak, mint a közösség tagja létezett, s a gazdasági viszonyok sem érettek meg arra, hogy lehetővé tegyék a vagyoni jellegű szankciókat. Kezdetben a magánbosszú intézménye élt, azaz a sérelmet szenvedett személy a sérelmeket maga vagy családja segítségével torolta meg. A magántulajdon megjelenése azonban már lehetővé tette a vagyoni szankciók alkalmazását. A *compositio*, azaz a sértett, illetve családja és a sérelmet okozó között alkuvál létrejövő vagyoni megváltás, már a polgári jogi kárfelelősség előképének tekinthető. A *compositio* azonban még vegyítette a kártérítés és a bírság elemeit és nem függött az emberi magatartás értékelésétől sem. A kezdeti államszervezetek már korán korlátok közé szorították a magánbosszú intézményét egyrészt a *talio* („szemet szemért, fogat fogért”) elvének bevezetésével és a vagyoni váltság tarifálás

megállapításával.⁴ Látható tehát, hogy a felelősség alapjaival már az ókor fejlettebb jogrendszereiben is találkozhatunk, azonban rendszerbe épülő, logikailag zárt felelősségi rendszert csak a római jog épített ki.

A római jog a felelősség fogalmát nem ismerte, s ilyen jelentésű szó a latin nyelvben nem is létezett. Ennek ellenére a fogalom tartalmával már a római jogászok is tisztában voltak, sőt ők dolgozták ki azokat a szabályokat, melyek végül is a mai polgári jogi felelősségi rendszerünk alapját képezik. A római jogi tétel szerint a kártérítés a magánjog büntetőjoga. A római jogban a bűncselekmény és a kártérítés egy töről, a *delictumból* fakadt. A római jogászok különbséget tettek közdelictum (*delicta publica*) és magándelictum (*delicta privata*) között. A közdelictum következménye halálbüntetés, testi büntetés vagy az államot megillető vagyoni büntetés volt, míg magándelictum esetén a sértett indított keresetet és a megítélt pénzbüntetés is őt illette. A római jogi felelősségi szabályok ezen túlmenően szerződészegésért (*contractus*) és *delictumokért* való felelősséget különböztettek meg. A különbség csak annyi, hogy a deliktuális felelősségre vonásnál maga a cselekmény eredményezi a kötelmet, míg a kontraktuális felelősségre vonásnál a felek között előbb a kötelem jön létre, s csak ezt követően, valamelyik szerződő fél szerződésellenes magatartása vezet felelősségre vonáshoz.⁵

Az archaikus korban a szerződéses felelősség terén tárgyi (objektív) felelősség érvényesült. Ha ugyanis a teljesítés elmaradása vagy a nem kellő teljesítés és valamely személy magatartása között az okozati kapcsolat megállapítható vagy legalábbis valószínűsíthető volt, az archaikus jog az eset konkrét körülményeinek figyelembe vétele nélkül a szerződést megszegő felet, pusztán az eredményre tekintettel, felelőssé tette. A szerződésen kívüli felelősség is objektív jellegű volt, csak az okozati összefüggést vizsgálták a

---

⁴ EÖRSI Gyula i.m. 250.

⁵ FÖLDI András: A kontraktuális és deliktuális felelősség konkurenciájának történetéhez, Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae, Tomus XXVII., 1985. 118.

keletkezett kár, illetve az elkövető magatartása között. Ezen tisztán eredményfelelősségi rendszer megbomlásának irányába mutatnak a XII táblás törvény egyes rendelkezései, melyek már figyelembe vették, hogy a jogsértő szándékosan cselekedett-e vagy nem.⁶

Az archaikus jog primitív felelősségi szabályai a preklasszikus korban formálódottak át, mígnem a preklasszikus kor utolsó századára egy teljesen új elveken nyugvó felelősségi rendszer bontakozott ki. Egyre jelentősebb szerephez jutottak a szubjektív momentumok. Az adós szándékos (*dolus*) szerződést szegő magatartása ekkor már alapvető felelősségalapító tényezővé vált, s a *dolusszal* szemben pedig kialakult a *culpa*, mely tágabb értelemben a felróhatóságot,⁷ míg szűkebb értelemben a gondatlanságot jelentette.⁸

Kezdetben csak *stricti iuris obligatiokkal* találkozhatunk a római jogban, hiszen a civiljog maga is *ius strictum* lévén az általa bevezetett *obligatiok* is csak ilyenek lehettek. A *stricti iuris* szerződéseknél a római jog kezdetben meglehetősen leegyszerűsítette az adósi felelősség kérdését. A XII táblás törvény szóhasználata szerint „*ahogy a nyelv szólott, úgy jöjjön létre a kötelezettség*”.⁹ Ez azt jelentette, hogy az adós sem többre, sem kevesebbre nem volt kötelezve, mint amire szó szerint vállalkozott. A primitív jog álláspontja szerint a szerződő felek csak azért felelnek, ami a szerződésben benne van. Csak azt vették figyelembe, ami elhangzott, ami megfogható. Ha például az adós egy rabszolgát ígért, még a rabszolga testének átadásával is eleget tett kötelezettségének, hiszen a szerződésben a rabszolga gyógykezelésére nem kötelezte magát.¹⁰ A másik oldalon pedig az objektív felelősségre tekintettel az adós még vétlen magatartása esetén is felelősséggel tartozott, ha a teljesítés *vis maior* miatt maradt el. A szabályozás tehát mind az

---

⁶ KASER, Max i.m. erster Abschnitt, 504.

⁷ Digesta Iustiniani Augusti, I-II. ed. Th. MOMMSEN, Berolini, 1870., D 20,5,9,pr.

⁸ A *dolus* és a *culpa* fogalma először a *delictumok* jogában jelent meg, majd onnan került át a *contractusok* körébe.

⁹ A tizenkét táblás törvény töredékei, fordította és összeállította: ZLINSZKY János, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 6

¹⁰ D 45,1,91,pr.

adós, mind a hitelező oldaláról nézve méltánytalan volt és a fejlettebb viszonyok között változtatásokra szorult.¹¹

A döntő változást a *bonae fidei* szerződések megjelenése hozta meg, melyeknél a *praetor* már teljesen elszakadt az addigi formális és forgalmi viszonyokat akadályozó felelősségi rendszertől, és egy új, a kor igényeinek megfelelő felelősségi rendszert vezetett be. A *bona fidei* szerződéseknel az adósnak a szerződés teljesítése végett mindazt meg kellett tennie, amit a jóhiszeműség az adott esetben megkívánt (*quidquid dare, facere, oportet ex fide bona*). A *bona fidei* szerződések megjelenésével a felelősségi rendszer kettőssége tapasztalható: a teljes vétkességen alapuló *bonae fidei* szerződések mellett megindult a *stricti iuris* szerződések átalakítása is. Ebben a korban azonban ezeknél csak a *dolusért* való felelősséget sikerült érvényre juttatni. Ez is csak fokozatosan valósult meg, mint ahogy azt a fejlődés menete mutatja. Vagyis ha a felek a *dolusért* való felelősséget érvényre kívánták juttatni, azt csak úgy tehették, hogy szerződésben külön záradékkal kikötötték (*clausula doli*).¹² Ha erről a felek nem rendelkeztek, akkor nem lehetett fellépni a szándékos károkozó ellen. Később éppen a *bonae fidei* szerződéseknel érvényesülő elvek miatt a *praetor exceptiōt* (kifogás) adott szándékos károkozás esetén (*exceptio doli*), majd a korszak legvégén megjelent az *actio de dolo*. Ez azt jelentette, hogy nem csak kifogás formájában lehetett a perlekedővel szemben a szándékosságra hivatkozni, hanem szándékos károkozás esetén (pl.: megtévesztés) a sértett keresetet kapott a károkozó ellen. A *bonae fidei* szerződések már eleve úgy jöttek létre, hogy a feleknek figyelemmel kellett lenni a vétkes (szándékos, gondatlan) szerződésszegésre, magukat csak véletlen esemény fennforgásával tudták mentesíteni.¹³

---

¹¹ FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és institúciói, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 416.

¹² D 45,1,83 pr.

¹³ BESSENYŐ András: Római magánjog II., A római magánjog az európai jogi gondolkodásban, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1999. 180.

A klasszikus korban a szerződéses felelősség területén változatlanul élt a kétféle szerződési csoport. Azonban a *stricti iuris* köteleknél is kiterjesztik a felelősséget a gondatlan szerződésszegésekre is, ami jól példázza a primitív jogban keletkezett szerződési formák modernizálását. Az adósi felelősség vizsgálatakor a római jogban mindenekelőtt azt kellett eldönteni, hogy kinek az érdekében jött létre a szerződés, van-e haszna a szerződésből kifolyólag vagy nincs.¹⁴ Ennek értelmében kétféle adóstípust különböztethetünk meg: ingyenadóst és érdekelt adóst. Ha például valaki ingyen vállalja el egy dolog őrzését (letét), ingyenadósnak tekinthető, mert a szerződésből semmi haszna nem keletkezik. Ha viszont valaki egy meghatározott időre ingyenes használatba kap egy dolgot (haszonkölcsön), érdekelt adósnak minősül, mert a szerződésből eredően neki haszna származik.

A klasszikus jog felelősségi rendszere már differenciált képet mutat, a felelősség megállapítása során figyelembe vehető magatartásokon (*dolus, culpa, custodia*) belül további alkategóriák jönnek létre. A *szándékosság (dolus)* tudatos jogsértést jelent, más szóval a jogellenes magatartás eredményének tudva való akarása. Szándékos szerződésszegésnek minősül, ha valaki akarattal részben vagy egészben megghiúsítja a szerződés célját, teljesítését. A magatartás állhat aktív, tevőleges cselekvésben (pl.: ha valaki azért nem tudja visszaadni a használatra kapott dolgot, mert eladta azt) és passzív nemtevésben is (pl.: a bérbeadó tudva arról, hogy a hordók szivárognak, a bérlőt nem figyelmezteti). A *dolus* a legenyhébb felelősségi fokozatnak tekinthető, amelyért mindenki felel. A *dolusért* való felelősséget a római jogban sem lehetett előre kizárni.¹⁵ Az ingyenadósok felelősségi szintje ennél a felelősségi fokozatnál megáll, mivel ők csak *dolusért* felelnek, mint például a megbízott és a letéteményes.¹⁶

---

¹⁴ D 13,6,5,2 pr.

¹⁵ D 16,3,1,7 pr.

¹⁶ BENEDEK Ferenc: Római magánjog, Dologi és kötelmi jog, Reprint Kiadó Pécs, 1995. 132.

A gondatlanság (*culpa*) egy bizonyos elvárható gondosságnak (*diligentia*) az elmulasztása. Ilyenkor rendszerint a szerződő fél hanyagsága, nemtörődömsége miatt hiúsul meg a szerződés teljesítése részben vagy egészben. A gondatlanság körében is beszélhetünk tevőleges magatartásról (*culpa in faciendo*): a bérbevett öszvéreket a bérlő túlterheli, illetve valaminek az elmulasztásáról (*culpa in non faciendo*): a rábízott tárgyakat őrizetlenül hagyja, a kaput nem zárja be éjszakára stb. A *culpának* több fajtája volt ismert a római jogban, így: a *culpa lata*, a *culpa levis*, melyeket elvont viszonyítási alapjuk miatt *culpa in abstracto*-nak nevezték, szemben a konkrét viszonyítási alapú *culpa in concreto*-val.

A *culpa lata* súlyos gondatlanság, de enyhe felelősség (aki csak akkor vonható felelősségre, ha durván gondatlanul jár el, annak a felelőssége enyhe fokú). Ulpianus megfogalmazása szerint: „A *lata culpa* nagyfokú gondatlanság, vagyis amikor nem ügyel még arra sem, amire mindenki ügyelni szokott.”¹⁷ A *culpa lata* tehát nem más, mint az átlagember gondosságának az elhanyagolása (*non intellegere quod omnes intellegunt*). Azt a gondosságot hanyagolja el, amit a közönséges ember is tanúsítani szokott (pl.: mindenki tudja, hogy szalmakazal mellett tüzet rakni nem szabad). A *culpa lata* független az elkövető személyétől, objektív alapon kerül meghatározásra, adott esetben már-már a *dolus* határát súrolja.¹⁸

A *culpa levis*, vagyis enyhe gondatlanság, a jó családapa, a jó gazda, *bonus et diligens pater familias*¹⁹ gondosságának az elhanyagolása. Fokozott felelősséget jelent a *culpa lata*-hoz viszonyítva, mert hisz a felelősség fokozottabb, ha valaki enyhe gondatlansága következtében is felel. Úgy is fogalmazhatunk: elhanyagolása annak a nagyobb fokú gondosságának, amit egy körültekintő ember szokott az ügyeire fordítani. Paulus a *culpa levis*

---

¹⁷ D 50,16,213,2 pr.

¹⁸ Ezzel magyarázható, hogy a *dolus* és a *culpa lata* a felelősség szempontjából a klasszikusok egynek vették. Pl.: D 1,6,1,1 pr.

¹⁹ D 19,1,54 pr.

jellemzőjeként emeli ki, hogy az adós nem ügyel arra, amit előre láthatott vagy láthatott volna.²⁰ Ha például egy kőműves rabszolga alatt az állványzat összedől és a rabszolga meghal, ez nem véletlen balesetnek, hanem *culpa levisnek* minősült.²¹ A véetlen és a *culpa levis* magatartások elhatárolása csak konkrét esetekben volt lehetséges. A *culpa levis* tehát egy szigorú mértéket jelentett a római jogban, melyet már apróbb hibák is megvalósíthattak. *Culpa levisért* felel minden érdekelt adós, tehát akinek haszna származik az általa megkötött szerződésből.

A *culpa in concreto* esetében, egyes bizalmi viszonyokban (gyám, gondnok, társaság) eljáró személyektől olyan gondosságot követeltek meg, mint amilyent a saját ügyeikben szoktak tanúsítani (*diligentia quam in suis rebus*), ha viszont nem tanúsították ezt a gondosságot, akkor magatartásuk *culpa in concreto-nak* minősült, azaz a saját ügyeiben való gondosság elhanyagolásának.²² A *culpa in concreto* mértékét mindig konkrét esetben, egyedileg kell meghatározni. Míg a *culpa latanál* és *levisnél* egy elvont, de objektív mércével kialakított gondosságot (*diligentia*) kell az eljáró személyeknek tanúsítani, addig a *culpa in concreto* esetében az eljáró személytől általában elvárható gondosság a mérce, vagyis az eljárását saját maga ügyeiben tanúsított gondossághoz mérik. A *culpa latát* és a *culpa levis*t a *culpa in concretoval* való összehasonlításban szokták együttesen *culpa in abstractonak* nevezni. Ez nem új felelősségi fokozat, hanem csak a konkrét gondossággal való szembeállítás, jelezvén, hogy a *culpa in abstracto* egy elvont módon kialakított zsinórmérték, az átlagember gondosságának, illetve a jó családapa gondosságának az objektív eszközökkel történő körülhatárolása, szemben a *culpa in concretoval*. A *culpa in concreto* következménye lehetett egy igen pedáns embernél a *culpa levisnek* megfelelő felelősségi szint, míg

---

²⁰ D 9,2,31 pr.

²¹ D 13,6,5,7 pr.

²² D 17,2,72 pr.

egy hanyag, nemtörődöm embernél alig több, mint a *culpa lata*ért való felelősség.²³

A *culpa in eligendo* a harmadik személyekért, más szóval a teljesítési segédekért való felelősség megállapítása. Itt lényegében arról van szó, hogy egy személy felvállal egy munkát, de azt nem ő végzi el, hanem küld maga helyett valakit, aki a feladat teljesítése során kárt okoz.

A véletlennel kapcsolatos szerződési magatartások körében a klasszikus kor kidolgozza a *custodia* (őrzési) felelősség fogalmi körét. A *custodia*-felelősség azt jelentette, hogy az adós az őrizetébe került idegen dolgok tekintetében, ha azok elvesztek vagy megrongálódtak, vétkességtől függetlenül kártérítési kötelezettséggel tartozik, vagyis a *casus minor*ért is felel, feltéve ha szerződésből kifolyólag az adósnak haszna volt. A *casus minor* alatt az olyan kárt, balesetet, eseményt érti a római jog, melyet az ember általában el tud hárítani, amelyet azonban még a leggondosabb családapát is érheti (véletlen elejtés, eltörés). E felelősségi forma kialakulása ott keresendő, amikor a *praetori edictum* a fogadóst, hajóst, istállótulajdonost még a *vis maior*ért is felelőssé tette a vendég, az utazó által megőrzésre átadott tárgyak tekintetében.²⁴ *Custodiáért* tehát az az érdekelt adós felel, akinél a másik fél dolga van.²⁵

A római források a *casus minor* mellett megkülönböztettek *casus maiort*, azaz *vis maiort*. Gaius szavaival élve a *vis maior* olyan erőt, eseményt jelent, „amelynek az emberi gyengeség nem tud ellenállni”.²⁶ *Vis maior*nak tekinthetők bizonyos természeti katasztrófák, például a földrengés, az árvíz, a hajótörés stb., de ide sorolhatók olyan emberi megmozdulások is, melyek ellenállhatatlan erővel hatnak, mint például háború, forradalom. *Vis maior*ért

---

²³ FÖLDI András – HAMZA Gábor: i.m. 419.

²⁴ A jogirodalomban megoszlottak az állásfoglalások arról, hogy a *custodiát* szubjektív vagy objektív alapú felelősségnek lehet tekinteni. Hazánkban Marton Géza az objektív elmélet mellett foglalt állást.

²⁵ KASER i.m. erster Abschnitt, 507.

²⁶ D 44, 7, 1, 4 pr.

senki nem tartozik felelősséggel,²⁷ kivéve, aki erre szerződésben kötelezettséget vállal, akinek felróható, hogy a dolgot *vis maior* érte²⁸, a késedelmes adós, a tolvaj, a generikus szolgáltatással tartozó adós²⁹, az az érdekelt adós, aki katasztrófa helyzetben a mentési munkálatoknál saját dolgait részesítette előnyben³⁰. Figyelembe kell venni azonban azt a tény, hogy nem beszélhetünk *vis maiorért* való felelősségről, hiszen a *vis maior* a veszélyviselés körében tárgyalja a jogirodalom és mindig objektív alapon telepíti egyik vagy másik szerződő félre. Helyesebb tehát a *vis maiorért* való felelősség helyett az az elnevezés, hogy adott esetben kinek kell a *vis maior* folytán bekövetkezett károkat viselnie.³¹

A szerződésen kívüli felelősség lényegében nem sokat változott, a klasszikus korszak végén kialakított vétkes felelősségi rendet alkalmazták. A változás csak annyi, hogy a dologrongálás esetében figyelmen kívül hagyták azt a szabályt, hogy a károkozás testnek test által történjen.

A jusztiniánuszi jog az addigi vegyes felelősségi rendszert tisztán vétkességi elvekre helyezte. Ennek megvalósítása érdekében szétzúzzák az egységes custodia felelősségi rendszert, csak egyetlen esetkörre – a fogadós, a hajós, istállótulajdonos esetében – hagyták meg, a többi custodia-kötelezettől a kár elhárítása érdekében a leggondosabb családapa (*diligentissimus pater familias*) körültekintését kívánták meg. Tehát vétkességi alapú kötelezettséggé formálták át, és kialakították a *levissima culpa* fogalmát, ami nem más, mint a leggondosabb családapa gondosságának az elhanyagolása. Ezzel a *diligentia* (gondosság) zárt rendszerré vált, s uralja az egész felelősségi rendet.³² Az adósoktól a pozíciójuktól függően valamilyen gondosságot várnak el. A *diligentia* rendszere a következő: a.) *diligentia quam in suis rebus*, a más

---

²⁷ D 50,17,23 pr.

²⁸ D 24,3,66 pr.

²⁹ Tekintettel arra az elvre, mely szerint a fajlagos szolgáltatás nem lehetetlenülhet, *genus genire non potest*.

³⁰ D 13,6,5 4

³¹ FÖLDI András – HAMZA Gábor: i.m. 420.

³² FÖLDI András – HAMZA Gábor: i.m. 425.

ügyeiben eljáró a saját ügyeiben tanúsított gondossággal tartozik tevékenykedni, b.) *diligentia diligentis*, a jó családapa gondossága, c.) *diligentia exactissima*, a leggondosabb családapától elvárható gondosság. Megjegyzendő, hogy a legnagyobb fokú gondosságot a volt custodia-kötelezettek mellett, a megbízás nélküli ügyvivőre is kiterjesztették.³³

1.3. A vétkességen alapuló polgári jogi felelősség átalakulása

A kereskedelem fejlődése s a magántulajdon kialakulása folytán a kártérítés mindinkább az okozott kárhoz igazodott, a vétkesség a kártérítési felelősség feltételévé vált, s megindult a büntetőjogi és polgári jogi felelősség szétválása is. A feudális viszonyok megszűnésével általánossá vált az árucseré, amely megkívánta a szerződési szabadság teljes körű érvényesülését. Az egyre inkább felleltározhatatlan felelősségi tényállások felsorolása helyett általános érvénnyel mondták ki a károkozás tilalmát, melyet a XVIII-XIX. századi kodifikációs munkákban is felvettek. A felvilágosodás és a természetjog ideológiai alapjain építkező kodifikációs munkák a római jogra támaszkodva a fennálló állapotot rögzítik:³⁴ következetesen elkülönítik a polgári jogi és büntetőjogi felelősséget, a vétkességet, mint egységes felelősségi alapot deklarálják, s kimondják a teljes kártérítés elvét is.³⁵

A kereskedelem és a gazdasági viszonyok változása a polgári jogi felelősségi szabályok részbeni átalakulásához vezetett. A liberál-kapitalizmus gazdasági és társadalmi viszonyai között a vétkességi alapú felelősségi rendszer még fenntartható volt. A XIX. században azonban az ipari forradalom a gépek elterjedését, a közlekedés fellendülését eredményezte, amelynek következtében megnövekedett a veszélyforrások, a balesetek száma, s felbomlott a korábbi egyensúly. A vétkességfogalom átalakulására először a

---

³³ KASER, Max: Das römische Privatrecht, zweiter Abschnitt, Die nachklassischen Entwicklungen, C. H. BECK Verlagbuchhandlung, München, 1975. 325.

³⁴ SÓLYOM László: A polgári jogi felelősség hanyatlása, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 76-87.

³⁵ Code Civil 1382. §, OPTK 1295. §

közlekedésben és az üzemi balesetek terén került sor, majd újabb és újabb területeket hódított meg, mint például a gépjármű üzembentartójának felelősségét. A XIX. században megjelenő objektív felelősség nem fogta át a polgári jogi felelősség egészét, hanem a szubjektív felelősség mellett létezett az üzemi balesetek és a közlekedési balesetek területén.³⁶ A római jogi alapokon nyugvó vétkességi alapú felelősségi rendszerek tehát átalakuláson mentek keresztül, s megjelent az objektivizált mércéjű vétkességi felelősség.³⁷

Röviden szólnunk kell a sajátosan angolszász jogfejlődés felelősségi felfogásáról is. A kezdetben a *writ*-ek rendszerére épített felelősségi felfogás abszolút objektivizálását jelentette a polgári jogi felelősségnek. Ez a kontinensen akkor uralkodó jogfejlődési tendenciának teljes inverze volt. Mivel ezek a keresetfajták az egymástól távol lévő farmokon élő földtulajdonosok tulajdonának és személyének védelmét szolgálták, így elsősorban visszatartó ereje volt annak, hogy az angol jog a felelősséget kizárólag a kár bekövetkeztének tényére és annak az alperes jogellenes magatartásával összefüggő voltára tekintettel kezelte.³⁸ A városiasodás megindulása azonban a károkozások számának jelentős mértékű növekedését hozta magával. Az egymással immár napi kapcsolatban lévő emberek a túlszűfolt városokban egyre többször váltak a kárkötelem alanyaivá. Az objektív felelősség így tarthatatlanná vált. Ez a felismerés a XIX. század közepére kialakította a *szubjektív vétkességi* kategóriát a polgári jogi felelősség körében. Ennek kifejeződése a gondosság követelményének kártérítési jogba való integrálása volt. Abban a tekintetben azonban, hogy a gondosságnak mely személyekkel szemben kell fennállnia, az angol jog az előreláthatóság sajátos doktrínáját alkalmazta.³⁹ Az előreláthatóság kétségkívül az iparosodás korát szolgálta. A naponta megjelenő technikai újítások gyártói és a kereskedők ugyanis egy objektív felelősségi rezsimet

---

³⁶ Az objektív felelősség legelőször a porosz vasúti törvényben jelenik meg 1838-ban (25. §).

³⁷ EÖRSI Gyula: i.m. 252-254.

³⁸ DUXBURY, Robert: Contract Law, Thomson, Sweet & Maxwell, London, 2003. 3.

³⁹ Donoghue v. Stevenson eset (AC 562 1932)

vagy éppen a gondosság követelményét az egész társadalomra tágító koncepcióban felfogott kártérítési jogot mindenképpen visszatartó erejűnek tituláltak volna. A gondosság és előreláthatóság együttes érvényesülése azonban nem csupán szubjektívvá tette a felelősség rendszerét, de méltánytalanul leszűkítette annak érvényesülését az egymással közvetlenül kapcsolatba került személyek (szerződő felek) körére. Az 1921-es *Re Polemis Furness* eset⁴⁰ volt az, amely egyértelmű határvonalat húzott deliktuális és kontraktuális felelősség között. A deliktuális felelősség rendszerében a szubjektivizált felelősségi forma megtartása mellett a veszélyes üzemi tevékenységek körében bevezette a régi jog szigorú, objektív felelősségi formuláját. A deliktuális felelősség körében pedig a gondosság és az előreláthatóság koncepcióját kiszélesítette azokra a személyekre is, akik bár nem kerültek közvetlenül kapcsolatba a gyártóval, kereskedővel, azonban – elsődlegesen a termékfelelősségi igényekkel összefüggésben – valamely termék használata során kárt szenvedtek. Az okozatosság igazolásához csupán azt kellett a károsultnak bizonyítania, hogy ésszerűen előre látható volt, hogy a termék az ő kezébe kerül. Az angol jog gondos eljárás követelményét hangsúlyozó koncepciója sajátosan félúton helyezkedik el a kontinentális jogrendszerek vétkesség és felróhatóság fogalma között. A gondos eljárás ugyanis jóval nagyobb lehetőséget biztosít a jogsértő magatartás megítélésénél az egyediesítésre, a károkozó, szerződésszegő fél egyéni körülményeinek vizsgálatára, mint a felróhatóság magyar jogban ismert terminológiája.

1.4. A kárfelelősség magyar intézménytörténete

A feudális magyar jogban a kártérítési felelősség eszméje még nem jelenik meg, de jó néhány tényállás kapcsán állapítanak meg kártérítést.⁴¹ A magyar polgári jogi felelősség jogszabály hiányában a bírósági gyakorlaton alapult, mely az osztrák általános polgári törvénykönyv hatása alatt fejlődött. A

---

⁴⁰ 3. K.B. 560 (1921)

⁴¹ LÁBADY Tamás: Az erkölcsi jóvátétel a magyar magánjog fejlődéstörténetében a XIX. század végéig, Nizsalovszky Emlékkönyv, 1994. 113.

vétkességen alapuló felelősség mellett a magyar bírói gyakorlat egyre szélesebb körben ismerte el a vétkességtől független felelősséget. Ez azzal magyarázható, hogy a XIX. század végén hazánkban is megjelentek a gazdasági fejlődés következtében a különleges veszéllyel járó tevékenységekre vonatkozó jogszabályok.⁴² Az 1900-ban megalkotott magánjogi törvénytervezet a német BGB mintájára készült, ennek következtében a gyakorlat is a német hatás alatt fejlődött tovább. A tervezet jelentősége abban volt, hogy a jogalkotók egy fejezetbe gyűjtötték a vétlen felelősségi eseteket, s egységes keretbe foglalták a vétkességi alapelvtől eltérő felelősségi eseteket. A bírósági gyakorlat egyre szélesebb körben ismerte el a vétkességtől független felelősséget, mégpedig a következő indokok miatt. A haszonra törekvő vállalatoknak maguknak kell viselni a kívülállóknak okozott károkért való felelősséget. A vízművek például felelnek csőrepedésért, mert pénzért szolgáltatnak.⁴³ A vétkességtől független felelősség kiterjesztésének indoka a – már említett – különleges veszéllyel járó tevékenység és az erre vonatkozó jogszabály megjelenése. A bíróság egyre több területen ismerte el az objektív felelősséget, s odáig jutott, hogy a veszélyes üzemi felelősségi körét minden olyan tevékenységre kiterjesztette, amely veszéllyel jár.⁴⁴ Az 1928-as Magánjogi Törvényjavaslat is külön fejezetben tárgyalja a vétlenül okozott károkért való felelősséget. Ebben a körben említi meg a méltányosságot, az épület tulajdonosának az építmény hiányosságaiból másra háruló felelősséget, az állattartó, a különös veszéllyel járó tevékenységet folytató, a lakásból vagy más helyiségből a kidobott, kiöntött vagy kiejtett dolgok által okozott károkért való felelősséget. Az 1945 utáni szocialista jogunkban a polgári jogi felelősségből kiválik a munkajogi és a mezőgazdasági jogi felelősség. A polgári jogi felelősséget hazánkban a Ptk. megalkotásáig továbbra is a bírói jog alakítja.⁴⁵

---

⁴² 1874. évi XVIII. törvény a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés miatt való felelősségről; 1893. évi XXVIII. tc. az ipari munkások baleseti védelméről

⁴³ 181. sz. elvi határozat, 1902.

⁴⁴ EÖRSI Gyula: i.m. 256-257.

⁴⁵ UJVÁRINÉ ANTAL Edit: i.m. 25.

1.5. Magyar tudománytörténet a polgári jogi felelősség területén

A jogtudományban vitatott, hogy mit kell polgári jogi felelősség alatt érteni, sőt Magyarországon a XIX. század végéig a megkésett gazdasági, társadalmi fejlődés következtében polgári jogi felelősségelméletről nem is beszélhetünk. A századfordulóval azonban a fejlődés ezen a területen is megindult.

Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből (1898.) című könyvében jelent meg hazánkban az első önálló magyar polgári jogi felelősségelmélet. Grosschmid a kártérítési kötelezettség jogalapjait vizsgálja, ezek köréből kiemeli kettőt: „a vétkes vagy olybá tett magatartásokat” és a „kötelemszegést vagy az olybá tett magatartásokat”, és ezeket tekinti felelősségi eseteknek. A már teljesen önállósult polgári jogi felelősséget kapcsolatba hozza a felelősség többi jogi alakzatával. Művében kiemeli, hogy ugyanazon tényből háromféle felelősség is fakadhat: büntető, fegyelmi és magánjogi, mely utóbbi elsősorban, de nem feltétlenül csak kártérítési felelősség lehet. Grosschmid tehát a jogi felelősségben egy differenciálatlan felelősséget lát. A „vétkesség leheletének” fogalmával már korán ráérez a vétkességfogalom átalakulására, annak objektivizálódására. A deliktuális és kontraktuális felelősség közötti elvi elhatárolást azért nem tartja lehetségesnek, mert ugyanazon magatartás kártérítési kötelmet eredményezhet *ex contractu* és *ex delicto* is.⁴⁶

Szladits Károly szerint „aki mást a jog ellenére megkárosít, magánjogi tiltott cselekményt követ el és az okozott kárt megtéríteni tartozik”.⁴⁷ Magánjogi tiltott cselekménynek tekinti Szladits mindenekelőtt „minden abszolút alanyi jognak a vétkes megsértését”, a jogvédte érdekek megsértését, a jó erkölcsbe ütköző magatartást.⁴⁸ Ezzel szemben a kötelemszegést, mint jogellenes magatartást Szladits nem sorolja a tiltott cselekmények közé, sőt úgy foglal

⁴⁶ GROSSCHMID Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből, 1. kötet, Grill Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1932. 593-613.

⁴⁷ SZLADITS Károly: A magyar magánjog vázlatja, második rész, Grill Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1933. 281.

⁴⁸ SZLADITS Károly: i.m. 281-282.

állást, hogy a szerződésszegésből eredő kártérítésnek megvannak a maga külön szabályai. Kötelemszegésnek tekinti az adós minden olyan magatartását, amellyel a hitelezőnek a kötelemmel védelmezett érdekét sérti. A kötelemszegések között különbséget tesz aszerint, hogy az az adósnak felróható vagy sem. Az adósnak rendszerint saját hibája, vétkessége róható fel, de sokszor felróható az adósnak más személyek hibája is. Az adós általában minden vétkességéért felel: a szándékosságért és a gondatlanságért is. A vétkesség kérdése végeredményben mindig bírói mérlegeléstől függ, hiszen az adóstól elvárható gondosság mértéke mindig az egyes kötelmek tartalmától és az eset körülményeitől függ. Ha az adós nem azzal a gondossággal jár el, amelyet tőle mint rendes embertől az adott kötelem teljesítése során a körülményekhez képest el lehet várni, vétkesnek kell tekintenünk.⁴⁹ A tiltott cselekmények tehát Szladits felfogásában nem képeznek zárt kört, minden abszolút alanyi jog vétkes megsértése megalapozza a szerződésen kívüli kártérítési felelősséget. A szerződésszegésért fennálló kártérítési felelősséget is elsősorban vétkességi alapúnak tekinti. Szladits elméletétől egyenes út vezet ahhoz az elvhez, mely szerint a vétkes megkárosítás ténye önmagában megvalósítja a cselekmény jogellenességét, azaz a tilos cselekmény már önmagában megtérítési kötelezettséget szül.⁵⁰

Marton Géza elmélete hazánkban akkor jelent meg, amikor a fejlettebb jogrendszerek már mind túl voltak a vétkességi elv „trónfosztásán”.⁵¹ Marton kritikája a hazánkban még fennálló vétkességi elv, mint a polgári jogi felelősség fő elve ellen irányult. Véleménye szerint a vétkességi elv már nem elég széles alap egy felelősségi rendszer számára, s nem elég arra, hogy erre épüljön a társadalom védelmét kellően szolgáló felelősségi rendszer. „Büntetni elég csak a bűnös cselekvést, de a kár célszerű viseléséről a haladottabb törvényhozónak gondoskodni kell ott is, ahol az összeütközésbe került felek

---

⁴⁹ SZLADITS Károly: i.m. 85-87.

⁵⁰ Különösen a természetjogászok támogatták ezt a felfogást, s a Code Civilben (1383. §) már határozottan jut kifejezésre: „Minden emberi ténykedés, mely másnak kárt okoz, kötelezi azt, akinek hibájából a kár keletkezett, annak megtérítésére.”

⁵¹ 1945-46-ban

egyikét sem érheti morális szemrehányás.”⁵² Álláspontja szerint a vétkességi elv önmagában is tökéletlen és nehezen bizonyítható. Elveti azokat a nézeteket, melyek szubjektív és objektív felelősség között tesznek különbséget, értve a szubjektív felelősség alatt a vétkességet, az objektív felelősség alatt pedig a felelősségalapító tényállásból a vétkességet kiküszöbölő rendszert. Marton a megelőzést minden jogsértésből eredő megtérítési kötelelem szükségképpen első elvének tekinti. Prevenációs lehetőség – megítélése szerint – ott is van, ahol nincs vétkesség, a teljességgel elháríthatatlan ok határáig. Felfogásában mindenki felelős a kárért, amelyet jogellenesen másnak okoztak, mert ezt kívánja a materiális igazság és a jogbiztonság elve is. A saját érdekében cselekvőknek viselniük kell a károsodás kockázatát, illetve terheit, mentesüléshez csak a jogszerűség vagy a *vis maior* bizonyítása vezethet. Marton konstrukciójában viszont a *vis maior* nemcsak elháríthatatlan külső ok lehet, hanem nagyobb belső erőhatalom is, például halál is. Általános szintre emeli a méltányosságot, azaz a bírónak azon jogát, hogy a megtérítési kötelezettséget korlátozza, ha az eset körülményei indokolják.⁵³ 1945-46-ban „Egy polgári törvénykönyv kártérítési fejezetéhez” címmel készített javaslatot, azonban a Ptk. további munkálataiban – halála miatt – nem tudott részt venni. Marton tehát elvetette az objektív és a szubjektív felelősségi alap dualizmusát, az objektív felelősség mellett a prevencióra épülő egységes felelősségi koncepciót munkált ki.⁵⁴

Eörsi Gyula nyomán vált uralkodóvá hazánkba és épült be Ptk.-ánkba az az álláspont, mely a kártérítési felelősség beálltához megköveteli a felróhatóságot. Eörsi szerint a hagyományos felelősség-elmélet különbséget tesz „szubjektív”, „objektív” és „eredmény”- felelősség között. A „szubjektív” felelősség vétkességen alapul, az „objektív” felelősség független a

---

⁵² MARTON Géza: A polgári jogi felelősség, Triorg Kft., Budapest, 1992. 60.

⁵³ MARTON Géza: i.m. 61-62.

⁵⁴ Az új Ptk. koncepciójának kidolgozása során volt olyan javaslat, amely beépíthetőnek tartotta Marton e koncepcióját új Kódexünkbe. Sőt olyan állásfoglalás is megfogalmazódott, mely szerint a jogellenes magatartások kártérítési szankciós szabályát az új Ptk. általános elvei között kellene szerepeltetni. Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója, a Magyar Közlöny 2002. évi 15. szám, II. kötetében (2002. 01. 31.) jelent meg. 152.

vétkességtől, s a vétkes, szubjektíve elháríthatatlan területét fogja át. Az eredményfelelősség valójában nem felelősség, hanem kockázat- és kártelepítő szabály, hiszen az objektíve elháríthatatlan ok sem mentesíti a károkozót, kivéve a károsult saját magatartását.

Eörsi szerint az objektív és szubjektív felelősséget ellentétes felelősségi alakzatként felfogni meghaladottá vált. Eörsi nem adja fel a vétkekesség elvét, de fontosnak tartja figyelembe venni, hogy világjelenség a felelősség objektívizálódása. Az objektív és szubjektív felelősség megítélése szerint nem a felelősség két kategóriája, hanem a felróható károkozáson alapuló felelősségi skála. Álláspontja szerint a rugalmasan megfogalmazott vétkekesség főszabályának az objektíve még elhárítható okért fennálló felelősség pusztán merev határesete. Eörsi tehát közös funkcionális alapot ad a kárfelelősség szubjektív és objektív formáinak, a felróhatóságért való felelősség nála is, mint Martonnál a vis maiorig terjed.⁵⁵

A felróhatóság a vétkekesség és rosszhiszeműség mellett a törvény által meghatározott speciális kárforrások esetében az ezek elleni sajátos védekezés elmulasztását is felöleli. A felróhatóság alakzatainak közös eleme a magatartás társadalmi elítélése és szankcióval való befolyásolhatóságának kedvező kilátásai.⁵⁶

Eörsi nézete szerint a polgári jog elvileg minden károkozást a felelősség körébe von, a polgári jogi felelősségnek van egy általános alakzata és vannak kártípusok szerint kialakított speciális alakzatai. Ezek egy része vétkekességen alapul, másik része független attól, míg egy harmadik vegyíti a kettőt. Eörsi koncepciójában végül is az objektívizált polgári jogi vétkekességet az általános szubjektív jogi felelősséggel egyesíti.⁵⁷

---

⁵⁵ EÖRSI Gyula: A szerződésen kívüli felelősség és a Ptk. reformja, *Jogtudományi Közlöny*, 1972/3. 149-152.

⁵⁶ EÖRSI Gyula: i.m. 272.

⁵⁷ EÖRSI Gyula: i.m. 275.

Sólyom László A polgári jogi felelősség hanyatlása című művében írja, hogy a jövőben a vétkesség mint felelősségi alap háttérbe szorulásának elvi megerősítése és a kárelosztás helyének előkészítése válik szükségessé. Példaként hozza fel a lengyel jogirodalmat, amelyben a felelősség egysége elvi alapjának keresése helyett a kárfelelősség funkciójának vizsgálatát helyezték előtérbe.⁵⁸ Sólyom állításai beigazolódni látszanak. A Ptk. 339. § (1) bekezdésének az adott helyzetben általában elvárható magatartásra vonatkozó rendelkezése, mint a polgári jogi általános felelősség kimentési alapja, mára már sztereotippá vált. A fordulat egy, szinte minden szituációra ráhúzható, gumiszabállyal ajándékozta meg a jogalkalmazókat. A norma rendkívüli elaszticitása lehetővé teszi, hogy a bírók a felróhatóság fogalmát kiterjesztően értelmezzék, amivel végül is a károsult védelmét szolgálják. A jogalkalmazás az elvárhatóság szintjének eme kiterjesztésével lényegileg ugyanoda jut, mint Eörsi elméletében: a felelősség alóli mentesüléshez csak az elháríthatatlan ok bizonyítása vezet. Vagyis az adott helyzetben általában mindaz elvárható, ami objektíve nem elháríthatatlan. Ezzel a jogalkalmazói értelmezéssel a vélelmezett felróhatóságon alapuló felelősség is a *vis maioris*, vagyis az elháríthatatlan okig fennálló objektív felelősségi tényállás lesz, így a ténylegesen objektív felelősségnek tartott veszélyes üzemi felelősség – mint ahogy Eörsi írta – ennek az alakzatnak csak határesetévé válik. A bíróságok azonban marasztaló ítéleteikben ezt a tényt nem vállalják fel. Indoklásaikban még mindig a szubjektív színezetű „nem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható” fordulat szerepel az ítélet meghozatala során alkalmazott „az az adott helyzetben objektíve még elhárítható lett volna” formula helyett. A különbség azonban valójában csak az elháríthatatlan ok külső, illetve működési, tevékenységi, ellenőrzési, felügyeleti, érdekeltségi stb. körön belüli voltában van.

---

⁵⁸ SÓLYOM László: i.m. 185.

2. Szerződésszegés a római jogban

A szerződések teljesítéssel érik el céljukat, töltik be funkciójukat, így volt ez az ókori Rómában és így van ez ma is. Előfordulhat azonban, hogy zavaró tényezők állnak elő, amelyek a szerződéses eredmény bekövetkezése elé akadályokat gördítenek. Ezek az akadályok állhatnak a felek magatartásában vagy a felektől független objektív tényben, hozzájuk a jogrend szerződést módosító vagy megszüntető hatást fűz. Szerződésszegés bekövetkezhet mind jogosulti (hitelezői), mind kötelezetti (adósi) oldalon. A következőkben a szerződésszegés három esetkörét vizsgálom a római jogban: a hibás teljesítést (nem kellő teljesítést), a késedelmet és a lehetetlenülést.

2.1. A hibás teljesítés római jogi gyökerei

A római jogban az eladói kellékszavatosság szorosan az adásvételhez kapcsolódott. Az áru rejtett hibájáért való szavatosság szabályai hosszú fejlődés eredményeképpen alakultak ki az ókori Rómában, s a mai napig a hatályos szavatossági szabályok alapjául szolgálnak. Az archaikus jog még csak egyetlen esetben alkalmazta a kellékszavatosság szabályát: ha az eladó az eladott telket a *mancipatio*hoz fűzött nyilatkozatában nagyobbnak tüntette fel, mint az a valóságban volt, a vevő a különbözet kétszeresére menő *actio de modo agriaval* perelhetett ellene.⁵⁹ Nem volt akadálya annak sem, hogy az eladó *stipulatio*val (*stipulatio simplae*) vállaljon helytállási kötelezettséget az áru hibamentességért. Ebben az esetben az eladó felelt az árunak a *stipulatio*ban megígért tulajdonságaiért és a megjelölt hibák hiányáért.⁶⁰

A praetori edictum alapján már az *actio emptivel* léphetett fel a vevő az eladóval szemben szavatossági jogainak érvényesítése végett, ha az eladó csalárd módon (*dolo malo*) elhallgatta a vevő előtt az áru előtte ismert hibáit,

---

⁵⁹ FÖLDI András – HAMZA Gábor:: A római jog története és institúciói, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 507.

⁶⁰ Digesta Iustiniani Augusti, I-II. ed. Th. MOMMSEN, Berolini, 1870., D 21,2,31 pr.

vagy kifejezetten ígérte (*dicta et promissa*) az eladó, hogy a dolog bizonyos tulajdonságokkal rendelkezik vagy bizonyos hibáktól mentes.⁶¹ A szavatosság római jogi szabályai a mindennapi életben a piacokon jelentkeztek először a piacfelügyelők rendészeti előírásaiként. Az *aediles curules*⁶² bizonyos rendszabályokat hirdettek meg rabszolgák és igásállatok piaci adásvételére, mely előírásokat ediktum formájában közzétették. Az aedilisek elrendelték, hogy az eladó minden egyes rabszolga nyakába akasztott táblára (*titulusára*) írja fel, hogy mi a betegsége vagy hibája, melyik szökött vagy csavargó, és *nox*a terheli-e.⁶³ Az aedilisek kötelezték az eladókat arra, hogy nyíltan és szabályosan hozzák a potenciális vevő tudomására az általuk ismert ediktális hibákat.⁶⁴ Ulpianus már általánosabban fogalmaz, amikor azt mondja, hogy az eladó hozza a fenti hibákat a vevő tudomására, jelentse ki nyilvánosan.⁶⁵ Így az eladónak felelni kellett az eladott dolog minden olyan tulajdonságáért, amelyet az eladáskor megígért. Később az eladó helytállási kötelezettségét kiterjesztették az általa kijelentett és megígért tulajdonságokra, a rabszolga nemzetiségére⁶⁶ és képzettségi fokára.⁶⁷ Majd elrendelték annak közlését is, hogy a rabszolga halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekményt követett el, öngyilkosságot kísérelt meg vagy az arénában a vadállatokkal való harcra ítélték.⁶⁸ Az aedilisek újítása kétirányú volt: egyrészt tárgyi alapra helyezték az eladói felelősséget, másrészt meghatározták azokat a betegségeket, fogyatékosságokat, melyekre az eladói szavatosság kiterjed. A hiba jelentkezése esetén az aedilisek az eladót a rabszolga visszavételére és a vételár visszafizetésére kötelezték. Az aedilisek két keresetet alakítottak ki, melyekkel a vevők élhettek – választásuk szerint – az eladóval szemben rejtett hiba esetén. Az *actio redhibitoria* hat hónapon belül volt megindítható, a vétel

---

⁶¹ KASER, Max: Das römische Privatrecht, erster Abschnitt, Das altrömische, das vorklassische und klassische Recht, C. H. BECK Verlangsbuchhandlung, München, 1971. 392.

⁶² Az aedilis cureles Róma általános rendészeti felügyeletéért feleltek, ellenőrzésük alá tartoztak a közutak, terek, kutak, piacterek. Lásd: JAKAB Éva: Stipulationes aediliciae, Szeged, 33-43.

⁶³ GELLIUS NA 4,2,1.

⁶⁴ D 21,1,38 pr.

⁶⁵ D 21,1,1,1 pr.

⁶⁶ D 21,1,31,1 pr.

⁶⁷ D 21,1,37. pr.

⁶⁸ D 21,1,1 pr.

felbontására (elállásra) irányult, vagyis a vevő az áru visszaadásával visszakövetelhetette a vételárat.⁶⁹ A már teljesített szolgáltatások visszaadásával a feleket olyan helyzetbe kellett hozni, mintha az adásvételt meg sem kötötték volna.⁷⁰ A kereset *duplumra* ment, ha az eladó a vételárat és járulékait nem fizette vissza és az ügyletből eredő egyéb kötelezettségeinek nem tett eleget; *simplumra* viszont, ha az eladó a vételárat és járulékait a vevőnek visszaadta.⁷¹ Az aedilisek hamar felismerték, hogy a vevőnek nem mindig áll érdekében az áru visszaadása, előfordulhat, hogy a hiba ellenére a vevő meg szeretné tartani a dolgot. Ennek nyomán alakították ki az *actio quanti minoris*-t, melyet egy éven belül lehetett indítani és a vételár leszállítását tette lehetővé.⁷² A kereset elbírálása során a perben eljáró bírónak (*arbiter*) kellett tisztázni egy sor – a dolog értékével összefüggő – kérdést.⁷³

A szavatosság csak a rejtett hibákra terjedt ki, a látható hibákat a vevőnek észlelnie kellett a római jogban is,⁷⁴ azaz a vevőt megvizsgálási kötelezettség terhelte. Az eladó a szavatossági perben kimenthette magát azzal, hogy a vevő a hibát ismerte vagy ismerhette, a kimentési okot kifogás formájában érvényesíthette.⁷⁵ A szavatosságért az eladó az objektív felelősség elvei szerint felelt, akkor is köteles volt helytállásra, ha az adott hibát nem ismerte.⁷⁶ A felelősség római jogi tagozódása nem érvényesült a szavatosság vonatkozásában. Ennek magyarázatát a szavatosság céljában kell keresnünk. A szavatosságnak ugyanis nem az eladó felelősségre vonása volt a célja a nem szerződésszerű teljesítés miatt, hanem az adásvételi szerződés alapján a kikötött minőségben való szolgáltatás kikényszerítése. A vevő számára mindegy volt, hogy az általa vásárolt dolog az ígért szolgáltatásoknak miért

---

⁶⁹ D 21,1,60, D 21,1,1,2 pr.

⁷⁰ D 21,1,23,1 pr.

⁷¹ D 21,1,45 pr.

⁷² Az árleszállítás mértéke és számításának módja sok problémát vet fel a mai bírói gyakorlatban is. Megfontolandó lenne a római jog által követett módszer alkalmazása, mely során a felek között létrejött ár-érték viszony az árleszállítás következtében is fennmarad. Bővebben lásd: JAKAB Éva: Az árleszállítás mértéke a szavatossági perben, *Jogtudományi Közlöny*, 2000/9. 325-333.

⁷³ D 21,1,47., FÖLDI András – HAMZA Gábor: i.m. 508.

⁷⁴ D 21,1,1,6. pr.

⁷⁵ D 21,1,48,4 pr.

⁷⁶ D 19,1,13 pr.-1.

nem felel meg, azért-e mert az eladó gondatlanul nem adott megfelelő tájékoztatást vagy azért, mert félre akarta őt szándékosan vezetni.⁷⁷

A jusztiniánuszi jog továbbfejlesztette az eladói kellékszavatosságot: egyfelől az eladónak az áru rejtett hibájáért való felelősségét a rabszolgákon és az igásállatokon kívül kiterjesztette minden más dologra,⁷⁸ másfelől a vevő szavatossági igényét az *actio emptivel* is érvényesíthette, mivel a kellékszavatosságot az adásvétel természetes velejárójának (*naturalia negotii*) tekintették.⁷⁹ Iustinianus azonban az aedilisek keresetének nevét hagyományból megtartotta.⁸⁰ A továbbélés során a fentebb említett két aedilisi keresetben biztosított szavatossági jog mellé (elállás és árleszállítás) még belépett a kicserélés és kijavítás joga. A római jog ezeket az eseteket még nem ismerte, a kicserélést a teljesítés kimaradásának fogta fel.

A jogszatosság alapján az eladó helytállni tartozik azért, hogy az eladott dolog élvezetének ne legyen jogi akadálya és a vevő a dolog tulajdonjogát legalább elbirtoklás útján megszerezhesse. A római jogban az adásvételi szerződés azzal jött létre a felek között, hogy az árban és az áruban megállapodtak. Az eladó kötelezettsége csupán az volt, hogy a dolog birtokát a vevőre átruházza és gondoskodik arról, hogy az a dolog birtokát mindaddig megtartsa, amíg a tulajdonjogot elbirtoklás útján meg nem szerzi.⁸¹ A jogszatosság is fokról fokra alakult ki a római jogban, de mindvégig csak az elperlésért (*evictio*) való szavatosságig terjedt ki, ami azt jelentette, hogy az eladó csak akkor tartozott jogszatosság alapján helytállni, ha a vevőtől a

---

⁷⁷ HAMZA Gábor: Az eladói kellékszavatosság fejlődése a római jogban, Acta Facultatis Politico-Iuridicae Tomus 32/1990. 52-53.

⁷⁸ Bár vannak olyan nézetek, hogy ez már a posztklasszikus korban megtörtént. Lásd: HAMZA Gábor: Az eladói kellékszavatosság fejlődése a római jogban, Acta Facultatis Politico-Iuridicae, Tomus 32/1990. 55.

⁷⁹ KASER, Max: Das römische Privatrecht, zweiter Abschnitt, Die nachklassischen Entwicklungen, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1975. 557-560., D 4,3,37., D 19,1,11,3-5., D 21,1,1 pr.

⁸⁰ BENEDEK Ferenc: Római magánjog, Dologi és kötelmi jog, Reprint Kiadó Pécs, 1995. 134.

⁸¹ Szemben a mai hatályos joggal a római adásvétel létrejöttének nem volt feltétele a tulajdonjog átruházása.

dolgot harmadik személy elperelte.⁸² A *mancipatio*s vétel vevőjének, ha tőle harmadik személy a megvásárolt dolgot el akarná perelni, joga és kötelessége volt az eladót segítségül hívni a perben. Ha az eladó nem nyújtott segítséget vagy az sikertelen volt és így a dolgot a vevőtől harmadik személy megszerezte, az eladó a törvény erejénél fogva az *actio auctoritatis* kereset alapján a vételár kétszeresével felelt a vevő felé. Egyéb vételeknél (*res nec mancipi* vételnél) az eladónak az elperlésért való szavatosságát szerződés útján, *stipulatio*val kötötték ki. Ebben az eladó megígérte, hogy a vételár kétszeresét fizeti meg a vevőnek, ha a megvásárolt árut elperelnék tőle (*stipulatio duplae*).⁸³ A klasszikus jogban az elperlésért való szavatosság az adásvételi szerződés természetes alkatrészévé vált, *stipulatio* nélkül is érvényesült. A vevő *evictio* esetén az adásvételi szerződés alapján *actio empti* útján követelhetette az elperlésből eredő teljes kárának megtérítését az eladótól.⁸⁴

A római jogban az eladó akkor tartozik helytállni, ha a vevő az eladott dolgot vagy annak zavartalan birtoklását azért veszti el, mert az eladó, illetve harmadik személy a dolgon fennálló tulajdonjogot vagy egyéb jogosultságokat tőle az eladás előtti időből származó jogcím alapján perrel visszaszerezte. Ha azonban az eladó tudatosan idegen vagy szolgálommal terhelt dolgot adott el a jóhiszemű vevőnek, a vevőnek be sem kellett várnia az elperlést. Az eladó *dolusos* magatartása miatt a vevő már az elperelés előtt kártérítést követelhetett az eladótól.⁸⁵ Természetesen az *evictio*ért való felelősség ellenkező megállapodással kizárható volt, ami nyilvánvalóan kihatással volt a vételárra is (pl.: ha valakinek az eladott dolgon haszonélvezete volt). A római jogban a jogszatosság mindvégig az *evictio*s szavatosságig terjedt, még a

---

⁸² Egyes országok szabályozása a mai napig megőrizte ezt a megoldást. Az *evictio*s szavatosság szabályait követi a francia, olasz, német jog. A magyar Ptk. azonban úgy rendelkezik, hogy jogszatossági igényét a vevő azonnal, az elperlést be nem várva érvényesítheti. (Ptk. 369. §)

⁸³ Hatályos jogunkban az ilyen, nem törvényen alapuló, szerződésben vállalt fokozottabb felelősséget jótállásnak nevezik.

⁸⁴ KASER Max: i.m. erster Abschnitt, 390-391.

⁸⁵ KASER Max: i.m. zweiter Abschnitt, 556., D 19,1,31,1.pr.

justinianusi jog is elvetette, hogy az eladó kötelezettsége nemcsak a zavartalan birtok biztosítása, hanem a tulajdon átruházása is lenne.⁸⁶

2.2. Késedelem a római jogban

Az adós késedelme (*mora debitoris, mora solveni*) akkor áll be, ha az adós a még lehetséges és lejárt (esedékes) tartozását a hitelező felhívására neki felróható okból nem teljesíti. Ezek szerint a tényállás megvalósulásának a következő feltételei vannak:

- A szolgáltatás teljesítése a késedelembe esés időpontjában még lehetséges legyen. Ellenkező esetben a nemteljesítésre nem az adós késedelmének szabályait, hanem az utólagos lehetetlenülés szabályát kell alkalmazni.
- A szolgáltatásnak lejárnak (esedékesnek) kell lennie, vagyis olyannak, hogy teljesítése az adóstól már követelhető. A római jog szerint – ha törvény vagy szerződés másként nem rendelkezik – a szolgáltatás azonnal esedékes. A szerződés keletkezése és lejárta tehát elvileg egybeesik, az esetek nagy részében azonban a szerződés megkötése és lejárta elkülönül.
- Az adós késedelembe eséséhez szükséges volt, hogy őt a hitelező megintse, vagyis felhívja az esedékes tartozás teljesítésére.⁸⁷ A megintés (*interpellatio*) a hitelezőnek vagy megbízottjának egyoldalú, az adóshoz vagy törvényes képviselőjéhez⁸⁸ címzett jognyilatkozata, melynek tanúk⁸⁹ előtt kellett végbemennie. Tartozáselismerés és pontosan meghatározott határidő esetében⁹⁰ nem volt szükség *interpellationa*, ilyenkor – ahogy a középkori regula mondja – a határidő teszi a felhívást az ember helyett. Az adós megintés nélküli késedelembe esésének

---

⁸⁶ FÖLDI András – HAMZA Gábor: i.m. 506.

⁸⁷ D 22,1,32 pr.

⁸⁸ D 45,1,24. pr.

⁸⁹ D 22,2,2 pr. D 18,6,1,3. pr.

⁹⁰ D 8,37,12. pr.

további esetkörei is ismertek a római jogban, így a *deliktuális* adóst, például a tolvajt, mindig késedelmes adósnak kell tekinteni.⁹¹ Néhány olyan adóst is, akinek a magatartása *dolozus* jellegű, például a gyámot, aki tisztének letelte után nem adja ki a gyámolt vagyont, továbbá késedelmes adósnak minősül az a vállalkozó is, aki a határidőre vállalt munka megkezdésével oly mértékben késedelmeskedik, hogy azzal a megadott időre nyilvánvalóan nem fog elkészülni,⁹² valamint késedelembe esik az adós akkor is, ha nem lehet megtalálni.⁹³

- Szubjektíve szükséges továbbá, hogy a késedelem, a teljesítés elmaradása az adósnak felróható legyen.⁹⁴ Ha az adós nem úgy járt el az adott esetben, ahogy a törvény vagy szerződés előírja, akkor magatartása felróható.⁹⁵ Késedelmes adósnak tekintették a rosszhiszemű perlekedőt is.⁹⁶

Az adóskésedelem hatása kettős. Bármilyen is volt korábban az adós felelősségének a mértéke, a késedelembe eséstől fogva megszigorodik: felel a specifikus szolgáltatás erőhatalom (*vis maior*) okozta lehetetlenülésért is. A szerződés ugyanis a rómaiak szerint a késedelem folytán örökéletűvé válik. A felelősség alól az adós (a tolvaj nem) csak azzal tudja kimenteni magát, ha bizonyítja, hogy a *vis maior* okozta lehetetlenülés a hitelezőnél is bekövetkezett volna (pl.: az adós istállójában bennégnek az állatok, de a hitelező istállója is leégett, és az ő állatai is elpusztultak).⁹⁷ Az adósi késedelem másik jogkövetkezménye, hogy *bonae fidei contractusok* esetén az adós tartozik megtéríteni azokat a károkat, melyek a hitelezőt a késedelemből kifolyólag érték. *Stricti iuris obligatioknál* az adóst ilyen kötelezettség csak külön kikötés esetén terhelte. Ennek keretében az adósnak ki kellett adnia a

---

⁹¹ D 13,1,8,1. pr.

⁹² D 45,1,14. pr.

⁹³ D 22,1,23,1. pr.

⁹⁴ D 45,1,91,3. pr.

⁹⁵ Például aki dolust követett el vagy nem tanúsította a szerződésben tőle elvárható gondosságot. A letéteményes, a megbízott csak szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása esetén esett késedelembe.

⁹⁶ FÖLDI András – HAMZA Gábor: i.m. 424-425., D 45,1,82,2 pr.

⁹⁷ D 16,3,14,1. pr.

gyümölcsöket, pénztartozás után késedelmi kamatot⁹⁸ kellett fizetnie. Ha azonban az adós a késedelembe esését követően a szolgáltatást az okozott károk megtérítésével a hitelezőnek felajánlja, az adóskésedelem megszűnik.⁹⁹

A hitelező késedelme (*mora creditoris, mora accipiendi*) akkor áll be, ha a hitelezőn múlik, hogy az adós nem tud teljesíteni.¹⁰⁰ A hitelező magatartása sokféle lehet: a hitelező a szerződés szerű időben és helyen felajánlott szolgáltatást jogalap nélkül nem veszi át vagy visszautasítja, illetőleg a teljesítéshez szükséges közreműködését megtagadja. A hitelező késedelme akkor is bekövetkezik, ha teljesen vétlen az átvétel elmaradásában (pl.: betegség, rossz idő akadályozza).¹⁰¹ A hitelező késedelembe eséséhez szükséges, hogy a szolgáltatást az adós a hitelezőnek felajánlja, melynek a hitelező vagy törvényes képviselője részére tett nyilatkozattal kell történnie. Az adósnak a szolgáltatást ténylegesen és kötelezettségének megfelelően, az azonnali teljesítés lehetőségével kell felajánlania.¹⁰² A kötelelem tárgyát kell felajánlania, a kötelelemnek megfelelő mennyiségben, minőségben és állapotban, továbbá a kötelelem tartalmának megfelelő időben és helyen. Kivételesen nincsen szükség tényleges felajánlásra, hanem elegendő a teljesítési készség pusztán szóbeli kijelentése (pl.: a hitelező a szolgáltatás elfogadását előre megtagadja, vagy nem az elkészült munkáért nem jelentkezik). Még szóbeli felajánlásra sincsen szükség, ha szerződésükben a felek a teljesítésre, vagy a hitelezői közreműködésre határozott időt állapítottak meg, és a hitelező a szolgáltatás átvételét előre megtagadta, vagy a határidőn belül a cselekményt nem vitte véghez. A hitelező a nem kötelemszerű szolgáltatást (pl.: a nem megfelelő helyen, időben nyújtott szolgáltatást) visszautasíthatja, anélkül, hogy késedelembe esnék.¹⁰³ Kizárja a hitelezői késedelmet a szolgáltatás adósnak felróható lehetetlenülése is.¹⁰⁴

---

⁹⁸ KASER Max: i.m. erster Abschnitt, 358., KASER i.m. zweiter Abschnitt, 513-516., D 22,1,32,2.

⁹⁹ D 45,1,73,2.

¹⁰⁰ D 4,32,19,2.

¹⁰¹ D 13,5,18,pr.

¹⁰² D 19,1,3,4.

¹⁰³ D 13,5,18 pr.

¹⁰⁴ KASER Max: i.m. erster Abschnitt, 359., KASER max: i.m. zweiter Abschnitt, 517.

Bármilyen volt is az adós felelősségének mértéke a specifikus szolgáltatás lehetetlenné válásáért a hitelező késelembé esését megelőzően, ettől fogva enyhe felelősséggel tartozik, azaz csupán *dolusért* és *culpa lataért* felel.¹⁰⁵ Az adós szabadul a generikus kötelemből, ha a hitelező a teljesítésre szánt és elkülönített egyedeket nem vette át, s azok az adós *dolusa* és *culpa lataja* nélkül mentek veszendőbe. Ilyenkor az adós *exemptio dolival* védekezhet a hitelező keresetével szemben. Pénztartozás esetén az adósnak jogában áll a teljesítésére felajánlott és át nem vett pénzt lezárva és lepecsételve letétbe helyezni. Ezzel a kárveszély átszáll a hitelezőre, s az adós szabadul a kamatfizetés terhe alól.¹⁰⁶ Diocletianus óta a hatósági letétbe helyezés teljesítésszámba megy, s az adós azonnali szabadulását eredményezi. Az adós követelheti azoknak a kiadásainak a megtérítését, melyeket a dologra fordított (állatok etetése, gondozása), továbbá a hitelezői késelelem folytán őt ért károk megtérítését is (pl.: bor eladása esetén, amíg a hitelező késlekedik az átvétellel, az adós nem tudja bérbe adni hordóit). Az ilyen igényeit beszámítás útján is érvényesítheti, illetőleg követelése kielégítéséig a szolgáltatást visszatarthatja.¹⁰⁷

A hitelezői késelelem kizárja vagy, ha már bekövetkezett, megszünteti az adós késelelmét. Amennyiben a szolgáltatás a hitelezőnek felróható okból lehetetlenül, ezt úgy kell tekinteni, mintha a hitelező megkapta volna a neki járó szolgáltatást, vagyis visszterhes kötelemnél köteles az ellenszolgáltatást teljesíteni. A hitelezői késelelem megszűnik, ha a hitelező az elmulasztott közreműködését pótolja, s egyúttal kinyilvánítja készségét a szolgáltatás átvételére, s egyszersmind megtéríti az adós kárát és kiadásait is. A hitelezői késelelem ilyen megszűnése egyúttal az adós megintését jelenti, így most már ő esik késelembé.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ D 46,3,72,pr.

¹⁰⁶ D 22,1,7 pr.

¹⁰⁷ D 18,6,1,3 pr.

¹⁰⁸ FÖLDI András – HAMZA Gábor: i.m. 427.

2.3. A lehetetlenülés szabályai az ókori Rómában

Amennyiben a szolgáltatás már eredetileg, vagyis a szerződés megkötésekor lehetetlen volt, a szerződés semmis, a szerződést úgy kell tekinteni, mintha létre sem jött volna (pl.: a bérbeadott ház összedőlt). Ha azonban az egyik fél a szerződéskötéskor a lehetetlenséget ismerte, vagyis magatartása *bona fides*-ellenes volt, tartozik a biztatási kárt megtéríteni annak, aki a szolgáltatás lehetetlen voltáról nem tudva a szerződésben bízott. Az eredeti lehetetlenségtől meg kell különböztetni a lehetetlenülést, vagyis a szolgáltatás utólagos lehetlenné válását, ami már szerződésszegésnek minősül. A lehetetlenülés csak specifikus szolgáltatásoknál jöhet szóba, tehát többnyire ott, ahol a szerződés tárgya egyedileg megjelölt dolog vagy személyesen végzendő munka (*facere*). Generikus kötelem nem tud lehetetlenülni,¹⁰⁹ erre csupán a zártfajú kötelmeknél van lehetőség. Sohasem lehetetlenül a pénztartozás, még ha annak teljesítése az adós számára szubjektív okból marad el (pl.: fizetése képtelenség). A lehetetlenülés oka lehet fizikai jellegű, amikor a közbejött természeti akadály zárja ki a szolgáltatást (pl.: az ígért rabszolga meghal). A lehetetlenülés oka lehet jogi is, ha a szolgáltatásnak utólag valamilyen elháríthatatlan jogi akadálya keletkezik (pl.: az ígért rabszolgát gazdája felszabadítja). Nem jogi lehetetlenülés ellenben, ha a jogi akadály nem elháríthatatlan (pl.: a már eladott telket az eladó a tulajdonostól nem tudja megszerezni).¹¹⁰

Ha a lehetetlenülést az adósnak fel nem róható körülmény okozta, az adós szabadul kötelezettsége alól. Ha a lehetetlenülés oka az adósnak felróható, az adós tartozik a hitelezőnek a teljesítés elmaradásából eredő teljes kárát megtéríteni. Amennyiben a lehetetlenülés csupán részleges, az adós a maradék szolgáltatással (*residuum*) továbbra is a kötelemben marad. Ha azonban a még lehetséges rész teljesítése a hitelező érdekének nem felel meg, a hitelező a *residuomot* visszautasíthatja, ilyenkor a teljes lehetetlenülés következményei

---

¹⁰⁹ *genus perire non potest*

¹¹⁰ FÖLDI András – HAMZA Gábor: i.m. 455.

állnak be. Maradéknak kell tekinteni a *surrogatumot* is, tehát azt a követelést, mely az adóst a lehetetlenülést előidéző harmadik személytől megilleti.

Amennyiben visszterhes kötelmeknél a szolgáltatás lehetetlenülése az adósnak fel nem róható, az adós szabadul, de a másik fél sem köteles az ellenszolgáltatást teljesíteni.¹¹¹ Ha viszont a veszélyt a hitelező viseli, ez tartozik az ellenszolgáltatással is. Olyankor, amidőn a szolgáltatás csupán részben lehetetlenült, és a maradék a másik fél érdekének megfelel, az adós köteles azt szolgáltatni, de a másik fél az ellenszolgáltatást arányosan csökkentheti. Ha viszont a vétkesen részben lehetetlenült szolgáltatás a hitelező érdekének nem felel meg, a hitelező azt visszautasíthatja, s nem tartozik az ellenszolgáltatást sem megfizetni.

Az adósnak felróható teljes lehetetlenülés miatt az adós teljes kártérítéssel tartozik, s mivel a hitelező érdeksérelme maradéktalanul kielégítést nyer, ő is kötelezve van az ellenszolgáltatásra. Ilyenkor, ha az ellenszolgáltatás is pénz, beszámításnak van helye, és az adósnak csak különbözetet kell megfizetnie. Az adós hibájából részlegesen lehetetlenült szolgáltatásból a megmaradt részt a hitelező természetben követelheti, s emellett a lehetetlenült részért kártérítést igényelhet, a maga részéről viszont az ellenszolgáltatással tartozik.

Abban az esetben, ha a szolgáltatás a hitelező magatartása miatt válik lehetetlenné, ez úgy tekintendő, mintha a hitelező a neki járó szolgáltatást megkapta volna, tehát köteles nyújtani az ellenszolgáltatást. Ebből azonban le kell vonni azt, amit az adós azáltal, hogy nem kell teljesítenie, költségben megtakarított, illetve amit másutt tudott szerezni.¹¹²

---

¹¹¹ D 46,3,107 pr.

¹¹² BENEDEK Ferenc: i.m. 137.

3. A szerződésszegés jogintézményeinek fejlődése a magyar magánjogban

3.1. A szerződésszegés általános megítélése a Ptk. megszületése előtt

A társadalmi, gazdasági viszonyoknak megfelelően a szerződési jog Magyarországon a XIX. század közepéig fejletlen volt. A század utolsó harmadában a kapitalista fejlődés nagymérvű kibontakozásának hatására a szerződések joga is gyors fejlődésnek indult a kereskedelmi jogban és a magánjogban. 1875-ben a német mintára készült Kereskedelmi Törvény¹¹³ szabályozta a kereskedelmi jellegű szerződéseket. Emellett figyelmet érdemelt a kereskedelmi jogban a Váltótörvény¹¹⁴ és a Csődtörvény¹¹⁵. A magánjogban az osztrák, majd később túlnyomórészt német hatásokat felszívó, a jogtudomány és a Polgári Törvénykönyvet előkészítő munkálatok eredményeit is felhasználó bírósági gyakorlat fejlesztette a szerződési jogot, bőven merítve a Kereskedelmi Törvénykönyvből is. A Kúria joggyakorlatában sorban jelentek meg olyan ítéletek, amelyek megkezdték a szerződések máig alkalmazott jogi technikájának meghonosítását.¹¹⁶

Az egységes, kódexbe foglalandó magyar magánjog iránti igényt 1791-ben már törvény írta elő. A tulajdoni rend átalakítására vezető eredmények egyes törvényekben időközben testet öltöttek. 1848:XV. törvénycikkben ismét törvényszintű norma szólt a magánjogi törvény megalkotásának szükségességéről. 1895-ben megalakult az az állandó bizottság, amely 1900-ra elkészítette az első magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetét.¹¹⁷

A Polgári Törvénykönyv I. tervezete ötkötetes indoklással jelent meg és nyilvánvalóan magán viselte az akkor friss BGB és részben a svájci jog

---

¹¹³ 1875: 37. tc.

¹¹⁴ 1876: 27. tc.

¹¹⁵ 1881: 17. tc.

¹¹⁶ EÖRSI Gyula: Kötelmi jog általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1983. 32.

¹¹⁷ CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László: Magyar állam- és jogtörténet, ötödik kiadás Tankönyvkiadó, Budapest, 1991. 398.

hatását, nem lett jogforrás. Ugyanígy nem lett jogforrás a II. (1913), III. (1914) és IV. (1916) szövegváltozat sem. A „Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetének” első változata még nem volt egységes mű sem szerkezetében, sem tartalmában, mégis igen nagy hatással volt a gyakorlatra és elméletre egyaránt. A tudományos világ részvétele a résztervezetek elkészítésében, majd azok megvitatásában, jelentősen megélénkítette és bizonyos fokig önállóvá tette a magyar magánjogtudományt. A kódex első szövegváltozata alapos átdolgozáson ment át, a második javaslat – amelynek kidolgozásában már Szladits Károly is részt vett – 1913-ban jelent meg. Ezt követően a tervezetek harmadik, majd negyedik változata is napvilágot látott.¹¹⁸ Az V. tervezet Szászi Béla szerkesztésében „Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata” (Mtj.) elnevezéssel került a képviselőház elé 1928. március 1-jén. A Magánjogi Törvényjavaslatot a felsőház nem fogadta el, ennek ellenére az 1959. évi IV. tv. elfogadásáig írott szokásjogként funkcionált.¹¹⁹

A Polgári Törvénykönyv 1890. évi tervezetében és már kisebb mértékben az 1914. évi javaslatában a német pandektista felfogás érvényesült némileg modernizált formában. Nem utánozták a német polgári törvénykönyv szélsőséges elvontságát: nem szakították el az egyszemélyes jogügyletet a szerződéstől, és a szabályozás során a gyakorlatban sokkal lényegesebb szerződésből indulnak ki, nem pedig a jogügyletből. A szerződésszegések körében azonban a pandektisztika felfogását vették át és erősen hézagos szerződésszegési rendszert honosítottak meg és ezen még az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat sem változtatott. A bírósági gyakorlat viszont részletekbe menően kiépítette a szerződések jogát, nem egy vonatkozásban akkor igen korszerű formában.

---

¹¹⁸ LÁBADY Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1997. 85-86.

¹¹⁹ BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: Általános tanok, Novotni Kiadó, Miskolc, 1998. 43.

A Magánjogi Törvényjavaslat szerkezete a ZGB rendszerét követte, nem volt általános része, helyette csak hét bevezető szakaszt állítottak a kódex élére a törvény redaktorai. Rendszere – a svájci kódexnek megfelelően – a személyi és családjog után tartalmazza a dologi jogot, majd az öröklési jogot, végül pedig a kötelmi jogot.¹²⁰ Az 1935. évi országgyűlés az Mtj. tárgyalását lényegileg levette a törvényhozás napirendjéről, melyről Szászi István az 1947-ben megjelent, a magánjog általános részéről szóló könyvében így vélekedett: „A magyar tragédiához tartozik, hogy a magyar jogászi génuszunk nem sikerült eddig egységes magánjogi kódexet alkotnia.” Annak folytán, hogy az Mtj. nem lett törvényi jogforrás, lehetővé vált, hogy a jogfejlesztő bírói gyakorlat az alapvetően individualista szemléletű magánjogot szociálisabbá tegye. A bírósági gyakorlat bizonyos mértékig merített a jogtudomány termékeiből.

Grosschmid rendkívüli mélységben és részletességgel kidolgozta a szerződési jog minden kérdését, *Dell'Adami* fellépett a német pandektisztika elavult örökségének átvétele ellen. *Szászy-Schwarz Gusztáv* már a modern monopolkapitalista megoldásáért szállt síkra.¹²¹ *Grosschmid Béni* és *Szászy-Schwarz Gusztáv* a századvégi magyar magánjogtudományok nagy egyéniségei voltak. Tudományos munkásságukban jól ötvözték a magyar jogfejlődés eredményeit a nemzetközi tapasztalatokkal és az egyes jogterületeket és jogintézményeket magas színvonalú monografikus művekben dolgozták fel. Mindketten tagjai voltak az Mtj. előkészítő bizottságának. *Szladits Károly* behatóan foglalkozott az általános rész rendelkezéseivel, a dolgok jogával, és az általa kidolgozott a „gazdasági lehetetlenülés” tanával. Nevéhez fűződik a hatkötetes Magyar Magánjog szerkesztői feladatainak ellátása. A hatkötetes műben teljes körűen feldolgozásra került az a magánjog, amely –mint tudjuk – még ekkor sem rendelkezett jogforrásként kihirdetett törvénnyel.¹²² A jogtudományban *Szladits* szervező és tudományos működése

---

¹²⁰ LÁBADY Tamás i.m.: 87.

¹²¹ EÖRSI Gyula: i.m. 33.

¹²² BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: i.m. 45.

lehetővé tette Grosschmid mély és gazdag fejtegetéseinek nagyobb mérvű behatolását a bírósági gyakorlatba és ugyancsak főként az ő tevékenysége nyomán igen erős hangsúlyt kaptak a generál klauzulák, továbbá meghonosodott több modern megoldás a szerződésszegés területén.¹²³

A Magánjogi Törvényjavaslat és a bírói gyakorlat a szerződésszegésnek az alábbi formáit különböztette meg:

- az adós késedelme;
- a hitelező késedelme;
- lehetetlenülés;
- hibás teljesítés.

Az Mtj. szabályozta továbbá a szerződésszegés közös szabályait a nemteljesítés és kötelemszegés fogalmának meghatározásával. A hibás teljesítés szabályait viszont csak az adásvételi szerződés körében fektette le (jogszatosság és kellékszavatosság). A bírói gyakorlat azonban az adásvételi szerződésnél lefektetett, a hibás teljesítésre vonatkozó szabályokat a többi szerződéstípusra is alkalmazta.

Szladits szerint a kötelemszegés az adósnak minden olyan magatartása, amellyel a hitelezőnek a kötelemmel védelmezett érdekét sérti.¹²⁴ „A kötelem keletkezésével a hitelező jogilag védett helyzetbe lép, amelynek tartalmát ügyleti vagy jogszabályi rendelkezések határozzák meg. Kötelem alapján az adós olyan magatartás kifejtésére köteles, amelyet kötelem hiányában nem lenne köteles megcselekedni, vagy tartózkodni köteles olyan cselekményektől, amelyeket egyébként jogosan megtehetne. Ha azokat a határokat, amelyeket a kötelem számára megszab az adós átlépi, jogellenes cselekményt, kötelemszegést követ el.”¹²⁵ Kötelemszegés alatt tágabb értelemben a kötelem tartalmával ellentétes állapotot, míg szűkebb értelemben csak azokat az

---

¹²³ EÖRSI Gyula: i.m. 34.

¹²⁴ SZLADITS Károly: i.m. 87.

¹²⁵ SZLADITS Károly: i.m. 88.

eseteket értették, amikor a kötelemellenes állapotot az adósnak valamilyen magatartása idézte elő. Az adós nem-telejesítését nem tekintették kötelemszegésnek, ezt „nem-telejesítés” jogi kategóriájaként kezelték.

A kötelemszegés esetei között alapvető különbség volt aszerint, hogy a kötelemmel ellentétes állapot olyan okból következett-e be, amely az adósnak felróható, vagy olyan okból, amely neki nem róható fel. Felróható kötelemszegés általános következménye az volt, hogy az adós a kötelemszegés miatt felelősséggel tartozott, míg fel nem róható kötelemszegés nem járt ilyen felelősséggel.

A kötelemszegés közös szabályait az Mtj. az 1134-1136. §-aiban szabályozta. Az adós, ha törvény vagy a jogügylet másként nem rendelkezett, minden *vétkességéért* – szándékos vagy gondatlan eljárásáért – felelt. Vétkesnek akkor tekintette az Mtj. és a bírói gyakorlat az adóst, ha nem járt el azzal a gondossággal, amelyet *tőle, mint rendes embertől* a kötelem teljesítése közben a *körülményekhez képest el lehetett várni*.¹²⁶ Ha viszont megtette, ami tőle elvárható, vétlennek minősült. Ahhoz, hogy a kötelemszegés az adósnak felróható legyen, szükséges volt az is, hogy az adós vétőképese legyen.¹²⁷

Azt az általános szabályt, miszerint az adós minden kötelemszegés körébe tartozó vétkességért felel, egyes esetekben a törvény vagy a felek közötti jogügylet az adós előnyére vagy hátrányára módosíthatta. Rendes felelősség volt tehát a szándékosságért és a „könnyű” a súlyos gondatlanságért való felelősség. Az úgynevezett „felfokozott felelősség” eseteiben (*custodia*) az adós csak meghatározott körülmények fennállta esetén menthette ki magát, például erőhatalom vagy a „sérült” önhibájával. Ilyen volt a fuvarozó felelőssége vagy a vendéglős, fogadós felelőssége. Ugyanakkor garancia-szerződés és az adósi késedelem esetében feltétlen, kimentést nem tűrő volt a

---

¹²⁶ Mtj. 1134 §.

¹²⁷ SZLADITS Károly i.m. 87.

felelősség. A rendes felelősségnél enyhébb volt a felelősség az ingyenes szerződéseknél, például ingyenes megbízás vagy ajándékozási ígéret. Ugyancsak enyhébb volt a felelőssége az adósnak a hitelezői késedelem esetében, mert ez idő alatt az adós csak a szándékosságért vagy a súlyos gondatlanságért felelt. Az adós a szándékosságért való felelősségét nem zárhatta ki, illetve nem korlátozhatta (*pactum ne dolus preastetur*).¹²⁸

Ha az adós kötelezettségei teljesítéséhez más személyek közreműködését vette igénybe, ezeknek a *vétkes* eljárásáért (szándékos vagy gondatlan magatartásáért) ugyanúgy felelt, mintha személyesen ő maga járt volna el. („A szerződés teljesítésénél használt személyeknek a teljesítés körüli vétkességéért az alkalmazó felelős.”)¹²⁹ Az adós nem menthette ki magát azzal, hogy a helyette eljáró személy megválasztásában kellő gondossággal járt el és a helyettes felett megfelelő felügyeletet gyakorol. Az adós csak azzal védekezhetett, hogy a helyettes nem járt el vétkesen. Nem fogadta el a bíróság például a vállalkozónak a kikötött kötbér elleni vis maiorra való hivatkozását, akkor sem, ha az az alvállalkozó mulasztása miatt következett be, „mert ezeknek akár vétkes, akár vétlen mulasztásai semmiféle vonatkozásban nem minősíthetők balesetnek”.¹³⁰

Vétkességre tekintet nélkül felelt fizetőképességéért az, aki pénzbeli vagy olyan szolgáltatásra volt kötelezve, amely az ő részéről pénzbeli költséget tett szükségessé. Így például fajlagos kötelezettség esetén nem hivatkozhatott az adós arra, hogy pénz hiányában nem tudja a fajlagos dolgokat beszerezni.¹³¹

---

¹²⁸ Mtj. 1134. §

¹²⁹ P.IV. 7763/1915. Magánjogi Döntvénytár X. Kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1917. 34.

¹³⁰ K. 2608/1921 Gr. XVII. 393. számú jogeset, Gr.= Grill-féle Döntvénytár, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1922. 362.

¹³¹ Mtj. 1136. §

3.2. A késedelem szabályai a Ptk. hatálybalépése előtt

A késedelem a szolgáltatás ideiglenes nemteljesítése. *Almási Antal* az adósi késedelem fogalmát az alábbiak szerint határozta meg: „Késedelemről csak addig szólhatunk, amíg a tartozott szolgáltatás ideiglenesen elmarad. Sem lehetetlenült, sem a hitelezőre vonatkozóan érdekét vesztett szolgáltatásra az adóskésedelem következményei nem alkalmazhatók. Az adóskésedelem, a lehetetlenülés és az érdekmúlás tehát egymást kirekesztő intézmények.”¹³² Hasonlóképpen fogalmazta meg a Kúria is a késedelem fogalmát: „Az adós késedelem addig tart, ameddig az adós terhére eső okokból a szolgáltatást nem teljesítik. Eszerint véget ér, mielőtt a szolgáltatás, bár csak ideiglenesen is, az adósnak fel nem róható okokból lehetetlenül, vagy mielőtt az a hitelezőre nézve érdekét vesztette.”¹³³

A késedelem beállt, ha:

- az adós a határozatlan lejáratú kötelmet megintés ellenére nem teljesítette;
- az adós a határozott lejáratú kötelmet a lejáratkor nem teljesítette.¹³⁴

A késedelem csak abban az esetben esett egybe a lejáratral, ha a lejárat naptár szerint, vagy akként volt meghatározva, hogy annak napját egyébként pontosan meg lehetett állapítani. Ha a teljesítés időpontja nem volt meghatározva, a késedelem következményeinek beálltához szükséges volt, hogy a hitelező az adóst kötelezettségeire figyelmeztesse, vagyis megintse. A megintést, mint egyoldalú címzett jognyilatkozatot az adóshoz kellett intézni, annak hatályosságához az adóshoz való megérkezése volt szükséges, de nem

---

¹³² ALMÁSI Antal: A kötelmi jog kézikönyve; második kiadás TÉBÉ Kiadóvállalat M.sz. Budapest, 1929. 288.

¹³³ K 6963/1923 Gr. XVIII. 348. számú jogeset, Grill-féle Döntvénytár, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1924. 314.

¹³⁴ Mtj. 1151. §-a szerint: „Az adós késedelembe esik, ha a követelés lejártá után a hitelezőnek hozzá intézett megintése ellenére nem teljesíti kötelezettségét. A teljesítés iránt indított keresetnek vagy fizetési meghagyásnak kézbesítése megintés-számba megy. Ha a teljesítésre határozott időt szabtak, ennek eredménytelen elteltével az adós megintés nélkül is késedelembe esik.”

volt arra szükség, hogy azt például tudomásul vegye. Naptárszerű időmeghatározásnak tekintette a bírói gyakorlat, ha a felek azt akár az eredeti megállapodásukban állapították meg, akár egy későbbi halasztásban vagy hasonló tartalmú megegyezésben. A határozott időre adott halasztás elteltével a késedelem megintés nélkül is beállt. („Határozott időre szóló halasztás elteltével az adós megintés nélkül késedelembe esik.”)¹³⁵ Az ítéletben megszabott határidő szintén naptárszerűen meghatározottnak minősült. („A marasztalt fél az ítélettel megállapított teljesítés körül már akkor késedelmessé válik, ha az ítéletben kitűzött teljesítési határidő alatt a kötelezettséget nem teljesíti, mint a késedelmes adós tehát meg tartozik téríteni a jogosítottnak a késedelmes teljesítésből eredő kárát.”)¹³⁶

Szladits különbséget tett az ún. „tárgyi” és „alanyi” késedelem között. Amennyiben a határozott idő lejárt, vagy a határozatlan lejárati és a megintés feltétele teljesült, az ún. tárgyi késedelem tényállása megvalósult (*objektív more*). Amennyiben az adós a késedelmet nem tudta kimenteni, akkor az alanyi (vétkes) késedelem is megvalósult (*szubjektív more*).¹³⁷ A tárgyi és alanyi késedelem közötti különbségtételnek a jogkövetkezmények szempontjából volt jelentősége, hiszen a jogkövetkezmények nagyrészt a vétkes késedelemhez és csak kivételesen a pusztán tárgyi késedelemhez fűződtek.

A késedelem jogkövetkezményei a következők voltak:

- kártérítés;
- az adós felelőssége mértékének szigorúbbá válása;
- elállás (ún. elszegés).

---

¹³⁵ P.V. 4499/1922 Magánjogi Döntvénytár XVI. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1924. 59.

¹³⁶ P.V. 9277/1915 Magánjogi Döntvénytár X. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1917. 49.

¹³⁷ SZLADITS Károly: i.m. 91.

A késedelem legfontosabb jogkövetkezménye a hitelezőnek a késedelemből eredő kárának megtérítése volt, így a kötelmi szolgáltatás terjedelme a késedelmi kár megtérítésének kötelezettségével növekedett. A hitelező természetesen nem veszítette el a jogát arra, hogy az eredetileg tartozott szolgáltatás teljesítését is követelhesse.¹³⁸ Pénztartozás után az akkor hatályos 1923. évi. XXXIX. tc.¹³⁹ alapján az adós kártérítési átalányként késedelmi kamatot tartozott fizetni a késedelembe eséstől kezdve akkor is, ha az adós a késedelmét egyébként kimenthette volna. Az Mtj. szerződési kikötés esetén ismerte a kamatos kamat intézményét késedelem esetén, illetve kikötés hiányában a perindítástól kezdve.¹⁴⁰ Ugyanakkor a hitelező a késedelemből eredő kamaton felüli kára megtérítését is követelhetette, ha az adós késedelmét kimenteni nem tudta. („A hitelező a kamaton felül, az adós késedelméből eredő nagyobb kára megtérítését is követelheti, ha az adós késedelme egyáltalán nem menthető. Így kár áll elő abból, hogy a hitelező kénytelen másoktól magasabb kamatra pénzt felvenni. De ehhez nem elegendő az a körülmény, hogy az adós a perben védekezett, különösen, amikor oly elintézetlen vitás kérdések merültek fel, amelyek csak a perben felvett bizonyítás adatai alapján voltak végleg eldönthetők.”)¹⁴¹

Az adós késedelmének további jogkövetkezménye az adós felelőssége mértékének szigorúbbá válása volt. A késedelme ideje alatt az adós már nemcsak a vétkességéért, hanem a „véetlenért” is felelt.¹⁴² „Ha a késedelem ideje alatt a szolgáltatás egészen vagy részben lehetetlenné válik: az adósnak a véletlen sem szolgál mentségéül. Mégpedig semmiféle véletlen és semmi

---

¹³⁸ ALMÁSI Antal. i.m. 287.

¹³⁹ A pénztartozás késedelmes teljesítése esetében a hitelezőt megillető kártérítésről szóló törvény.

¹⁴⁰ Mtj. 1153. §-a szerint: Pénzfizetésre kötelezett adós a késedelem ideje alatt tartozása után törvényes kamatot köteles fizetni. Ha magasabb kamatot kötöttek ki, ez a késedelem idejére is jár. Kamattartozás után más kikötés hiányában csak a perindítástól kezdve jár késedelmi kamat, értékpapírok kamatszelvényei után azonban már a késedelem beálltától kezdve.

¹⁴¹ K. 2608/1921 Gr. XVII. 393. számú jogeset, Grill-féle Döntvénytár, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1922. 362.

¹⁴² Mtj. 1156. §-a szerint: Ha a késedelem az adós hibájából állott be, a késedelem ideje alatt az adós felel minden vétkességéért, ha felelőssége előbb korlátozva volt is; felel a véetlenért is, amely a szolgáltatást lehetetlenné teszi vagy a szolgáltatás tárgyában kárt okoz, kivéve, ha a kár kellő időben végbement teljesítés esetében is bekövetkezett volna.

körülmények között.”¹⁴³ „Ha tehát a késedelem ideje alatt a szolgáltatás teljesítése az adós hibáján kívül válik is lehetetlenné, az adós a felelősségben benne marad. A kötelem mintegy megállandósul annak folytán, hogy az adós kellő időben vétkesen nem teljesítette kötelezettségét (*perpetuatio obligationis*).”¹⁴⁴

A késedelmes adós „vértlenért” való felelőssége akkor állt fenn, ha a „véletlen” közvetve mégis okozati kapcsolatban állt az adós vétkességével, vagyis ha az adós nem lett volna késedelmes, a szolgáltatás nem vált volna lehetetlenné. Ebből tehát az következett, hogy ha az adós bizonyította, hogy a szolgáltatás lehetlenné válása nem állt okozati összefüggésben a késedelemmel, akkor a „vértlenért” nem volt felelős. Ha például a véletlen káresemény a hitelezőnél éppen úgy bekövetkezett volna, mint az adósnál bekövetkezett, akkor az adós nem felelt.¹⁴⁵

Ha a késedelem a hitelezőnél érdekmúlással járt, akkor elállhatott a szerződéstől, vagyis „elszeghette” a szerződést és közölhette az adóssal, hogy a teljesítést természetben nem fogadja el. („Elállhat a kétoldalú szerződéstől az egyik fél, ha a másikkal késlekedése következtében a szerződés reá nézve az érdekét veszítette.”)¹⁴⁶ Vétkes (alanyi) késedelem esetén az „elszegést” követően a jogkövetkezmény ugyanaz volt, mintha a szolgáltatás lehetlenné vált volna az adós „vétkessége” folytán, vagyis az adós az elmaradt egész szolgáltatás miatt a hitelezőnek kártérítéssel tartozott, meg kellett téríteni az eredeti szolgáltatás elmaradásával és a késedelemmel elszenvedett egyéb károkat is (*ún. szigorú elszegés*).¹⁴⁷ Ha azonban az adós a késedelmét ki tudta menteni, vagyis tárgyi késedelem esetén az „elszegésnek” csak az volt a következménye, hogy a kötelem megszűnt. Ez esetben a hitelező

---

¹⁴³ ZSÖGÖD Benő: Fejezetek kötelmi jogunk köréből II. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1900. 56.

¹⁴⁴ SZLADITS Károly: i.m. 92.

¹⁴⁵ SZLADITS Károly: i.m. 93.

¹⁴⁶ K. 2292/1916. Gr. XVII. 389. számú jogeset, Grill-féle Döntvénytár, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1922. 359.

¹⁴⁷ SZLADITS Károly: i.m. 93.

ellenszolgáltatással nem tartozott, és az adós nem tartozott kártérítéssel (*ún. enyhe elszegés*). Ugyanakkor lehetőség volt az ún. „méltányos kármegosztásra” amennyiben, tekintettel a körülményekre, különösen a felek vagyoni viszonyaira, a méltányosság megkívánta.¹⁴⁸

Nem volt szükség az érdekmúlás bizonyítására szigorú, fix lejáratú kötelelem esetén. Szigorú lejáratú a kötelelem akkor, ha a kötelezettséget a szerződés szerint pontosan meghatározott időben és nem máskor kell teljesíteni. Ez esetben a hitelező a teljesítést előzetes értesítés nélkül visszautasíthatta, anélkül, hogy a teljesítésre póthatáridőt kellett volna biztosítania.¹⁴⁹ Nem fix határidejű szerződéseknél az érdekmúlást a hitelezőnek kellett bizonyítania. Ugyanakkor az ún. gyenge lejáratú kötelelem esetében sem kellett a hitelezőnek bizonytalan ideig várni a teljesítésre, hanem a késedelem bekövetkezte után megfelelő véghatáridőt tűzhetett azzal a figyelmeztetéssel, hogy a határidő eltelte után a teljesítést nem fogadja el. A határidő eredménytelen eltelte után az „elszegés” következményei beálltak, az érdekmúlás bizonyítása nélkül.

Részletekben történő teljesítés esetében, amennyiben az adós az egyik részlettel késedelembe esett, a hitelező az egész kötelelemre nézve gyakorolhatta a késedelemből eredő jogait (pl.: elszegést), ha a késedelem következtében a hitelezőnél érdekmúlás állt elő.¹⁵⁰

A hitelezői késedelem nem a hitelezőt terhelő valamilyen szolgáltatás nem teljesítését, hanem az adós szolgáltatásának megakadályozását jelentette. A hitelező késedelembe esett:

---

¹⁴⁸ Mtj. 1149. §

¹⁴⁹ Mtj. 1155. §-a szerint: „...a hitelező az adós késedelme miatt csak úgy állhat el a szerződéstől, ha a késedelmes adósnak előbb megfelelő határidőt tűzött ki a teljesítésre azzal a figyelmeztetéssel, hogy azon túl a teljesítést nem fogadja el. Az adós ebben az esetben csak a határidő eltelte után többé nem követelhet teljesítést.”

¹⁵⁰ Mtj. 1161. §-a szerint: Ha a részletekben teljesítésre kötelezett adós valamelyik részlet szolgáltatásával késedelembe esett és ennek következtében a később lejáratú részletek a hitelezőre érdeküket veszítették, a hitelező a késedelemből eredő jogait ezekre nézve is gyakorolhatja.

- ha a felajánlott szolgáltatást nem fogadta el (*elfogadási késedelem*);¹⁵¹
- ha a teljesítésre határozott időt állapítottak meg és ő a szolgáltatás elfogadását előre megtagadta: a teljesítési idő elteltével;
- ha annak a cselekménynek véghezvitelére - amellyel neki a teljesítés körül közre kell működnie - határozott időt állapítottak meg: ennek az időnek eredménytelen elteltével.¹⁵²

A hitelezői késedelem legjellemzőbb esete a felajánlott teljesítés visszautasítása. A késedelem jogkövetkezményének beálltához azonban az azonnali teljesítés lehetőségének kellett fennállnia (*real oblatio*) és a felajánlott szolgáltatásnak kötelemszerűnek kellett lennie (*rite oblata sulitio*).¹⁵³ Nem tekintette azonban a bírói gyakorlat komolynak a felajánlást akkor, ha az adós csak névlegesen azonos szolgáltatást ajánlott fel. („Alperes a felére leromlott értékű pénzt teljes kiegyenlítésül ajánlotta fel felperesnek. Felperes azonban azt a felére leromlott pénzben teljes kiegyenlítésül már nem volt köteles elfogadni, tehát joggal utasíthatta vissza. A felperest ezek szerint hitelezői késedelem nem terheli.”)¹⁵⁴

A hitelező késedelmét jelentette továbbá, ha a hitelezőnek elől kellett járnia, vagy közre kellett működnie a teljesítésben (pl.: ha a hitelezőnek kell gondoskodnia az áru elszállításáról, vagy a hitelezőnek a helyszínen kell átvennie az árut). Ezekben az esetekben elegendő volt, ha az adós kijelentette, hogy a szolgáltatásra kész. Amennyiben a hitelező a szükséges cselekményt elmulasztotta, a hitelezői késedelem beállt.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ Mtj. 1165. §

¹⁵² Mtj. 1166. §

¹⁵³ Mtj. 1165. §-a második bekezdése szerint: „A szolgáltatást ténylegesen a kötelezettségnek megfelelően kell felajánlani.”

¹⁵⁴ K 5831/1921 Gr. XVII. 366 számú jogeset, Grill-féle Döntvénytár, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1922. 332.

¹⁵⁵ Mtj. 1166. §-a szerint: „...ha a hitelezőnek a jogviszony tartalma szerint a teljesítés körül valamely megelőző vagy egyidejű cselekménnyel közre kell működnie, nevezetesen, ha a szolgáltatás tárgyát alkotó dolog átvétele végett az adósnál meg kell jelennie.”

A hitelezői késedelem előfeltétele az esedékes vagy már teljesíthető szolgáltatás kellő, tehát annak valóságos felajánlása volt. Kivételesen a szolgáltatás komoly, szóbeli felajánlása is elegendő volt, ha a hitelező kijelentette, hogy a szolgáltatást nem kívánja elfogadni, vagy ha a teljesítéshez a hitelező közreműködése szükséges és a hitelező kijelentéséből, vagy egyéb magatartásából nyilvánvaló, hogy ezt nem kívánja teljesíteni.¹⁵⁶ („A teljesítés elfogadásának a hitelező általi szándékos megghiúsítása mégis azzal a külön hatással is kapcsolatos, hogy az adós a tartozott szolgáltatást pusztán szóval is hatályosan felajánlhatja.”)¹⁵⁷

A hitelezői késedelem esetén kimentésnek nem volt helye, abból az elvből kiindulva, hogy az adós helyzete nem válhat terhesebbé a hitelező késedelme miatt. Amennyiben ugyanis a hitelező kimenthetné magát, akkor az adós helyzete súlyosabbá válna önhibáján kívül. A hitelező abban az egy esetben mentesülhetett a jogkövetkezmények alól, ha bizonyította, hogy az adós nem volt képes a teljesítésre a „szolgáltatási készsége” kijelentésekor. Ez esetben tehát a hitelezőnek nem saját vétlenségét kellett bizonyítania, hanem azt, hogy a hitelezői késedelem egyik tárgyi feltétele, a szolgáltatás kellő felajánlása, hiányzik.¹⁵⁸

Hitelezői késedelem esetén az adós jogosulttá vált a bírói letétbe helyezésre, de teljesíthetett közraktárba helyezéssel, illetve ügygondnok részére is. („Az adósnak módot kell adni arra is, hogy a szolgáltatás tárgyától azokban az esetekben is szabadulhasson, amidőn bárminő oknál fogva bírói letétre nem alkalmas. Végeredményben ügygondnoki átvételre is gondolhatunk. Mindezekben az esetekben az adós gondossága a helyettesként alkalmazott személy kiválasztására szorítkozik.”)¹⁵⁹

---

¹⁵⁶ ALMÁSI Antal: i.m. 292.

¹⁵⁷ K. 8375/1926 MD XIX. 60. számú jogeset, Magánjogi Döntvénytár XIX. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1927. 69.

¹⁵⁸ SZLADITS Károly: i.m. 96.

¹⁵⁹ K 2103/1922 MD. XVI. 47. sz. jogeset Magánjogi Döntvénytár XVI. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1924. 59.

Romlandó áruk esetén az adós értékesíthette az árut a hitelező számlájára és a vételárat helyezhette bírói letétbe. A késedelem jogkövetkezményeire azonban az adós pénzszolgáltatás esetén csak akkor hivatkozhatott, ha bírói letétbe helyezéssel teljesített. („Amennyiben a szolgáltatás tárgya természeténél fogva gyors romlásnak van kitéve, az adós azt a hitelező késedelme folytán a bíróság vagy legalábbis hiteles személy közbejöttével el is adhatja.”)¹⁶⁰ („Az adós az általa felajánlott fizetés visszautasításának következményeit csak úgy háríthatja a hitelezőre, ha a kérdéses összeget, illetve annyit, amennyi a hitelezőt jogosan megilleti, s amely összeg ennek javára megítéltetett, bírói letétbe helyezi, mert ellenkező esetben a hitelező visszautasító nyilatkozatát a késedelem tekintetében mentségül fel nem hozhatja.”)¹⁶¹

A hitelezői késedelem jogkövetkezményei az alábbiak voltak:

- adósi késedelem egyidejű kizártsága;
- adós felelőssége mértékének csökkenése;
- kárveszély átszállása.

A hitelezői késedelem egyik jogkövetkezménye az adósi késedelem egyidejű kizártsága. Ennek következtében a késedelem tartamára a pénzadós kamatfizetési kötelezettsége megszűnt,¹⁶² illetve a szolgáltatás tárgyának az elfogadási késedelem idejére eső hasznaiért az adós csak annyiban volt felelős, amennyiben a hasznokat beszédte.¹⁶³

Jelentősebb jogkövetkezmény volt azonban az adós felelősségének a „rendes mértékről” való lecsökkenése. Az adós felelőssége hitelezői késedelem esetén a szándékosság és súlyos gondatlanság esetére korlátozódott. Vagyis amennyiben a hitelezői késedelem ideje alatt a szolgáltatás tárgyában

---

¹⁶⁰ Vht. 104. §

¹⁶¹ P.V 313/1902 Dt. 3.f. XXIV. 54. számú jogeset Döntvénytár XXIV. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1903. 59.

¹⁶² Mtj. 1171. §

¹⁶³ Mtj. 1172. §

véletlenül vagy az adós „könnyű” gondatlansága miatt esett kár, az adós a kötelezettsége alól mentesült.

A hitelezői késelem további jogkövetkezménye volt a kárveszély átszállása a hitelezőre, vagyis ha a szolgáltatás egészben vagy részben megsemmisült, megromlott, elveszett olyan körülmény folytán, amely egyik félnek sem volt felróható a hitelező tartozott viselni az ebből eredő kárt. („A hitelezői késelem kezdőpontjától fogva a hitelező viseli a szolgáltatás tárgyát érő veszélyt. Ez úgy a megsemmisülés, mint rongálás tekintetében is áll.”)¹⁶⁴

Megszűnt a hitelezői késelem a halasztásban való megállapodással, valamint a szolgáltatás elfogadása és az addig felmerült költségek megfizetése esetén.¹⁶⁵

3.3. A szolgáltatás lehetetlenülésének jogkövetkezményei a Magánjogi Törvényjavaslat szerint

A szolgáltatás lehetetlenülése ellentétben a késelemmel, amely a szolgáltatás időleges nemteljesítését jelentette, a szolgáltatás végleges nem teljesíthetőségét jelenti. Lehetetlenülésről csak az eredetileg lehetséges szolgáltatás utólagos lehetlenné válása esetén beszélhetünk. A szolgáltatás eredeti lehetlensége esetén a kötelem ugyanis létre sem jött.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ K 202/1914 MD IX. 5. számú jogeset, Magánjogi Döntvénytár IX. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1917. 34.

¹⁶⁵ Mtj. 1174. §-a szerint: „A hitelező késeleme megszűnik, ha elmulasztott tennivalóit pótolja s egyúttal a szolgáltatás elfogadására és a késelemből eredő kötelezettségének teljesítésére készségét is kijelenti”.

¹⁶⁶ Mtj. 1140. §-a szerint: „Ha a szerződés megkötésekor valamelyik fél tudta, hogy a szolgáltatás az adós hibáján kívül lehetlenné fog válni, vagy ha ezt az adós a szerződés megkötésekor csak gondatlanságból nem látta előre: a szerződés megkötéséből eredő kár megtérítésére a már kezdettől fogva lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés megkötéséből eredő kár megtérítésére a már kezdettől fogva lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés megkötéséből eredő kár megtérítésének szabályait kell alkalmazni.”

A szolgáltatás lehetetlenülése két okból következhetett be:

- a szolgáltatás lehetlenné válása;
- a szolgáltatás elszegése, vagyis a még lehetséges szolgáltatásnak a hitelező általi visszautasítása.

A szolgáltatás lehetlensége természeti, jogi, érdekbeli vagy betöltési lehetlenség volt. Természeti lehetlenség azt jelentette, hogy a szolgáltatás fizikai akadályba ütközik, vagyis annak teljesítése a szó szoros értelmében nem lehetséges. Jogi lehetlenség alatt a szolgáltatásnak utólagos jogi akadály miatti lehetlenségét értették. A jogi lehetlenséget a bíróságnak hivatalból kellett figyelembe venni. Érdekbeli vagy betöltési lehetlenség azt jelentette, ha a szolgáltatás teljesítését az adóstól az élet józan felfogása szerint, a tisztesség és méltányosság elvének figyelembe vételével nem lehetett elvárni.

A jogkövetkezmények a lehetlenség esetében is különbözőek voltak aszerint, hogy a lehetlenné válás az adósnak felróható volt vagy nem. Felróhatóság esetén az adós kártérítési felelősséggel tartozott, vagyis meg kellett téríteni a hitelezőnek a teljesítés elmaradásából eredő kárát.¹⁶⁷ Felróhatóság hiányában a jogkövetkezmény csak a szerződés megszűnése volt. Az eset körülményeire, különösen a felek vagyoni viszonyaira tekintettel azonban, méltányosságból lehetőség volt az ún. „méltányos kármegosztásra”.

A kártérítés mértéke az úgynevezett „teljes szerződési érdeknek” megfelelő érték volt, vagyis olyan kártérítést tartozott az adós megfizetni, amelyen értéket a hitelezőnek a szerződés teljesítése esetén a teljesítés jelentett volna. Fel nem róható lehetlenség esetén az adós kötelezettsége alól szabadult, a kétoldalú szerződéseknél viszont a kárveszélyt ennek ellenére viselte.

---

¹⁶⁷ Mtj. 1139. §-a szerint: „Ha a szolgáltatás az adós hibájából – oly körülménynél fogva, amelyért felelős – vált lehetlenné, az adós a hitelezőnek a nem-teljesítésből eredő kárát köteles megtéríteni.”

A hitelezőre hárult a lehetetlenülés, illetve annak a bizonyítása, hogy a lehetetlenülést olyan körülmény okozta, amely neki fel nem róható (*exculpato*). Az adós kimenthette magát az úgynevezett „véletlennel”, vagyis bizonyíthatta, hogy a lehetetlenülés olyan ok miatt következett be, amiért ő nem felelős, illetve kimenthette magát a hitelező saját hibájának bizonyításával is.

Részleges lehetetlenülés esetén az adós még a lehetséges, úgynevezett maradék szolgáltatással, a *residuummal* továbbra is kötelezettséggel tartozott, amennyiben viszont a hitelező bizonyította, hogy a maradék szolgáltatás érdekének nem felel meg, úgy azt visszautasíthatta, így a lehetetlenülés következményei a maradék szolgáltatásra is beálltak.¹⁶⁸ („Részbeni lehetlenség esetén, ha a részleges teljesítés a szerződéshez hű fél érdekeinek meg nem felel, utóbbi az egész szerződéstől való elállás joga is megilleti.”)¹⁶⁹ A részleges lehetetlenülés szabályai vonatkoztak az időleges lehetetlenülésre is. Amennyiben azonban az időleges lehetetlenülés olyan hosszú ideig tartott, amely a hitelező érdekmúlásához vezetett, úgy lehetőség volt a végleges lehetetlenülés jogkövetkezményeinek alkalmazására.¹⁷⁰ Maradék szolgáltatásnak nemcsak a természetben az adós vagyonában megmaradt dolgot tekintették, hanem mindazt a dolgot és követelést is, amelyek az adóst harmadik személy részéről megillették (*surrogatum*).¹⁷¹ („A hitelező kárának fedezésére vagy az abba való beszámítás céljából követelheti azt az értéket vagy vagyontárgyat is, amely a szolgáltatásból az adósnál megmaradt. Esetleg

---

¹⁶⁸ Mtj. 1147. §-a szerint: „Ha a szolgáltatás csak részben vált lehetetlenné, azonban a lehetséges rész teljesítés a másik fél érdekének nem felel meg, a másik fél az egész kötelezettség nem-teljesítése miatt követelhet kártérítést vagy egészen elállhat a szerződéstől.

¹⁶⁹ K. 1316/1926 PJE. Polgári Jog Esettár, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1927. 38.

¹⁷⁰ ALMÁSI Antal: i.m. 308.

¹⁷¹ Mtj. 1143. §-a szerint: „Ha az adós a szolgáltatást lehetetlenné tevő körülmény alapján azért a tárgyért, amelyet köteles volt szolgáltatni, kárpótlást kapott vagy követelhet, a hitelező a kapott kárpótlás kiadását vagy a kárpótlás kiadását vagy a kárpótlás kiadását vagy a kárpótlás követelésének átruházását követelheti. E jogának gyakorlása esetében a kárpótlás vagy a követelés értékét be kell tudni a hitelező kártérítési követelésébe, ha ily követelés őt nem-teljesítés miatt megilleti.”

azt, amely a lehetetlenülés következtében ennek helyére került. Kisajátított ingatlanért annak kisajátítási árát.”)¹⁷²

Lehetetlenülés esetén, amennyiben a szolgáltatás nem a kötelezett hibája miatt vált lehetetlenné, úgy az adós felszabadult, és a másik fél köteles volt az ellenszolgáltatásra. („Nem az adós terhére eső utólagos lehetetlenülés ezt a szolgáltatás teljesítése alól felmenti.”)¹⁷³ Ha a szolgáltatás a jogosult hibájából vált lehetetlenné, akkor úgy kellett tekinteni, mintha a jogosult a szolgáltatást megkapta volna, és köteles volt az ellenszolgáltatás teljesítésére. Az ellenszolgáltatásból viszont le kellett vonni azokat a költségeket, amelyeket a kötelezett megtakarított, vagy amit a munkaerejének felszabadulása folytán szerzett, vagy nehézség nélkül szerezhette volna.¹⁷⁴ Ez esetben természetesen lehetőség volt a két követelés kompenzálására, beszámítására, és csak az esetleges „fölöző kárt” kellett megtéríteni.

A harmadik esetként taglalt érdekbeli vagy betöltési lehetetlenségen (*túlnehezülés*) azt a méltánylást érdemlő helyzetet értették, amikor az adóst a kötelezettség teljesítésével nem lehetett megterhelni.¹⁷⁵ A jóhiszemű „kötelembetöltés” elvéből az következett, hogy az adós csak addig a határig volt köteles erőfeszítéseket tenni a teljesítés érdekében, ameddig ez tőle a méltányosság elvének figyelembe vételével el lehetett várni.¹⁷⁶

A bírói gyakorlat kialakította az úgynevezett gazdasági lehetetlenülés fogalmát is. A gazdasági lehetetlenülés gondolata az I. világháború alatt jelent meg. A termelés behozatal zavarai, a pénz értékének romlása és egyéb körülmények következtében azoknak az adósoknak a helyzete, akik pénz ellenében áruszolgáltatásra voltak kötelesek, jelentősen elnehezült. A bírói

---

¹⁷² C 3564/1914 MD XI. 14. számú jogeset Magánjogi Döntvénytár XI. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1916. 16.

¹⁷³ C 3974/1926 JH. 1. 10/388 Jogi Hírlap Döntvénytára 10. szám, 388. jogeset Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1927.

¹⁷⁴ Mtj. 1146. §

¹⁷⁵ SZLADITS Károly: i.m. 103.

¹⁷⁶ SZLADITS Károly: i.m. 100.

gyakorlat úgy segítette a bajba jutott áruadósokon, hogy a szolgáltatást „gazdaságilag” lehetetlennek minősítette, az áruszolgáltatásra kötelezett felet a szolgáltatás alól (esetleg bizonyos kártalanítás mellett) felmentette, vagy a kötelelem tartalmát akként módosította, hogy a pénzádóst nagyobb ellenérték fizetésére, illetőleg az áruadóst kisebb mennyiség szolgáltatására kötelezte.¹⁷⁷ A gazdasági lehetetlenülésre való hivatkozást a bíróságok akkor fogadták el, ha azok a „gazdasági alapfeltevések”, amelyekre a felek eredetileg a viszonyos szolgáltatásaik érdekegyensúlyát alapították, felborult.¹⁷⁸

Később a bírói gyakorlat a gazdasági lehetetlenülés fogalmát kiterjesztette és azokra az esetekre is alkalmazta, amikor rendkívüli gazdasági viszonyok folytán a szerződési egyensúly megbomlott, különösen a határozott időre szóló szerződések esetében. („Gazdasági lehetetlenülés nemcsak akkor forog fenn, amidőn a szolgáltatás az adós nagyobb vagyoni romlását vonná maga után, hanem már akkor is, ha a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás között feltűnő aránytalanság volna és az egyik fél a másik rovására aránytalanul kedvezőbb vagyoni helyzetbe kerülne, s így a szolgáltatás követelése vagy éppen elfogadása a szolgáltató hibáján kívül beállott helyzet kíméletlen kizsákmányolásának s így a joggal való visszaélésnek a tekintete alá esnék.”)¹⁷⁹ („Ahhoz, hogy a gazdasági lehetetlenülés megállapítható legyen, szükségképpen oly nagynak, jelentékenynek kell annak a különbözetnek lennie, amely mint vagyoni hátrány, illetve előny, akár a vevőt adott esetben éri, hogy a szerződés hatályban tartása a felek szerződéses céljának a méltányosság és jóhiszemőség szempontjából már nem felelne meg.”)¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ SZLADITS Károly: i.m. 104.

¹⁷⁸ SZLADITS Károly: i.m. 104.

¹⁷⁹ P.III. 1945/1921 MD. XV. 17. számú jogeset, Magánjogi Döntvénytár XV. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1923. 21.

¹⁸⁰ P.V. 2990/1927 MD. XXI. 44. számú jogeset Magánjogi Döntvénytár X. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1929. 65.

3.4. A hibás teljesítés szabályai a Magánjogi törvényjavaslatban

A hibás teljesítést *Szladits* a következőképpen definiálta: „Ha az adós kötelezettségét kellő időben teljesíti ugyan, de hibásan, akkor nem lehet szó sem késedelemről, sem a szolgáltatás lehetetlenüléséről, mégis világos, hogy az adós a kötelmet megszegte (a kötelmi érdeket, amelyet a jog véd, megsértette.)”¹⁸¹ „A hibás teljesítés eseteinek jórésztében az adós nem sérti meg azt a *közvetlen* érdeket, amely a hitelezőt a kötelelemhez fűzi, de megsérti azt a kötelezettséget, hogy a kötelmet a *jóhiszeműség és tisztesség* szabályai szerint teljesítse”¹⁸²

A Magánjogi Törvényjavaslat a kellék- és jogszavatosság szabályait az adásvételi szerződések körében szabályozta. Ugyanakkor kiterjesztette a szavatosságra vonatkozó szabályokat minden olyan szerződésre, amelyben valaki a dolgot vagy jogot nem vételár fejében, hanem más visszerthes módon, ellenértékért idegenítette el vagy terhelte meg.¹⁸³

Az eladó szavassággal tartozott azért, hogy kárveszély átszállás idején, a dolog megfelelt a szerződésben kikötött feltételeknek, illetve alkalmas volt a rendeltetésszerű használatra.¹⁸⁴ („Ha a felek között külön ki van kötve, hogy az eladott dolognak valamilyen bizonyos tulajdonsággal bírnia kell, az eladó általában szavatol azért, hogy a dolog a kikötött tulajdonsággal bír, anélkül, hogy kérdés lehetne, hogy a tulajdonság hiánya érinti-e a dolog értékét vagy használhatóságát és hogy a hiány jelentékeny-e vagy jelentéktelen.”¹⁸⁵ „A törvényes gyakorlat által elfogadott jogszabály, hogy az eladó külön kikötés nélkül is felelős az eladott dolognak szerződésszerű szolgáltatásáért, eszerint tehát az ingatlan eladója is, aki azt meghatározott térfogatban adja el, a

---

¹⁸¹ SZLADITS Károly: i.m. 105.

¹⁸² SZLADITS Károly: i.m. 106.

¹⁸³ Mtj. 1407. §

¹⁸⁴ Mtj. 1382. §

¹⁸⁵ P.V. 3778/1929. MD XXIII. 73. számú jogeset. Magánjogi Döntvénytár XXIII. kötet, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1931. 99.

kikötött térfogat terjedelméért szavatol.”)¹⁸⁶ Nem felelt viszont az eladó a szerződés megkötésekor a vevő által ismert hibáért.¹⁸⁷ („Ha a vevő ismeri a hiányt és a hiányos dolgot teljesítésül mégis elfogadja, az eladó ellen szavatosság alapján csak akkor támaszthat követelést, ha jogát ehhez a szerződéskötéskor vagy a dolog elfogadásakor kifejezetten fenntartotta.”)¹⁸⁸

Olyan hibáért, amelyet a vevő saját súlyos gondatlansága miatt nem ismert fel, az eladó csak akkor tartozott felelősséggel, ha a dolog kikötött tulajdonságának hibájáról volt szó, illetve ha az eladó a hibátlan teljesítéséért jótállott vagy a dolog hibáját csalárdul elhallgatta.¹⁸⁹ „Olyan esetben, amikor az eladó az áru hibátlanságáért jótállott, az eladó csak olyan hibáért nem szavatol, amelyet a vevő a vételkor ismert. Ellenben szavatol ilyenkor is az eladó minden olyan hibáért, amely a vevő előtt bármely okból volt ismeretlen, tehát olyan hibáért is, amely a vevő előtt saját súlyos gondatlansága miatt maradt ismeretlen.”¹⁹⁰

Amennyiben a dolog nem felelt meg a rendeltetésszerű használat követelményének, illetve a kikötött tulajdonságoknak, a vevő

- a vétel felbontását;
- a vételár megfelelő leszállítását vagy
- kártérítést követelhetett;
- fajlagos dolog vétele esetén a vevő a hiányos áru helyett újabb hiánymentes áru szolgáltatását is kérhette.

Ha a vevő az eladóval szemben azt állította, hogy a dolog szavatossági hibában szenved, az eladó megfelelő határidő tűzésével nyilatkozatra hívta fel

---

¹⁸⁶ K. 2012/1901 Dt. 3. f. XX. 151. Döntvénytár XX. kötet, Franklin–Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1902. 159.

¹⁸⁷ Mtj. 1386. §

¹⁸⁸ P.V. 5828/1928 MD XIII. 118. számú jogeset Magánjogi Döntvénytár XIII. kötet, Franklin–Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1931. 159.

¹⁸⁹ Mtj. 1382-1383. §

¹⁹⁰ K. 1891/1917 MD XI. 159. számú jogeset. Magánjogi Döntvénytár XI. kötet, Franklin–Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1918. 225.

a vevőt aziránt, hogy kívánja-e a vétel felbontását. A vevő csak a határidő lejártáig kérhette a vétel felbontását.¹⁹¹ Az eladónak a teljesítési idő lejárta előtt lehetősége volt arra, hogy a kellékhányt pótolja, vagy egyedileg meg nem határozott dolog eladása esetén saját veszélyére és költségén a hiányos dolog helyett hiánymenteset szolgáltatson a vevő részére. Ha az eladó ezzel a jogával akkor élt, amikor már teljesítési késedelemben volt, köteles volt a vevőnek a késedelemből eredő kárát is megtéríteni.¹⁹² Nem pótolhatta a kellékhányt az eladó, amennyiben azt csalárdul elhallgatta. Ingatlaneladás esetén a térfogathiány miatt csak akkor követelhetette viszont a vevő a vétel felbontását, amennyiben a hiány olyan lényeges volt, hogy emiatt a vevőnél érdekmúlás következett be. Részletekben történő teljesítés esetén, annak ellenére, hogy az adós csak egy-egy részteljesítés vonatkozásában teljesített hibásan, a szolgáltatást elszeghette, ha a hiba olyan természetű volt, ami miatt a hitelezőnek a szerződésbe vetett bizalma megrendült és érdekmúlás következett be.¹⁹³ Ha a vevő az elállást választotta, a vételár megfizetésére nem volt köteles, illetve a már kifizetett vételárát visszakövetelhetette az áru visszaadása ellenében. Nem élhetett a vevő ezzel a jogával, ha a dolog a saját hibájából elpusztult vagy értékcsökkenést szenvedett.¹⁹⁴ Elállás esetén az eladó minden esetben felelős volt a szerződés megkötéséből és a dolog átvételéből eredő kárért (*negativ interesse*).¹⁹⁵

Árleszállítás esetén a vevő a vételár olyan mértékű leszállítását kérhette, ahogy a hiánymentes áru értéke a hibás áru értékéhez aránylott.¹⁹⁶ Amennyiben több dolog vételárát egy összegben határozták meg és az eladott dolgok közül nem mindegyik volt hibás, az árleszállításnál valamennyi dolog értékét figyelembe kellett venni. Ugyanez a szabály érvényesült, ha a több dolgot külön-külön vételárért ugyan, de mint együvé tartozót adták el és az

---

¹⁹¹ Mtj. 1389. §

¹⁹² Mtj. 1390. §

¹⁹³ SZLADITS Károly: i.m. 107.

¹⁹⁴ SZLADITS Károly: i.m. 200.

¹⁹⁵ Mtj. 1394. §

¹⁹⁶ Mtj. 1395. §

egyiknek vagy egyeseknek hiányossága a többiek értékét is csökkentette.¹⁹⁷ Az árleszállítás nem szüntette meg a vevő jogát arra, hogy a később felismert más hiány miatt újabb vételár leszállítást kérjen vagy elálljon a szerződéstől.¹⁹⁸

Ha az eladó a hiánymentességéért jótállott vagy a hiányt csalárdul elhallgatta, illetőleg a hibás teljesítésért vétkesség terhelte, úgy a vevő a dolog hiányosságaira tekintettel, nem-teljesítés miatt kártérítést követelhetett.¹⁹⁹ A vevő, akit a kártérítési jogosultság megillette, vagy ezt a jogát, vagy a többi őt megillető szavatossági jog valamelyikét gyakorolhatta.²⁰⁰

A szavatossági jogok közül a választási lehetőség a vevőt illette meg. A választott jogosultságtól a vevő csak az eladóval történő megegyezéséig vagy a jogerős bírósági ítéletig térhetett át másik jogosultságra, illetve akkor, ha az eladó a választott jognak megfelelő kötelezettsége teljesítésével vétkesen késlekedett.²⁰¹ A *ius variandi* megítélése tehát alapvetően különbözött a mai felfogástól, és behatárolta a vevő mozgásterét a szavatossági jogok közötti választás területén.

A szerződő felek az eladó szavatosságát a szerződésben kizárhatták vagy korlátozhatták. Ilyenkor is felelős maradt az eladó az olyan hibákért, amelyet az ügylet megkötésekor ismert, de csalárdul elhallgatott.²⁰² („Az oly minőségi hibákért, amelyek már az eladás alkalmával fennforogtak, és amelyeket eszerint az eladó elhallgat, szavatosság kizárásra esetén is az eladó felelős, amennyiben ennek az ily eljárása a magánjogi csalás fogalmi meghatározása alá esnék. Azonban eme felelősség megállapításának nélkülözhetetlen jogi előfeltételeként áll az, hogy az ily hiányokról illetve a szavatossági hibáról az

---

¹⁹⁷ Mtj. 1396. §

¹⁹⁸ Mtj. 1399. §

¹⁹⁹ Mtj. 1386. §

²⁰⁰ Mtj. 1386. §

²⁰¹ Mtj. 1388. §

²⁰² Mtj. 1405. §

eladónak az ügylet megkötése alkalmával már tudomása legyen.”)²⁰³ A szavatossági hiány miatt támasztható követelések ingó dolog tekintetében hat hónap alatt, ingatlan tekintetében egy év alatt évültek el. Az elévülési határidő ingók esetében a kiszolgáltatással, ingatlanok vonatkozásában az átadás időpontjától kezdődött. Amennyiben viszont az eladó a hiányt csalárdul elhallgatta az elévülés mindaddig nem következett be, míg a kártérítésre irányadó elévülési idő nem telt le. Az elévülési idő ez esetben három év volt.²⁰⁴ A kereskedelmi vételekre az 1875: XXXVII. tc. (Kereskedelmi Törvény) 346-350. §§-ai vonatkoztak. Kereskedelmi vétel esetén, amennyiben az áru nem felelt meg a kikötött vagy törvényi kellékeknek, úgy a vevőnek jogában állt a jogügylettől elállni vagy a vételár „aránylagos” leszállítását igényelni. Emellett jogosultsága volt az esetlegesen felmerülő kárának megtérítését követelni.²⁰⁵

4. A szerződésszegés kodifikált szabályai a Ptk. hatálybalépésekor

A Polgári Törvénykönyv²⁰⁶ 1960. május 1-jén lépett hatályba.²⁰⁷ A törvény egészen az 1977. évi novella²⁰⁸ hatálybalépéséig változatlan szöveggel szabályozta a szerződésszegés eseteit és jogkövetkezményeit. A Magánjogi Törvényjavaslatban meghatározott adósi és hitelezői késedelem, lehetetlenülés és kellékszavatosság szabályain kívül külön cím alatt bővítette a szerződésszegés eseteit a teljesítés megtagadásának, illetve a szerződésszegés közös szabályaival.

4.1. A kötelezett késedelem

---

²⁰³ P.VII.3483/1917) MD.XII.16.

²⁰⁴ Mj. 1401. §, 1288. §

²⁰⁵ 1875:XXXVII. tc. 348. §

²⁰⁶ 1959. évi. IV. törvény

²⁰⁷ Hatályba léptette az 1960. évi 11. tvr.

²⁰⁸ 1977. évi IV. törvény

A kötelezetti késedelem kapcsán új elemként jelent meg a Ptk.-ban, hogy a határozott idejű kötelem lejáratkor történő teljesítési kötelezettsége és a határozatlan idejű kötelem megintéssel való esedékessé tételén túl a törvény bevezette a szolgáltatás rendeltetéséből kétségtelenül megállapítható teljesítési idő fogalmát is. Amennyiben a szolgáltatás természete, rendeltetése egyértelművé tette, hogy azt csak egy meghatározott időpontban lehet teljesíteni, külön szerződéses kikötés vagy megintés nélkül is a határidő elmúlása lejárttá tette a kötelmet.²⁰⁹ Az adós késedelmének esetkörei így bővültek. A határozatlan időre létesített kötelem tekintetében a törvény a korábbi megintést felszólítássá változtatta.

Az adós késedelmének jogkövetkezményei között a kártérítés maradt az elsődleges, amelyet azonban a továbbiakban nem a vétkességhez, hanem a felróhatósághoz kötött.²¹⁰ A kártérítés mértéke tekintetében a Ptk. úgy rendelkezett, hogy amennyiben a kötelezett késedelmét kimenteni nem tudja, felelős a szolgáltatás tárgyában a késedelem ideje alatt bekövetkezett minden kárért, kivéve, ha bizonyítja, hogy az késedelem hiányában is bekövetkezett volna.²¹¹ A törvény újítása, hogy a jogosultnak biztosított elállási jog mellett kifejezetten nevesítette a teljesítés követelésének jogát. Az Mtj.-vel szemben a Ptk. továbbra is explicit módon fenntartotta a jogosult számára annak a lehetőségét, hogy – amennyiben az még mindig érdekében áll – követelje a teljesítést a kötelezettől.²¹² A törvény az elállási jog gyakorlása tekintetében nem tett különbséget „vétkes” és „nem vétkes” késedelem között. Az elállás gyakorlásának feltételei – szemben az Mtj. megfogalmazásával – már nem függtek attól, hogy a jogosult az elálláson túl kártérítésre is igényt tarthat vagy sem. Az elállás egységes szabályai szerint ugyanis a teljesítéshez fűződő érdek megszűnésének bizonyítása mellett az elállást a jogosult a szerződésszegés tényére alapítva gyakorolhatja.²¹³ Az érdekmúlás bizonyítására nem volt

---

²⁰⁹ Ptk. 298. § a) pont [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²¹⁰ Ptk. 299. § (1) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²¹¹ Ptk. 299. § (2) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²¹² Ptk. 300. § (1) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²¹³ Ptk. 300. § (1) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

szükség abban az esetben – összhangban a hatályos szabályozással –, ha a szerződést a felek megállapodásánál vagy a szolgáltatás rendeltetésénél fogva meghatározott időpontban – és nem máskor – kellett volna teljesíteni, vagy ha a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő határidőt szabott, és az eredménytelenül telt el.²¹⁴

A kötelem elnehezülésének körében a törvény a késedelmi kamat szabályait kodifikálta, és az adós késedelmének objektív – kimentést nem tűrő – jogkövetkezményeként annak mértékét 5%-ban határozta meg.²¹⁵ A kamatfizetés pénztartozások esetében terhelte csak az adóst késedelve esetén, és a késedelmi kamat fizetésének kötelezettsége független volt attól, hogy a tartozás egyébként kamatmentes vagy sem. A Ptk. mai fogalmainak megfelelően egyértelmű különbséget tett ügyleti kamat és késedelmi kamat között. A késedelmi kamatnak egyfajta minimál kárátalány jelleget adott. A jogosult ugyanis ezt meghaladó kárát – annak bizonyítása esetén – követelhetette. Tekintettel az uralkodó politikai viszonyokra, a törvény előírta, hogy szocialista szervezetek terven alapuló viszonyában külön jogszabály a fizetési késedelem jogkövetkezményeit tovább konkretizálja, és a Ptk.-tól eltérően állapítsa meg.²¹⁶

4.2. A jogosulti késedelem

A jogosult késedelmének szabályai körében a Ptk. a jelenleg hatályos szabályoknak megfelelően rendelkezett a késedelem három esetköréről, miszerint a jogosult késedelembe esik, ha

- a szerződés szerűen felajánlott teljesítést nem fogadja el;
- elmulasztja azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek a szükségesek ahhoz, hogy a kötelezett megfelelően teljesíteni tudjon;

---

²¹⁴ Ptk. 300. § (2) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²¹⁵ Ptk. 301. § (1) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²¹⁶ Ptk. 301. § (3) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

- a nyugtát nem állítja ki, illetőleg az értékpapírt nem adja vissza.²¹⁷

A jogosulti késelelem szabályai körében az Mtj.-hez képest további változás, hogy a törvény a jogosult késelelmére vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni akkor is, ha a szolgáltatás fajta és mennyiség szerint volt meghatározva, de a felek a teljesítésre szánt dolgokat megjelölték, vagy a többi hasonló dologtól a jogosult részére elkülönítették.²¹⁸

A jogosulti késelelem elsődleges jogkövetkezménye a kártérítés volt. Amennyiben a jogosult nem tudta bizonyítani, hogy a késelelem elhárítása érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, úgy köteles volt megtéríteni a kötelezettnek a késelelemből eredő kárát. Kimentéstől függetlenül, objektív szankcióként a Ptk. 303. § (1) bekezdése szerint a jogosult:

- köteles a kötelezett felelős őrzéséből eredő költségeket megtéríteni;
- éppúgy viseli a dolog megsemmisülésének, elveszésének vagy megrongálódásának veszélyét, mintha a teljesítést elfogadta volna;
- késelelme idejére kamatot nem követelhet.

A hatályos szabályoknak megfelelően rögzítette a törvény, hogy a jogosult késelelme a kötelezett egyidejű késelelmét kizárja.²¹⁹

4.3. A hibás teljesítés

A Ptk. felhagyott kellékszavatosság különálló, az adásvétel körében való szabályozásával és felállította a szerződészegések rendszerébe beilleszkedő hibás teljesítés szabályait.²²⁰ A Ptk. inkább a kategória és a szabályanyag elhelyezésében hozott változást, és nem a szabályozás tekintetében.²²¹ Ezt a

---

²¹⁷ Ptk. 302. § [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²¹⁸ Ptk. 304. § [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²¹⁹ Ptk. 303. § (2) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²²⁰ Az Mtj.-ben a kellékszavatosság az adásvételi szerződésnél került szabályozásra.

²²¹ HARMATHY ISTVÁN: A szerződéses felelősség rendszere és a közreműködőért való felelősség. Állam- és Jogtudomány, 1972/3. 473.

tényt támasztja alá a miniszteri indoklás is, amely kifejtette, hogy a hibás teljesítésre vonatkozó szabályok tulajdonképpen a kellékszavatosság szabályait jelentik, dologszolgáltatásra, közelebbről adásvételre vannak tekintettel.²²²

A Ptk. hatálybalépésekor a szavatossági jogok gyakorlásának sorrendje és szabályai attól függték, hogy a szerződésben meghatározott dolog bírt-e a törvényes vagy szerződésben meghatározott tulajdonságokkal, vagy a rendeltetésszerű használatra volt alkalmatlan. A szavatossági jogok gyakorlása esetében aszerint is különbséget tett a Ptk., hogy egyedileg meghatározott dologgal kapcsolatban került sor hibás teljesítésre vagy fajta és mennyiség szerint meghatározott dolog volt a szerződés tárgya.

Olyan szerződés hibás teljesítése esetében, amelyben a felek egymásnak kölcsönös szolgáltatásokkal tartoztak, a jogosultat – ha a jogszabály eltérően nem rendelkezett – a következő szavatossági jogok illették meg:

„a) Ha a szerződés *egyedileg* meghatározott dolog szolgáltatására irányul, és a dologban az *átadáskor nincsenek meg a törvényes vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságok*, a jogosult választhat a dolog kijavítása és a megfelelő árleszállítás között.

b) Ha az *egyedileg* meghatározott dolog az átadáskor a *rendeltetésszerű használatra alkalmatlan* és megfelelően ki sem javítható, vagy az túlságosan hosszú időt venne igénybe, illetőleg a kötelezett a kijavítást nem vállalja, a jogosult a szerződéstől elállhat.

c) Ha a *fajta és mennyiség* szerint meghatározott dologban az *átadáskor a törvényes vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságok nincsenek meg*, a jogosult választhat a dolog kicserélése, kijavítása és a megfelelő árleszállítás között; a kötelezett kijavítás vagy árleszállítás helyett a dolgot kicserélheti, ha ez olyan késedelem nélkül lehetséges, amelynek esetében a jogosultat már az elállás joga illeti meg (300. §).

---

²²² Ptk. Miniszteri indoklás

d) Ha a *fajta és mennyiség* szerint meghatározott dolog az átadáskor a *rendeltetésszerű használatra alkalmatlan* és megfelelően ki sem javítható, vagy az túlságosan hosszú időt venne igénybe, illetőleg a kötelezett a kijavítást nem vállalja, a jogosult a dolog kicserélését követelheti, vagy - ha bizonyítja, hogy a teljesítés többé nem áll érdekében - elállhat a szerződéstől.”²²³

A Ptk. a kijavításra rendelkezésre álló egyértelmű határidők megjelölését kerülte – hasonlóan a jelenleg hatályos szabályokhoz – így eseti jelleggel lehetett csak eldönteni, hogy mi minősül túlságosan hosszú időnek a kijavítási jog vonatkozásában. Ez alól kivételt jelentettek a kiskereskedelmi forgalomban értékesített áruk, amelyekkel kapcsolatban a Ptké II. 6. §-ának (1) bekezdése rögzítette, hogy „ha a vevő hibás teljesítés esetén kicserélést kér, vagy el akar állni a szerződéstől, a hibát akkor kell rövid idő alatt értékcsökkenés nélkül kijavíthatónak tekinteni, ha

- a javítás folytán az áru értéke és használhatósága az azonos ideig rendeltetésszerűen használt hibás áruhoz képest nem csökken, és
- a hiba bejelentésétől számított nyolc nap alatt az árut megjavítják, illetőleg
- a kötelező jóállással értékesített terméket a jóállásra vonatkozó jogszabályban megállapított határidő alatt megjavítják. Ez a határidő akkor is irányadó, ha a jóállás kötelező időtartama már eltelt.”

A Ptk. szavatossági rendszerében meghatározott egyediség és fajlagosság közötti megkülönböztetés abból a dogmatikai megfontolásból származott (legalábbis a szó eredeti jogi értelmében), hogy bizonyos igények alkalmazása egyedi szolgáltatásnál eleve tárgytalan,²²⁴ míg a fajlagos szolgáltatás esetén a szobajövő jogosultságok tere tágabb.²²⁵ Ennek megfelelően a kicserélést a törvény a fajta és mennyiség szerint meghatározott dolgok esetében engedte

---

²²³ Ptk. 305. § (1) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²²⁴ Például a kicserélés.

²²⁵ KEMENES Béla: A Ptk. kellékszavatossági rendszere korszerűsítésének kodifikációs kérdései, *Állam- és Jogtudomány*, 1973/2. 207.

csak meg. A kicserélés, a kijavítás és a megfelelő árleszállítás mellett, a jogosult szavatossági jogainak egyikeként került szabályozásra akkor, ha a dolog nem eleve rendeltetésszerű használatra volt alkalmatlan. Kicserélést a kötelezett eszközölhetett a kijavítás vagy árleszállítás helyett, ha ez lehetséges volt olyan késedelem nélkül, amelynek esetében a jogosultat már az elállás joga illetné meg.²²⁶ A kicserélést a jogosult csak abban az esetben kérhette, ha a dolog az átadásakor a rendeltetésszerű használatra alkalmatlan volt, és megfelelően ki sem javítható, vagy az túlságosan hosszú időt vett volna igénybe, illetőleg a kötelezett a kijavítást nem vállalta.²²⁷

A jogirodalomban az egyedi és fajlagos szolgáltatások közötti különbségtétel erős vitát váltott ki. A nehézségeket a gyakorlatban azok az esetkörök okozták, amikor a vevő kiválasztott (elkülönített) egy árut, amely ennek folytán - jogi értelemben - egyedi szolgáltatássá vált. Szigorúan vett dogmatikai értelemben tehát kicserélésnek még kereskedelmi tömegforgalomban vásárolt áruk esetében sem lehetett volna helye.²²⁸

A kellékhibás és alkalmatlan szolgáltatások közötti különbségtételnek az volt az alapja, hogy a szabályozás abból az objektív tényből indult ki, hogy ha a szolgáltatás valóban teljesen alkalmatlan, úgy a javítási igényekről eleve szükségtelen beszélni, hiszen az alkalmatlanságnak az az egyik ismérve, hogy a dolog megfelelően ki sem javítható. Alkalmatlan a szolgáltatás, ha olyan mértékben nem rendelkezik a szükséges fizikai tulajdonságokkal, minőségi kellékekkel, ami a rendeltetésszerű használhatóságot eleve kizárja. Alkalmatlan szolgáltatásnak tekintette a bírói gyakorlat azt az esetet is, „amikor a kijavításra ugyan elvben lehetőség van, de annak realizálódására

---

²²⁶ Ptk. 305. § (1) bekezdés c) pont [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²²⁷ Ptk. 305. § (1) bekezdés d) pont [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²²⁸ KEMENES Béla: A Ptk. kellékszavatossági rendszere korszerűsítésének kodifikációs kérdései, Állam- és Jogtudomány, 1973/2. 208.

nincs remény, vagy a jogosult számára aránytalan hátrányokkal járna (hosszú ideig tartó kijavítás)”²²⁹.

Az általánosan érvényesülő szavatossági igények a kellékhibás szolgáltatások esetén a csere, kijavítás és a vételár leszállítása volt, a Ptk. a választás jogát a jogosultra bízta.²³⁰ Alkalmazhatósági körét a szolgáltatás jellege és a hiba foka ugyan meghatározta, de az egyes igények vagylagosan, egy sorban érvényesültek. Az elállás másodlagos igényként jelent meg, és csak a törvényben meghatározott esetekben élhetett vele a jogosult, vagyis gyakorlatilag akkor, ha a kijavításra, aránylagos árleszállításra, kicserélésre nem volt lehetőség.²³¹ A törvény a mai rendelkezésekhez hasonlóan lehetővé tette, hogy ha a kötelezett a dolog kijavítását megfelelő határidőre nem vállalta, vagy azt nem végezte el, a jogosult a hibát a kötelezett költségére maga kijavíthatta vagy mással kijavíttathatta.²³²

A *ius variandi* tekintetében jelentős megszorításokat tartalmazott a Ptk. A választott szavatossági jogról más szavatossági jogra csak akkor lehetett áttérni, ha ezt a törvény kifejezetten megengedte.²³³,²³⁴

Az igényérvényesítésre nyitva álló határidők körében különbséget tett a Ptk. azon esetkörök között, hogy a hiba felismerhető volt a teljesítéskor (*nyílt hiba*), vagy az csak a használat közben vagy egyébként hosszabb idő után ütközött ki (*rejtett hiba*). Előbbi esetben a *szolgáltatás megvizsgálásának befejezésétől* számított 8 napon belül volt köteles a jogosult szavatossági

---

²²⁹ KEMENES Béla: A Ptk. kellékszavatossági rendszere korszerűsítésének kodifikációs kérdései, Állam- és Jogtudomány, 1973/2. 209.

²³⁰ Ptk. 305. § (1) bekezdés c) pont [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²³¹ KEMENES Béla: A fogyasztó érdekvédelmének egyes polgári jogi kérdései hibás teljesítés esetén, Jogtudományi Közlöny, 1974/11. 614.

²³² Ptk. 305. § (2) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²³³ Ptk. 305. § (3) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²³⁴ Erre egyedül a szocialista szervezetek egymás közötti szerződéseivel kapcsolatban a szállítási szerződésekről szóló, többször módosított, 10/1966. (II. 14.) Korm. sz. rendelet 40. §-ának (6) bekezdése, és a vállalkozási szerződések esetében a 44/1967. (X. 5.) Korm. sz. rendelet 23. §-ának (6) bekezdése adott lehetőséget.

igényét érvényesíteni.²³⁵ Az utóbbi esetben a *hiba felfedezésétől* számított 8 napon belül kellett a jogosultnak igényét érvényesíteni, de legkésőbb a szolgáltatás megvizsgálásától számított hat hónapon belül.²³⁶ A szavatossági jogokat a nyilatkozat megtételétől számított hat hónapon belül kellett keresettel érvényesíteni, kivéve, ha a felek hosszabb tartamú jótállásban állapodtak meg.²³⁷ A nyolcnapi, illetőleg hathavi határidők elmulasztása jogvesztéssel járt. Hasonlóan a hatályos szabályozáshoz a szavatossági jogokat azonban ugyanabból a jogalaphól eredő követeléssel szemben kifogásként érvényesíteni lehetett, ha a jogosult a nyilatkozatot kellő időben megtette.²³⁸

Hibás teljesítésre alapítva kártérítést is követelhetett a jogosult, amely alól a kötelezett az elvárható magatartás elvével menthette ki magát.²³⁹ A Ptk. a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése iránti igény vonatkozásában megszorító rendelkezést tartalmazott. A jogosult a szavatossági jogok érvényesítésére megállapított határidők eltelte után kártérítést csak akkor követelhetett, ha bizonyította, hogy a kötelezett a teljesítésnél csalárd módon járt el.²⁴⁰ A Ptk. a hibás teljesítésre vonatkozó szabályok alkalmazását rendelte el akkor is, amikor a kötelezettség nem dolog szolgáltatására irányult.²⁴¹

A szavatossági jogok érvényesítésére vonatkozó szabályok a törvény hatálybalépését követően számos támadásnak voltak kitéve. A hibás teljesítésre vonatkozó 1977 előtti szabályozás a gyakorlatban több vonatkozásban bonyolultnak, nehézkesnek bizonyult. További problémát jelentett, hogy a gazdálkodó szervezetek tekintetében a hibás teljesítés szabályai szétszórtan jelentek meg. Nem egyszer a szabályozásban partikuláris érdekek vagy szubjektív szempontok érvényesültek, melyek áttekinthetlenné

---

²³⁵ Ptk. 306. § (1) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²³⁶ Ptk. 306. § (2) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²³⁷ Ptk. 306. § (3) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²³⁸ Ptk. 306. § (4) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²³⁹ Ptk. 307. § (1) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²⁴⁰ Ptk. 307. § (2) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²⁴¹ Ptk. 308. § [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

és zavarossá tették az eligazodást és a jogalkalmazói munkát²⁴². A Ptk.-ban meghatározott általános szavatossági szabályoktól számtalan, a gazdálkodó szervezetek szerződéseire vonatkozó jogszabályi rendelkezés eltért. Ilyen volt például a szocialista szervezetek egymás közötti szerződéseire vonatkozásában a szállítási szerződésekről szóló, többször módosított, 10/1966. (II. 14.) Korm. sz. rendelet 40. §-a, a vállalkozási szerződések esetében a 44/1967. (X. 5.) Korm. sz. rendelet 23–24. §-a, az építési szerződéseknél az 5/1968. (VI. 6.) ÉVM. sz. rendeletben megállapított Alapfeltételek 29–31. §-ai, a tervezési szerződéseknél a 10/1968. (X. 10.) ÉVM-KGM-NIM. sz. együttes rendelettel megállapított Alapfeltételek 13. §-a.

A jogirodalomban a kritikák sorra jelentek meg²⁴³ és különösen a gazdasági irányítás új rendjére való áttérés tette nyomatékosabbá azokat az igényeket, amelyek szerint a hibás teljesítés szabályozását korszerűsíteni kellett.

Az 1977. évi IV. törvénnyel bekövetkezett módosítás előtti szabályozás éles különbséget tett egyedi és fajlagos szolgáltatás között, amely alapján eltérő jogosultságok illették meg a jogosultat. Egyedi a dolog vagy a szolgáltatás, amennyiben abból nincs több, illetve nem helyettesíthető. Egyedivé válik a dolog vagy a szolgáltatás akkor is, amennyiben azt a szerződő felek akarata tette egyedivé azzal, hogy a helyettesíthető dolgot elkülönítéssel, kiválasztással egyedivé minősítsék.

---

²⁴² ZOLTÁN Ödön : A szavatossági jogok új szabályozásáról Jogtudományi Közlöny 1970/2-3.69.

²⁴³ Lásd erről bővebben: ZOLTÁN Ödön: A szavatossági jogok érvényesítésének szabályozásáról, Jogtudományi Közlöny, 1970/7., KEMENES Béla: A fogyasztó érdekvédelmének egyes polgári jogi kérdései hibás teljesítés esetén, Jogtudományi Közlöny, 1974/11., KEMENES Béla: A Ptk. kellékszavatossági rendszere korszerűsítésének kodifikációs kérdései, Állam- és Jogtudomány, 1973/2., HARMATHY István: A szerződéses felelősség rendszere és a közreműködőért való felelősség, Állam- és Jogtudomány, 1972/3., ZOLTÁN Ödön: A szavatossági jogok új szabályozásáról, Jogtudományi Közlöny, 1970/2-3., KEMENES Béla: A jótállási rendszer néhány időszzerű kérdése, Jogtudományi Közlöny, 1973/2., KEMENES Béla: A jótállási igények és érvényesítésük módja, különös figyelemmel az állampolgárok vételi ügyleteire, Jogtudományi Közlöny, 1973/3., BENEDEK Károly: A minőségvédelem korszerűsítése polgári jogunkban, Magyar Jog, 1969/1., BARANYAI János: A szavatossági intézmények korszerűsítéséről, Magyar Jog, 1976/8., EÖRSI Gyula: Megjegyzések a szavatossági intézmények korszerűsítéséhez, Magyar jog, 1976/11.

A legradikálisabb megoldási javaslat az volt, hogy ez a megkülönböztetés kerüljön felszámolásra. Ehhez azonban szükséges lett volna a helyettesíthető, illetve a helyettesíthetetlen szolgáltatás definiálása.²⁴⁴ Másik javaslat az volt, hogy az egyedi és fajlagos szolgáltatás közötti különbségtétel továbbra is a szabályozás része maradjon, azzal, hogy szükségessé válik annak kimondása, hogy a fajlagos szolgáltatással egy tekintet alá esnek a kiválasztással, elkülönítéssel egyediesített, helyettesíthető dolgok.²⁴⁵

Az 1977. évi módosítás előtt az egyedi szolgáltatásnál a jogosult elsősorban kijavítást vagy megfelelő árleszállítást igényelhetett. Fajlagos szolgáltatásnál a szavatossági jogosultságok közül elsődlegesen - egymáson belül mindenféle rangsor felállítása nélkül - kicserélési, kijavítási és díjleszállítási jogosultságot biztosított, míg az elállási jog csak másodlagos jogosultság volt. Az elállási jog feltételhez kötött volt, így különösen a fajlagos szolgáltatásnál, ahol érdekmúlást kellett igazolni.²⁴⁶ A szabályozással felmerült viták során az egyik álláspont az volt, hogy a kicserélés joga ne egy sorban illesse meg a jogosultat a kijavítással és az árleszállítással, míg a másik elképzelés szerint, amikor a szolgáltatásnak csak kisebb hibája van, úgy csak a kijavítás joga illesse meg a jogosultat.²⁴⁷ Javaslatként merült fel az is, hogy a kicserélés jogát a termék árától tegyék függővé, illetve hogy a kicserélés joga mindaddig ne érvényesülhessen, ameddig a kijavítás lehetősége fennáll, bizonyos számbeli korlátozások előírása mellett. Végül olyan nézet is volt, amely összevontan kezelné a kijavítás jogát, vagyis azt a hiba foka és bizonyos értékhatár együttesen határozná meg. A felmerült megoldási javaslatokkal kapcsolatban több is napvilágot látott. Többek között az, hogy a javítási jog túlhangsúlyozása miatt gyakorlatilag eltűnt volna a különbség a kellékszavatosság és a jótállás vonatkozásában, továbbá jelentős visszalépést

---

²⁴⁴ BARANYAI János: A szavatossági intézmények korszerűsítéséről, Magyar Jog, 1976/8. 678.

²⁴⁵ KEMENES Béla: A Ptk. kellékszavatossági rendszere korszerűsítésének kodifikációs kérdései, Állam- és Jogtudomány, 1973/2. 207.

²⁴⁶ Ptk. 305. § (1) bekezdés c), d) pont, (2) bekezdés

²⁴⁷ CSANÁDI György: Észrevételek a Polgári Törvénykönyv módosítási tervezetéhez (II. rész), Magyar Jog, 1977/9. 758.

eredményezett volna a fogyasztók hátrányára, és megnehezítette volna a szavatossági igények érvényesítését és elintézési módját.²⁴⁸

Az elállási jog új szabályozásával kapcsolatban is többféle nézet jelent meg. Ezek közül volt, amelyik az elállás jogának kiterjesztését szükségesnek tartotta, de nem értett egyet annak teljesen szabaddá tételével, csak az egyedi termékeknél, míg fajlagos szolgáltatások esetén akkor, ha a hiba – figyelemmel a szerződés céljára és a jogosult törvényes érdekeire – lényegesnek minősül.²⁴⁹ A másik álláspont szerint az elállásnál megszűnnének a feltételhez kötöttségek, de a bíróságoknak lehetőséget kívántak adni a szerződés hatályban tartására, vagy a kereseti kérelemtől eltérően más szavatossági jog alkalmazására.²⁵⁰

A szavatossági igények vonatkozásában *Kemenes Béla* szükségesnek látta az elállási jog elsődleges szavatossági igények sorába való emelését, tekintettel arra, hogy a reális teljesítés elvének túlhangsúlyozása az új mechanizmus közepette már korszerűtlenné vált. Egyetértett *Eörsi* professzor álláspontjával, miszerint figyelemmel arra, hogy a jogosultnak adott esetben módja lehet a termék más forrásból történő beszerzésére, így az elállás korlátozása indokolatlan megszorítást jelenthet a jogosulti pozíció oldalán.²⁵¹ Nem javasolta viszont az elállási jog korlátozásmentes elismerését. Javaslata szerint főszabályként el kell fogadni az elállási jogot elsődleges kellékszavatossági igényként, azonban az elállási jog gyakorlását keretek közé kell szorítani, vagyis az elállás választása esetében is jogot kell adni a kötelezettnek a termék kicserélésére, így a kicserélés az elállási jogot minden esetben elerőtleníti. Fontosnak találta hozzátenni, hogy a kicserélésnek megfelelő időben, módon és ugyanolyan típusú, valóban hibátlan termékkel

---

²⁴⁸ BARANYAI János: A szavatossági intézmények korszerűsítéséről, *Magyar Jog*, 1976/8. 680.

²⁴⁹ CSANÁDI György: Észrevételek a Polgári Törvénykönyv módosítási tervezetéhez (II. rész), *Magyar Jog*, 1977/9. 758.

²⁵⁰ BENEDEK Károly: A minőségvédelem korszerűsítése polgári jogunkban, *Magyar Jog*, 1969/1. 4.

²⁵¹ EÖRSI Gyula: A reális teljesítés elve a gazdaságirányítás új rendszerében, *Jogtudományi Közlöny*, 1968/78. 343.

kell megtörténnie. Meghatározott értékhatár felett a vevő minden korlátozástól mentesen, a hiba fokától függetlenül jogosult lenne az elállásra azzal, hogy a kicserélés az elállást ilyenkor is megghiúsítja, amennyiben viszont a termék ára meghatározott értékhatár alatt van, de a hiba lényeges és súlyos, a jogosult elállhat a szerződéstől. Nincs viszont lehetőség az elállásra a hiba csekély súlya esetén. A hibás teljesítéssel összefüggő kártérítést illetően álláspontja szerint külön szabályozandó a felmerülő károk rendezése, illetve a költségek viselése kérdésköre. Eörsi professzorhoz hasonlóan a jogosult elállása esetén, amennyiben nyomban fedezeti vételt eszközölt, úgy lehetővé tette volna az árveszteség megtérítését és az ehhez való jogosultságot a szavatossági igény rangjára javasolta minősíteni.

Az 1977. évi IV. törvénnyel végbement módosítás előtti Ptk. a szavatossági igények teljesítésével kapcsolatos költségek viseléséről egyáltalán nem rendelkezett. A jogalkalmazásban a költségeket a kötelezettre kártérítési felelősség alapján hárították át, ezért általánosnak tekinthető volt az az álláspont, hogy a módosítás során erről a kérdéstről rendelkezni kell, tekintettel arra, hogy az ilyen költségek nem tekinthetők kártérítésnek, ezért azt szavatossági jogosultságként kell kezelni.²⁵² A költségek viselésének jogi rendezését a jogosult oldalán felmerülő azon költségek igényelték, amelyek a hiba elhárítása érdekében merültek fel. A problémát az jelentette, hogy a Ptk. 358. §-ának (1) bekezdése alapján a kártérítés körébe kell vonni minden olyan költséget, amely a károsultat ért joghátrány enyhítéséhez vagy kiküszöböléséhez szükségesek. A szerződésszegések közös szabályairól szóló 318. § alapján ez a szabály irányadó a hibás teljesítésre is. Ebből viszont az következik, hogy az csak felróhatóság esetén terheli a kötelezettet. *Kemenes Béla* javaslata szerint a fogyasztó oldaláról a hibás teljesítéssel összefüggésben

---

²⁵² KEMENES Béla: A fogyasztó érdekvédelmének egyes polgári jogi kérdései hibás teljesítés esetén, *Jogtudományi Közlöny*, 1974/11. 616.

jelentkező, illetve a hiba elhárítását célzó költségek megtérítésére vonatkozó igényt a szavatossági igény rangjára kell emelni.²⁵³

Az 1977 előtti Ptk. nem engedte meg az egyik választott szavatossági jogról másokra történő áttérést csak abban az esetben, ha ezt külön jogszabály lehetővé tette. Erre a szocialista szervezetek egymás közötti szerződésai vonatkozásában a szállítási szerződésekről szóló, többször módosított, 10/1966. (II. 14.) Korm. sz. rendelet 40. §-ának (6) bekezdése, és a vállalkozási szerződések esetében a 44/1967. (X. 5.) Korm. sz. rendelet 23. §-ának (6) bekezdése adott lehetőséget.

A kérdéskörrel kapcsolatban két álláspont kristályosodott ki, az egyik nézet szerint az áttérést meg kell engedni abban az esetben, ha a jogosult az ezzel kapcsolatos károkat és költségeket megtéríti a kötelezett részére, kivéve, ha az eredetileg választott szavatossági igény a jogosulti érdekeket a kötelezett érdekkörében felmerült okból nem vagy nem megfelelő mértékben, illetve módon elégitette ki.²⁵⁴ A másik nézet szerint az áttérés csak akkor engedhető meg, ha az eset körülményeire figyelemmel ehhez a jogosultnak lényeges érdeke fűződik.²⁵⁵

A legtöbb támadást a szavatossági jogok érvényesítésének módjára és határidejére vonatkozó szabályozás váltotta ki a jogirodalomban. A rendkívül rövid jogvesztő határidőkön kívül a jogalkalmazásban az is problémát jelentett, hogy az igényt először a kötelezettnek kellett bejelenteni, majd ettől számítottan meghatározott határidőn belül keresettel kellett fordulni a bírósághoz. A Ptk. jogvesztő határidejétől eltérően elévülési jellegű határidőt

---

²⁵³ KEMENES Béla: A vásárló, fogyasztó; felhasználó költség- és kártérítési igénye, Magyar Jog, 1973/1. 19.

²⁵⁴ KEMENES Béla korszerűtlennek tartotta a *ius variandi* vonatkozásában a Ptk.-beli tiltó rendelkezést. Álláspontja szerint az áttérést a jogosult számára biztosítani kell azzal, hogy természetesen a változtatással összefüggő költségeket a jogosultnak kell viselnie. Amennyiben viszont az áttérés a kötelezett érdekkörében felmerülő ok folytán indokolt, úgy a költségek viselését a kötelezetre kell hárítani. KEMENES Béla: A vásárló, fogyasztó; felhasználó költség- és kártérítési igénye, Magyar Jog, 1973/1. 19.

²⁵⁵ ZOLTÁN Ödön: A szavatossági jogok új szabályozásáról, Jogtudományi Közlöny, 1970/2–3. 74.

állapítottak meg a korábbiakban már megjelölt szocialista szervezetek egymás közötti ügyleteire vonatkozó jogszabályok a szállítási, vállalkozási, építési és tervezési szerződéseknél. A szavatossági jogok érvényesítésével kapcsolatos határidők szabályozása tehát ugyanolyan heterogén volt, mint a szavatossági jogoké. A Ptk. 306. §-ában foglalt szabályozás a gyakorlatban túlságosan merev volt, és számos ügyben akadályozónak bizonyult. A rendkívül rövidre szabott határidők miatt született meg a Legfelsőbb Bíróság XXXI. számú Polgári Elvi Döntése, amely kimondta, hogy:

- Ha a szolgáltatott dolog hibája a jellegénél vagy a szolgáltatás természeténél fogva csak huzamosabb vizsgálat alapján ismerhető fel, a szavatossági jog érvényesítésére meghatározott határidőt – eltérő megállapodás hiányában – attól az időponttól kell számítani, amikor a hiba gondos vizsgálat mellett felfedezhetővé vált.
- Ha a felek a szavatossági igény rendezése érdekében eredménnyel biztató tárgyalásokat folytattak, megegyezés azonban nem jött létre, a perlési határidőt attól az időponttól kellett számítani, amikor az eset körülményeiből nyilvánvalóvá vált, hogy a jogviszonyuk rendezésére nincs többé kilátás.

A szabályozással kapcsolatos problémák a következők voltak:

- a szavatossági igény érvényesítése kezdő időpontjának meghatározása;
- a nyílt és rejtett hiba közötti megkülönböztetés;
- a jogvesztő határidő;
- külön igénybejelentési és perlési határidő.

A szavatossági igény kezdő időpontjával kapcsolatban általánosan elfogadott nézet volt az, hogy az átadás legyen meghatározó a kezdő időpontot illetően, tekintettel arra, hogy a Ptk.-ban meghatározott megvizsgálás befejezési időpont számtalan bizonytalansági tényezőt hordozott magában. Volt olyan javaslat is, hogy az igényérvényesítési határidő kezdete a kárveszély átszállásának időpontja legyen.

Szintén általánosan elfogadottnak volt tekinthető a jogirodalomban, hogy szükségtelen a nyílt és rejtett hiba közötti megkülönböztetés, főleg akkor, ha az igényérvényesítési határidők megfelelő módon meghosszabbodnak. Megalapozatlan volt a nyílt és rejtett hiba közötti különbségtétel figyelemmel arra, hogy egyrészt a megvizsgálási kötelezettség a fogyasztó oldalán nem minősült jogi kötelezettségnek, másrészt az igények érvényesülését egy meghatározott időpontig (szavatossági idő) feltétlenül biztosítani kívánta a törvény tekintettel arra, hogy a minőségvédelmi és fogyasztói érdekvédelmi követelményeknek ez a megoldás felelt meg.

Egyöntetű volt a vonatkozásban is a jogi álláspont, hogy a hathónapos jogvesztő határidő helyett elévülési határidőt kell bevezetni, mert a fogyasztói érdekvédelem mellett másodlagos és elhanyagolható a forgalmi biztonság kérdése. Az elévülés esetére több szerző is szükségesnek látta egy végső határidő megjelölését, amelyen túl már semmilyen körülmények esetén sem lehet szavatossági igényt érvényesíteni.²⁵⁶

Számtalan kritika érte továbbá a Ptk.-nak a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése iránti igény vonatkozásában meglévő, azt a megszorító rendelkezését, hogy a jogosult a szavatossági jogok érvényesítésére megállapított határidők eltelte után kártérítést csak akkor követelhetett, ha bizonyította, hogy a kötelezett a teljesítésnél csalárd módon járt el.²⁵⁷ A gyakorlatban nem egyszer méltánytalan eredményre vezetett a fenti szabályozás. A csalárdság bizonyítása ugyanis a jogosult részéről nehézségbe ütközött, illetve a csalárdság feltételül való szabása nagyon leszűkítette azt a kört, amely az elévülési határidőben való jogérvényesítést lehetővé tette.²⁵⁸

---

²⁵⁶ KEMENES Béla: A fogyasztó érdekvédelmének egyes polgári jogi kérdései hibás teljesítés esetén, *Jogtudományi Közlöny*, 1974/11. 616., ZOLTÁN Ödön: A szavatossági jogok érvényesítésének szabályozásáról, *Jogtudományi Közlöny*, 1970/7. 341.

²⁵⁷ Ptk. 307. § (2) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²⁵⁸ ZOLTÁN Ödön: i.m. 481.

A Legfelsőbb Bíróság XXXI. számú Polgári Elvi Döntése ezen szabályokat is továbbfejlesztette a hibátlan teljesítésre ösztönzés érdekében, így kimondta, hogy:

- Ha a jogosult a szavatossági jogát a Ptk. 306. §-ának (1) és (2) bekezdésében meghatározott határidőben nyilatkozattal érvényesítette, e nyilatkozattal a megjelölt hibából eredő kár megtérítése iránti igényt is érvényesítettnek kell tekintetni.
- A jogosult a kártérítés iránti igényét a kár bekövetkeztétől számított hat hónap alatt érvényesítheti keresettel abban az esetben is, ha a kár a nyilatkozat megtétele után keletkezik.
- A jótállásra alapított igény érvényesítésére nyitva álló határidőn belül a jogosult kárának megtérítését a jótállás alapján annak bizonyítása nélkül is követelheti, hogy a kötelezett csalárd módon járt el.

A Ptk. 307. § (2) bekezdése a szavatossági határidők eltelte utáni kártérítés lehetőségét szabályozta azzal, hogy erre csak a kötelezettnek a teljesítés során mutatott csalárd eljárása adott alapot, amelyet a jogosultnak kellett bizonyítania, ami sokszor lehetetlen volt. A joggyakorlat ezért arra az álláspontra helyezkedett, hogy szerződésszegésből eredő kárt szerződésen kívülinek tekintette, és így lehetővé tette az általános elévülési idő alatti igényérvényesítést.

A változtatási javaslatok egy része szerint meg kell szüntetni a csalárd és a nem csalárd károkozás közötti különbséget, és a hibás teljesítéssel okozott kár megtérítése iránti igényérvényesítést az általános elévülési idő alatt lehetővé kell tenni.²⁵⁹ A másik nézet szerint fenn kell tartani a hatályos szabályokat abban a részében, hogy a szavatossági jogok érvényesítési határidején belül

---

²⁵⁹ ZOLTÁN Ödön: A hibás teljesítéssel okozott kárért való felelősség és a jótállás új szabályozásáról, Jogtudományi Közlöny, 1970/9. 481.

lehesen kártérítési igénnyel fellépni. Ezt követően szavatossági alapon kártérítési igény sem támasztható.²⁶⁰

4.4. A jótállásra vonatkozó rendelkezések

A Ptk. hatálybalépésekor a jótállásra a Ptk. 248. §-a, valamint a 4/1969. (III. 30.) BkM. rendelet volt az irányadó, de a jótállásra vonatkozó szabályokat tartalmaztak a szocialista szervezetek közötti szállítási szerződésekre,²⁶¹ valamint a vállalkozási szerződésekre²⁶² vonatkozó kormányrendeletek is.

A jótállás intézményéről a Ptk. 248. §-ában rendelkezett, figyelemmel arra, hogy azt szerződést biztosító mellékkötelezettségnek tekintette abból a megfontolásból, hogy a jótállást nem csak hibás teljesítés esetére lehet vállalni, hanem a késedelem és a lehetetlenülés esetére is, vagyis a jótállás jellegénél fogva mindenfajta szerződésszegésből eredő következmény elhárítására alkalmas jogi eszköz.

A különbséget a jogirodalom a jótállás és a szavatosság között abban vélte felfedezni, mely szerint a szavatosság a szolgáltatás átadáskori hibátlanságára vonatkozik, vagyis a felelősség szempontjából a szolgáltatás átadáskori hibátlansága a kulcskérdés, míg jótállás esetén a jótállásra kötelezett, arra kötelezi magát, hogy a jótállási idő egész tartalma alatt alkalmas lesz a szolgáltatás a rendeltetésszerű használatra.²⁶³

---

²⁶⁰ KEMENES Béla: A vásárló, fogyasztó; felhasználó költség- és kártérítési igénye, Magyar Jog, 1973/1. 22.

²⁶¹ 10/1966. (II. 14.) Korm. sz. rendelet

²⁶² 44/1967. (X. 5.) Korm. sz. rendelet

²⁶³ ZOLTÁN Ödön: A hibás teljesítéssel okozott kárért való felelősség és a jótállás új szabályozásáról, Jogtudományi Közlöny, 1970/9. 483.

A jótállás körében érvényesíthető igények eltérést a szavatossági igényekhez képest nem mutattak, bár ez rögzítésre a Ptk. megalkotása során – annak nyilvánvaló volta miatt – nem került. A jogbizonytalanság elkerülése érdekében viszont a XXX. PED kifejezetten kimondta, hogy a jótállás esetében a jogosult a Ptk. 305. §-ában meghatározott szavatossági jogokat érvényesítheti.

A Ptk. szűkszavú szabályozása mellett kiadásra került a 7/1968. (I. 30.) Korm. sz. rendelet felhatalmazása alapján a 4/1969. (III. 30.) Bkm-KGM-KipM.-KkM-NIM sz. együttes rendelet, amely a jótállási igények szempontjából akkor a legjelentősebb jogforrás volt, és amit a jótállási joganyag alaprendeletének is tekintettek. A rendelet kimondta azt is, hogy a hatálya alá tartozó árukra vonatkozóan a vásárló követelheti a hibás teljesítés folytán keletkezett költségeinek megtérítését is.²⁶⁴

Az 1977. év előtti szavatossági szabályokhoz képest a jótállásra vonatkozó szabályok jóval probléma mentesebbek voltak. A jótállási rendelet nem tett különbséget egyedi és fajlagos szolgáltatás között abból kiindulva, hogy a jótállási rendeletben meghatározott termékek sorozattermékek, amelyek helyettesíthetőek. Nem tett különbséget továbbá a kellékhibás és az ún. alkalmatlan szolgáltatások között, csak átvitt értelemben, miszerint a kicserélési jog alkalmazásának egyik előfeltétele volt a kijavítás sikertelensége. Úgyszintén nem rendelkezett a rendelet az ún. nyílt, illetve rejtett hibáról sem.²⁶⁵

A szavatossághoz képest a leglényegesebb különbségek az érvényesíthető igények sorrendjében voltak fellelhetők. A rendelet alapján a jogosult elsődlegesen kijavítást kérhetett, majd ezt követően kicserélést, ennek lehetetlensége esetén – a vásárló választása szerint – a termék

---

²⁶⁴ Jótállási rendelet 2. § (1) bekezdés

²⁶⁵ KEMENES Béla: A jótállási rendszer néhány időszerű elvi kérdése, Jogtudományi Közöny, 1973/2. 65.

visszaszolgáltatása fejében a vételár-visszafizetés (elállás) vagy a vételár-különbözet elszámolása mellett más típusú terméket igényelhetett. Cserét a vásárló csak a termék megvásárlásától számított 3 napon belüli meghibásodása esetén kérhetett. A hagyományos szavatossági igények közül csak az ún. *actio quanti minoris* jelentett kivételt, figyelemmel arra, hogy a rendelet aránylagos leszállítást szó szerinti értelmezésben nem engedett meg. Ugyanakkor a kártérítéshez való jogosultságot objektív alapú igényként állapította meg, így – ha kifejezetten az árleszállítás nem is került szabályozásra – dogmatikailag az objektív alapú pénzbeli kártérítés egyik formájának volt tekinthető.²⁶⁶

A jótállási szabályozással korántsem merült fel annyi jogalkalmazási probléma, mint a szavatossággal kapcsolatban. Ugyanakkor a jogirodalom már akkor felvetette, hogy dogmatikailag nem indokolt a szerződési biztosítékok körébe elhelyezni a jótállási szabályokat, figyelemmel arra, hogy gyakorlatilag a jótállás szinte kizárólag a hibás teljesítéshez kapcsolódik.²⁶⁷ Megkérdőjeleződött a jogirodalomban az a különbségtétel is, hogy a szavatossági helytállás az átadáskori hibára, míg a jótállási kötelezettség a használati idő alatt keletkezett hibára koncentrált. *Kemenes Béla* álláspontja szerint, „ha a hiba oka akár a szavatossági idő alatt, akár a jótállási idő alatt keletkezik, mutatkozik, válik érzékelhetővé, ez mindenkor azt jelenti (azt a vélelmet állapítja meg), hogy a hiba oka az átadáskor már a szolgáltatásban benne volt, a kötelezett csak formálisan szolgáltatott hibátlant; valójában „a benne rejlő hiba” folytán a kötelezett már a teljesítéskor szerződésszegő volt.”²⁶⁸ *Zoltán Ödön* szerint: „A jótállás tartalma, illetve szerepe nem degradálható a meghatározott időn át való, tehát a tartós használat biztosítására.” Álláspontja szerint ugyanis a törvényes szavatosság esetén sem csak arról van szó, hogy a dolognak csak az átadás pillanatában kell

---

²⁶⁶ KEMENES Béla: A jótállási igények és érvényesítésük módja, különös figyelemmel az állampolgárok vételi ügyleteire, *Jogtudományi Közlöny*, 1973/3. 126.

²⁶⁷ ZOLTÁN ÖDÖN: A hibás teljesítéssel okozott kárért való felelősség és a jótállás új szabályai, *Jogtudományi Közlöny*, 1970/9. 481.

²⁶⁸ KEMENES Béla: A jótállási igények és érvényesítésük módja, különös figyelemmel az állampolgárok vételi ügyleteire, *Jogtudományi Közlöny*, 1973/3. 126.

használhatónak lennie. Így az átadáskori hibátlanság követelménye is azt jelenti, hogy a szolgáltatott dolognak „rendelkeznie kell mindazokkal a tulajdonságokkal, amelyek a szolgáltatás jellegéhez igazodó időn át lehetővé teszik a rendeltetésszerű használatot. Ha tehát a rendeltetésszerű használathoz a használat tartóssága is hozzátartozik, akkor ennek a tulajdonságnak a dologban bennrejlőnek kell lennie, vagyis a dolognak az átadás időpontjára koncentráltan kell rendelkeznie mindazokkal a kellékekkel, amelyek a szerződéskötésnél számba vett tartós használatot biztosítják.”²⁶⁹

Abban is mindketten egyetértettek, hogy a kellékszavatosság és a jótállás rokonsága sem indokolja a két jogintézmény egybeolvasztását, tekintettel arra, hogy a jótállás nem más, mint a szerződésszerű teljesítés törvényben meglévő általános kötelezettségének felfokozása. Szükségesnek látták kimondani, hogy jótállás szerződésen is alapulhat, illetve hogy a jogosult a jótállási igény érvényesítésekor nem kerülhet hátrányosabb helyzetbe, mint a törvényes szavatosság esetén.²⁷⁰

5. A hibás teljesítésre vonatkozó szabályok módosulása az 1977. évi IV. törvény alapján

Az 1977. évi IV. törvény gyakorlatilag teljesen újraszabályozta a hibás teljesítésre vonatkozó rendelkezéseket azzal, hogy a korábbi jogszabályi rendelkezéstől eltérően – amely szerint a hibás teljesítésre vonatkozó szabályok csak akkor voltak alkalmazhatók, ha a jogszabály eltérően nem rendelkezett – általánossá tette a reá vonatkozó rendelkezéseket. Az új szabályozás alapján ugyanis a hibás teljesítés rendelkezéseitől külön jogszabály most már nem térhetett el, vagyis a hibás teljesítésre vonatkozó szabályok egyaránt vonatkoztak magánszemélyekre, gazdálkodó szervezetekre és ilyenek nem minősülő jogi személyek szerződéseire egyaránt. A hibás

---

²⁶⁹ ZOLTÁN Ödön: i.m. 482.

²⁷⁰ KEMENES Béla: A jótállási rendszer néhány időszzerű elvi kérdése, Jogtudományi Közlöny, 1973/2. 71., ZOLTÁN Ödön: i m. 483.

teljesítés szabályai azonban a Ptk. 200. § (1) bekezdése alapján diszpozitív jellegűek voltak, így lehetőség volt arra is, hogy a felek ezektől a rendelkezésektől egyező akarattal eltérjenek. Az eltérésnek csak a Ptk. 314. §-a szabott korlátot, figyelemmel arra, hogy nem engedte meg a szándékosan, súlyos gondatlansággal vagy bűncselekménnyel okozott, továbbá az életet, testi épséget, egészséget, illetőleg a társadalmi tulajdont károsító szerződésszegésért való felelősséget. A 314. § (2) bekezdése szerint jogi személy csak akkor korlátozhatja felelősségét, ha jogszabály erre felhatalmazza, vagy ha ezzel járó hátrányt az ellenszolgáltatás csökkentése vagy egyéb előny kiegyenlíti. Nem változott annyiban a szabályozás, hogy a hibás teljesítésre vonatkozó rendelkezések továbbra is csak visszterhes szerződésekre alkalmazandók.²⁷¹

A módosítás során meghatározásra került a hibás teljesítés fogalma, miszerint a teljesítés akkor hibás, ha a szolgáltatás a teljesítés idején nem felel meg a törvényben előírt és a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak.²⁷² A teljesítés tehát akkor hibás, ha nem alkalmas a jogosult szerződésben biztosított érdekeinek kielégítésére, vagyis ha rendeltetésszerű használatra alkalmatlan, illetve nem felel meg a szerződéssel elérni kívánt célnak. Így a szolgáltatásnak meg kell felelnie a kötelező szabványban vagy más jogszabályban foglalt előírásoknak és minőségi kellékeknek is. A teljesítés hibás akkor is, ha a szolgáltatás a rendeltetésszerű használatra ugyan alkalmas, és más szempontból is megfelel a szerződés céljának, illetőleg a jogszabályban foglalt előírásoknak, minőségi feltételeknek, valamint a szabványoknak, de nem felel meg a szerződés tartalmának.²⁷³

A 1977. évi IV. törvénnyel bekövetkezett módosítás két fő szavatossági jogot biztosított, a kijavítást és az árleszállítást, amelyek közül a jogosult

---

²⁷¹ Természetesen az ingyenes szerződések kötelezettjei is felelősek bizonyos fokig a megfelelő minőségért, erről azonban a különös részi egyes szerződések szabályai rendelkeznek.

²⁷² Ptk. 301. § (1) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²⁷³ A Polgári Törvénykönyv magyarázata 4. bővített és átdolgozott kiadás, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1998. I. kötet, 815.

szabadon választhatott.²⁷⁴ Kiegészült a kicserélés követelésének lehetőségével a két jogosultság abban az esetben, ha fajta és mennyiség szerint meghatározott szolgáltatásról volt szó. Az új szabályozás lehetővé tette a kicserélést akkor is, ha a vevő a termelői vagy kereskedelmi forgalomban az egyébként helyettesíthető dolgot már kiválasztással egyedivé tette.²⁷⁵ A törvény az egyediség, fajlagosság, illetve a helyettesíthetőség fogalmát nem határozta meg.²⁷⁶ A kicserélés a kijavítás helyett gyakorolható kiegészítő szavatossági jog, amelynek gyakorlására abban az esetben sem volt lehetőség, ha a hiba rövid idő alatt értékcsökkenés nélkül kijavítható és a kijavítás a jogosult érdekeinek sérelme nélkül lehetséges. A két feltétel konjunktívnak minősül, így bármelyikük hiánya esetén a kötelezett köteles a dolgot kicserélni.²⁷⁷

Nem változott az elállási jog gyakorlásával kapcsolatban az a rendelkezés, hogy azzal a jogosult csak végső esetben élhetett, abban az esetben, ha a teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt. Az érdekmúlás akkor is megállapítható volt, ha a hiba nem javítható, vagy ha a kijavítást a kötelezett nem vállalja. Érdekmúlás következik be akkor is, ha a hiba rövid idő alatt a jogosult érdekeinek sérelme, illetve értékcsökkenés nélkül nem javítható.²⁷⁸ A törvényben meghatározott felsorolás nem teljes körű, így az érdekmúlás más tény bizonyítása esetén is megállapítható volt.

---

²⁷⁴ Ptk. 306. § (1) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁷⁵ Ptk. 306. § (1) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁷⁶ A jogtudomány álláspontja szerint a fajlagosság a szolgáltatás meghatározásának módját, míg a helyettesíthetőség a dolog forgalmi tulajdonságát jellemzi. Ha a szerződés a dolgot mennyiség, minőség és mérték szerint jelöli meg, a szolgáltatás fajlagos. Ugyanakkor az eredetileg fajlagos szolgáltatás is egyedileg meghatározottá válik, amikor azt a vevő kiválasztja.

²⁷⁷ A Ptké. II. 6. §-ának (1) bekezdése értelmében a kiskereskedelmi forgalomban eladott árucikkeknel, ha a vevő hibás teljesítés esetén kicserélést kér, vagy el akar állni a szerződéstől, a hibát akkor kell rövid idő alatt értékcsökkenés nélkül kijavíthatónak tekinteni, ha

- a javítás folytán az áru értéke és használhatósága az azonos ideig rendeltetésszerűen használt hibás áruhoz képest nem csökken, és
- a hiba bejelentésétől számított nyolc nap alatt az árut megjavítják, illetőleg
- a kötelező jótállással értékesített terméket a jótállásra vonatkozó jogszabályban megállapított határidő alatt megjavítják. Ez a határidő akkor is irányadó, ha a jótállás kötelező időtartama már eltelt.

²⁷⁸ Ptk. 306. § (3) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

A módosítás változtatott a szavatossági jogok igényérvényesítésével kapcsolatos korábbi szabályozáson, és nem tett különbséget nyílt és rejtett hiba között. A késedelmes igénybejelentés a továbbiakban már nem járt jogvesztéssel, csak kártérítési felelősséget vont maga után, ha a jogosult kifogását haladéktalanul nem közölte a kötelezettel.²⁷⁹ A közlésre vonatkozóan alakszerűségi előírás nem volt, ennek megfelelően az történhetett írásban, szóban, sőt ráutaló magatartással is, illetve lehetőség nyílt arra is, hogy a kellékszavatossági igényt közvetlenül keresettel érvényesítse a jogosult.²⁸⁰

Új rendelkezése volt a törvénynek a korábban csak a szocialista szervezetek szállítási szerződéseire vonatkozó kormányrendeletbe foglalt azon rendelkezés, hogy a jogosult a hibás teljesítés esetén az ellenszolgáltatás arányos részét a kijavításig és a kicserélésig visszatarthatja.²⁸¹ Fennmaradt az a szabály, miszerint a kötelezett kijavítás vagy árleszállítás helyett a dolgot kicserélhette.²⁸² Nem változott továbbá az a korábbi előírás sem, hogy ha a dolog kijavítását a kötelezett nem vállalja, vagy nem végzi el, a jogosult a hibát maga kijavíthatja vagy mással kijavíttathatja.²⁸³

Míg a korábbi szabályozás során csak a szocialista szervezetek közötti szállítási és vállalkozási szerződésekről szóló jogszabály adott lehetőséget a *ius variandi* gyakorlására, addig az új törvény megengedte a választott szavatossági jogról a más szavatossági jogra való áttérést. Amennyiben az áttérés indokolt, úgy a kötelezett kártérítést nem követelhet. Nem jár kártérítés akkor sem, ha a jogosult magatartásától független okból nem gyakorolható a szavatossági jog, vagy ha az áttérést a kötelezett magatartása tette szükségessé.²⁸⁴

---

²⁷⁹ Ptk. 306. § (4) bekezdés [A Ptk. 1960. május 1. és 1978. február 28. közötti időállapota]

²⁸⁰ BENEDEK Károly: A szerződési jogunk új szabályai II. rész., Magyar Jog, 1979/4. 301.

²⁸¹ Ptk. 306. § (5) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁸² Ptk. 306. § (6) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁸³ Ptk. 307. § [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁸⁴ Ptk. 307. § (2) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

Az új szabályok szerint az igényérvényesítési határidők a teljesítéstől számítandók. A módosítás során kettős határidő került megállapításra, egy rövidebb elévülési és egy hosszabb jogvesztő határidő. Az elévülési határidő hat hónap volt, ennél rövidebb csak akkor lehetett, ha szabvány vagy kötelező hatósági, illetve műszaki előírás a dolog használhatóságának legkisebb időtartamát ennél rövidebb időben állapította meg.²⁸⁵ Természetesen az elévülési határidőre, jellegéből adódóan, alkalmazandók az elévülés megszakadására és nyugvására vonatkozó szabályok.

A kellékszavatossági igények érvényesítésére vonatkozó elévülési idő attól különbözik az általános elévüléstől, hogy az elévülés nyugvása esetében az igény későbbi érvényesítésénél a Ptk. 326. § (2) bekezdésében megjelölt határidő mellett a kellékszavatossági igény érvényesítésére megszabott végső jogvesztő határidő is meghatározásra került, figyelemmel arra, hogy a teljesítéstől számított egy, tartós fogyasztási cikkek esetén három év után már nincs lehetőség arra, hogy a jogosult a később felismert hiba miatt szavatossági igényt érvényesíthessen. A hároméves határidő után szavatossági igény csak akkor érvényesíthető, ha a kötelező alkalmassági idő ennél hosszabb.²⁸⁶ Fennmaradt az a régi szabályozás, hogy az elévülési vagy jogvesztő határidő után a szavatossági jogokat ugyanabból a jogalaptól eredő követeléssel szemben kifogásként érvényesíteni lehet.²⁸⁷

A korábbi XXXI. számú PED rendelkezéseinek megfelelően bekerült a törvénybe, hogy a határidő meghosszabbodik a hiba közlésével kezdődő azzal

---

²⁸⁵ A Ptké II. 6. §-ának (2) bekezdése értelmében a kötelezett csak abban az esetben hivatkozhat arra, hogy a szavatossági igény érvényesítésére irányadó elévülési határidő hat hónapnál rövidebb, ha a kötelező alkalmassági idő tartamát a jogosulttal a szerződés megkötésekor megfelelő módon (a terméken való feltüntetéssel, minőségi tanúsítvánnyal, fizetési jegyzéken stb.) közölte. Ha tehát a terméken a fogyaszthatóság határideje nem volt olvasható, vagy ha annak feltüntetése nem volt elég világos, a szakértelemmel nem rendelkező vevő által is felismerhető, a szavatossági igény nem az adott árucikkre vonatkozó rövidebb kötelező alkalmassági időn belül, hanem az általános hathónapos elévülési határidőn belül érvényesíthető.

²⁸⁶ Ptk. 308. § (2) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁸⁷ Ptk. 308. § (3) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

az idővel, amely alatt a jogosult a dolgot a hiba miatt rendeltetésszerűen nem használhatta, illetve hogy a dolognak vagy jelentősebb részének kicserélése esetén a szavatossági határidő a kicserélt dologra (dologrészre) újból kezdődik.²⁸⁸

Megszüntette az új szabályozás a korábbi törvénynek azon hiányosságát, hogy nem rendelkezett a kellékszavatossági jog gyakorlása során felmerülő költségek viseléséről és kimondta, hogy a szavatosság alapján fennálló kötelezettség teljesítésével összefüggésben felmerülő költségek a kötelezettet terhelik.²⁸⁹

Szintén joghézagot pótolta a Ptk. új, 309. §-ának (2) bekezdése, amely a korábbi joggyakorlatban felmerülő dilemmára adott választ, miszerint a hibás áru kicserélése vagy elállás esetén a kötelezett nem tarthat igényt a rendeltetésszerű használat folytán a szolgáltatás tárgyában a dolog átadása és visszaszolgáltatása alatt bekövetkezett értékcsökkenésének megtérítésére.²⁹⁰ A használati díj vonatkozásában viszont a kérdés továbbra is nyitott maradt, így a korábbi, e témában hozott határozatok alapján kialakult bírói gyakorlat maradt irányadó. A törvénynek az a megfogalmazása, hogy a „szavatossági jogok érvényesítésére megállapított határidőn belüli” kicserélés vagy elállás esetén kell alkalmazni, vitára adott alkalmat, de a bírói gyakorlat egyértelművé tette, hogy a szavatossági igény érvényesítése esetén értékcsökkenés nem számolható el.²⁹¹

Az új szabályozás rögzítette, hogy ha a hibás teljesítés a jogosultnak kárt is okoz, a szavatossági jogainak érvényesítésén kívül kárának megtérítését is követelheti, amelynek érvényesíthetőségét a továbbiakban nem kötötte a

---

²⁸⁸ Ptk. 308. § (4) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁸⁹ Ptk. 309. § (1) bekezdés [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁹⁰ Korábban kifejezetten a gépkocsi kicserélésénél volt gyakori igény a kötelezett részéről, hogy értékcsökkenés miatt költségtérítésre tartott igényt, amelyet a Legfelsőbb Bíróság rendre elutasított. Ugyanígy nem ítelt meg használati díjat sem.

²⁹¹ BH 1990.186., 1988.41.

kellékszavatossági igények érvényesítésének határidejéig. Így a kártérítési igényre a végső jogvesztő határidőt sem lehet alkalmazni, vagyis a kár megtérítését az általános elévülési idő alatt lehet követelni.²⁹²

Az 1977. évi IV. törvénnyel bevezetett módosítás a 2002. évi XXXVI. törvény 2003. július 1-jei hatálybalépésig némi változtatástól eltekintve változatlan maradt. A jelenleg hatályos rendelkezésekkel a dolgozat V. fejezete foglalkozik.

III. Szerződésszegés jogintézménye az angol jogban

Az angol jogban a szerződés tartalmát az ún. „feltételek” (*terms*) adják. A *terms* lehet *warranty*, amely során a fél arra vállal kötelezettséget, hogy valamely esemény bekövetkezik, vagy valamely tény létezik.²⁹³ A *warranty*-tól sokkal lényegesebb a *condition*, ami olyan feltétel, amely annyira a szerződés lényegéhez tartozik, amelynek nem teljesítése a szerződéstől való elállásra is jogosít.²⁹⁴ *Condition* esetében az egyik fél cselekménye a másik fél tevésestől vagy nem tevésestől függ, amennyiben tehát a másik fél nem teljesít, (*breach*) úgy a teljesítés alól felmentődik. (*discharged by breach*)²⁹⁵

A common law-ban a szerződésbe foglalt bármilyen feltétel be nem tartása szerződésszegésnek, *breach of contract*-nak minősül. Ezért például nem is ismeri a késedelem, a teljesítés megtagadása jogi fogalmát, illetve lehetetlenülésként csak az egyik félnek sem felróható esetkörtekint. Amennyiben a fél olyan árut fogad el, amely nem volt megfelelő (*in conformity*), akkor a továbbiakban már nem hivatkozhat szerződésszegésre (*breach of condition-ra*), csak kártérítést követelhet. A *breach of warranty-*

---

²⁹² Ptk. 310. § [A Ptk. 1978. március 1. és 2003. július 01. közötti időállapota]

²⁹³ SAJÓ András: Szerződésszegés az angol vételi jogban, Állam- és Jogtudomány, 1978/3. 379

²⁹⁴ GYEVI TÓTH Judit: A szerződésszegés fogalma a jogösszehasonlítás tükrében in: Polgári jogi dolgozatok, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet ELTE Állam- és Jogtudományi kar 1994. 13.

²⁹⁵ SAJÓ András: i.m. 380

nak ugyanakkor csak a kártérítés a jogkövetkezménye. Ebből az is következik, hogy a két feltétel közötti megkülönböztetésnek gyakorlati jelentősége csak a szolgáltatás átvétele előtt van. Az, hogy egy feltétel condition vagy warranty, az mindig a felek akaratától függ, akik szerződésükben meghatározhatják, hogy melyek azok a feltételek, amelyek számukra különös jelentőséggel bírnak, és amelynek megszegése a szerződés lényegét érinti („*goes to the root of the contract*”). A törvény erejénél fogva a szerződés részévé váló kikötések általában conditionnak számítanak, míg a fakultatív pontok *express terms*, mind a két kategóriába tartozhatnak.²⁹⁶ A minősítés kérdésében a bírói értelmezésnek is szerepe van. A common law a nem-teljesítés azon eseteit nevezi szerződésszegésnek, amelyek a sértett fél számára megnyitják a kártérítés jogát (*non-excused non-performance*). Nem számítanak szerződésszegésnek azon esetek, amikor kártérítés nem jár (*excused nonperformance = frustration, impossibility*). Ilyenkor a szerződés automatikusan véget ér (*discharge of the contract*).²⁹⁷

A warranty és a condition lehet beleértett (*implied*) és kifejezett (*expressed*). A beleértett szerződési feltétel a feleknek a törvény által vélelmezett akarata, a kifejezett feltételek pedig azok, amelyeket a felek akár hallgatólagosan, akár kifejezetten kinyilvánítottak.²⁹⁸

Az angol jog egyrészt nem tesz különbséget a szerződésszegés különböző formái között, másrészt a kártérítést a többi jognál sokkal szélesebb körben alkalmazza. A common law szabályai szerint a jogosult a bizonyos feltételek esetén megillető elállási jogon kívül csak kártérítési igényre számíthat, természetbeni teljesítést csak az Equity bíróságoktól lehet kérni, amelyet akkor adnak meg, ha az összhangban áll az equity alapelveivel. Abban az esetben van mód természetbeni teljesítést követelni, ha a szolgáltatás pénzbeli,²⁹⁹

---

²⁹⁶ TERCSÁK Tamás: Alapvető szerződésszegés az egységes jogban, Magyar Jog, 1994/10. 594.

²⁹⁷ TERCSÁK Tamás: Alapvető szerződésszegés az egységes jogban, Magyar Jog, 1994/10. 595.

²⁹⁸ SAJÓ András: Szerződésszegés az angol vételi jogban, Állam- és Jogtudomány, 1978/3. 393.

²⁹⁹ TREITEL, Sir Guenter H: The Law of Contracts, Sweet & Maxwell, London, 1995. 902.

illetve akkor, ha a pénzbeli kártérítés valamilyen oknál fogva nem nyújthatna megfelelő kompenzációt, vagy amennyiben a kártérítést kimondó bírósági döntésből eredő idővesztés nem megfelelő jogorvoslat, például piacvesztés miatt (*inadequacy of damages*). Ugyanez a helyzet az ingatlan adásvételénél, mert ez esetben ezek olyan egyedi szolgáltatásnak számítanak, amelyek még kártérítési összeg megfizetése esetén sem szerezhetőek be máshonnan.³⁰⁰

Nem igényelhet természetbeni szolgáltatást a fél, amennyiben az a szerződésszegő félnek aránytalan terhet jelentene, vagy lehetetlen lenne, illetőleg ha a megkötött eredeti szerződésben az ellenszolgáltatás nem állt arányban a szerződésszegő fél szolgáltatásával, vagy ha a sérelmet szenvedett fél a szerződés megkötése során vitatható módon járt el. A személyesen teljesítendő szolgáltatásnál vagy tartós jogviszony esetén a teljesítés szintén nem kényszeríthető ki. Személyes szolgáltatás vonatkozásában azért, mert a kikényszerítés a személyes szabadságot sértene, a hosszabb idő alatt teljesítendő szerződések esetén pedig azért, mert a bíróság az állandó felügyeletet nem vállalja.³⁰¹

A condition megsértése a teljesítés elfogadásáig elállási jogot biztosít. Az elfogadás (*acceptance*) a kontinentális jogokban az átadásnak felel meg. Az elfogadás nem egyenlő az átadás fizikai aktusával, mert annak nincs az elállási jogot korlátozó hatása. Az elfogadás az egy pozitív aktust kíván, ilyennek minősül például az elfogadásról adott értesítés, illetve az is, hogy ha a vevő ésszerű idő elteltével sem jelzi az eladó részére, hogy az átvett árut nem fogadja el.³⁰² Az ésszerű idő kérdése a bírói minősítéstől függ. Így az *Ali Kassam Viriani Ltd, v. United Africa Co Ltd*. 1958 ügyben a bíróság kimondta, hogy a megtartás hosszabb időn át is indokolt lehet abban az esetben, ha a vevőnek nem volt oka arra, hogy kétségbe vonja az áru minőségét. A gépkocsi vásárlásánál is elfogadta a bíróság mintegy 4000

---

³⁰⁰ TERCSÁK Tamás: A kijavítás jog vagy kötelezettség, *Magyar Jog*, 1995/10. 588.

³⁰¹ TERCSÁK Tamás: i.m. 588

³⁰² SGA 1994.32. § (2) bekezdés és 35. § (4) bekezdés

mérföld levezetése után is a vevő elállását. Az S/G. 30. §-a szerint az elállásra nemcsak a breach of condition által érintett rész vonatkozásában kerülhet sor, hanem mennyiségi eltérés esetén is. Ugyanúgy megszűnik az elállási jog a mennyiségi hiány esetén is, ha a vevő elfogadja a teljesítést.³⁰³

A szerződésszegés másik jogkövetkezménye a kártérítés. Kártérítésnek minősül az árcsökkenés is, a S/G. 53. § 1/a szakasza alapján. Az angol jogban kivételesen van helye teljesítés igénylésének, így az S/G 52. §-a szerint meghatározott áru szállításánál a bíróság, ha helyénvalónak látja, természetbeni teljesítést rendelhet el. Így például föld adásvételnél gyakrabban rendel el a bíróság természetbeni teljesítést, mint az ingók esetében, mert az ingókat a bírói gyakorlat korlátlanul helyettesíthetőnek tartja, míg ingatlanok esetén ez nem áll fenn.³⁰⁴

Az angol jogban a szerződésszegés orvoslására (*right to cure*) akkor van mód, ha a teljesítési időpont előtt teljesített a kötelezett, mert ez esetben a szerződésben meghatározott időpontig kijavíthatja, kicserélheti vagy kiegészítheti a hibás szolgáltatást, kivéve, ha a szerződésszegés körülményeiből a szerződés megszüntetésének szándékára lehet következtetni.³⁰⁵ Lehetőség van továbbá az orvoslásra akkor is, hogy ha a teljesítés a szerződésnek nem lényeges eleme (*time is not of essence*). Itt is feltétel, hogy a szerződésszegés körülményeiből ne lehessen a szerződés megszüntetésének szándékára következtetni. A különbség az előzőekhez képest csak az, hogy a jogosultat ez esetben az orvoslástól függetlenül kártérítés is megilleti. Az S/G a teljesítést követően nem ismeri a kijavítás és a kicserélés iránti jogosultságot, ennek ellenére a gyakorlatban a vevőkör megtartása érdekében kicserélésre gyakran kerül sor.³⁰⁶

---

³⁰³ SAJÓ András: Szerződésszegés az angol vételi jogban, Állam- és Jogtudomány, 1978/3. 393

³⁰⁴ SAJÓ András: Szerződésszegés az angol vételi jogban, Állam- és Jogtudomány, 1978/3. 394

³⁰⁵ BEALE Hugh: Remedies for Breach of Contract 1980. 70, hivatkozva TERCSÁK Tamás: A kijavítás jog vagy kötelezettség, 588.

³⁰⁶ TERCSÁK Tamás: i.m. 589.

Eredetileg a kártérítés volt az egyetlen szerződésszegési szankció, amelyet a common-law-ban megítéltek. A kártérítés pénzbeli, és az elévülési időn belül bármikor kérhető. Rossz minőségű áru esetén a kártérítés összege a teljes és a csökkentett érték közötti különbség. Amennyiben a vevőnek a csökkentett értékű áru nem megfelelő, vagyis az áru nem felel meg a conditionnak, úgy elállhat a szerződéstől (*rescission*).

A kártérítés alapelve szerint a vevőt olyan helyzetbe kell hozni, amilyenben a szerződés teljesítése előtt lenne.³⁰⁷ Az Anglia Television Ltd. Vid. 1972 ügyben a felperes igényelhetette a felmerült veszteségei, elmaradt haszon, illetve kiadásának megtérítését is. A bírói gyakorlat elismeri a szerződéskötés előtti kiadások megtérítéséhez való jogot is. Az angol jog kétféle kártérítést ismer, amennyiben a fél csak a szerződésszegés tényét tudja bizonyítani, akkor névleges (*nominal*) kártérítés jár.³⁰⁸ Amennyiben a kár összegét is tudja bizonyítani, úgy a bizonyított összeget ítélik meg (*substantial damages*).³⁰⁹

Az S/G a következő jellegzetes kártérítési szabályokat alkalmazza a vevő védelmében:

Nemteljesítés esetén:

51. § (1) Ha az eladó jogtalanul elhanyagolja vagy megtagadja az áru szállítását, a vevő nemteljesítés miatt kártérítést kérhet.

(2) A kártérítés mértéke az a feltételezett (*estimated*) veszteség, mely az eladó szerződésszegéséből a dolgok természetes menete folytán közvetlenül és természetesen adódik.

(3) Ahol elérhető piac van, ott a kérdéses árukra a kár mértékét prima facie a szerződési ár és az áru piaci vagy folyó ára közötti különbségben kell megszabni abban az időben, amikor a teljesítés megtagadása történt.³¹⁰

---

³⁰⁷ Robinson G. Harman, 1848.

³⁰⁸ Marzetti W. William, 1830.

³⁰⁹ SAJÓ András: Szerződésszegés az angol vételi jogban, Állam- és Jogtudomány, 1978/3. 395

³¹⁰ SAJÓ András: i.m. 396.

A törvény szerint tehát mind az általános (*general*), mind a különös (*special*) kár is megtérítendő. Az általános károk a szerződésszegés közvetlen és szükségképpeni, a különös károk természetes és közeli következményei. Az angol jogban Francis Bacon eset óta ismert a közvetlen és a közvetett kár megkülönböztetése.³¹¹ A károk, amelyeket meg kell téríteni, az előreláthatósági mérce alapján állapíthatóak meg. Az előreláthatóság kérdése arra a gyakorlatias üzleti megfontolásra épül, hogy ami előre látható, az ellen a kötelezett védekezni tud, ez a védekezés azonban nem annyira kármegelőzést jelent, mint inkább az előrelátható károk elleni biztosítással történő védekezést.³¹² A *special damages* számításának elvét a *Hadley W. Baxendale 1854.* számú ítélet jellemzi. A bíróság ítélete szerint a kártérítés azokra a károkra terjedhet ki, amelyek a dolgok természetes menete folytán az ilyen szerződésszegésből keletkezhetnek, és amelyekről ésszerűen feltehetjük, hogy a felek a szerződéskötéskor ismerték, mint a szerződésszegés valószínű eredményét.

A *Victoria Laundry (Windsor) Ltd. W Newman Industries Ltd 1949* ügyben az ítélet kimondta „hogy a szerződéskötéskor mi volt előrelátható, az a felek akkor birtokában lévő ismerete vagy legalábbis azon fél ismeretén múlik, aki később szerződést szeg.” A birtokolt ismeret kétféle lehet, vélelmezett vagy tényleges. Mindenki, mint *reasonable* személy olyannak tekinthető, mint aki ismeri a dolgok „természetes menetét és következésképpen, hogy milyen veszteség származhat e természetes menet folyamán a szerződésszegésből”.³¹³ Az angol jog is elvárja a szerződésszegés következtében sérelmet szenvedett féltől a kárenyhítési kötelezettséget. Így például, ha a vevő az árut további eladásra szánta, és nem kerül sor szállításra, úgy a vevő helyettesítő vételre

---

³¹¹ F. Bacon: *Elements of Common Law* (1639) 1.: „It were infinit for the law to judge the causes of causes... therefore it contenteth is selfe with the *immediate* cause...” idézi: SAJÓ ANDRÁS i.m. 395.

³¹² SAJÓ András: i.m. 397.

³¹³ SAJÓ András: i.m. 399.

köteles, a *general damages* ilyenkor csak a helyettesítő vétel és a szerződésben szereplő ár közötti különbségben nyilvánul meg.³¹⁴

IV. A szerződésszegés szabályainak jellegzetességei a német jogban

A német BGB-ben³¹⁵ a szerződésszegésre vonatkozó szabályanyagok a törvény különböző helyein lelhetők fel, így a kötelmi jog általános részének felépítése nehezen áttekinthető. A BGB először a kötelmek általános szabályait, majd a szerződések általános szabályait tartalmazza, és különös kategóriaként kezeli a leggyakrabban előforduló visszerhes szerződéseket. Így a német elmélet három csoportba osztja a kötelmi szerződéseket: egyoldalú, nem teljesen kétoldalú (*contractus bilaterales inaequales*) és teljesen kétoldalú szinallagmatikus szerződésekre (*contractus bilaterales aequales*). Az első csoportba azokat a szerződéseket sorolják, amelyekben vagy csak jogosultak, vagy csak kötelezettek a felek, míg a másik két csoportba azokat, ahol a felek egyaránt jogosultak és kötelezettek. Az előbbire példa a megbízás és a haszonkölcsön, míg az utóbbira az adásvétel és a vállalkozás.

A BGB 2002. január 1. előtti³¹⁶ hatályos rendelkezései nem tartalmaztak a szerződésszegés vonatkozásában közös szabályokat, illetve hibás teljesítésre vonatkozóan általános szabályokat. A BGB-t megalkotása óta szinte a legtöbb

---

³¹⁴ Le Blanche v. L. et N.W. Ry Co, 1876.

³¹⁵ Bürgerliches Gesetzbuch. A BGB-t 1896. augusztus 18-án hirdették ki és 1900. január 1 napján lépett hatályba. A reform utáni hatálybalépés 2002. január 01. napja volt.

³¹⁶ A BGB 2002. január 1. előtti szabályait a német jogirodalom aF (alte Fassung, régi szöveg), míg az új szabályokat nF (neue Fassung, új szöveg) jelöli. A továbbiakban a dolgozat is ezt a jelölést használja.

bírálat ezért a hiányosságáért érte. A BGB a reform előtt a kötelmi általános részben a szerződésszegés esetei közül csak a késedelmet és a lehetetlenülést szabályozta. A hibás teljesítésre vonatkozóan a kötelmi általános rész egyáltalán nem tartalmazott szabályokat, csak a kötelmi különös részben fordultak elő a szavatosságra vonatkozó tényállások (pl. adásvétel, vállalkozás, bérlet). A reform előtti BGB 275–290. §§-ai szabályozták a szolgáltatás lehetetlenülését és a kötelezetti késedelmet, míg a 293–304. §§-ok rendelkeztek a jogosulti késedelemről az egyoldalú szerződések vonatkozásában. Majd a visszterhes szerződések szabályainál ismét találtunk rendelkezéseket, a lehetetlenülést a 324–325. §§-ok, a késedelmet pedig a 326. § rendezte.³¹⁷

A BGB-nek a szerződésszegésre vonatkozó szabályai a római jogi gyökerek miatt számos hiányosságot mutattak, ezért gyakorlatilag a törvény hatálybalépése után megkezdődött a vita a törvényi szabályozás nem kielégítő volta miatt. A kódexben található joghézag miatt a hatálybalépést követően *Staub* kidolgozott egy új, általa „pozitív szerződésszegésnek” (*die positiven Vertragsverletzungen*) nevezett esetkört.³¹⁸ *Staub* álláspontja szerint a BGB-ben kizárólag csak olyan szerződésszegési esetek kerültek szabályozásra, amikor valamelyik felet mulasztás terheli (lehetetlenülés, késedelem), holott egy szerződést nem csak mulasztással lehet megszegni, hanem olyan pozitív cselekvéssel is, amitől egyik vagy másik félnek a szerződés szerint tartózkodnia kell.³¹⁹ *Staub* ide sorolta továbbá azt az esetet is, amikor a kötelezett teljesít, de az nem felel meg a szerződésben meghatározott kellékeknek. Álláspontja szerint ilyenkor, figyelemmel a teljesítésre, lehetetlenülésről nem lehet szó, úgyszintén nem alkalmazhatók a késedelem szabályai sem, mert a szerződés megszegését pozitív cselekvéssel, nem pedig

---

³¹⁷ SÁNDOR Tamás: Kártérítés, szerződésszegésért való felelősség a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 405.

³¹⁸ STAUB: Die positiven Vertragsverletzungen, (1904). Az 1902-es kongresszusi anyagot *Staub* két évvel később, figyelemmel az újabb fejleményekre jelentősen kibővítette és publikálta. Hivatkozva: SÁNDOR Tamás: i.m. 430.

³¹⁹ Ilyennek tekintette például, ha a vevő megszeg egy továbbeladási tilalmat, vagy egy bank az ügyfél fizetőképességéről téves tájékoztatást ad, amiből kár származik.

nemtevéssel okozták.³²⁰ Staub a pozitív szerződészegés vonatkozásában alkalmazhatónak analógia útján a késedelem szabályait tartotta, különös tekintettel a BGB 326.§ (2) bekezdésére, amely szerint a fél érdekmúlás esetén nem teljesítésért kártérítést követelhet vagy elállhat a szerződéstől.³²¹

A bírói gyakorlat, a Reichsgericht, 1901-ben a sörfőzde ügyben hozott ítéletét követve pozitív szerződészegés esetére is biztosította a károsult fél számára az elállási jogot vagy a nem-teljesítésért való kártérítést azzal a feltétellel, hogy a szerződés megszegése olyan mértékben veszélyeztesse a szerződés célját, hogy a fél számára a „*Treu und Glauben*” elve alapján a szerződéses viszony fenntartása lehetetlen legyen. Staub a pozitív szerződészegés szabályait alkalmasnak találta a hibás teljesítés viszonylatában felmerülő joghézag pótlására is, különösen amiatt, hogy a BGB-ben a hibás teljesítés általános fogalma nem került meghatározásra. Álláspontja szerint az adásvételre vonatkozó szavatossági szabályok, különösen a kártérítés vonatkozásában szűk körűek, így a pozitív szerződészegésért vétkességi alapon járó kártérítés és az adásvételnél szavatossági igényként érvényesíthető kártérítési jogosultságok kiegészítik egymást. A bírói gyakorlat elfogadta Staub álláspontját, és a Reichsgericht már 1902-ben lehetővé tette, hogy a vevő a szavatossági joga alapján fennálló elállástól függetlenül pozitív szerződészegésre hivatkozással kártérítést érvényesíthessen. Az ítéletben rögzítésre került, hogy az eladó a szerződéses kötelezettségének vétkes megszegéséért kártérítési kötelezettséggel tartozik a vevővel szemben, amennyiben a vevő kárát a szavatossági szabályok segítségével nem tudja megtéríttetni.³²² A Reichsgericht szerint a kötelezett általában felelős a szándékos vagy gondatlan magatartásáért, így amennyiben a szerződést szándékosan vagy gondatlanul megszegi, és ezzel kárt okoz, úgy ezért a magatartásáért felelnie kell, függetlenül attól, hogy a szerződészegésnek a

---

³²⁰ STAUB i.m. 5. Hivatkozza SÁNDOR Tamás: i.m. 431.

³²¹ SÁNDOR Tamás: Kártérítés, szerződészegésért való felelősség a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre) Állam- és Jogtudomány, 1981. évi 3. 431

³²² RGZ Bd. 52., 18.

BGB-ben meghatározott két esetéről van szó, vagy sem.³²³ A BGB reform kapcsán az addig szokásjogként létező pozitív szerződésszegés törvényi joggá alakult. Az addig csak a bírói joggyakorlat által alkalmazott szabály beültetésre került a BGB-be.³²⁴

2002. január 1. napja előtt a BGB-ben a legrészletesebb szabályok a lehetetlenülés vonatkozásában voltak fellelhetők, míg a teljesítés megtagadására a késelem szabályait alkalmazták, tekintettel arra, hogy a BGB abból indult ki, hogy a szerződésszegés esetei lényegében vagy lehetetlenülésre, vagy késelemre vezethetők vissza, azaz a szerződésben foglalt kötelezettséget a felek vagy véglegesen, vagy időlegesen nem teljesítik.

---

³²³ SÁNDOR Tamás: Az adásvétel néhány dogmatikai kérdése a német BGB-ben, Jogtudományi Közlöny 1981/2, 112.

³²⁴ BGB nF 241.§ (2) bekezdés; 280, 282, 324. §§

V. A SZERZŐDÉSSZEGÉS ESETEI A HATÁLYOS JOGUNKBAN VALAMINT AZ ANGOLSZÁSZ ÉS NÉMET JOGBAN

1. A kötelezetti késedelem a magyar jogban

A késedelem a szolgáltatás időleges nem-teljesítését jelenti. Ha kötelezett a lejáratkor nem teljesít, de nem tagadja meg azt véglegesen, illetve ha a teljesítés nem vált lehetetlenné, akkor beszélhetünk kötelezetti késedelemről. Ha a teljesítés ideje a szerződésből egyértelműen megállapítható, akkor a

késedelem e határidő eredménytelen elteltével következik be.³²⁵ A teljesítési határidő meghatározása többféle módon is lehetséges, vagyis azt meghatározhatják a felek naptár szerint (év, hónap, nap), de megállapodhatnak a felek oly módon is, hogy a kötelezett bizonyos határidőn belül köteles teljesíteni, így például tizenöt napon belül, egy hónapon belül stb. A kötelezett ez esetben akkor esik késedelembe, ha kötelezett ez alatt a határidő alatt nem teljesít.³²⁶ A késedelem jogkövetkezményei csak a határidő utolsó napjának elteltével állnak be. Előfordulhat az is, hogy a szerződésben a felek a teljesítés határidejét nem állapítják meg, ugyanakkor az a szolgáltatás rendeltetéséből teljes bizonyossággal megállapítható. Így például az esküvőre rendelt fényképész csak azon a napon készítheti el a fényképét, vagy az esküvőre rendelt ruhát például az esküvő előtti napra nyilvánvalóan el kell készíteni.³²⁷ A lejárati idő – azaz a teljesítés idejének meghatározása – nem tartozik a szerződések jogszabályban elvárt lényeges elemei közé, így arról a feleknek a megállapodásukban csak akkor kell rendelkezniük, ha azt lényegesnek tartják. Ha a szerződésben a felek erről nem határoztak és a szolgáltatás rendeltetéséből sem következik más, úgy a lejárati időpontja a jogosult felhívásában megjelölt idő.³²⁸ A felszólítás egy egyoldalú, címzett jognyilatkozat, amely szerződésszerű teljesítésre hív fel. A felszólítás – amennyiben jogszabály mást nem ír elő – bármilyen formában érvényesen megtehető. Tartalmából kétséget kizáróan ki kell derülnie a jogosult szolgáltatás teljesítését igénylő akaratának. A bírói gyakorlat a felszólítással egyenértékűnek tekinti a keresetlevél (illetve fizetési meghagyás) kézbesítését is.³²⁹ Ennek megfelelően a fél akkor esik csak késedelembe, amikor e peres (vagy nem peres) eljárást is megindító okiratot átvette és ennek ellenére nem

---

³²⁵ Ptk. 298. § a) pont

³²⁶ A határidő számításáról a Ptké. I. 3. és 4. §-a rendelkezik, így a napokban megállapított határidővel a kezdő napot nem kell beleszámítani, a hetekben, hónapokban vagy években megállapított határidő pedig azon a napon jár le, amely elnevezésével vagy számánál fogva megfelel a kezdő napnak; ha ilyen nap az utolsó hónapban nincs, a határidő a hónap utolsó napján jár le. Ha a határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le.

³²⁷ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1998. 797.

³²⁸ Ptk. 298. § b) pont

³²⁹ BH 1975/23.

teljesített.³³⁰ A fentiek szerint a szerződés, jogszabály vagy felszólítás alapján meghatározott vagy határozottá vált teljesítési határidőt a Ptké. határidők számítására vonatkozó rendelkezéseinek figyelembevételével kell megállapítani. Ennek megfelelően kell kijelölni a késedelembe esés időpontját is, mely a lejárat napjának elteltével következik be.³³¹

Nem beszélhetünk késedelemről, ha a felek a lejárat előtt határidő meghosszabbításában állapodtak meg, és az új határidő még nem járt le, illetve bizonyos feltételek teljesítése esetén akkor, ha a jogosult késedelemben van és ez a kötelezett egyidejű késedelmét okszerűen zárja ki.³³² Abban az esetben, ha jogszabály vagy szerződés alapján a felek egyidejű teljesítésre kötelesek, úgy egyik fél sem köteles saját szolgáltatását teljesíteni, amíg a másik fél a szolgáltatást fel nem ajánlja.³³³ Megszűnik a késedelem, ha a kötelezett teljesít, illetve akkor is, ha a szerződészerű teljesítést felajánlja, a jogosult azonban azt nem fogadja el.³³⁴ Ilyen esetekben a késedelem jogkövetkezményei kizárólag a késedelem bekövetkezte és a teljesítés, illetve annak felajánlása közötti időre alkalmazhatóak.

A kötelezetti késedelem felróhatóságtól független jogkövetkezménye, hogy a jogosult továbbra is követelheti a teljesítést, vagy a törvényben megállapított esetekben elállhat a szerződéstől.³³⁵ Az elállási jog szabályozásánál a jogalkotó a kötelezett és a jogosult érdekeit is figyelembe vette, vagyis azokat a szempontokat mérlegelte, hogy egyrészt a kötelezett általában készül a teljesítésre, ezzel kapcsolatban költségei merülnek fel, másrészt azt, hogy a jogosulttól sem várható el, hogy a késedelemmel együtt járó bizonytalanságot hosszú ideig eltűrje.³³⁶ A jogosult akkor állhat el a szerződéstől, ha bebizonyítja, hogy a szolgáltatás késedelem folytán már nem áll érdekében

---

³³⁰ Comlex Jogtár indoklás

³³¹ Ptké. 3-4. §

³³² Ptk. 303. § (3) bekezdés

³³³ Ptk. 281. § (1) bekezdés

³³⁴ BÍRÓ György: Kötelmi jog közös szabályok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006. 419.

³³⁵ Ptk. 300. § (1) bekezdés

³³⁶ EÖRSI Gyula: Kötelmi jog általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986. 154.

(érdekmúlás). Érdekmúlásról akkor beszélhetünk, ha a szerződés megkötésével elérni kívánt cél a kötelezetti késedelem miatt már nem valósítható meg. Nincs szükség az érdekmúlás bizonyítására, ha a teljesítési határidő „szigorú lejárátú”, vagyis ha felek megállapodásánál vagy a szolgáltatás rendeltetésénél fogva a szerződést meghatározott időpontban – és nem máskor – kell teljesíteni.³³⁷ Nem teszi a lejáratot szigorúbbá önmagában az a tény, hogy a felek a szerződésükben pontosan, naptár szerint meghatározták a teljesítés idejét. „Önmagában a teljesítés naptári időpont szerinti meghatározása és ehhez képest a kötelezett késedelme nem jelenti feltétlenül a jogosult elállási joga gyakorlásának azonnali lehetőségét. Ha az ún. szigorú (fix) lejárát nem következik egyértelműen a szolgáltatás felismerhető rendeltetéséből, a feleknek az ilyen határidő vagy határnap tűzésében – mint lényeges kérdésben – kifejezetten meg kell állapodniuk [Ptk. 205. §-ának (2) bekezdése], s e megállapodás tényét a perben a jogosultnak kell bizonyítania.”³³⁸ Amennyiben a felek fix határidőt nem kötöttek ki, és a jogosult érdekmúlása sem következett be, úgy a jogosult által biztosított póthatáridő eredménytelen eltelte nyitja meg az elállási jogot a jogosult részére.³³⁹ Az utólagos teljesítésre adott határidőnek megfelelőnek kell lennie.³⁴⁰ Az elállási nyilatkozatnak egyértelműnek és határozottnak kell lennie. Nem minősül elállásnak egy olyan nyilatkozat, amely szerint a teljesítési határidő lejárt.³⁴¹ Az elállási jog gyakorlására a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint „a fix határidő eltelte után nyomban, de legkésőbb a szolgáltatás késedelmes átadására való felajánlása alkalmával kell gyakorolnia, és jogszerűen nem tagadhatja meg a késedelem ellenére átvett termék ellenértékének megfizetését.”³⁴² Speciális rendelkezés a vállalkozási szerződések körében, hogy a teljesítési határidő előtt is elállhat a megrendelő a

---

³³⁷ Ptk. 300. § (2) bekezdés

³³⁸ BH 1999/204.

³³⁹ Ptk. 300. § (2) bekezdése. E rendelkezéshez fűzött miniszteri indokolás kiemeli, „nyilvánvalóan nem várható el a jogosulttól, hogy a szolgáltatás teljesítésére bizonytalan ideig várjon, vagy a kötelezettnek bármilyen időpontra felajánlott teljesítését köteles legyen elfogadni.”

³⁴⁰ BH 1984/311.

³⁴¹ BH. 1993/692.

³⁴² [Ptk. 300. § (2) bekezdés, GK 16., GK 32., GKT 88/1973. sz.] BH 1985.356.

teljesítéstől, ha már akkor nyilvánvaló, hogy a vállalkozó olyan számottevő késéssel tudja elvégezni a munkát, amely miatt a teljesítés nem áll a megrendelő érdekében.³⁴³ Objektív jogkövetkezmény továbbá, hogy kötelezeti késedelem esetén pénztartozás után a kötelezett akkor is köteles a késedelembe esés időpontjától kezdve a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamattal megegyező mértékű kamatot fizetni, ha a tartozás egyébként kamatmentes.³⁴⁴ Ha a jogosultnak a késedelembe esés időpontjáig jogszabály vagy szerződés alapján kamat járt, akkor a kötelezett a késedelembe esés időpontjától e kamaton felül – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamat egyharmadával megegyező mértékű kamatot, de összességében legalább a Ptk. 301. § (1) bekezdésében meghatározott kamatot köteles megfizetni. Gazdálkodó szervezetek között a késedelmi kamat mértéke a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes jegybanki alapkamat hét százalékkal növelt összege.³⁴⁵ A kamatfizetési kötelezettség akkor is beáll, ha a kötelezett késedelmét kimentti. A bíróság a felek által túlzott mértékben megállapított késedelmi kamatot mérsékelheti.³⁴⁶ A késedelmi kamat jellegét tekintve inkább a jogalap nélkül használt idegen pénz használati díjának megtérítésére irányul, és nem annyira a szankciós jellege dominál.³⁴⁷ Ezért az akkor is jár, ha a kötelezett ki tudja magát menteni a szerződésszegés alól. A jogosult követelheti továbbá a késedelmi kamatot meghaladó kárát is.³⁴⁸

Szubjektív szankcióként a kötelezett, amennyiben a késedelmét kimenteni nem tudja, vagyis nem tudja bizonyítani, hogy a késedelem elhárítása érdekében úgy járt el, ahogy ez az adott helyzetben elvárható, kártérítésre köteles.³⁴⁹ A kártérítés egyéb szankciókkal együtt is érvényesíthető, vagyis

---

³⁴³ Ptk. 395. § (3) bekezdés

³⁴⁴ Ptk. 301. § (1) bekezdés

³⁴⁵ Ptk. 301/A. § (2) bekezdés

³⁴⁶ Ptk. 301. § (3) bekezdés

³⁴⁷ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, Közgazdasági és Jogi kiadó, Budapest, 1998. 808.

³⁴⁸ Ptk. 301. § (4) bekezdés

³⁴⁹ Ptk. 299. § (1) bekezdés

kártérítési igény mellett is követelheti a jogosult a teljesítést, vagy a törvényes feltételek fennállása esetén elállhat a szerződéstől. A kártérítés mértéke tekintetében a Ptk. 318. §-a alapján a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályait kell alkalmazni. Ha felróható késedelem alatt a szolgáltatás tárgyában kár keletkezik, az közömbös, hogy a károsodás felróható-e a kötelezettnek. A felelőssége megállapításához elegendő, hogy a késedelem neki felróható, így kizárólag azzal védekezhet, hogy a kár késedelem nélkül is bekövetkezett volna.³⁵⁰

2. A jogosulti késedelem hatályos szabályai

A hatályos Ptk. szerint nemcsak a kötelezett, hanem a jogosult szerződésellenes magatartása is szerződésszegésnek minősül. A jogosult szerződésszegése általában az együttműködési kötelezettség megszegése miatt következik be, mely kötelezettség magában foglalja a teljesítés előmozdítását is.

A jogosult késedelme beáll, ha a szerződésszerűen felajánlott teljesítést nem fogadja el.³⁵¹ Akár az időleges, akár a végleges visszautasítás is a jogosult késedelméhez vezet. Nem beszélhetünk azonban jogosulti késedelemről, ha a felajánlott teljesítés nem volt szerződésszerű, vagyis az nem a szerződésben meghatározott helyen, időben és módon ment volna végbe. *Eörsi* a törvény megfogalmazását nem tartja megfelelőnek, mert álláspontja szerint a jogosult csak akkor nem köteles a felajánlott teljesítést hibás teljesítés esetén elfogadni, ha a hibás teljesítés miatt elállásra volna joga. Más esetekben a teljesítést el kell fogadnia, de érvényesítheti a hibás teljesítésből eredő jogait.³⁵² A kötelezettnek a szerződésben meghatározott szolgáltatást a valós teljesítés lehetőségével kell felajánlania. Ha a kötelezettnek e teljesítésre nem volt reális

---

³⁵⁰ Ptk. 299. § (2) bekezdés

³⁵¹ Ptk. 302. § a) pont

³⁵² EÖRSI Gyula: Kötelmi jog általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986. 157.

szándéka, illetve képessége, úgy a jogosult késedelme nem áll be.³⁵³ Nem köteles a jogosult a részteljesítést elfogadni, ha a szolgáltatás nem osztható.³⁵⁴ Ugyanígy akkor sem, ha osztható szolgáltatásról van szó, de a részteljesítést a szerződés kizárta, vagy az a jogosult lényeges érdekét e nélkül is sérti. Pénztartozás esetén viszont a jogosult késedelembe esik akkor is, ha a részletfizetést nem fogadja el.³⁵⁵ Ha a szerződésben a felek kikötötték, hogy egy összegben kell a tartozást megfizetni, úgy a résztörlesztés elfogadásának megtagadása nem minősül szerződésszegésnek.³⁵⁶ Nem esik a megrendelő átvételi késedelembe a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint, ha bizonyítja, hogy a szállító abban az időben, amelyet a neki küldött értesítésben az átadás idejeként megjelölt, teljesítésre képtelen volt, vagy ha a felajánlott terméke nem felelt meg a szerződésnek. Ha a felajánlott és késedelmesen átvett termék a felajánláskor nem felelt meg a szerződésnek, a megrendelő késedelméből le kell számítani azt az időt, amely alatt a szállító a terméket kijavította.³⁵⁷ A teljesítés visszautasításában megnyilvánuló késedelem megszüntethető azzal, ha a jogosult az elfogadásra irányuló szándékát kinyilvánítja, vagy a kötelezettnek új határidőt tűz a teljesítésre.³⁵⁸ Amennyiben a teljesítést a jogosult nem fogadja el, a kötelezettnek – pénztartozás esetében vagy olyankor, amikor értékpapír, illetve más okirat kiadásában állt a kötelezettsége – jogában áll letéttel is teljesíteni.³⁵⁹ Késedelembe esik továbbá a jogosult, ha elmulasztja azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a kötelezett megfelelően teljesíteni tudjon,³⁶⁰ valamint ha megtagadja a nyugta kiadását vagy a tartozásról kiállított okirat visszaadását.³⁶¹

---

³⁵³ BÍRÓ György: Kötelmi jog közös szabályok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006. 420.

³⁵⁴ Ptk. 285. §-a értelmében

³⁵⁵ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1998. 809.

³⁵⁶ A jogosult késedelmének megállapítása szempontjából nem fogadható el a pénztartozás szerződésszerűen felajánlott teljesítésének, ha a kötelezett a követelés egy részének megfizetésére a követelés teljes kielégítéseként vállal kötelezettséget [Ptk. 285., 302. § a) pont]. EBH 2000.310.

³⁵⁷ GKT. 36/1973.

³⁵⁸ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1998. 809.

³⁵⁹ Ptk. 287. § (1) bekezdés

³⁶⁰ Ptk. 372. § b) pont

³⁶¹ Ptk. 372. § c) pont

A jogosulti késedelem objektív jogkövetkezménye, hogy köteles a kötelezett felelős őrzésből eredő költségeinek megtérítésére. Vagyis meg kell térítenie azokat a költségeket, amelyek annak következtében merültek fel, hogy a kötelezett a szolgáltatás tárgyát a teljesítés felajánlása után is őrizni volt köteles.³⁶² Abban az esetben, ha a dolog romlandó, vagy a jogosult a dolgot felszólításra sem veszi át, úgy a kötelezett értékesítheti, vagy azt saját céljaira felhasználhatja a felelős őrzésre vonatkozó szabályok szerint.³⁶³ További jogkövetkezmény, hogy viseli a kárveszélyt, vagyis a dolog megsemmisülésének, elvesztésének vagy megrongálódásának veszélyét úgy, mintha a teljesítést elfogadta volna.³⁶⁴ Ebben az esetben a teljes ellenszolgáltatással tartozik, és nem követelhet kártérítést, valamint kamatot a késedelme idejére.

A jogosult késedelme a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja. Ameddig tehát a jogosult késedelembe van, a kötelezett nem esik késedelembe, vagyis a késedelmes teljesítés jogkövetkezményei a kötelezettel szemben nem alkalmazhatók.³⁶⁵ A jogosult késedelmére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni akkor is, ha a felek a szolgáltatást fajta és mennyiség szerint határozták meg, és a teljesítésre szánt dolgokat megjelölték vagy elkülönítették. Ebben az esetben, ha a jogosulti késedelem ideje alatt az elkülönített dolog olyan okból pusztul el vagy rongálódik el, amelyért senki sem felelős, úgy a kötelezett nem köteles a még meglévő készletéből teljesíteni.³⁶⁶

Subjektív jogkövetkezményként a kötelezett a jogosult késedelme esetén követelheti a késedelemből eredő kárának megtérítését abban az esetben, ha a

---

³⁶² Ptk. 303. § (2) bekezdés a) pont

³⁶³ Ptk. 197. § (1)-(2) bekezdései

³⁶⁴ Ptk. 373. § (2) bekezdés b) pont

³⁶⁵ Ptk. 303. § (3) bekezdés

³⁶⁶ Ptk. 304. §

jogosult nem tudja bizonyítani, hogy a késedelem elhárítása érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.³⁶⁷

Jogosulti késedelemnek minősülő azt az esetet, amikor a szerződés szerű teljesítéshez a hitelező közreműködése is szükséges, és amelyből eredő kötelezettségét a jogosult megszegi, a magyar magánjogi szabályozás és irodalom kötelezmódosító, illetve felelősségcsökkentő tényezőként értékelte.³⁶⁸ A hatályos Ptk. pedig a szerződészegés egyik általános eseteként jogosulti késedelemnek minősíti,³⁶⁹ amely jogi szabályozásnak a lényege az, hogy a jogosult is megszegheti a szerződést, ha késedelembe esik, és ha késedelmét kimenteni nem tudja, kártérítési kötelezettség is terheli. A jogosulti késedelem vonatkozásában az elhatárolás alapjául az szolgálhat, hogy a jogosulti késedelemként felsorolt magatartási módok a szerződéses jogviszonyban alanyi jogosultságként vagy jogi kötelezettségként jelennek meg. Az esetek jogi értelmezése azt mutatja, hogy a Ptk. 299. §-ában meghatározott magatartások és előírások jogi kötelezettségként, semmint jogosultságként jelennek meg. Így például azokban az esetekben, amikor a Ptk. akár a teljesítést, akár a szolgáltatás átvételét vagy a teljesítést előmozdító intézkedések és utasítások elmulasztását az egyes szerződéstípusok körében kifejezetten kötelezettségként állapítja meg. A Ptk. 365. §-a szerint a vevő köteles a dolgot átvenni, vagy a Ptk. 379. § (1) bekezdése alapján szállítási szerződés esetében a megrendelőnek ugyanez a kötelezettsége. Ugyanílyen kötelezettségként jelenik meg a vállalkozási, az építési, a szerelési és a mezőgazdasági termékértékesítési szerződések körében, ahol is a megrendelő köteles a szolgáltatások átvételére.³⁷⁰ Hasonló módon kötelezettségként jelennek meg egyes szerződéstípusoknál a teljesítést előmozdító intézkedések és utasítások megtételére vonatkozó előírások. Ilyenek például a szállítási szerződésekénél a Ptk. 383. § (3) bekezdésében meghatározott, a vállalkozási

---

³⁶⁷ Ptk. 303. § (3) bekezdés

³⁶⁸ SZLADITS Károly: A magyar magánjog vázlata II. kötet, Budapest, 1937. 86.

³⁶⁹ Ptk. 302. § b), c) pontjai

³⁷⁰ Ptk. 389. §, 402. §, 408. §, 417. §

szerződésnél a Ptk. 393. § (1) bekezdésében, illetve a fuvarozási szerződés feladója vonatkozásában a Ptk. 491. § (1) bekezdésében, míg a feladó és a címzett vonatkozásában a Ptk. 492. § (2) bekezdésében foglalt kötelezettségek. A fentiekből megállapítható, hogy a Ptk. 302. §-ában meghatározott jogosulti késedelem tulajdonképpen a tipikus szerződések vonatkozásában nem, mint jogosultságok, hanem mint kötelezettségek jelennek meg. Ugyancsak kötelezettségként jelenik meg a Ptk. 4. § (3) bekezdésében alapelveként rögzített együttműködési kötelezettség. Ezt az álláspontot támasztják alá a jogosulti késedelem jogkövetkezményei, amelyek egyértelműen negatív hátrányt jelentenek a jogosult vonatkozásában.³⁷¹

Eörsi a Ptk. 302. §-ában foglalt három eset közül a közbenső intézkedések elmulasztását és a nyugta kiadását, illetve a tartozásról kiállított okirat visszaadását olyan szerződésből folyó kötelezettségnek tekintette, amely alapján a jogosult voltaképpen a kötelezett helyzetébe került.³⁷² *Peschka* szerint a jogosulti késedelem Ptk.-ban meghatározott esetei ténylegesen kötelezeti késedelemnek minősülnek, figyelemmel arra, hogy nem arról van szó, hogy a jogosult nem él alanyi jogával, azokat nem realizálja, hanem arról, hogy nem teljesíti valamilyen jogi kötelezettségét. Álláspontja szerint a szabályozás kettősségének fenntartását legfeljebb az indokolhatja, hogy az a jogalkotó bizonyos kötelezettsége, így a teljesítés elősegítésével és elfogadásával kapcsolatos kötelezettség teljesítésével való késlekedést szerződésszegésnek minősítve enyhébb szankcióval kívánja sújtani, mint általában a kötelezeti késedelmet.³⁷³

A későbbiekben bemutatandó, a Kodifikációs Szerkesztőbizottság által elkészített új Ptk. Javaslat is Eörsi álláspontját osztja, amikor a hatályos jogosulti késedelem esetköreiből csak a jogosult átvételi késedelmet

---

³⁷¹ PESCHKA Vilmos: A jogosulti késedelem paradoxona, *Jogtudományi Közlöny*, 1983/9. 560.

³⁷² EÖRSI Gyula: *Kötelmi jog, általános rész*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986. 157.

³⁷³ PESCHKA Vilmos: i.m. 564.

szabályozza, azon álláspontból kiindulva, hogy a jogosult az őt terhelő kötelezettség vonatkozásában kötelezettnek minősül.

3. A kötelezetti késedelemre vonatkozó szabályok a BGB-ben

A kötelezett késedelme a szolgáltatás időleges nemteljesítését jelenti. 2002. január 1. napja előtt a BGB szabályai alapján a jogosult továbbra is igényelhetette a teljesítést, illetve bizonyos feltételek esetén elállhatott a szerződéstől, illetve követelhetette a szerződésszegés miatti kárának megtérítését a teljesítési igény esetén.³⁷⁴ Késedelemről csak akkor beszélhettünk, ha annak bekövetkezésében a kötelezett vétkessége megállapítható volt. A mentesüléshez a kötelezettnek kellett bizonyítania, hogy a késedelem nem az ő vétkességére vezethető vissza.³⁷⁵

A reform előtti BGB-ben az adósi késedelem szabályozása eltérő volt az általános szabályoknál és a szinallagmatikus szerződéseknél. Ingyenes szerződéseknél még akkor is, amikor a teljesítési határidő a szerződésből pontosan megállapítható volt, csak akkor állt be a késedelem, ha a jogosult a kötelezettet megintette (*Mahnung*), vagy a teljesítés iránt keresetet vagy fizetési meghagyást nyújtott be, vagyis az esedékesség után az adósi késedelembe ejtette. Nem volt szükség felszólításra a késedelembe ejtés érdekében abban az esetben, ha fix határidőről volt szó, vagy a bírói gyakorlat alapján, ha a szerződés tartalmára és céljára tekintettel a *Treu und Glauben* elve figyelembevételével eleve céltalan volt.³⁷⁶ A késedelem esetén a teljesítési kötelezettség fennmaradt, és a jogosult kérhette a késedelemből eredő kárának megtérítését, illetve érdekmúlásra hivatkozással elállhatott a

---

³⁷⁴ BGB.aF 326. § (1) bekezdés

³⁷⁵ BGB aF 285. §

³⁷⁶ LARENZ, Karl: Lehrbuch des Schuldrecht; Allgemeiner Teil 1. kötet C.H. Beck/Escher Verlagbuchhandlung München, 1982., Bd. I. 287. Hivatkozva: SÁNDOR Tamás: Kártérítés, szerződésszegésért való felelősség a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 413.

szerződéstől és a nemteljesítésért kártérítést követelhetett.³⁷⁷ Amennyiben a kötelezett a teljesítést megtagadta, úgy az érdekmúlás bizonyítására nem volt szükség. Az elkésett szolgáltatásnak természetesen pótolhatónak kellett lennie, mert annak lehetetlensége a késedelmet kizárta.³⁷⁸ Késedelem esetén a késedelembe esés időpontjától kezdve a kötelezettet fokozott felelősség terhelte és felelt minden gondatlanságért, továbbá a szolgáltatás vétkes lehetetlenülésért is, kivéve, ha a kár a késedelem hiányában is bekövetkezett volna.³⁷⁹

Visszterhes szerződések esetén a jogosult póthatáridő tűzésével felszólíthatta a teljesítésre a kötelezettet azzal a közléssel, hogy a póthatáridő eredménytelen eltelté után a teljesítést már nem fogadja el, és a szerződéstől vagy eláll, vagy a nemteljesítésért kártérítést követel.³⁸⁰ Kártérítésként kellett megfizetni a jogosultnál jelentkező azon ráfordításokat, amelyek a késedelem ideje alatt bekövetkező veszteségeket csökkentették, követelhetette az elmaradt hasznának és egyéb felmerült indokolt költségeinek megtérítését is.³⁸¹ Így a joggyakorlat még a szerződéskötés költségei megtérítésének érvényesítését is jogosnak találta, jóllehet ezek a ráfordítások a kötelezett pontos teljesítése esetén is terhelték volna a jogosultat.³⁸²

A kétfajta szabályozás között a különbség tehát az volt, hogy az általános szabályok szerint a jogosult csak érdekmúlás esetén tagadhatta meg a szolgáltatás elfogadását, míg visszterhes szerződéseknel a póthatáridő sikertelen lejártát követően elállhatott a szerződéstől. A jogosult a póthatáridő tűzésével egyidejűleg is kijelenthetette, hogy a határidő lejártát követően a teljesítést nem fogja elfogadni.³⁸³ A magyar szabályozáshoz hasonlóan

---

³⁷⁷ BGB af 286. § (1)–(2) bekezdés

³⁷⁸ BGH 60,16; 84,244.

³⁷⁹ SÁNDOR Tamás: i.m.. 413.

³⁸⁰ BGB af 326. §

³⁸¹ LARENZ, Karl i.m.: Bd.I.326

³⁸² BGH 62,120; 99, 182; NJW 98,535.

³⁸³ SCHELLHAMMER, Kurt: Schuldrecht nach Anspruchsgrundlagen C.F Müller Verlag Heidelberg 2005. 713.

érdekmúlás bizonyítása esetén nem volt szükség póthatáridő tűzésére, illetve akkor sem, ha a kötelezett a teljesítést kategorikusan megtagadta.³⁸⁴ A kereskedelmi vétel esetén a jogosultat az elállási jog feltétel nélkül megillette. Így nem az elállásról kellett értesítenie a kötelezettet, hanem arról, ha a teljesítési igényt továbbra is fent kívánja tartani.³⁸⁵ Mind a BGB, mind a HGB szabályozása szerint úgynevezett fix határidős ügyleteknél az elállás a vétkességtől függetlenül érvényesül, vagyis a jogosult akkor is elállhat, ha a kötelezett késedelméről azért nem lehet szó, mert a kötelezett a vétlensége bizonyításával kimentette magát.³⁸⁶

A 2002. január 1-jén hatályba lépett új szabályok szerint kötelezeti késedelem esetén továbbra is fennmaradt a teljesítésre való igény, ebből eredően késedelemről csak akkor beszélhetünk, ha a teljesítés jogi értelemben lehetséges. Amennyiben az adós késedelme alatt lép fel lehetetlenség (pl.: az adósnál az esedékesség és a felszólítás után a le nem szállított áru leég), úgy a jövőre nézve csak lehetetlenségről lehet szó.³⁸⁷

Továbbra is megmaradt a szabályozás kettősége az ingyenes és visszterhes szerződések vonatkozásában. Az ingyenes szerződéseknél a késedelem csak akkor következik be, ha az adóst az esedékesség után a jogosult egyoldalú nyilatkozatával felszólítja arra, hogy az esedékes szolgáltatást teljesítse.³⁸⁸ A bírói gyakorlat az esedékesség előtti felszólításhoz joghatást nem kapcsol. Ezzel szemben a felszólítást az esedékességet megalapozó cselekedettel össze lehet kapcsolni (pl.: számla elküldése).³⁸⁹ Nem váltanak ki joghatást a határozatlan vagy feltételes felszólítások. Nincs szükség felszólításra, ha a teljesítést naptár szerint meghatározott időponthoz kötötték, vagy a teljesítés

---

³⁸⁴ BGB aF 326. § (3) bekezdés

³⁸⁵ HGB 376. §

³⁸⁶ SÁNDOR Tamás: Kártérítés, szerződésszegésért való felelősség a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 414.

³⁸⁷ SCHELLHAMMER, Kurt: Schuldrecht nach Anspruchsgrudlagen C.F Müller Verlag Heidelberg 2005. 713.

³⁸⁸ BGB nF 286. (1) bekezdés

³⁸⁹ TB WM 1970, 1141

időpontját a naptár szerint egy bizonyos eseménytől kell számolni (számla elküldését követő tizenöt nap).³⁹⁰ Nélkülözhető a felszólítás továbbá, ha az adós a teljesítést komolyan és véglegesen megtagadta, vagy ha az adós maga – mintegy egyoldalú ígérettel – meghatározta a teljesítés időpontját (ún. önfelszólítás),³⁹¹ valamint ha a teljesítés rendkívüli sürgőssége nyilvánvaló.³⁹² Pénztartozások esetében a kötelezett legkésőbb harminc nappal az esedékesség és a számla elküldése vagy a fizetési felszólítás után késedelembe esik.³⁹³ A fogyasztó csak akkor, ha erre a következményre a figyelmét kifejezetten felhívták. A kötelezettnek kell bizonyítania, hogy a teljesítés elmaradásában vétkesség nem terheli. Ellenkező esetben kártérítési felelősséggel tartozik a szerződésszegésből eredő károkért.³⁹⁴

Az adós késedelme esetén a jogosult továbbra is követelheti a teljesítést és a késedelemből eredő kárának a megtérítését.³⁹⁵ A késedelemből eredő károk megtérítése esetén a kötelezett követelheti, hogy úgy tekintsék, mintha időben teljesített volna.³⁹⁶ A késedelemből eredő kárnak tekinti a bírói gyakorlat például a nyersanyagok vagy pótalkatrészek megkésett szállítása esetén a termelés kieséséből eredő károkat; a megkésett szállítás miatt a kereskedőnek a továbbeladásból származó nyereség elvesztéséből eredő kárait. Az ilyen károkat az adekvátság nagyon széles keretein belül akkor is meg kell téríteni, ha a késedelmes teljesítés értékét jelentősen túllépi.³⁹⁷

Késedelem esetén az adósnak minden gondatlanságért felelni kell.³⁹⁸ Ha a késedelem idején a szolgáltatás lehetetlenné válik, úgy az adósnak a vétlenért

---

³⁹⁰ BGB nF 286. (2) bekezdés 1., 2. pont

³⁹¹ BGB nF 286. (2) bekezdés 3. pont

³⁹² BGB nF 286. (2) bekezdés 4. pont

³⁹³ BGB nF 286. § (3) bekezdés

³⁹⁴ BGB nF 286. § (4) bekezdés

³⁹⁵ BGB nF 280. § (1) bekezdés

³⁹⁶ MEDICUS, Dieter Schuldrecht I., Allgemeiner Teil C.H.Beck, München 2004. 200.

³⁹⁷ MEDICUS, Dieter: i.m. 201.

³⁹⁸ BGB nF 287. § (1) bekezdés

is felelnie kell, kivéve, ha a lehetetlenülés akkor is bekövetkezne, ha időben teljesített volna.³⁹⁹

Kötelezetti késedelem esetén a jogosult egy méltányosan megállapított póthatáridő tűzésére köteles, amelynek eredménytelen eltelte után a teljesítést visszautasíthatja és a teljesítés helyett kártérítést követelhet.⁴⁰⁰ Nem szükséges a póthatáridő tűzése az érdekmúlás bizonyítása esetén, illetve ha a kötelezett a teljesítést komolyan végérvényesen megtagadja.⁴⁰¹ A póthatáridő lejártából automatikusan nem következik az, hogy a teljesítési kötelezettség egy másodlagos kártérítési igényre és a teljesítési igény kizárásába váltsa át. A korábbi szabályozástól eltérően a nem teljesítő adós teljesítési kötelezettsége nem a sikertelen póthatáridő lejártakor szűnik meg,⁴⁰² hanem csak akkor, amikor a jogosult a teljesítés helyetti kártérítési igényét a kötelezett felé érvényesíti.⁴⁰³ A teljesítés egy részének késedelme esetén is megilleti a jogosultat a teljes szolgáltatás vonatkozásában a teljesítés helyetti kártérítés, amennyiben a részteljesítés nem áll érdekében.⁴⁰⁴

Visszterhes szerződések esetén a késedelembe eséshez nem elegendő, hogy a jogosult a kötelezettet felszólította a teljesítésre vagy a szerződésben naptár szerint meghatározott teljesítési határidő letelt, vagy a jogosult által meghatározott póthatáridő eredménytelenül telt el. A joggyakorlat ehhez az ellenszolgáltatás ajánlatát, de legalább azt követeli meg, hogy a jogosult képes és kész legyen az általa tartozott ellenszolgáltatásra.⁴⁰⁵

---

³⁹⁹ BGB nF 287. § (2) bekezdés

⁴⁰⁰ BGB nF 281. § (1) bekezdés

⁴⁰¹ BGB nF 281. § (2) bekezdés

⁴⁰² BGB nF 281. § (4) bekezdés

⁴⁰³ SCHIMMEL, Roland; BUHLMANN, Dirk: Frankfurter Handbuch zum neuen Schuldrecht Hermann Luchterhand Verlag GmbH. Neuwied, Krieffel 2002. 219.

⁴⁰⁴ BGB nF 281. § (1) bekezdés 2. pont

⁴⁰⁵ MEDICUS Dieter: i.m. 202.

A kötelezetti késedelem a késedelmi károk vonatkozásában kártérítési kötelezettséghez,⁴⁰⁶ pénztartozásnál kamatfizetési kötelezettséghez,⁴⁰⁷ valamint a felelősség szigorításához vezet.⁴⁰⁸ Emellett megmarad a kötelezett teljesítési kötelezettsége, amely a jogosult elállásával szűnik meg.⁴⁰⁹ A jogosult teljesítés helyett kártérítést követelhet, amennyiben a méltányosan meghatározott póthatáridő eredménytelenül telt el.⁴¹⁰ A póthatáridő megfeleléségét a bírói gyakorlat a körülmények mérlegelésével állapítja meg. Semmi esetre sem szükséges, hogy a határidő olyan hosszú legyen, mint az eredeti teljesítési határidő. A pénztartozás póthatáridejénél figyelembe kell venni, hogy az adósnak a pénzügyi teljesítőképességéért rendszerint felelni kell.⁴¹¹ A korábbi szabályozástól eltérően a jogosultnak nem kell választania az elállás és a kártérítés között, azokat együttesen is érvényesítheti.⁴¹²

4. A jogosulti késedelem a német jogban

A reform előtti BGB szabályai szerint jogosulti késedelem esetén a jogkövetkezmények attól függetlenül beálltak, hogy a jogosultat vétkesség terhelte-e a késedelem miatt vagy sem. A jogosult késedelme alatt a kötelezett csak a szándékosságért és a durva gondatlanságért felelt⁴¹³ és bár a BGB-ben nem került rögzítésre, a bírói gyakorlat szerint a jogosulti késedelem a kötelezett egyidejű késedelmét kizárta.⁴¹⁴ A jogosulti késedelem vétkességtől független voltából eredő terheket enyhítette az a rendelkezés, hogy átmeneti akadályoztatás esetén a jogosult csak akkor esett késedelembe, ha a szolgáltatás időpontját a kötelezettel a jogosult már előzőleg közölte vagy a

---

⁴⁰⁶ BGB nF 280. § (2) bekezdés

⁴⁰⁷ BGB nF 288. §

⁴⁰⁸ BGB nF 287. §

⁴⁰⁹ BGB nF 323. §

⁴¹⁰ BGB nF 281. § (3) bekezdés

⁴¹¹ BGH NJW 1985, 2640

⁴¹² BGB nF 325. §

⁴¹³ BGB aF 300. § (1) bekezdés

⁴¹⁴ SÁNDOR Tamás: Kártérítés, szerződésszegésért való felelősség a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 415.

szerződés fix határidős szerződésnek minősült.⁴¹⁵ Tekintettel arra, hogy a jogosult késedelme a vétkességétől független, a BGB nem biztosított a kötelezett számára kártérítés iránti jogot, csak és kizárólag a késedelemből eredő többletköltségének megtérítésére tarthatott igényt.⁴¹⁶ Ahol azonban a BGB a jogosult részére átvételi vagy közreműködői kötelezettséget írt elő, ott a jogosulti késedelem esetén kártérítés illette meg a kötelezettet.⁴¹⁷ A német jogirodalom egységes abban, hogy amennyiben a jogosult részére a jogszabályban vagy szerződésben előírt főkötelezettség teljesítésével esik késedelembe, akkor nem beszélhetünk jogosulti késedelemről, mert a jogosult a saját kötelezettsége viszonylatában kötelezettnek minősül, és ez esetben a visszterhes szerződésekre vonatkozó szabályok szerint felel.⁴¹⁸

A BGB reformja utáni szabályozás nem hozott lényegi változást a jogosulti késedelem szabályanyagában. Jogosulti késedelemről beszélünk, ha a jogosult a kötelezett által megfelelően felajánlott és lehetséges teljesítést nem veszi át. A késedelem beálltának feltétele, hogy az adós jogosult legyen a teljesítésre. Nem jelent jogosulti késedelmet, ha az adós a teljesítés idejét nem megfelelően közölte és a jogosult átmenetileg akadályozva volt az átvételben.⁴¹⁹ A felajánlott teljesítésnek szerződésszerűnek kell lennie, vagyis azt a megfelelő helyen és időben, a szerződésben meghatározott minőségben, hiánytalanul kell teljesíteni. A teljesítésnek meg kell felelnie a „*Treu und Glauben*” követelményének is.

A jogosulti átvételi késedelemmel egy tekintet alá veszi azt az esetet a BGB, amikor a jogosult kész a teljesítés átvételére, de az egyidőben esedékes ellenszolgáltatását nem kívánja, vagy nem tudja teljesíteni.⁴²⁰ Igaz ez arra az esetre is, amikor nem ellenszolgáltatásról, de más esedékes kötelezettség

---

⁴¹⁵ BGB aF 299. §

⁴¹⁶ BGB aF 304. §

⁴¹⁷ Például BGB aF 642. §

⁴¹⁸ SÁNDOR Tamás: Kártérítés, szerződésszegésért való felelősség a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 416.

⁴¹⁹ MEDICUS, Dieter: Schuldrecht I., Allgemeiner Teil C.H.Beck, München, 2004. 204.

⁴²⁰ BGB nF 298. §

teljesítésről van szó, mint például költségek megfizetése megbízási szerződésnél.⁴²¹

A jogosulti késedelem esetén a kötelezett teljesítési kötelezettsége fennmarad, azt csak a késedelem ideje alatt bekövetkező lehetetlenülés zárja ki. A kötelezett a késedelem ideje alatt csak a szándékosságért és a súlyos gondatlanságért felel.⁴²² Ha a kötelezett a gyümölcs kiadásával vagy pótlásával tartozik, akkor a késedelem alatt csak a ténylegesen beszedett gyümölcsökért felel,⁴²³ vagyis akkor nem, ha a gyümölcs beszédését szándékosan vagy súlyos gondatlanságból mulasztotta el. A késedelem ideje alatt a kötelezett kamatfizetési kötelezettsége megszűnik.⁴²⁴ A kötelezett, miután erre a jogosultat figyelmeztette, felhagyhat az ingatlan, valamint a bejegyzett hajó tulajdonjogával.⁴²⁵ További jogkövetkezmény fajlagos kötelmeknél a kárveszély átszállása.⁴²⁶ A kötelezett követelheti továbbá a sikertelen felajánlás és a dolog őrzéséből eredő többletköltségeinek megtérítését.⁴²⁷

A régi szabályozásnak megfelelően a jogosulti késedelem nem kötött vétkességhez, ugyanakkor a jogosult nem tartozik kártérítéssel a késedelem miatt. Kártérítési kötelezettsége csak akkor keletkezik, amennyiben a jogszabály írja elő részére az átvételi kötelezettséget (adásvétel,⁴²⁸ vállalkozás.⁴²⁹)

---

⁴²¹ BGB nF 670. §

⁴²² BGB nF 300. § (1) bekezdés

⁴²³ BGB nF 302. §

⁴²⁴ BGB nF 301. §

⁴²⁵ BGB nF 303. §

⁴²⁶ BGB nF 300. § (2) bekezdés

⁴²⁷ BGB nF 304. §

⁴²⁸ BGB nF 433. §

⁴²⁹ BGB nF 640. §

5. A lehetetlenülés szabályai a magyar jogban

Az 1959. évi IV. törvény a lehetetlenülés szabályait a XXV. fejezetben a szerződésszegés főcím alatt szabályozza. A lehetetlenülésre vonatkozó szabályok a Ptk. megalkotása óta a mai napig gyakorlatilag változatlan tartalmúak, azok csak tagolásban és a szakaszok számában változtak. A lehetetlenülésről akkor beszélünk, ha a szerződés megkötését követően következik be olyan ok, amely a szolgáltatás teljesítését lehetetlenné teszi. Abban az esetben, amikor a lehetlenség okai a szerződéskötéskor már fennálltak, nem lehetetlenülésről, hanem lehetetlen szolgáltatásról beszélünk, amely a szerződés érvénytelenségéhez vezet.⁴³⁰

A Ptk. nem tesz különbséget a lehetetlenülés különböző esetei,⁴³¹ úgymint a jogi, természetbeni (fizikai), érdekbeli vagy gazdasági lehetetlenülés között.⁴³² A fizikai lehetetlenülésnek az egyedileg meghatározott szolgáltatások esetében van különösen nagy jelentősége. Fajlagos szolgáltatások esetén ugyanis az egyes dolgok megsemmisülése még nem zárja ki a teljesítést a fajta más egyedeivel. Ez esetben ugyanis a kötelezett nem védekezhet sem erőhatalommal, sem vis maiorral, ha a fajlagos szolgáltatás máshonnan beszerezhető. Jogosulti késedelem esetén azonban, ha a fajlagosan meghatározott szolgáltatás lehetetlenül, akkor a lehetetlenülés szabályai alkalmazhatóak. A lehetetlenülésnek jelentősége van továbbá a zártfajú szolgáltatások esetén, különösen akkor, ha valaki maga termelte termény, termék, szaporulat szolgáltatására vállal kötelezettséget. Ebben az esetben ugyanis lehetetlenül a szerződés, ha a teljesítéshez szükséges maga termelte dolog bármely okból nem termelt meg vagy nem jött létre.⁴³³

---

⁴³⁰ Ptk. 277. § (2) bekezdés

⁴³¹ SZLADITS természeti, jogi, érdekbeli vagy betöltési lehetetlenülést különböztet meg. SZLADITS Károly (szerk.) A Magyar Magánjog. Kötelmi jog. Általános része, Grill Kiadó, Budapest, 1934., 43. Hivatkozza Csehi következő lábjegyzetben

⁴³² CSEHI Zoltán: „A király megbetegedett”: A szerződés lehetetlenül. Az idő dimenziója a lehetetlenülés körében – az időszakos lehetetlenülés problémája In: Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére. Budapest, 2005. /Bibliotheca Iuridica. Libri Amicorum 18./ 41.

⁴³³ EÖRSI Gyula: Kötelmi jog, általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986. 173.

Jogi lehetetlenülés következik be, ha a szerződés megkötése és a teljesítés közti időben következik be valamilyen jogi akadály. Jogi lehetetlenülés merült fel például abban az esetben, amikor egy érvényes adásvételi szerződés megkötése és a földhivatalhoz való benyújtása közti időben a vevő a szerzőképességét elveszítette és így már a tulajdonjoga nem volt bejegyezhető, mivel tulajdonszerzésére már az 1994. évi LV. törvényt⁴³⁴ kellett alkalmazni.⁴³⁵

Érdekbeli lehetetlenülestről beszélünk, ha szerződést a szerződéskötés után beállott körülmények miatt csak előre nem látott rendkívüli nehézségek árán lehetne teljesíteni, amelyet a kötelezettől nem lehet elvárni.⁴³⁶ A szerződés megkötésekor azonban a felek nem hagyhatják figyelmen kívül a piaci viszonyok változásának lehetőségét, ezért az ebből eredő kereskedelmi kockázatot viselniük kell.⁴³⁷ Az érdekbeli lehetetlenülés ritka jelenség, a bírói gyakorlat általában nem ismeri el külön szerződési megállapodás hiányában a *clausula rebus sic stantibus*-t. A Ptk. 241. §-a szerint a bíróság módosíthatja a szerződést, amennyiben a szerződés megkötése után a felek tartós jogviszonyában olyan körülményváltozás következik be, amely valamelyik fél lényeges jogos érdekeit sérti. A bírói szerződésmódosítás tulajdonképpen az érdekbeli lehetetlenülés viszonylatában a *clausula rebus sic stantibus* alkalmazását jelenti.

A lehetetlenülés lehet végleges vagy időleges, attól függően, hogy a szerződés már egyáltalán nem teljesíthető, vagy a jogosultnál olyan érdekmúlás következett be, amely miatt a szerződés teljesítése már nem áll érdekében, illetőleg ha csak átmeneti akadály merült fel a szerződés teljesítése előtt.

---

⁴³⁴ A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény

⁴³⁵ BH 2000/396.

⁴³⁶ BH 1986/469.

⁴³⁷ BDT 2006.1366.

A szerződések általános szabályai között megtalálható lehetetlenülés jogkövetkezményei attól függenek, hogy a teljesítés olyan okból vált-e lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, illetve az valamelyik fél részére felróható. Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amely egyik félnek sem felróható, úgy a szerződés a törvény erejénél fogva megszűnik, ex nunc hatállyal, vagyis a már teljesített szolgáltatásokkal el kell számolni.⁴³⁸ „Ha a jogosult előleget adott, az neki visszajár. Ha pedig osztható szolgáltatás esetén részteljesítés történt, a teljesített szolgáltatás nem követelhető vissza.”⁴³⁹ A felek együttműködési kötelezettségéből eredően a teljesítés lehetetlenné válásáról tudomást szerző fél köteles a másik felet haladéktalanul értesíteni, ennek elmulasztásából eredő kárért felelősséggel tartozik.⁴⁴⁰ A Ptk. nem szól arról, hogy a kötelezettnek vagy a jogosultnak felróható lehetetlenülés esetén mi történik a szerződéssel. A Ptk. miniszteri indoklása szerint „a valamelyik félnek felróható okból bekövetkező lehetetlenülés a szerződést nem szünteti meg, hanem csak módosítja, és a teljesítési kötelezettség helyébe a lehetetlenné válásért felelős személy kártérítési kötelezettségét helyezi”. *Asztalos László* szerint téves megállapítása a Ptk. indoklásának, hogy a felróható lehetetlenülés csak a szerződés módosítását jelenti.⁴⁴¹

Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért a kötelezett felelős, a jogosult a teljesítés elmaradása miatt kártérítést követelhet,⁴⁴² még hozzá az elmaradt haszonra is kiterjedően.⁴⁴³ Ha a lehetetlenné válásért a jogosult felelőssége állapítható meg, a kötelezett szabadul tartozása alól, és követelheti kárának megtérítését, amely állhat a szerződéssel kapcsolatos utazási, levelezési, szakértői költségekből, a termelésre, beszerzésre fordított kiadásokból, illetve az elmaradt vagyoni előnyből.⁴⁴⁴ Amennyiben a lehetetlenülés következtében maradvány (residuum) vagy kárpótlás

---

⁴³⁸ Ptk. 312. § (1) bekezdés

⁴³⁹ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, Közgazdasági és Jogi kiadó, Budapest, 1998. 764.

⁴⁴⁰ Ptk. 312. § (1) bekezdés

⁴⁴¹ ASZTALOS László: A polgári jogi szankció, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966. 235.

⁴⁴² Ptk. 312. § (2) bekezdés

⁴⁴³ BÍRÓ György: Kötelmi jog közös szabályok, Novotni Kiadó, Miskolc, 2006. 460.

⁴⁴⁴ EÖRSI Gyula: Kötelmi jog, általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1986. 175.

(surrogatum) keletkezik, ilyenkor a jogosult ennek átengedését követelheti az ellenszolgáltatás arányos része ellenében.⁴⁴⁵ Sajátosan alakulnak a szabályok, ha a szolgáltatás tárgyát vagylagosan határozták meg, és az ezekből meghatározott szolgáltatások valamelyike lehetetlenül. A szabályok attól függenek, hogy a lehetetlenülés a választásra jogosultnak róható fel, vagy a vele szemben álló félnek. Abban az esetben ugyanis, ha a választásra jogosult félnek róható fel, úgy a szerződés a még lehetséges szolgáltatásokra koncentrálódik.⁴⁴⁶ A másik félnek felróható lehetetlenülés esetén a választásra jogosult fél választhat a még lehetséges szolgáltatások valamelyike vagy a lehetetlenülés jogkövetkezményei közül.⁴⁴⁷

A kötelmi jog különös része egyes szerződéstípusoknál speciális lehetetlenülési szabályokat tartalmaz. A vállalkozási szerződések körében a Ptk. az objektív lehetetlenülés vonatkozásában rendezi a vállalkozói díj kérdését, így ha:

- a lehetetlenné válás oka mindkét fél érdekkörében vagy érdekkörén kívül merült fel, a vállalkozót az elvégzett munka és költségei fejében a díj arányos része illeti meg;
- a lehetetlenné válás oka a vállalkozó érdekkörében merült fel, díjazásra nem tarthat igényt;
- a lehetetlenné válás oka a megrendelő érdekkörében merült fel, a vállalkozót a díj megilleti, de a megrendelő levonhatja azt az összeget, amelyet a vállalkozó a lehetetlenné válás folytán költségben megtakarított, továbbá amelyet a felszabadult időben másutt keresett vagy nagyobb nehézség nélkül kereshetett volna.⁴⁴⁸

Úgyszintén speciális szabályokat tartalmaznak a biztosítási szerződésekre vonatkozó szabályok arra az esetre, ha a biztosítási szerződés hatálybalépése előtt a biztosítási esemény bekövetkezik vagy annak bekövetkezése

---

⁴⁴⁵ Ptk. 312. § (6) bekezdés

⁴⁴⁶ Ptk. 312. § (4) bekezdés

⁴⁴⁷ Ptk. 312. § (4) bekezdés

⁴⁴⁸ Ptk. 399. §

lehetetlenné válik, illetőleg a szerződési érdek megszűnik. Nincs jelentősége annak, hogy a szerződés milyen okból nem válik hatályossá, vagyis hogy a szerződő fél felróható magatartása a körülmények bekövetkeztében vagy megszűnésében közrehatott-e.⁴⁴⁹ Ez esetben a szerződésben érdekelttek mentesülnek a szerződésben vállalt kötelezettségek alól; a biztosított és a kedvezményezett nem támaszthat semmiféle igényt, ugyanakkor a biztosító sem tarthat igényt a biztosítási díjra.⁴⁵⁰ A fenti esetet meg kell különböztetni attól, amikor a szerződés hatálya alatt következik be a biztosítási esemény lehetetlenné válása vagy a biztosítási érdek megszűnése. Ilyenkor a lehetetlenülés a szerződés megszűnéséhez vezet és a szerződés a hónap utolsó napjával megszűnik.⁴⁵¹

6. Lehetetlenülés az angol jogban

Az angol jogban a megváltozott körülményeknek a szerződés teljesítésére gyakorolt hatása a *frustration tanában* nyert megfogalmazást. A common law-ban a *pacta sunt servanda* elve kezdetben olyan áttörhetetlen volt, hogy még a fel nem róható lehetetlenülés esetén is kártérítés fizetésére volt köteles az adós, és csak ez esetben mentesülhetett a kötelezettségvállalás alól, vagyis választási jogot biztosított az adósnak a reális teljesítés és a kártérítés között.⁴⁵² A fordulópontot a Taylor v. Caldwell 1863 ügy hozott, mely során a bíróságnak arról kellett döntenie, hogy a bérbeadó abban az esetben is kötve marad a bérleti szerződéshez, ha a négy napra kibérelt hangversenyterem egy véletlen esemény folytán leégett. Az ügyben a bíróság a szerződést megszűntnek tekintette és kimondta, hogy a fél szerződési ígéretéhez többé nincs kötve, ha a szerződés teljesítését egy meghatározott testi dolog fennállása teszi csupán lehetővé, mely dolog aztán egy véletlen esemény következtében megsemmisült. Figyelemmel arra, hogy ez esetben a fél nem

---

⁴⁴⁹ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, 1. kötet Közgazdasági és Jogi kiadó, Budapest, 1998. 181.

⁴⁵⁰ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, 2. kötet Közgazdasági és Jogi kiadó, Budapest, 1998. 1597.

⁴⁵¹ Ptk. 545. § (2) bekezdés

⁴⁵² EÖRSI Gyula: Összehasonlító polgári jog, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 247.

marad kötve a szerződési ígéretéhez, így kártérítés sem követelhető szerződésszegés miatt.⁴⁵³

Az angol jogban a lehetetlenülés fogalmát a bírói gyakorlat nem vonta meg olyan határozottan, mint a kontinentális jogrendszerben, így a fenti elvet a bíróság olyan tényállásokra is alkalmazta, amelynél lehetetlenülről szó sem lehetett. Így például a *Krell v. Henry*⁴⁵⁴ ügyben kimondta, hogy a *Taylor v. Caldwell* ítélet azokban az esetekben is alkalmazható, ahol a szerződés teljesítéséhez szükséges lényeges feltétel megszűnik. Az ügy alapja VII. Edward koronázási ünnepségének elmaradása volt. A tervezett koronázási ünnepségekre a lakástulajdonosok lakásaik ablakát bérbe adták a koronázási menet megtekintésére. Amikor a koronázási ünnepségeket elhalasztották, akkor ugyan a szolgáltatás nem vált lehetetlenné, de a céljuk megghiúsult.⁴⁵⁵

Az angol jogban a frustracion alkalmazást nyert minden olyan esetben, ahol jogi vagy tényleges lehetetlenülről van szó, valamint cél megghiúsulása esetén, illetve akkor is, amikor a körülmények megváltozása a teljesítést olyan mértékben késlelteti vagy egyébként tartalmában annyira megváltoztatja, hogy a teljesítés már egészen más lesz, mint amit a felek a szerződéskötésnél szem előtt tartottak.⁴⁵⁶

A *doctrine of frustration* a teljesítés lehetlenné válását (*impossible*) három feltételtől teszi függővé. Egyik feltétele a lehetetlenülés megállapításának, hogy annak oka a szerződés megkötésekor nem volt előrelátható. Az előreláthatóság kérdését egy átlagos képességű személy nézőpontjából vizsgálja. Másik feltétel, hogy a lehetetlenülés okát ne a fél idézze elő (*not*

---

⁴⁵³ KATONA Géza: A megváltozott körülmények hatása a szerződés teljesítésére Jegtudományi Közlöny, 1981/3. 166.

⁴⁵⁴ *Krell v. Henry*: 1903.2 KB 740

⁴⁵⁵ KATONA Géza: i.m.166.

⁴⁵⁶ ZWEIGERT Konrad: Einführung in die Rechtsvergleichung J.C.B. Mohr Tübingen, 1969. Hivatkozza KATONA Géza: A megváltozott körülmények hatása a szerződés teljesítésére, Jegtudományi Közlöny, 1981/3. 167.

self-induced), továbbá hogy a lehetetlenülésre vonatkozó hivatkozást sem jogszabály, sem szerződéses kikötés ne zárja ki.

A *The Eugenia, Ocean Tramp Tankerts Corp. v. V O Sovracht*⁴⁵⁷ ügyben az előreláthatóság miatt nem fogadta el az alperesnek a lehetetlenülésre való hivatkozását a bíróság. Az ügyben az alperes a Szezi-csatorna lezárása miatt nem tudta teljesíteni a fuvarozási szerződésben vállalt azon kötelezettségét, hogy egy szállítmányt juttasson el egy fekete-tengeri kikötőből Indiába. A szerződés megkötését követően 1956 novemberében a csatorna az Izrael és Egyiptom között kirobbant háború miatt lezárásra került. A bíróság álláspontja szerint a szerződés megkötésekor a kereskedők számára már észlelhető volt, hogy fennáll a veszélye a Szezi-csatorna esetleges lezárásának. Nem hivatkozhatott a lehetetlenülésre az alperes a *The Super Servant Two* esetben, amikor a két, általa elvállalt fuvar közül csak az egyiket tudta teljesíteni amiatt, hogy az egyik hajója elsüllyedt. Tekintettel arra, hogy az alperes maga döntött arról, hogy melyik szállítmányt fuvarozza el, így a bíróság a nem teljesített szerződés tekintetében nem fogadta el a lehetetlenülésre vonatkozó érvelését. A lehetetlenülés megállapítása nem lehetséges akkor sem, ha ezt szerződéses kikötés vagy jogszabály kizárja (*contractual provision*). A *W. J. Tatem Ltd v. Gamboa*⁴⁵⁸ ügyben az alperesek azért bérelték ki a felperes hajóját, hogy Észak-Olaszországból a polgárháború kitörése miatt a polgári lakosságot kimenthessék. A bérleti szerződés harminc napra szólt, a hajót azonban az ellenfél lefoglalta, és csak másfél hónap után sikerült azt visszaszerezni. A felperes a másfél hónapi bérleti díjért perelte az alperest. A bíróság elutasította az igényt, arra hivatkozással, hogy a hajó elfoglalása nem volt előrelátható, ugyanakkor kimondta azt is, hogy háború kitörése esetén a szerződés akkor is lehetetlenül, ha a háború kitörése egyébként előrelátható. A szerződésben az a kikötés szerepelt, hogy nem lehetetlenülhet a szerződés, ha a hajó elvész. A bíróság viszont arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hajót

---

⁴⁵⁷ 1964 1 QB 226

⁴⁵⁸ 1939 KB. 132

csak elfoglalták és nem elveszett, ezért a szerződés lehetetlenülése megállapítható volt.

7. A lehetetlenülés szabályai a német jogban

A reform előtti BGB az időleges nemteljesítéstől, a késedelemtől megkülönböztette a lehetetlenülés jogintézményét, amelyen belül az eredeti lehetetlenség (*anfängliche Unmöglichkeit*) és az utólagos lehetetlenülés (*nachträgliche Unmöglichkeit*) kategóriáját állította fel.⁴⁵⁹ Az eredeti lehetetlenség szabályait a szerződés tartalma címszó alatt helyezte el, amely szabályok csak a szerződésekre vonatkoznak, míg az utólagos lehetetlenülés szabályai valamennyi kötelmi viszonyra kiterjednek.

A BGB 2002. előtti rendelkezései alapján az eredeti lehetetlenség szabályai csak és kizárólag az objektív lehetetlenségre vonatkoztak, míg a szubjektív lehetetlenségre (*Unvermögen*) nem, annak ellenére, hogy ennek előfordulása gyakoribb. Objektív lehetetlenségről akkor beszélünk, amikor a teljesítés mindenki számára lehetetlen, míg szubjektív lehetetlenségről, ha az a szerződő felek részéről lehetetlen. Objektív eredeti lehetetlenség esetén a szerződés semmisnek minősült,⁴⁶⁰ mert lehetetlen szolgáltatásra senki sem kötelezhette magát.⁴⁶¹ Már akkor is objektíve lehetetlennek minősült a szerződés, ha azt egyetlen ésszerűen gondolkodó ember sem kísérelte volna meg teljesíteni,⁴⁶² vagy ha a teljesítés akadályát belátható időn belül nem lehetett elhárítani.⁴⁶³ Aki a lehetetlenség problémáját ismerte vagy arról tudnia kellett volna, kártérítésként köteles volt a biztatási kárt megtéríteni, még akkor is, ha a

---

⁴⁵⁹ SÁNDOR Tamás: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 403.

⁴⁶⁰ BGB aF 306. §

⁴⁶¹ SCHELLHAMMER, Kurt: Schuldrecht nach Anspruchsgrundlagen C.F Müller Verlag Heidelberg 2005. 714.

⁴⁶² BGH 1986,330

⁴⁶³ BGH NJW 1983,2873

lehetetlenséget a másik fél ismerte vagy ismernie kellett.⁴⁶⁴ Az eredeti lehetetlenség szabályozásának hiánya miatti joghézag problémáját többen a lehetetlenülésre vonatkozó szabályok analóg alkalmazásával találták megoldhatónak, mellyel kapcsolatban a nehézséget az jelentette, hogy a kötelezett vétlenségének bizonyításával kimenthette magát a felelősség alól.⁴⁶⁵ Ezért a bírói gyakorlat ezt a problémát úgy oldotta meg, hogy a szerződés eredeti szubjektív lehetetlensége esetén nem vizsgálta a kötelezett vétlenségét arra hivatkozással, hogy a kötelezettek a kötelezettség elvállalásakor fokozottan kell a saját teljesítőképességével tisztában lenni. *Fikentscher* álláspontja szerint a szerződéskori szubjektív lehetetlenség abban az esetben, ha a kötelezett szerződéskori lehetőségeit nem méri fel, súlyosabban esik latba, mintha hagyja, hogy a szerződés utóbb lehetlenné váljon.⁴⁶⁶ A szubjektív lehetetlenség szabályának hiánya miatt keletkezett joghézagot az elmélet és a gyakorlat a vétkességi elv áttörésével oldotta meg. Az adós köteles volt a nem- teljesítés miatt kártérítést fizetni akkor is, ha a teljesítésre való képtelenségért vétkesség nem terhelte. Ez egy tisztán eredmény- és jóállási felelősség (*Erfolgs- und Garantiahaftung*) volt, amelynél az adós felróható magatartása éppúgy közömbös volt, mint a vétlensége.⁴⁶⁷

Az ingyenes kötelmek vonatkozásában az adós mentesült a teljesítési kötelezettsége alól, amennyiben a teljesítés a szerződés megkötése után az adósnak fel nem róható körülmény következtében vált lehetlenné.⁴⁶⁸ Az ún. szubjektív lehetetlenülés esetén, amikor is a teljesítés az adós részéről nem volt lehetséges, amennyiben a teljesítés lehetlenné válásában az adóst felelősség terhelte, úgy a nemteljesítésből eredő kár megtérítésére volt

---

⁴⁶⁴ BGH 1976,16

⁴⁶⁵ HECK: Grundriss des Schuldrechts, 1929. 141. Hivatkozva: SÁNDOR Tamás: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 409

⁴⁶⁶ FIKENTSCHER: Schuldrecht, 2. Aufl. Berlin, 1969. 211. Hivatkozva SÁNDOR Tamás i.m. 409.

⁴⁶⁷ SCHELLHAMMER, Kurt: Schuldrecht nach Anspruchsrudlagen C.F Müller Verlag Heidelberg 2005. 715.

⁴⁶⁸ BGB aF 275. § (1) bekezdés

köteles.⁴⁶⁹ Az adós vétkessége vélelmezett volt, ezért a kártérítési felelősség alól csak annak bizonyításával mentesülhetett, ha bizonyította, hogy a lehetetlenülés miatt vétkesség nem terheli.⁴⁷⁰ A visszterhes kötelmek vonatkozásában az egyik félnek sem felróható lehetetlenülés esetén a szerződés megszűnt.⁴⁷¹ Amennyiben az ellenszolgáltatást a hitelező már teljesítette, úgy a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint azt visszakövetelhetette. Ha az egyik fél által teljesítendő szolgáltatás a másik félnek felróható okból vált lehetetlenné, akkor ennek a félnek fennmaradt az igénye az ellenszolgáltatásra.⁴⁷² Az ellenszolgáltatásból le kellett vonni azt az összeget, amelyet a munka erejének más irányú felhasználásával megszerzett, vagy amit rosszhiszeműen megszerezni elmulasztott.⁴⁷³ A kötelezettnek felróható lehetetlenülés esetén, amennyiben az adós azért nem teljesített, mert a teljesítés neki felróható okból vált lehetetlenné, úgy a hitelező kártérítést követelhetett⁴⁷⁴ vagy elállhatott a szerződéstől.⁴⁷⁵ Mind az objektív, mind a szubjektív lehetetlenülés esetén a felelősség alapja a vétkesség volt, vagyis eltérő rendelkezés hiányában a kötelezett a szándékosságért és a gondatlanságért felelt.⁴⁷⁶ Vétlen lehetetlenülés esetén a visszterhes szerződés megszűnt, a felek a kötelezettségük alól mentesültek, és a kapott szolgáltatások visszajártak.⁴⁷⁷ Kivételt jelentett az az eset, amikor fajlagos szolgáltatásról van szó, mert ez esetben a kötelezett mindaddig felelt, amíg a teljesítés lehetséges volt.

A BGB reformja alapjaiban változtatta meg a teljesítés lehetetlenné válására vonatkozó szabályokat és a korábbi lehetetlenség és lehetetlenülés kifejezések helyett a teljesítési kötelezettség (*Ausschluss der Leistungspflicht*) megszűnése

---

⁴⁶⁹ BGB aF 280. §

⁴⁷⁰ BGB aF 282. §

⁴⁷¹ BGB aF 323. § (3) bekezdés

⁴⁷² BGB aF 324. §

⁴⁷³ BGB aF 324. § (1) bekezdés 2. pont

⁴⁷⁴ BGB aF 325. §

⁴⁷⁵ BGB aF 323. §

⁴⁷⁶ BGB aF 276. §

⁴⁷⁷ BGB aF 323. §

cím alatt kerül szabályozásra.⁴⁷⁸ Megszűnt az ingyenes és visszerhes kötelmek közötti különbségtétel, valamint az eredeti és utólagos lehetetlenség közötti eltérő szabályozás. Az új BGB már nem tesz különbséget az objektív és szubjektív lehetetlenülések között sem.⁴⁷⁹ A teljesítési igény megszűnik, amennyiben az az adós vagy bárki számára lehetetlenné válik.⁴⁸⁰ Az adós megtagadhatja a teljesítést, amennyiben az olyan ráfordítást követel meg, amely a kötelem tartalmát és a „*Treu und Glauben*” elvét figyelembe véve súlyosan aránytalan a jogosultnak a teljesítéshez fűződő érdekéhez képest.⁴⁸¹ Az adós a teljesítés megtagadása helyett kérheti a szerződés módosítását, vagyis a megváltozott körülményekhez való hozzáigazítását abban az esetben, ha azok a körülmények, amelyek a szerződés alapját képezték, a szerződéskötés után nagymértékben megváltoztak, és ha a felek ezeket a változásokat előre látták volna, úgy a szerződést nem vagy más tartalommal kötötték volna meg.⁴⁸² Amennyiben nem lehetséges, vagy a szerződés módosítása egyik féltől sem várható el, úgy lehetőség nyílik a szerződéstől való elállásra.⁴⁸³ *A BGB a korábbi szabályozástól eltérően, amikor is a felróható lehetetlenülés esetén kérhetett csak a jogosult kártérítést, az új szabályozás szerint, ha az adós a szerződésből származó bármely kötelezettségét megszegi, a másik fél részére a kártérítés lehetőségét biztosítja.*⁴⁸⁴ *Így amennyiben az adósnak a teljesítés lehetetlenné válása miatt*⁴⁸⁵ *nem kell teljesíteni, úgy kártérítésre kötelezett abban az esetben, ha a kötelezettség megszegése az adósnak felróható.*⁴⁸⁶

Amennyiben a lehetetlenülés miatt az adós mentesül a teljesítési kötelezettsége alól, úgy az ellenszolgáltatásra vonatkozó igény megszűnik,

---

⁴⁷⁸ BGB nf 275. §

⁴⁷⁹ SCHIMMEL, Roland; BUHLMANN, Dirk: Frankfurter Handbuch zum neuen Schuldrecht Hermann Luchterhand Verlag GmbH. Neuwied, Krieffel, 2002. 242.

⁴⁸⁰ BGB nf 275. § (1) bekezdés

⁴⁸¹ BGB nf 275. § (2) bekezdés

⁴⁸² BGB nf 313. § (1) bekezdés

⁴⁸³ BGB nf 313. § (3) bekezdés

⁴⁸⁴ BGB nf 280. §

⁴⁸⁵ BGB nf 275. § (1)-(3) bekezdés

⁴⁸⁶ BGB nf 283. §

kivéve, ha az igény megszűnése a jogosultnak felróható.⁴⁸⁷ A magyar Ptk. vállalkozási szerződésekre vonatkozó szabályaihoz hasonlóan a kártérítés összegéből le kell vonni azt az összeget, amelyet az adós a teljesítéstől való szabadulás útján megtakarított vagy ez idő alatt megszerzett, vagy megszerezni rosszhiszeműen elmulasztott.⁴⁸⁸

8. A teljesítés megtagadásának szabályai a Ptk.-ban

A Ptk. a szerződészegés egyik eseteként rendelkezik arról, amikor a kötelezett a szerződés teljesítését jogos ok nélkül megtagadja.⁴⁸⁹ A teljesítés megtagadása a késedelemtől annyiban különbözik, hogy a kötelezett nem csak időlegesen, hanem egyáltalán nem kíván teljesíteni. Ugyancsak különbözik a lehetetlenüléstől is, mert jogi vagy fizikai értelemben a szolgáltatás teljesítése nem vált lehetlenné, csak azt a kötelezett jogos ok nélkül nem kívánja teljesíteni. Ebben az esetben a jogosultat választási jog illeti meg a vonatkozásban, hogy a késedelem vagy a lehetetlenülés jogkövetkezményeit kívánja alkalmazni.⁴⁹⁰ Amennyiben a késedelem jogkövetkezményét választja, úgy továbbra is követelheti a szerződés teljesítését és a késedelemből származó kárának megtérítését.⁴⁹¹ Amennyiben a lehetetlenülés következményeit választja, úgy a felróható lehetetlenülés szabályai szerint teljes kártérítést követelhet.⁴⁹² Nyilvánvalóan ez esetben nincs szükség az érdekmúlás bizonyítására abból a célból, hogy a jogosult elálljon a szerződéstől, de ugyanígy nem kell vizsgálni az elállás egyéb feltételeinek meglétét sem. Ugyanezen szabályok alkalmazandók arra az esetre is, ha a viszonyos szolgáltatásra irányuló szerződés teljesítését egyoldalúan az egyik fél tagadja meg.⁴⁹³

---

⁴⁸⁷ BGB nf 326. § (1) bekezdés

⁴⁸⁸ BGB nf 326. § (2) bekezdés

⁴⁸⁹ Ptk. 313. §

⁴⁹⁰ Ptk. 313. §

⁴⁹¹ Ptk. 300. §, Ptk. 299. § (1) bekezdés

⁴⁹² Ptk. 312. § (2) bekezdés

⁴⁹³ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1998. 845.

9. A hibás teljesítés hatályos szabályai a magyar jogban

9.1. A hibás teljesítés meghatározása

Hibás teljesítésről tág értelemben akkor beszélünk, ha a szolgáltatás a teljesítéskor nem felel meg a törvényes vagy a szerződésben meghatározott kellékeknek. A teljesítés hibája jogi vagy materiális hiba lehet. Visszterhes szerződéseknél az objektív hibás teljesítés materiális hiba esetén kellékszavatosságot, bizonyos esetekben jótállást és termékfelelősséget, míg a jogi hiba jogszavatosságot vált ki. A hatályos szabályok szerint felróható hibás teljesítés esetén ehhez kártérítési felelősség járul.

A Ptk. kötelmi jog általános része a teljesítés jogi hibáját, a jogszavatosságot nem szabályozza, arra vonatkozóan csak az adásvételnél,⁴⁹⁴ a bérletnél,⁴⁹⁵ és a tervezési szerződésnél⁴⁹⁶ találunk rendelkezéseket. Az új Ptk. üdvözlendő módon a kötelmi jog különös részéből kiemelve a jogszavatossági szabályokat a szerződési jog általános részébe helyezi el, így alkalmassá teszi a forgalomképes vagyoni értékű jogok és követelések átruházására vagy hasznosítására irányuló szerződések jogi hibás teljesítésének orvoslására is.⁴⁹⁷

A materiális hiba fogalmát a Ptk. 305. § (1) bekezdése az alábbiak szerint határozza meg: „Olyan szerződés alapján, amelyben a felek kölcsönös szolgáltatásokkal tartoznak, a kötelezett hibásan teljesít, ha a szolgáltatott dolog a teljesítés időpontjában nem felel meg a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott tulajdonságoknak.

(2) Hibás teljesítésnek minősül a szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelése is, ha a szerelés szerződéses kötelezettség, és azt a kötelezett vagy olyan személy végezte el, akinek magatartásáért a kötelezett felelős. A

---

⁴⁹⁴ Ptk. 369-370. §§

⁴⁹⁵ Ptk. 424. § (2) bekezdés

⁴⁹⁶ Ptk. 410. § (4) bekezdés

⁴⁹⁷ Új Ptk. Törvényjavaslat indoklás 611-612.

kötelezett felel akkor is, ha a szolgáltatott dolog összeszerelését a szerződésnek megfelelően a jogosult végezte el, és a szakszerűtlen összeszerelés a használati útmutató hibájára vezethető vissza. Fogyasztói szerződésben semmis az a kikötés, amely e rendelkezésektől a fogyasztó hátrányára tér el.”

A hibás teljesítés fogalmával kapcsolatosan elsődlegesen azt szükséges tisztázni, hogy mit jelent a törvényes kellék meghatározás, illetve hogy azok hogyan viszonyulnak a szerződésben meghatározott tulajdonságokhoz, vagyis a szerződéses kellékekhez. Törvényes kellék mindenekelőtt az, hogy a szolgáltatás alkalmas legyen a jogosult szerződésben biztosított érdekeinek a kielégítésére. A bírói gyakorlat szerint a törvényes kellékeknek való megfelelés a rendeltetésszerű használatra alkalmas szolgáltatást jelenti. Arra vonatkozóan, hogy mikor alkalmas a szolgáltatás rendeltetésszerű használatra a jogszabályi rendelkezések az irányadók. Rendeltetésszerű használatnak való megfelelés nagyon sokszor a szabványoknak, kötelező műszaki előírásnak való megfelelést jelenti, ugyanakkor lehetséges, hogy a termék a szabványnak megfelelő, ennek ellenére jogi szempontból mégis hibás, tekintettel arra, hogy a rendeltetési célnak megfelelő követelményeket nem elégíti ki.⁴⁹⁸ A teljesítés akkor is hibás, ha a szolgáltatás a rendeltetésszerű használatra alkalmas, és más szempontból is megfelel a szerződés céljának, valamint a jogszabályban meghatározott minőségi követelményeknek, de nem felel meg a szerződés tartalmának. Így például a szerződésben kikötött esztétikai követelményeknek, eltér a szerződésben kifejezetten meghatározott színvonalától, bár egyébként a rendeltetésszerű használatra alkalmas lenne.⁴⁹⁹

A Ptk.-nak a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK

---

⁴⁹⁸ BH 1980/26. A Legfelsőbb Bíróság több határozatában is megállapította, hogy bár a vetőmag megfelel ugyan a szabványnak, de az átlagos agrotechnikai és időjárási viszonyok között felhasználásra alkalmatlan.

⁴⁹⁹ BENEDEK Károly: A szerződési jogunk új szabályai, II. rész, Magyar Jog, 1979/4. 300.

Irányelv átültetését szolgáló módosítása során a törvény a szerződésszerű teljesítésnek a fogyasztói adásvételről szóló irányelvben meghatározott kritériumait a Ptk. teljesítési szabályai közé építette be, kiegészítve ezzel a módosítás előtt elég szűkszavúan meghatározott, a szolgáltatással szemben addig támasztott követelményeket.⁵⁰⁰ A teljesítés kritériumai között rögzítésre kerültek a hibás teljesítés megítélése szempontjából lényeges előírások. Így a felek eltérő megállapodásának hiányában a szolgáltatásnak a teljesítés időpontjában alkalmasnak kell lennie azokra a célokra, amelyekre más, azonos fajtájú szolgáltatásokat rendszerint használnak, és rendelkeznie kell azzal a minőséggel, illetve nyújtania kell azt a teljesítményt, amely azonos fajtájú szolgáltatásoknál szokásos, és amelyet a jogosult elvárhat, figyelembe véve a szolgáltatás természetét, valamint a kötelezettnek, a gyártónak, az importálónak vagy ezek képviselőjének a szolgáltatás konkrét tulajdonságaira vonatkozó – különösen reklámban vagy az áru címkéjén megjelenő – nyilvános kijelentését. Alkalmasnak kell lennie a jogosult által meghatározott célra, ha azt a jogosult a szerződéskötés időpontjában a kötelezett tudomására hozta, és abba a kötelezett beleegyezett, valamint rendelkeznie kell a kötelezett által adott leírásban szereplő, és az általa a jogosultnak mintaként bemutatott szolgáltatásban lévő tulajdonságokkal.⁵⁰¹

A hibás teljesítés fogalmát jogi értelemben kell vizsgálnunk, tekintettel arra, hogy előfordulhat az, hogy a termék köznapi értelemben hibás, de még sincs hibás teljesítésről szó, figyelemmel arra, hogy a felek éppen a hibás termék vételében állapodnak meg.⁵⁰²

---

⁵⁰⁰ A módosítás előtt a Ptk. 277. § (1) bekezdése az alábbi kritériumokat fogalmazta meg: A szerződéseket tartalmuknak megfelelően, a megszabott helyen és időben, a megállapított mennyiség, minőség és választék szerint kell teljesíteni. A szolgáltatásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy azt rendeltetésének, illetőleg a szerződésben kikötött vagy egyébként a szerződéskötéskor a kötelezett által ismert célnak megfelelően lehessen felhasználni.

⁵⁰¹ Ptk. 277. § (1) bekezdés

⁵⁰² KEMENES István: A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához, Magyar Jog, 1992/1. 13.

A hibás teljesítés fogalmával kapcsolatban a bírói gyakorlatban vitatott kérdés az, hogy mennyiségi hiány esetén hibás teljesítésről beszélünk-e, illetve hogy hibás teljesítésnek minősül-e az, ha a kötelezett mást szolgáltat, mint amit a szerződésben kikötöttek (*aliud szolgáltatás*).

A jogirodalom és a joggyakorlat a mennyiségi hiány és a hibás teljesítés elhatárolásánál a szolgáltatás oszthatóságából vagy oszthatatlanságából indul ki. A Ptk. 285. §-a alapján ugyanis a jogosult a szolgáltatás oszthatósága esetén a részteljesítést is köteles elfogadni, kivéve, ha ezt a szerződésben kizárta, vagy az lényeges érdekeit sérti.⁵⁰³ Oszthatatlan szolgáltatás esetén természetesen a jogosult a szolgáltatás egy részének elfogadására nem köteles. Ilyen oszthatatlan szolgáltatásnak minősülnek az összetett dologszolgáltatások, vagyis azok, amelyek alkotórészekből állnak, vagy rendeltetészerű használatához a tartozékok is elengedhetetlenül szükségesek.⁵⁰⁴ Az oszthatatlan szolgáltatásra vonatkozó szabály alól a Ptk. 403. § (2) bekezdése kivételt tesz, miszerint a természeténél fogva oszthatatlan szolgáltatást is oszthatónak kell tekinteni, ha a felek a munka egyes részeinek külön-külön átadás-átvételében állapodtak meg.

A fentiekből következően osztható szolgáltatások esetén a hibás teljesítés szabályainak alkalmazása a szolgáltatás egészének nem teljesítése miatt nem lehetséges. Ilyen esetben a késedelem, illetve a teljesítés megtagadásának szabályai alkalmazhatóak a nem szolgáltatott részteljesítés vonatkozásában. Hasonló a helyzet akkor is, hogy ha már a jogosult nem köteles az osztható szolgáltatás egy részének elfogadására, de azt valamilyen okból mégis átveszi.

---

⁵⁰³ A GK. 65. számú állásfoglalás szerint: „Ha a felek szerződésben a természetben osztható szolgáltatásra vonatkozóan úgy állapodnak meg, hogy annak valamennyi részét a kötelezett együttesen köteles szolgáltatni (jogi oszthatatlanság), ennek következménye nemcsak az, hogy a jogosult részteljesítést nem köteles elfogadni, hanem az is, hogy ha a szerződést kötbérszankció biztosítja, részleges késedelem esetén is a teljes szerződési érték alapulvételével igényelhet kötbért a jogosult.”

⁵⁰⁴ GK 65. számú állásfoglalás II. pontja rögzíti, hogy „a kötelezett ellenkező megállapodás hiányában köteles a fődolgot a tartozékokkal együtt szolgáltatni. A tartozék késedelmes szolgáltatása miatt – kötbérikötés esetén – a kötbért a teljes szerződési érték után kell fizetni. A III. pont szerint: ha a felek a szerződésben a fődolog mellett póttartozék (póttartozék) egyidejű szolgáltatását is kikötötték-ellenkező megállapodás hiányában – az egész szolgáltatás oszthatatlan.”

Ilyennek minősül például, ha a jogosult a Ptk. 282. § (2) bekezdése szerint jár el, vagy ha a részszállítás ugyan a teljesítési időben történt, de a kötelezett a fennmaradó részre póthatáridőt vállal. Ilyen esetekben a joggyakorlat szerint ugyanis vagy nem is történt meg a részteljesítés elfogadása, csak pusztán átvétele (pl.: felelősörzésbe-vétel), vagy ha igen, akkor a késedelem következményei alkalmazásával van csak helye szerződéstől való elállásnak. Erre az álláspontra helyezkedett a Legfelsőbb Bíróság abban az esetben, amikor a teljesítés helyén át nem adott részmennyiségről volt szó. A hivatkozott ítéleti indoklás szerint ilyenkor nem érvényesíthető szavatossági igény, hanem csak teljesítés, illetve a késedelem szabályai szerint elállásnak van helye és az időközben kifizetett ellenszolgáltatás visszafizetése követelhető.⁵⁰⁵

A mennyiségi hiány vonatkozásában a bírói gyakorlat a Ptk. 317. §-ából indult ki, így ha a szerződés osztható dolog szolgáltatására irányul, akkor mennyiségi hiány esetén nem hibás teljesítésről, hanem részteljesítésről van szó. Amennyiben osztható szolgáltatás egy részét a jogosult a Ptk. 317. § (1) bekezdése alapján elfogadta, így hibás teljesítés esetén csak az elfogadott részteljesítés vonatkozásában alkalmazhatóak a szavatossági szabályok. Ez esetben azonban nincs jelentősége annak, hogy csak részteljesítés történt, figyelemmel arra, hogy a Ptk. 317. § (1) bekezdése 2. fordulata alapján a hibás teljesítés jogkövetkezményei kiterjedhetnek a szerződés egészére abban az esetben, ha a részleges szolgáltatás hibája miatt a jogosultnál érdekmúlás következett be. Így ugyancsak hibás teljesítésről beszélünk, ha az osztható szolgáltatás esetén a jogosult bizonyítja, hogy a szerződésszegés miatt a további teljesítés már nem áll érdekében. Bonyolultabb kérdés a mennyiségi hiány és a hibás teljesítés elhatárolása oszthatatlan szolgáltatás esetén. Az elhatárolás elvi alapját az adja, hogy lehetséges-e oszthatatlan szolgáltatás esetén a szerződés teljesítése. A Ptk. 285. §-a alapján nyilvánvalóan nem

---

⁵⁰⁵ LB Gf. II. 30.292/1979. BH 1981/26.

beszélhetünk teljesítésről. Ennek megfelelően hibás teljesítésről csak akkor lehet szó, ha a teljesítés egyáltalán megtörtént.

Elméleti jellegű problémát jelent a hibás teljesítés és az aliud szolgáltatás elhatárolása. A jogirodalomban két álláspont alakult ki. Az egyik szerint aliud szolgáltatás esetén a teljesített szolgáltatás nem felel meg a szerződésben kikötött tulajdonságoknak, ezért hibás teljesítésnek minősül. A másik felfogás az aliud szolgáltatást a szerződésszegés sajátos esetének fogja fel. Ezt a nézetet vallók abból indulnak ki, hogy nem beszélhetünk teljesítésről akkor, ha a kötelezett nem a szerződés tartalmának megfelelő fajtájú szolgáltatással teljesít.⁵⁰⁶ Ha tehát a szolgáltatás még fajta szerint sem egyezik azzal, ami a szerződés tartalmának megfelel, nem hibás teljesítésről, hanem a teljesítés elmulasztásának sajátos esetéről van szó. Az ilyen teljesítés a szolgáltatási kötelezettséget elvileg nem érinti, vagyis fennmarad a jogosultnak az a joga, hogy a szolgáltatást ugyanúgy követelhesse, mintha semmiféle teljesítés nem történt volna. A két nézet közötti különbségnek az anyagi jogi jogkövetkezménye szempontjából nincs különbség, figyelemmel arra, hogy ha az aliud szolgáltatást hibás teljesítésnek tekintjük, akkor a jogosult élhet a kicserélés jogával, ha pedig a nem-teljesítést vesszük alapul, akkor az eredeti szolgáltatás visszaadása mellett továbbra is követelheti a teljesítést. A gyakorlati hatása a két nézetbeli különbségnek az, hogy első esetben a hibás teljesítésre vonatkozó igényérvényesítési határidőket kell irányadónak tekinteni, míg második esetben a jogosult az általános elévülési határidőn belül érvényesítheti igényét.⁵⁰⁷

---

⁵⁰⁶ A Polgári Törvénykönyv Magyarázata I. 817.

⁵⁰⁷ SALAMONNÉ DR. SOLYMOSI Ibolya: Hibás teljesítés a gazdálkodó szervezetek egymás közti teljesítése körében, I. rész, Magyar Jog, 1985/7. 613.

9.2. A hibás teljesítés szabályainak változásai a Európai Parlament és Tanács 1999/44/EK Irányelve alapján

A hibás teljesítés szabályaira a XXI. században a legjelentősebb behatást a fogyasztóvédelmi célú módosító jogszabályok gyakorolták. A fogyasztóvédelem egyre növekvő szerepe Magyarországon és az Európai Közösségekben egyaránt arra készítette a jogalkotót, hogy a szerződészegés szabályanyagában – különösen a hibás teljesítés jogkövetkezményeire fókuszálva – különbséget tegyen a fogyasztói szerződések és más kontraktusok megítélése között. 1993-ig ilyen különbségtétel a gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogviszonyaiban jelentkezett.⁵⁰⁸ Ott azonban a gazdálkodó szervezetek szerződéseinek szabályai többletkövetelményeket tartalmaztak, és az egyébként magánszemély bevonásával létrejövő szerződésekre irányadó általános szabályok nem irányoztak elő többletvédelmet. Az akkori különbségtétel tehát pont ellentétes irányú volt. A minőség meghatározás, kifogásolás, igényérvényesítés rendjének tekintetében a gazdálkodó szervezetekre részletesebb előírásokat határozott meg, de a mai fogalmaink szerinti fogyasztói szerződéseket figyelmen kívül hagyta. Azokat a szerződések jogában csupán kiindulópontként kezelte. A hazánkban 2002-ben elfogadott Ptk.-módosítás ezzel szemben a fogyasztói szerződést specializálta, és a hibás teljesítés körében ehhez kapcsolódóan állapított meg olyan rendelkezéseket, melyek többletvédelmet jelentenek a fogyasztók számára.

A 2002. évi XXXVI. törvény a hibás teljesítésre és a jótállásra vonatkozó szabályokat a fogyasztási cikkek adásvételének és kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló Európai Parlament és Tanács 1999/44/EK irányelvnek⁵⁰⁹ megfelelően módosította. A hivatkozott irányelv jogharmonizációs célú átvétele egyúttal lehetőséget teremtett arra is, hogy

---

⁵⁰⁸ A gazdálkodó szervezetek szállítási és vállalkozási szerződéseiről szóló 7/1978. (II. 1.) MT rendelet, valamint a mezőgazdasági termékértékesítési szerződésről szóló 14/1978. (III. 1.) MT rendelet. Hatályon kívül helyezte a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseinek módosításáról szóló 1993. évi XCII. törvény.

⁵⁰⁹ Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees

kihasználjuk az irányelv átültetéséből nyerhető modernizációs lehetőségeket,⁵¹⁰ így például korszerűsítésre kerülhetett a hibás teljesítés fogalma, illetve a bírói gyakorlatban ismételten felmerülő, igény-érvényesítési határidőkkel kapcsolatos probléma megoldása.⁵¹¹

A hibás teljesítés szabályait a Ptk. kötelmi jog általános része tárgyalja. E rendelkezések módosítása, vagyis az irányelvi szabályoknak a szerződések általános normái közé történő beépítése azt eredményezte, hogy a szabályozás hatálya – mind alanyi, mind pedig tárgyi értelemben – bővebb lett a közösségi szabályozásnál, azaz bármilyen jogállású felek közötti valamennyi szerződéstípusra kiterjed. Ez a megoldás adott lehetőséget arra, hogy a magánjog egységes rendszere megmaradjon, és az a szavatossági jogok vonatkozásában ne tagolódjék kereskedelmi és fogyasztóvédelmi jogra. Természetesen vannak olyan, a közösségi szabályozásból eredő követelmények, amelyeket csak a fogyasztói ügyletekre volt szükséges korlátozni, hiszen nem lenne indokolt a gazdasági és szakmai tevékenységek körében szerződést kötő fél tekintetében például a bizonyítási teher megfordítása, vagy a szavatossági jogok érvényesítésének sorrendjére vonatkozó kógens szabályok, illetve a meghosszabbított igényérvényesítési határidő kógens szabályainak alkalmazása. Így a fogyasztói szerződésekre vonatkozó eltéréseket a törvény mindig az érintett rendelkezésekhez kapcsolódóan rögzíti.

A módosítás kapcsán összességében megállapítható, hogy a fogyasztói szerződéseknél a szavatossági szabályok és a jótállásra vonatkozó szabályok közötti határvonalak elmosódtak a bizonyítási teher megfordításával és az elévülési jellegű határidő hat hónapról két évre történő meghosszabbításával.

---

⁵¹⁰ Az új szabályok alkalmazásával kapcsolatos jogalkalmazási problémák megoldását célozta a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának véleménye (megjelent a BH 2005/3. számában, valamint a Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2004. (V. 17.), továbbá a 2/2004 (V. 14.) kollégiumi ajánlása (BDT 2004/9.)

⁵¹¹ VÉKÁS Lajos: A fogyasztói adásvételről szóló EK irányelv és átültetése a magyar polgári jogba, Magyar Jog, 2000/11. 653.

A módosítás során került pontosításra a fogyasztó⁵¹² és fogyasztási szerződés⁵¹³ fogalma. Azok a módosítások, amelyek kizárólagosan a fogyasztói szerződésekre terjednek ki, csak az ingó dolgok szolgáltatására vonatkoznak a Ptk. 685. § (e) bekezdésében foglalt kivételekkel.

Az irányelv kapcsán végrehajtott Ptk.-módosítás alapvetően öt területet érint, így a hibás teljesítés fogalmának módosítását⁵¹⁴ (a), a bizonyítási teher időbeni korlátozással történő megfordítását⁵¹⁵ (b), a szavatossági jogok rendszerének módosítását⁵¹⁶ (c), az elévülési jellegű határidő meghosszabbítását⁵¹⁷ (d), a jótállási szabályok módosítását⁵¹⁸ (e). Mind az öt terület vonatkozásában a fogyasztói szerződések tekintetében kógens a szabályozás, így az attól való eltérő megállapodás semmis,⁵¹⁹ vagy csak a fogyasztó javára történő eltérés⁵²⁰ lehetséges. Az irányelv a hibás teljesítés miatt bekövetkezett károkra vonatkozó szabályokat nem érintette, így ezeket a szabályokat változatlanul hagyta a Ptk. módosítása.

Új szabályként került a Ptk.-ba a fogyasztóval szemben helytálló utolsó kötelezett visszkereseti igénye a szerződési lánc korábbi tagjának hibás teljesítése miatt, ha az igényérvényesítés lehetősége elévülés folytán már meg is szűnt.⁵²¹

---

⁵¹² Ptk. 685. § d) pontja szerint fogyasztó: „a gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül eső célból szerződést kötő személy.”

⁵¹³ Ptk. 685. § e) pontja szerint: „fogyasztói szerződés: az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jön létre, aki (amely) a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti; a törvény jótállásra és kellékszavatosságra vonatkozó szabályai alkalmazásában az a szerződés minősül fogyasztói szerződésnek, amelynek tárgya ingó dolog, kivéve a villamos energiát, a - tartályban, palackban vagy egyéb módon korlátozott mennyiségben vagy meghatározott őrattalommal ki nem szerelt - vizet és gázt, továbbá a végrehajtási eljárás vagy más hatósági intézkedés folytán eladott dolgot, valamint az olyan árverésen eladott használt dolgot, amelyen a fogyasztó személyesen részt vehet (fogyasztási cikk).”

⁵¹⁴ Ptk. 305. § (2) bekezdés

⁵¹⁵ Ptk. 305/A. § (5) bekezdés

⁵¹⁶ Ptk. 306. §

⁵¹⁷ Ptk. 307. § (2) bekezdés

⁵¹⁸ Ptk. 248. § (2)-(5) bekezdés

⁵¹⁹ Ptk. 305/A. § (2) bekezdés, 307. § (2) bekezdés, 309. § (1) bekezdés

⁵²⁰ Ptk. 305. § (2) bekezdés, Ptk. 306. § (5) bekezdés, Ptk. 307/A. § (2) bekezdés

⁵²¹ Ptk. 311. §

a.) A hibás teljesítés fogalmát a módosítás kiegészítette a szolgáltatott dolog szakszerűtlen összeszerelésére is, amennyiben ez az összeszerelés a kötelezett szerződéses kötelezettsége volt, és azt ő vagy olyan személy végezte el, akinek magatartásáért a kötelezett felelős. Ugyanakkor hibás teljesítésnek minősül az is, ha bár a dolog összeszerelését a jogosult végezte el, de a szakszerűtlen összeszerelés a használati útmutató hibájára vezethető vissza.⁵²² Továbbra is fennmaradt az a korábbi szabályozásban is ismert mentesülési lehetőség, miszerint amennyiben a jogosult a hibát a szerződéskötés időpontjában ismerte, az esetben a kötelezett mentesül a felelősség alól. A mentesüléshez csak a hiba tényleges ismerete vezet. A kötelezett nem hivatkozhat arra, hogy a jogosult a hibát kellő körültekintéssel ismerhette volna.⁵²³ A régi szabályozás viszont kiegészült azzal, hogy mentesül a szavatossági felelősség alól a kötelezett akkor is, ha a jogosultnak a szerződéskötés időpontjában ismernie kellett a hibát,⁵²⁴ beleértve azt az esetet, amikor a jogosultnak kellő gondossággal eljárva számolnia kellett a szolgáltatott dolog teljesítéskori hibájára.⁵²⁵ Mentesüléshez vezet továbbá az is, ha a hiba a jogosult által adott anyag hibájára vezethető vissza, feltéve, hogy az anyag alkalmatlanságára a jogosultat figyelmeztette.⁵²⁶ A bizonyítási teher a kötelezettet terheli abban a vonatkozásban, hogy a jogosult a hibát a szerződéskötéskor ismerte vagy ismernie kellett. Sikeres bizonyítás esetén a kötelezett nem csak a hibás teljesítés jogkövetkezménye alól, hanem a kártérítési felelősség alól is mentesül.⁵²⁷

b.) A fogyasztói szerződések tekintetében nagy jelentőségű változás az, hogy a Pp. 164. § (1) bekezdésén alapuló direkt bizonyítás alól a jogosultat mentesíti, és a bizonyítási terhet megfordítja azzal, hogy egy megdönthető

---

⁵²² Ptk. 305. § (2) bekezdés

⁵²³ BH 2000/543.

⁵²⁴ Ez a szabályozás megegyezik a Bécsi Vételi Egyezmény 35. cikkének (3) bekezdésében foglalt szabállyal.

⁵²⁵ A Legfelsőbb Bíróság Kollégiumának véleménye BH 2005.3.

⁵²⁶ Ptk. 305/A. § (1) bekezdés

⁵²⁷ JUHÁSZ László: A hibás teljesítés szabályai az új Ptk. tervezetében In: A magánjogi Kodifikáció eredményei, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2008. 287.

vélelmet állít fel a vonatkozásban, hogy ha a teljesítést követő hat hónapon belül a jogosult a hibát felismeri, vélelmezni kell, hogy a felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt, kivéve, ha e vélelem a dolog természetével, vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen. Ennek megfelelően, ha az eladó a szavatossági felelőssége alól mentesülni akar, akkor a jelenlegi jótállásra vonatkozó szabályok szerint neki kell bizonyítani, hogy a hiba oka a teljesítés után keletkezett.⁵²⁸

c.) A Ptk.-módosítás kapcsán a szavatossági igények kétlépcsős rendszere került bevezetésre. Az első lépcső a kijavítás és a kicserélés,⁵²⁹ míg a második lépcsőbe az árleszállítás és az elállás⁵³⁰ joga tartozik. A választási jogosultság azzal kapcsolatban, hogy kijavítást, vagy kicserélést kér a vevő, illetve árleszállítást vagy elállást, a fogyasztót illeti meg azzal a megszorítással, hogy jelentéktelen hiba miatt elállásnak nincs helye. Ugyanakkor kijavítást és kicserélést nem követelhet a vevő, ha a választott szavatossági igény lehetetlen,⁵³¹ vagy ha a kötelezettre nézve aránytalan többletköltséget eredményezne a másik szavatossági igény teljesítésével összehasonlítva.⁵³² Ennek eldöntésénél a szolgáltatott dolog hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát és a szavatossági jog teljesítésével a jogosultnak okozott kényelmetlenséget kell figyelembe venni.⁵³³ Ezzel a szabállyal a jogalkotó nyilvánvalóan azt kívánta elérni, hogy kijavításra a rendszerint nagy értékű, kicserélésre pedig a kisebb értékű áruk esetébe kerüljön sor.⁵³⁴ Hasonlóan a korábbi szabályozáshoz, a Ptk.-módosítás behatárolja a kijavításra és kicserélésre szánt határidőt, mert ezt ésszerű határidőn belül, és a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül kell elvégezni.⁵³⁵ A fogyasztói szerződés keretében érvényesített szavatossági, és jótállási igények

---

⁵²⁸ Ptk. 305/A. § (2) bekezdés

⁵²⁹ Ptk. 306. § (1) bekezdés a) pont

⁵³⁰ Ptk. 306. § (1) bekezdés b) pont

⁵³¹ Például az egyedi termékeknél.

⁵³² Ptk. 306. § (1) bekezdés a) pont

⁵³³ Ptk. 306. § (1) bekezdés a) pont

⁵³⁴ VÉKÁS Lajos: i.m. 649.

⁵³⁵ Ptk. 306. § (2) bekezdés

intézéséről szóló 49/2003. (VII. 30.) GKM. rendelet 4. § (2) bekezdése szerint a forgalmazónak arra kell törekednie, hogy a kijavítást, vagy a kicserélést legfeljebb tizenöt napon belül elvégezze.

A második lépcsőben szereplő árleszállításra és elállásra a fogyasztó akkor térhet át, ha sem a kijavításra, sem pedig a kicserélésre nincsen joga, vagy ha a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta, vagy azt ésszerű határidőn belül a jogosultnak okozott jelentősebb kényelmetlenség nélkül nem tud eleget tenni.⁵³⁶

A bírói gyakorlat szerint a bíróságok vizsgálják, hogy a jogosult a szavatossági jogait rendeltetésszerűen gyakorolja-e. Így a jogosult például nem követelhet kijavítást, ha annak költsége megközelíti a dolog forgalmi értékét, ebben az esetben a szerződéstől való elálláshoz van joga.⁵³⁷

Jelentős megszorítás a korábbi szabályozáshoz képest – amely a szerződési szabadság elvét figyelembe véve a szavatossági jogosultságokat diszpozitív szabályoknak tekintette, és attól a Ptk. 200. § alapján egyező akaratnyilatkozattal a felek eltérhettek –, hogy a fogyasztási szerződésekben a szavatossági jogoknak a törvényben meghatározott sorrendjétől a fogyasztó hátrányára eltérni nem lehet.⁵³⁸

A Ptk. 283. § (1) bekezdése alapján a jogosult a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles meggyőződni arról, hogy a teljesítés megfelelő volt-e. Valamennyi jogosult vonatkozásában kötelezettség továbbá az, hogy a hiba felfedezése után a körülmények által lehetővé tett legrövidebb időn belül köteles a kifogását a kötelezettel közölni.⁵³⁹ Tekintettel arra, hogy a hiba felfedezése utáni haladéktalan kifogásközlési kötelezettség a fogyasztóra

---

⁵³⁶ Ptk. 306. § (1) bekezdés b) pont

⁵³⁷ BH 1998/378.

⁵³⁸ Ptk. 306. § (5) bekezdés

⁵³⁹ Ptk. 307. § (1) bekezdés

nézve az irányelvhez képest többlet lehet jelent, a Ptk. módosítása fogyasztási szerződések esetében jelentős könnyítést alkalmaz, amikor kimondja, hogy a hiba felfedezésétől számított két hónapon belül közölt kifogást kellő időben közöltnek kell tekinteni. A felek ettől eltérő megállapodása semmis.⁵⁴⁰ A közlés késedelméből eredő kárért a jogosult felelős.⁵⁴¹

d.) Az irányelv lehetőséget adott a kétéves szavatossági határidők tekintetében a nemzeti jogalkotó számára, hogy jogvesztő vagy elévülési határidőként jelölje meg ezt a határidőt. A Ptk.-módosítás a fogyasztói ügyletekre vonatkozóan a két éves szavatossági határidőt elévülési jellegűként szabályozza.⁵⁴² Meghagyta viszont a nem fogyasztói ügyletekre a korábbi hat hónapos elévülési határidőt, illetve, ha a hiba jellegénél vagy a dolog természeténél fogva ez alatt a határidő alatt nem ismerhető fel, úgy a teljesítés időpontjától számított egy éves, míg tartós használatra rendelt dolog esetében hároméves jogvesztő határidőt. Ugyanakkor a tartós használatra rendelt, valamint a három évet meghaladó kötelező alkalmassági idejű dolgokra vonatkozó jogvesztő határidő a fogyasztó ügyletekre nézve is irányadó.⁵⁴³

9.3. A jótállás hatályos rendelkezései

A jótállásra vonatkozó szabályok a Ptk. kötelmi jogi szabályain belül a szerződést biztosító mellékkötelezettségeknél került elhelyezésre. A 2003. július hó 1. napjától hatályba lépett módosítás nem változtatott a jótállásnak a Ptk.-n belüli elhelyezésén, a módosítás csak az irányelvnek való megfelelést tűzte ki célul. Tekintettel arra, hogy jótállási kötelezettséget a mai szabályok szerint mind jogszabály, mind szerződés létrehozhat, rendezni kellett azt a kérdést, hogy a jótállás a jogosultnak valóban többletvédelmet jelentsen, vagyis jótállási kötelezettség-vállalással ne lehessen kizárni a szavatossági

---

⁵⁴⁰ Ptk. 307. § (2) bekezdés

⁵⁴¹ Ptk. 307. § (3) bekezdés

⁵⁴² Ptk. 308. § (4) bekezdés

⁵⁴³ Ptk. 308/A. § (1) bekezdés

jogosultságok érvényesíthetőségét. A módosítás előtti Ptk. 248. § (3) bekezdésének második mondata szerint kötelező jótállás esetén a jótállási idő alatt felmerülő szavatossági jogokat a jótállásra vonatkozó szabály szerint kellett elbírálni. Ez a rendelkezés a fogyasztási szerződések vonatkozásában a fogyasztó szavatossági jogainak csorbítását eredményezhette volna, így ez a rendelkezés hatályon kívül helyezésre került. A Ptk. 248. § (1) bekezdése a fentiekre figyelemmel ezért kifejezetten ki is mondja, hogy a jótállás a jogosultnak a törvényből eredő jogait nem érinti.

A jótállásra vonatkozó Ptk.-módosítás elsősorban a kötelezettség-vállalás tartalma tekintetében előforduló fogyasztói bizonytalanságok kockázatát kívánta csökkenteni. Ezért a Ptk. módosítása kimondta, hogy a jótállás a kötelezettet a jótállási kötelezettséget keletkeztető szerződésben vagy jogszabályban, továbbá a szolgáltatásra vonatkozó reklámban foglalt feltételek szerint terheli. A fogyasztó kérésére a jótállási nyilatkozatot írásban vagy más maradandó eszközzel rögzíteni kell, és ennek a nyilatkozatnak tartalmaznia kell a jótállás kötelezettjének a nevét, címét, a jótállás tartalmát, időtartamát, területi hatályát és a belőle eredő jogok érvényesítésének módját. Utalnia kell továbbá arra, hogy a jótállás a fogyasztónak a törvényből eredő jogait nem érinti.⁵⁴⁴

A korábbi jogbizonytalanságot megszüntetve egyértelműen rögzítésre került a Ptk.-módosítás kapcsán, hogy a törvénynek a szavatossági jogok gyakorlására vonatkozó szabályait a jótállási jogok gyakorlásánál megfelelően alkalmazni kell.⁵⁴⁵ Szintén kimondásra került a korábbi gyakorlatnak megfelelően, hogy a jogosult a jótállási határidő alatt bármikor közölheti kifogását a kötelezettel.⁵⁴⁶

---

⁵⁴⁴ Ptk. 248. § (2)–(3) bekezdés

⁵⁴⁵ Ptk. 248. § (5) bekezdés

⁵⁴⁶ Ptk. 248. § (4) bekezdés

A minimum-harmonizációt megvalósító közösségi irányelv lehetővé tette a nemzeti jogalkotók számára, hogy a fogyasztó vonatkozásában az irányelv rendelkezéseitől szigorúbb szabályokat vezessenek be vagy illet hatályában fenntartsanak. Az irányelvtől szigorúbb rendelkezéseket a törvény nem vezetett be, ugyanakkor fenntartotta a korábbi szabályozásnak a gyakorlatban bevált szabályait. Ilyen például a kötelezett költségére a jogosult által történő kijavítás, vagy kijavíttatás lehetősége⁵⁴⁷, valamint a jogosultnak a rendeltetészerű használatból eredő értékcsökkenés megtérítése alóli mentesítése⁵⁴⁸, vagy az ellenszolgáltatás arányos része visszatartásának lehetősége a kijavításig, illetve a kicserélésig⁵⁴⁹, valamint a határidők eltelte után a szavatossági jogok kifogásként való érvényesíthetősége.⁵⁵⁰ Az irányelv nem érintette továbbá a fogyasztó olyan egyéb jogait, amelyek őt a szerződéses és a szerződésen kívüli felelősséget szabályozó nemzeti jogi előírások szerint megilletik.⁵⁵¹

Az irányelv olyan megoldás kidolgozását írta elő, ami biztosítja, hogy a fogyasztóvédelem terhe a szerződési láncolat korábbi tagjának hibás teljesítése esetén elévülés miatt ne szűnhessen meg. A Ptk.-módosítás kapcsán ezért kifejezetten kimondásra került, hogy „ha a fogyasztói szerződés hibás teljesítésének oka a kötelezettel szerződő harmadik személy (előző kötelezett) hibás teljesítése, a fogyasztói szerződés kötelezettje követelheti az előző kötelezettől a hibás teljesítés miatt támasztott fogyasztói igények kielégítése költségeinek a megtérítését, feltéve, hogy a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett”.⁵⁵²

Ezt az igényt a fogyasztó igényének kielégítésétől számított hatvan napos elévülési határidő alatt érvényesítheti, de legfeljebb az előző kötelezett

---

⁵⁴⁷ Ptk. 306. § (3) bekezdés

⁵⁴⁸ Ptk. 309. § (1) bekezdés

⁵⁴⁹ Ptk. 306. § (4) bekezdés

⁵⁵⁰ Ptk. 308/C. §

⁵⁵¹ 2002. évi XXXVI. törvény indoklása 3.3.8.) pont

⁵⁵² Ptk. 311. § (1) bekezdés

teljesítése időpontjától számított öt éves jogvesztő határidőn belül.⁵⁵³ Ugyanilyen feltételekkel érvényesítheti az előző kötelezett is a vele szerződő előző kötelezettel szembeni igényét.⁵⁵⁴

9.4. Kártérítés a hibás teljesítés körében

A hibás teljesítés jogkövetkezményeit – a fentiekben tárgyaltak szerint – két nagy csoportra oszthatjuk. Az egyikbe a kellékszavatosság és jótállás tartozik, mely klasszikusan négy jogosultságot biztosít a jogosult részére – kijavítás, kicserélés, árleszállítás, elállás –, míg a másikba a kártérítés. A két jogkövetkezmény típus irányultságában és alkalmazási körét tekintve is jelentősen eltér egymástól. A kellékszavatosságot és a jótállást⁵⁵⁵ a hibás teljesítés objektív jogkövetkezményeként, míg a kártérítést szubjektív jogkövetkezményként foghatjuk fel.

A hibás teljesítés központi eleme, hogy a szolgáltatott dolog nem felel meg a törvényben vagy a felek szerződésében rögzített kritériumoknak. A kellékszavatosság objektív jogkövetkezmény-jellege magában hordozza annak célját is. A kellékszavatosság körében tárgyalt négy igény alapvetően arra koncentrál, hogy a hibás teljesítés következtében a szolgáltatás és ellenszolgáltatás vonatkozásában előállt indokolatlan vagyonegésztelődést megszüntesse. Ennek megvalósítására három lehetőséget biztosít a polgári jog:

- A teljesítés hibájának kiküszöbölése, a teljesítés hibátlanra tétele. Ebben a körben a kijavítás, kicserélés intézményét említhetjük. Mindkét jogintézménynek az a célja, hogy az eredetileg hibás szolgáltatást alkalmassá tegyék eredeti rendeltetésére, a jogosult szükségleteinek kielégítésére. Így a kijavítás és a kicserélés gyakorlatilag úgy orvosolja a hibás teljesítés negatív következményeit, hogy rászorítja a kötelezettet a

---

⁵⁵³ Ptk. 311. § (2) bekezdés

⁵⁵⁴ Ptk. 311. § (3) bekezdés

⁵⁵⁵ A jótállás, bár a szerződésszegés bármely formájáért vállalható, a gyakorlatban a hibás teljesítéshez kötődik.

törvényes és szerződészerű teljesítésre. Egyfajta utólagos korrekcióra biztosít lehetőséget a kötelezettnek.

- Az ellenszolgáltatás arányosítása. Az árleszállítás tipikusan az a választási lehetősége a jogosultnak, mellyel az egyébként hibás szolgáltatást azzal a feltétellel fogadja el, hogy – mivel az nem felel meg az eredetileg kikötött szolgáltatásnak – az érte nyújtott ellenszolgáltatást (ellenértéket) arányosan csökkenti. Ezzel a korrekcióval a jogosult oldaláról van szükség kompromisszumkészségre, hiszen a kötelezett valójában aktív magatartást nem tanúsít az árleszállítás gyakorlása során. Amennyiben a jogosult a hibás szolgáltatást használni tudja tevékenysége körében vagy szükségleteinek kielégítésére, akkor csupán a megbomlott vagyoni viszonyok helyreállítása érdekében a felek hozzáigazítják az ellenszolgáltatást a ténylegesen szolgáltatott dolog értékéhez.
- Amennyiben a hibás teljesítés nem küszöbölhető ki a fenti két másik lehetőséggel, úgy a jogosult elállhat a szerződéstől, és követelheti az *in integrum restitutio*-t. Az elállás olyan *ultima ratio*, mely az azt megelőző szavatossági igények kudarca esetén drasztikusabb lépésekkel ugyan, de a legteljesebb orvoslásra nyújt lehetőséget. Amely alatt értjük azt, hogy a szerződéskötést megelőző állapot visszaállításán keresztül gyakorlatilag a jogosult nem kényszerül kompromisszumokra. Nem fogad el egy csökkent értékű szolgáltatást alacsonyabb ellenszolgáltatásért, nem áldoz arra időt, hogy a kötelezett a kijavítás vagy a kicserélési kötelezettség gyakorlásával helyrehozza a teljesítés hibáit.⁵⁵⁶

A kellékszavatosság mibenléte tekintetében a jogirodalom széles körű vitát folytatott a '60-as években arról, hogy a kellékszavatosság felelősségen alapuló jogintézmény-e, vagy pedig csupán a szolgáltatás és ellenszolgáltatás egyensúlyát szolgálja a reális teljesítés elvének figyelembevételével.⁵⁵⁷ Eörsi álláspontja szerint „az, aki hibásat szolgáltat, köteles bizonyos esetekben a

---

⁵⁵⁶ BAUER Miklós: Felelősség és kártérítés – de lege ferenda, Jogtudományi Közlöny, 1988/5. 274.

⁵⁵⁷ JÓZSA Mihály: A kellékszavatosság vitás elvi kérdései, Jogtudományi Közlöny, 1968/11-12. 603.

szolgáltatás hibátlaná tételére, más esetekben a jogviszony felszámolásának tūrésére, akár felróható neki a minőségi hiba, akár nem, mert ez még a szolgáltatás teljesítésére irányuló kötelezettsége körébe tartozik; a kötbér és a kártérítési igény viszont csak felróhatóság esetében merül fel, de már a felelősség körében”.⁵⁵⁸ *Asztalos László* is hasonló álláspontot képvisel. *Asztalos* a kellékszavatosságból folyó jogkövetkezményeket szankciónak tartja, amelyeknek az a rendeltetésük, hogy a szerződési jogviszony lebonyolítását elősegítsék, így az elállást végső, kivételes lehetőségnek tartja.⁵⁵⁹ Ezzel szemben felelősségen alapuló kötelezettségnek tekinti a kellékszavatosságból eredő kötelezettségeket *Világhy Miklós és Benedek Károly*.⁵⁶⁰ Álláspontjuk szerint a hibás teljesítés a szerződő fél pozitív magatartására vezethető vissza, amikor is a kötelezett teljesít, de hibásan. Nézetük szerint „a szerződéses felelősség körébe tartozó hibás teljesítés címén magának a szolgáltatásnak a hibája, továbbá annak a kárnak a megtérítése is, amit maga ez a hibás szolgáltatás okozott. Mindkét esetben ugyanis közvetlenül a teljesítési érdekek védelméről van szó”. Álláspontjuk szerint, „ha a felelősségre vonást közvetlenül a teljesítési érdek kielégítése céljából alkalmazzuk, szerződéses felelősségről” van szó.⁵⁶¹ A felelősségi felfogás képviselője továbbá *Görgey Mihály*, aki a kellékszavatosságot objektív felelősségnek tekinti, és kiemeli, hogy „az ilyen felelősség is megközelítően ugyanolyan mértékben nevel, vagy legalábbis nevelhet a jogellenesség elkerülésére és ösztönöz, illetve ösztönözhet a szerződés, illetőleg a terv teljesítésére, mint az, amelynek tárgyilag szubjektív előfeltétele van”.⁵⁶² *Görgey* nézete szerint a kellékgigények érvényesítése a jogsértőnek veszteséget okoz, így az a kellékszavatosság által vagyoni hátrányban, büntetésben

---

⁵⁵⁸ EÖRSI Gyula: A gazdaságirányítás reformjával kapcsolatos kérdések, I. Jogi kérdések a gazdaságirányítás köréből, Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1967. 58

⁵⁵⁹ ASZTALOS László: A polgári jogi szankció, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966, 317-318.

⁵⁶⁰ VILÁGHY Miklós – BENEDEK Károly: Ptk. a gyakorlatban, Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1965. 245.

⁵⁶¹ BENEDEK Károly – VILÁGHY Miklós: Polgári törvénykönyv a gyakorlatban, Magyar Jog, 1961/12. 542–543.

⁵⁶² GÖRGEY Mihály: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében, Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1965. 140–142. Idézi JÓZSA i.m. 603.

részesül, ennek pedig nevelő hatása van, tehát a represszió a szavatosságban is jelen van.

A magunk részéről *Eörsi Gyula* és *Asztalos László* álláspontját osztjuk, miszerint a szavatosság intézménye az egyenértéki érdeket védi, vagyis a relatív szerkezetű viszony értékegyensúlyának megbomlása miatt az egyensúly helyreállítására törekszik, így felelőségnek nem tekinthető. Figyelemmel arra is, hogy mind a szavatosság, mind a jótállás egy kimentést nem tűrő kötelezettség, míg a felelőség esetén mindig van helye kimentésnek akár a Ptk. 339. §-a, akár a 345. §-a alapján.

A kártérítés az objektív jogkövetkezményekkel szemben a deliktuális és kontraktuális felelőség jelenlegi szabályozás szerinti egységes alapokon nyugvása miatt egy kimentést tűrő felróhatóságon alapuló jogkövetkezmény, amely a kellékszavatosságnál lényegesen szigorúbb bizonyítási kötelezettséget hárít a jogosultra (károsultra),⁵⁶³ azonban általános jellegéből következően kevésbé kötött formában áll a jogosult rendelkezésére. A kevésbé kötött forma tetten érhető a kártérítési igény érvényesítésére nyitva álló határidő kellékszavatosságnál lényegesen hosszabb és elévülési természetében, valamint abban, hogy a kellékszavatosság körében érvényesíthető négy igénycsoport viszonylagos sorrendisége nem köti a jogosultat kártérítés esetén.⁵⁶⁴

A történeti gyökereket tekintve megállapíthatjuk, hogy a kellékszavatosság és a kártérítés már a római jogban különvált egymástól, eltérő irányultsággal került alkalmazásra. Bár eredeti formájában a két jogintézményt csupán felróhatósághoz kötött vagy felróhatóságtól független volta különböztette meg, azonban később, a Digestában már egyértelműbbé vált az egymáshoz való viszonyuk. Amíg a szavatosság az adásvételi szerződés sajátja volt, addig a

---

⁵⁶³ Kártérítésnél a jogosultnak kell bizonyítania a jogellenes magatartást, a bekövetkezett kárt és a kettő közötti okozati összefüggést.

⁵⁶⁴ Ptk. 324. §

kártérítés általánosan bármilyen szerződés megszegése esetén orvoslást nyújtott a szerződésszegésért nem felelős fél számára. A római jogban egyedi dolog szolgáltatása esetében kártérítéssel nem élhetett a hibás teljesítés folytán kárt szenvedett fél. Ennek a magyarázata az volt, hogy az egyedi szolgáltatás (pl.: vállalkozási szerződés keretében létrehozott egyedi dolgok) elvart tulajdonságainak szubjektív jellege nem tette lehetővé az alapvetően általános társadalmi elvárásokon nyugvó kártérítés alkalmazását. Míg a tömegárúk esetében a szerződésszerű teljesítés mércéje egy mindenki – vagy legalábbis az érintett kereskedelmi körben tevékenykedők – számára ismert minőségi követelménynek való megfelelés volt, addig az egyedi szolgáltatások – főként az írásbeliség korra jellemző ritka alkalmazása miatt – nagymértékben függtek a jogosult elképzeléseitől, elvárásaitól. Kártérítésre egyedileg szolgáltatott dolgok esetében csak akkor volt lehetőség, ha a kötelezett család módra hallgatta el, hogy a szolgáltatott dolog nem felel meg valamilyen minőségi követelménynek, vagy kétséget kizáróan bizonyítást nyert, hogy a kötelezett valamely minőségi kritérium megtartását kifejezetten vállalta.⁵⁶⁵ A szavatosság – bár a kártérítésnél jóval később alakult ki – már olyan objektív, csak az adásvételi szerződésekre specializált intézmény volt, amely felróhatóságtól függetlenül nyújtott lehetőséget a hibák orvoslására. Eredetileg rabszolgákra és igavonó állatokra kötött adásvételi szerződések körében jelent meg, egyfajta méltányossági jogintézményként, mely a kialakult ellenérték alatti értéken történt teljesítés kompenzálását célozta.⁵⁶⁶ A két jogintézmény együttes alkalmazása lehetetlen volt, hiszen alkalmazási körük is eltért egymástól, kollízió ritkán fordult elő. Azáltal, hogy a modern polgári jogban az objektív és szubjektív jogkövetkezmények feltételeik külön-külön fennállása esetén akár együttesen is alkalmazhatók, számos bonyodalommal kerülünk szembe.

---

⁵⁶⁵ Digesta Iustiniani Augusti, I-II. ed. Th. MOMMSEN, Berolini, 1870., D 21,2,31 pr.

⁵⁶⁶ MISKOLCZI BODNÁR Péter: Szavatosság és a szerződésen alapuló kártérítés, Magyar Jog, 1988/10. 874.

A kártérítés és a szavatosság lényeges eltérő vonása napjainkban az igényérvényesítésre nyitva álló határidő meghatározásában keresendő. Amíg a szavatossági jogok – mint objektív jogkövetkezmények – gyakorlására a Ptk. objektív és szubjektív jellegű határidőt egyaránt kreál, addig a kártérítésnél véghatáridőt klasszikusan nem állapít meg, csupán egy elévülési jellegű, hosszabb időtartamot. A szavatossági igények elévülési jellegű határideje hat hónap.⁵⁶⁷ Ha a dolog használhatóságának legkisebb időtartamát hatósági előírás vagy kötelező műszaki előírás határozza meg (kötelező alkalmassági idő), és ez hat hónapnál rövidebb, az igény érvényesítésére a kötelező alkalmassági időn belül van lehetőség.⁵⁶⁸ Állatszavatosság körében ez az időtartam hatvan napra csökken.⁵⁶⁹ A fogyasztói szerződések körében – ahogyan arról a fogyasztóvédelmi tárgyú módosítások kapcsán már szó volt – két évre emelkedett a szubjektív határidő.⁵⁷⁰ A jogvesztő határidő a kellékszavatosság körében egy év, tartós használatra rendelt termékek esetében pedig három év. A fogyasztói szerződések körében a három évnél rövidebb jogvesztő határidő kikötése semmisséget eredményez.⁵⁷¹ A kártérítési jogban ezzel szemben általános szabályként egy öt éves elévülési jellegű határidő ismeretes. A két jogintézmény érvényesítésére nyitva álló időtartam egyértelmű határvonalat húz közöttük.

Kemenes István véleménye szerint a szavatosság és a kártérítés elvi viszonyát tekintve a szavatosság valójában objektív alapú kártérítés, amely a kártérítés természetben történő helyreállítási formájának felel meg, ahol a kijavítás, a kicserélés és az elállás a kártérítés természetbeli (eredeti állapot helyreállítása), míg az árleszállítás és a kijavítási költségek megtérítése a kártérítés pénzbeli módjának felel meg.⁵⁷² Álláspontja szerint „a szavatosság lényegében olyanfajta kártérítés, ahol a kártérítésre hivatkozással nincs helye

---

⁵⁶⁷ Ptk. 308. §

⁵⁶⁸ Ptk. 308. § (1) bekezdés

⁵⁶⁹ Ptk. 308. § (2) bekezdés

⁵⁷⁰ Ptk. 308. § (4) bekezdés

⁵⁷¹ Ptk. 308/A. § (2) bekezdés

⁵⁷² KEMENES István: Szavatosság és (vagy) kártérítés a szolgáltatás hibája miatt, Magyar Jog, 1985/1. 53.

mentesülésnek, a kár megtérítésének módját pedig a jogszabály nevesíti.”⁵⁷³ Bár a kijavítás, kicserélés – mint elsődleges szavatossági igények – valóban a reparációra törekednek, az árleszállítás és elállási jog gyakorlása (vétélár visszafizetése) pedig a pénzbeli kártérítéssel mutatnak rokonságot, azonban mégsem lehet a szavatosságot rokonítani a kártérítéssel. Mind a két jogintézmény a hibás teljesítés negatív hatásait kívánja orvosolni, azonban közelebbről megvizsgálva az ezt megvalósító módszereket már jelentős különbségeket fedezhetünk fel. A kártérítés valamennyi formája egy jogellenes magatartás szankcionálására törekszik. Nem véletlen, hogy a felelősség általános szabálya is a jogellenes károkozást helyezi a kárkötelem központi elemévé.⁵⁷⁴ Ugyan tagadhatatlan, hogy a káros eredmény, a kár bekövetkezése fogalmi eleme a kártérítésnek, azonban – különös tekintettel a felróhatóság hiányára alapított kimentési okra – a kártérítés mégis elsődlegesen egy károkozó magatartásra reagál. A szavatosság pedig *Lábady Tamás* megfogalmazásában pontosan objektív jellege miatt „az eredményért való helytállás, nem pedig egy gondos magatartásért való felelősség”.⁵⁷⁵ A szavatosság nem véletlenül nem veszi figyelembe a kötelezett magatartását, tudati viszonyulását a hibás teljesítéshez. Nem releváns ugyanis a szavatossági igények körében, hogy a hibás teljesítés milyen magatartás következtében állt elő. A szavatosság szempontjából az is közömbös, hogy a szolgáltatás hibáját emberi magatartás vagy attól független külső körülmények okozták, vagy, hogy az emberi magatartás felróható volt-e vagy sem.⁵⁷⁶ A szavatosság a negatív eredményre, a jogosultat a hibás teljesítés miatt ért érdeksérelemre koncentrál, tisztán objektív jogkövetkezményként csak orvosol, preventív vagy nevelő célokat közvetve sem szolgál. A szavatosság visszterhes szerződések esetén a jogosult hibás teljesítéshez fűződő vagyoni érdeke védelmére szolgál. Az igényérvényesítésre nyitva álló határidők

---

⁵⁷³ KEMENES István: i.m. 54.

⁵⁷⁴ Ptk. 339. § (1): „Aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni...”

⁵⁷⁵ LÁBADY Tamás: A hibás teljesítés és a termékfelelősség összefüggéseiről, *Jogtudományi Közlöny*, 1976/12. 696.

⁵⁷⁶ KEMENES István: A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához, *Magyar Jog*, 1992/1. 15.

meghatározásában is tükröződik a két jogintézmény eltérő célja. A rövidebb, jogvesztő határidővel rendelkező szavatossági igények időben behatárolt rendelkezésre állása a forgalom biztonságához fűződő érdekeket is figyelembe veszi. Meg kívánja ugyanis akadályozni, hogy olyan szolgáltatások körében is sor kerülhessen a hibás teljesítés orvoslására (akár a szerződés felbontására az elállási jog gyakorlása okán), melyek már hosszabb ideje teljesezésbe mentek. Ezt juttatja érvényre Ptk. akkor, amikor a szavatossági jogok gyakorlásának pontos menetét is megadja azzal, hogy a hiba felfedezése után haladéktalanul közlési kötelezettsége támad a jogosultnak a kötelezett irányába.⁵⁷⁷ A kártérítésnél ezzel szemben a társadalomra veszélyes, jogellenes magatartás szankcionálása történik meg a polgári jog sajátosan reparatív, a károsult szemszögéből felfogott módján. A kártérítés a jogellenes magatartásra reagál azzal, hogy a károsult vagyonában bekövetkezett értékcsökkenést megtéríteti a károkozóval. Mivel a kártérítés jellemző módja a pénz formájában történő reparáció, így még akkor is lehetőség van alkalmazására, ha a szerződés már hosszabb ideje teljesezésbe ment. A kártérítés pénzbeli formája már nem a teljesítés hibájának kiküszöbölésére törekszik, hanem a jogellenes magatartás szankcionálása mellett a vagyoni viszonyok megbomlásának helyreállítására.

A minőségi hiba többféle érdeksérelmet okozhat a visszerhes szerződés jogosultjának, melyeket *Kemenes István* az alábbiak szerint csoportosítja.⁵⁷⁸

- A legalapvetőbb érdeksérelme, hogy a hiba valamilyen módon a szolgáltatás, a termék forgalmi értékét csökkenti, korlátozza használhatóságát, hátrányosan érinti esztétikai megjelenését. A jogosultnak a szolgáltatás hibátlan teljesítéshez fűződő elemi érdekét sérti, ha maga a termék, a dolog értékcsökkent (a teljesítési érdek sérelme).

---

⁵⁷⁷ Ptk. 307. § (1) bekezdés

⁵⁷⁸ KEMENES István: A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához, *Magyar Jog*, 1992/1. 14.

- A minőséghiba olyan oksági folyamatot indíthat el, amelynek következménye az emberi élet, egészség, testi épség sérelme lehet (személyi károk).
- A termék fogyatékoságai olyan folyamat elindítójává is válhatnak, amelynek következtében a jogosultnak más – a terméken kívüli – vagyontárgyai károsodnak (dologi károk).
- A jogosult sajátos vagyoni érdeksérelmét jelenti, ha a hibás teljesítés további következményeinek elhárítása, az okozott más jellegű vagyoni érdeksérelem enyhítése érdekében – tehát a hibás teljesítés miatt, egyébként azonban szándékos eljárása eredményeként – kiadásai, költségei keletkeznek (költségek).
- A szolgáltatás hibája – a szolgáltatott termék, dolog funkciójától függően – a hasznot hajtó termelésben gazdasági kiesést okozhat (elmaradt haszon jellegű károk).

A fenti jogsérelmek orvoslására szolgál a szavatosság, a jótállás és a kártérítés jogintézménye, illetve a termékfelelősség. Időnként ez a sokféleség okoz a joggyakorlatban problémát azzal, hogy ezen polgári jogi eszközrendszer határai időnként összemosódnak és átfedések mutatkoznak.⁵⁷⁹

Abban a tekintetben is vizsgálnunk kell a hibás teljesítésre alapított kártérítési igényekkel kapcsolatban, hogy milyen károk kerülhetnek ebben a körben megtérítésre. Tipikus kárnak tekinthető, ha a hibás teljesítés olyan oksági folyamatot indít el, amelynek következtében a jogosult vagyonában értékcsökkenés következik be. Ez általában a jogosult egyéb vagyontárgyaiban bekövetkezett értékcsökkenésre vonatkozik, rokonítva a jogintézményt a termékfelelősséggel. Ez a károkozás tipikus esete, így megítélése és elismerése problémamentes volt a Ptk. hatálya alatt.

---

⁵⁷⁹ KEMENES István: A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához, Magyar Jog, 1992/1. 14.

A joggyakorlatban gondot a másik kárkategória jelent, amely azokat a károkat öleli fel, melyeket a jogosult azért szenved el, mert ellenszolgáltatásáért nem megfelelő minőségű árut kapott a teljesítés során, vagyis maga a dolog értékcsökkent (teljesítési érdek sérelme). Ezeknek a károknak a megítélése különösen akkor problematikus, ha a jogosult a szavatossági igények mellett él a kártérítés lehetőségével. Kiindulópontunk az a felfogás, amelyik szerint a hibás teljesítés tényén alapuló károk a szavatosság körébe tartoznak, így orvoslásukra a szavatossági igények nyújtanak lehetőséget. A szavatosság ebben a formában azonban a kártérítés speciális megnyilvánulását jelentené, mely felfogást már a korábban kifejtett egyértelmű különbségtétel okán elvetettünk. Ezzel a modellel a jogellenes magatartás szankcionálatlanul maradna a felróhatóság megléte esetén, hiszen a szavatosság ezt a tényezőt figyelmen kívül hagyja, mikor értékhelyreállító szerepkörét betölti.

Kemenes István szerint a *lex specialis derogat legi generali* elve alapján, amíg a jogosultnak rendelkezésére áll a kártérítés speciális formájának, a természetbeni és pénzbeli helyreállítás kombinációját felvonultató szavatossági igényeknek a gyakorlása, addig a kártérítés – mint általánosan igénybe vehető jogvédelmi eszköz – igénylése ki van zárva. A szavatosság speciális kártérítéskénti felfogásából azonban nem a két jogintézmény egyértelmű, kölcsönös kizártságát vezeti le, hanem gyakorolhatóságukat az igényérvényesítésre megállapított határidőkhöz köti.⁵⁸⁰ A szavatossági igények gyakorlására megállapított határidőben szavatossági jogok orvosolják – véleménye szerint – a hibás teljesítés tényén nyugvó kárigényeket, ezen túl pedig a kártérítés jogintézménye nyújt jóvátételt. Álláspontja az, hogy a szavatossági határidőn belül felismerhető hibák esetén a jogosult nem választhat a szavatosság és a kártérítés között, így azokat nem gyakorolhatja sem párhuzamosan, sem vagylagosan. Más a helyzet a jogvesztő határidő után felismerhető hibák esetében. Nézete szerint a kártérítés szabályai csak a szavatossági igények gyakorlására előírt jogvesztő határidő után

---

⁵⁸⁰ KEMENES István: i.m. 53.

érvényesülnek, így a jogosult a kártérítésre vonatkozó elévülési szabályok figyelembevételével gyakorlatilag a termék elvárható élettartama alatt kártérítést követelhet. A szavatossági határidők alatt felismerhető hibás teljesítés vonatkozásában a korlátozást azért tartja indokoltnak, mert egyrészt, így a jogosult a szavatossági jogra vonatkozó valamely kötöttségtől szabadulhatna, így például megtehetné, hogy a dolgot a kötelezett előzetes értesítése nélkül maga kijavíttatja, majd a kijavítás költségeit kártérítésként követeli. Ugyanígy megkerülhetővé válnának a kicserélésre, elállásra vonatkozó, a kötelezett érdekeit védő jogszabályi kikötések is.⁵⁸¹ Másrészt nem tartja összeegyeztethetőnek a fogyasztóvédelem jogpolitikai céljaival sem, hogy kártérítési igénnyel léphessen fel a jogosult abban az esetben, ha neki felróható módon a szavatossági igényérvényesítési határidőt elmulasztja. (Így például a teljesítést követően nyomban felismerhető hiba esetén négy év múlva igényel kártérítést.) Véleménye szerint a fogyasztói érdekvédelmet a szavatosság intézménye adekvát alkalmazása biztosítja, saját mulasztásának következményeit viszont a jogosultnak kell viselnie.⁵⁸² Ugyanakkor annak nincs akadálya, hogy a termék tulajdonosa, a fogyasztó a szerződésen kívüli kártérítési viszony alapján közvetlenül fordulhasson a gyártóhoz. Sem elvi, sem jogszabályi, sem jogértelmezési akadályát nem látta annak, hogy a szerződéssel összefüggő és a szerződésen kívüli felelősség alapján is felléphessen a fogyasztó a hibás teljesítés esetén. Már csak azért sem, mert viszonyuk nem a speciális és az általános viszonya, hanem azért is, mert más-más a helytállásra köteles fél, és kötelezően betartandó sorrendet jogszabály sem ír elő. Ugyanígy nincs akadálya annak, hogy a szavatossági határidőn belül felismerhető hibák miatt a fogyasztó közvetlenül a gyártótól követelje kárának megtérítését még akkor is, ha a szavatossági határidőket akár ki nem menthető okból mulasztotta el. Módja van arra is, hogy a

---

⁵⁸¹ Ptk. 306. §

⁵⁸² KEMENES István: i.m. 54.

szavatossági jogok helyett mindenféle kötöttségek nélkül kártérítést követeljen.⁵⁸³

A szavatosság azonban önálló jogintézmény. Pontosán objektív jellege miatt nem rokonítható a kártérítéssel, így az általános szabályt lerontó speciális jogintézménnyel való indokolás álláspontunk szerint téves felfogás. A hivatkozott indokolás nem a két jogintézmény időben egymást kizáró jellegére utal – ahogyan azt később a Legfelsőbb Bíróság az I. számú PED-GED-ben kifejezésre is juttatta –, hanem csupán a káronszerzés tilalmára alapítva rendezi a kétféle jogcímen fennálló igényérvényesítés egymáshoz való viszonyát. *Kemenes* érvelését azzal támasztja alá, hogy a szavatossági igény érvényesítése általában könnyebb, mint a kártérítés előfeltételeinek bizonyítása. Így a jogosult a szavatossági határidőn belül felismerhető hibákért nyilvánvalóan akkor érvényesítene kártérítést, ha valamilyen, a szavatosság körében számára megállapított kötelelességtől kívánna szabadulni.⁵⁸⁴ Ha ugyanis a szerződésszegő oldalán a felróhatóság megáll, akkor a jogosult a két jogintézmény párhuzamos érvényesíthetősége esetén rögtön választhatná a kártérítést, kikerülve ezzel a szavatosság bizonyos fokú kötöttségeit (pl.: határidők, kifogásközlés szabályai, igények alapvető sorrendisége stb.).⁵⁸⁵ Ezen a ponton azonban *Miskolczi Bodnár Péter* érvelésével értünk egyet, akinek véleménye szerint a polgári jognak nem feladata, hogy ugyanúgy védje azt, aki a hibás teljesítést felróható magatartásával idézte elő, mint azt, aki objektíve szegte meg szerződéses kötelezettségeit. A jogosult mulasztása nem indokolhatja, hogy kirekesszék őt a kártérítési igényből egy olyan károkozóval szemben, aki a szerződésszegés miatt felelőséggel tartozik. Semmi nem gátolja meg a jogosultat abban, hogy a felróható szerződésszegés esetén rögtön a kártérítési igényét érvényesítse, ezzel számos korrekciós lehetőségtől megfosztva a másik felet.⁵⁸⁶

---

⁵⁸³ KEMENES István: Szavatosság és (vagy) kártérítés a szolgáltatás hibája miatt, *Magyar Jog*, 1985/1. 55.

⁵⁸⁴ KEMENES István: i.m. 53.

⁵⁸⁵ KEMENES István: i.m. 54.

⁵⁸⁶ MISKOLCZI BODNÁR Péter: Szavatosság és szerződésen alapuló kártérítés *Magyar jog* 1988/10. 876.

A fentiek alapján az általunk helyesnek tartott felfogás az, amelyik a szavatosságot és a kártérítést két külön jogintézményként kezeli, melyek azonban igény kumulációt idézhetnek elő. Ez alapján nincs kizárva az, hogy a jogosult a szavatossági igényein túlmenően kártérítést követeljen a teljesítés hibájára alapozva akár olyan helyzetben is, amikor a termékfelelősség speciális feltételei nem állnak fenn, azaz a kár nem a hibás dolog által okozott következményi károkat foglalja magában. A Ptk. eltérő igényérvényesítési határidői egyértelműen ezt támasztják alá. A Legfelsőbb Bíróság GK 41. számú állásfoglalásában ezt a tételt erősítette meg: „A Ptk. 310. §-ában foglalt felelősségi szabály a hibás teljesítésből eredő kárra vonatkozik. Ebből következően csak akkor kerülhet sor alkalmazására, ha olyan kár van, amely a hibás teljesítésből ered. Ez a kár lehet olyan, amely a hibás teljesítés folytán egyéb vagyontárgyakban – vagy ezekben is – keletkezik (pl.: a hiba robbanást idéz elő, a vagyontárgyak megrongálódnak, sérülés következik be).⁵⁸⁷ De lehet a hiba folytán magában a szolgáltatott dologban bekövetkező kár (pl.: a szolgáltatott dolog megrongálódása, értékcsökkenése, a kijavítás költsége).” Bár az állásfoglalás definíciója „a hiba folytán magában a szolgáltatott dologban bekövetkezett kár” megjelöléssel némiképp félrevezető és arra enged következtetni, hogy a teljesítés hibája önmagában nem elégséges feltétele a kártérítés követelésének, azonban az ezt követő példalózó felsorolás egyértelműen mutatja, hogy nem következményi károk kerülnek a vizsgálódás középpontjába.⁵⁸⁸

A szavatosság és kártérítés elhatárolásánál döntő jelentőségű elméleti síkon a jogkövetkezmény objektív vagy szubjektív jellege. Azzal, hogy a kártérítés felróhatóság hiányára alapítva kimenthető jogkövetkezmény, még nem oldottuk fel azt a gyakorlati ellentmondást, mely abból következik, hogy a bíróságok jellemzően objektivizálják a felróhatóság fogalmát. A felróhatóság sajátos mércéje pont azért, mert elvonatkoztatva a konkrét károkozó szubjektív

---

⁵⁸⁷ Megjegyezzük, hogy az állásfoglalás megszületésének idején a termékfelelősség még nem vált önállóan szabályozott jogintézménnyé, így az ilyen károkat is a hibás teljesítés körében rendezték.

⁵⁸⁸ MISKOLCZI BODNÁR Péter: i.m. 877.

képességeitől egy globálisabb, általánosabb elvárhatósági követelményt állít fel, első ránézésre kiüresíti a szankció szubjektív jellegét. Mivel a felróhatóság hiányának bizonyítása az esetek többségében az objektíve elkerülhetetlenségre szorítkozik, így látszólag nincs különbség a szavatosság objektív és a kártérítés objektivizált alapokon álló jogintézménye között. Azzal azonban, hogy a kimentés lehetősége – bár nagyrészt kizárólag – elvi alapokon ugyan, de fennáll, mindenképpen magában hordozza azt, hogy a jogellenes magatartás kifejtőjének cselekvése, annak megfelelése (elvárhatóság követelményének való megfelelése) likvidálja a kártérítési igényt. Annál is inkább igaz ez, hiszen az új Ptk. megalkotásának folyamatában felmerült annak a koncepciója, hogy az objektív formában alkalmazott felróhatóságot az egyértelműen objektív elkerülhetetlenség váltsa fel. A Legfelsőbb Bíróság szerint „annak eldöntésénél, hogy a kötelezett megtette-e a hibátlan teljesítés érdekében mindazt, ami az adott helyzetben általában elvárható volt, tehát hogy a bekövetkezett kárért való felelősség alóli kimentés egyáltalán sikerre vezet-e, nagymértékben függ a szolgáltatás természetétől, a hiba jellegétől s általában az eset körülményeitől. Nagy szerepe van a fogyasztói érdekek védelmét is szem előtt tartó bírósági mérlegelésnek, amelynek körében jelentősége lehet a közfelfogásnak is. A felelősség elbírálásánál a szigorú mérték alkalmazása jól szolgálhatja a károk megelőzéséhez és a hibátlan teljesítésre ösztönzéshez fűződő érdekeket”.⁵⁸⁹

10. Hibás teljesítés az angolszász jogokban

Az angolszász jogrendszerhez tartozó országok a hibás teljesítéssel kapcsolatban három lényeges sajátossággal rendelkeznek. Egyrészt a teljesítés hibájának megállapítása során részletesen meghatározzák, hogy pontosan milyen jellemzőkkel, minőségi mutatókkal kell rendelkeznie a teljesített dolognak vagy szolgáltatásnak. A jogszabályban vagy a felek szerződésében megállapított kellékekkel való bíráskodás az angol és az amerikai

---

⁵⁸⁹ I. számú PED-GED III. pontja

jogban is részletesebb kifejtésre kerül. A másik lényeges sajátosság, hogy a szerződésszegés valamennyi esetére irányadó szankciórendszer főszabály szerint a hibás teljesítésre is alkalmazandó. A magyar jogban szavatossági igényeknek nevezett lehetőségek az angol, az amerikai és a kanadai jogban egyaránt a fogyasztói szerződések körében megjelenő speciális jogintézmények. A fogyasztónak nem minősülő személlyel kötött kereskedelmi szerződések (*business contracts*) esetén ugyanis sokkal szűkebb körben érvényesíthetők a szavatossági jogok körébe tartozó igények. Végül fontos kitérnünk arra a korrekciós mechanizmusra, amit Kanada polgári joga tesz kötelezővé a hibásan teljesítő fél számára. Az alapvetően restoratív jellegű és a francia polgári kódex szemléletmódjára nagymértékben támaszkodó kanadai jog a szavatossági jogok és a kártérítés igénylését megelőzően kötelezően póthatáridő biztosítását írja elő annak érdekében, hogy a kötelezett a teljesítés hibáját orvosolja, saját belátása szerint. A következőkben ezeket a specialitásokat tekintjük át.

A teljesítés kritériumainál az USA joga kiemelt figyelmet szentel a teljesített dolog vagy szolgáltatás minősége meghatározásának és megvizsgálásának. Az általános követelmények felállításán túlmenően részletes szabályokat tartalmaz az Uniform Commercial Code⁵⁹⁰ (UCC) arra az esetre is, ha a felek szerződésükben nem írták körül a teljesítés tárgyának valamennyi jellemzőjét, minőségi követelményeit.⁵⁹¹ A kereskedelmi kódex második könyve foglalkozik az adásvételi szerződés szabályaival. A UCC főszabályként a felek közötti szerződésre bízta annak meghatározását, milyen teljesítést ismernek el szerződés szerűnek, jogilag és fizikailag hibátlannak. A felek rendelkezéseit kiegészítendő azonban hét általános követelményt fogalmaz meg, melyek a szerződés rendelkezésein túlmenően vagy éppen ilyen rendelkezések hiányában irányt mutatnak a teljesítés hibátlan voltának megítélése során. A

---

⁵⁹⁰ <http://www.law.cornell.edu/ucc/2/article2.htm#contract> Letöltés ideje: 2008.február 10

⁵⁹¹ Az UCC mellett egyéb kiegészítő fogyasztóvédelmet szolgáló törvények is hatályban vannak: Federal Product Warranty Law, FDA Warranty Law és a Magnusson Warranty Act.

szerződés alapján teljesített dolgoknak legalább a következő jellemzőkkel kell rendelkezniük:

- A kereskedelemben kifogás nélkül elfogadott áru minőségével kell megegyeznie, figyelembe véve a konkrét szerződés speciális előírásait is.
- Helyettesíthető dolog szolgáltatása esetén a dolog minőségének a tisztességes közép kategóriát kell elérnie. A tisztességes ebben a kitételben azt jelenti, hogy a bíróság figyelemmel lehet a szándékolt felhasználás céljára, és amennyiben ennek a kötelezett tudatában volt, akkor a közepes minőség meghatározásánál a jogosult igényeit is figyelembe kell venni.
- A dolognak meg kell felelnie azoknak az általános felhasználási követelményeknek, melyek között a hasonló árukat használni szokták. A szolgáltatásnak tehát alkalmasnak kell lennie azon szükségletek kielégítésére, melyre általában a kereskedelemben használni szokták.
- A szolgáltatott dolog egészének, részeinek és minden darabjának azonos minőségűnek kell lennie. Ez a rendelkezés elsősorban a helyettesíthető dolgok esetében bír jelentőséggel. A tömegáruk, helyettesíthető dolgok szolgáltatása során ugyanis az általános felhasználási körülményeknek való megfelelés és a legalább közepes minőség kritériumainak teljesítését nem a szolgáltatott mennyiség átlagában, hanem annak valamennyi darabja tekintetében külön-külön kell vizsgálni.
- A szolgáltatott dolgot megfelelően kell csomagolni, felcímkézni, ha ilyen kötelezettségeket a felek szerződése előír. A csomagolás megfelelőségénél annak van döntő jelentősége, hogy a dolog épségét a csomagolás segítsen megőrizni a felhasználás helyére történő szállítás során. Fogyasztói szerződések esetében a bírói gyakorlat azt a követelményt is megfogalmazta, hogy a csomagolás megfelelőségének megállapítása során vizsgálni kell, hogy a csomagolás megkönnyíti-e a dolog szállítását.
- Amennyiben a kötelezett a szolgáltatott dolgot becsomagolta és felcímkézte, akkor a csomagolásnak illeszkednie kell a dolog méreteihez,

jellegéhez, a címkének pedig valódi információkat kell tartalmaznia. Ennek a szabálynak azért van különös jelentősége, hiszen amennyiben a jogosult a helyszínen elmulasztja az azonnali, részletes minőségellenőrzést, úgy a csomagolás külleméből és a címke tartalmából alappal következtethessen az áru formájára, nagyságára.

- Ha az adott árukategóriára alkalmazható, a kereskedelmi szokásoknak szintén jelentőségük van a teljesítés hibátlanságának megítélése során.⁵⁹²

A megfogalmazásból láthatjuk, hogy a felsorolt kritériumok minimumstandardok. Ezeket a felek bármikor felülírhatják konszenzusukkal, azonban eltérő rendelkezés hiányában ezek azok a minimális minőségi követelmények, amelyekhez a bíróság viszonyítja a teljesített szolgáltatást. A UCC az általános előírásokat kiegészíti egy, az eddigieknél sokkal szubjektívebb mércével. Abban az esetben ugyanis, ha a vevő különleges, a kereskedelmi szokásoktól és az általános rendeltetésétől eltérő célra kívánja a dolgot használni, úgy a kódex a teljesítéssel szemben követelményként szabja az ezen speciális igénynek való megfelelést is. Ha ugyanis az eladó tudott a vevő különleges felhasználási szándékáról, igényéről (*particular purpose*), akkor külön szerződési kikötés nélkül is bírnia kell az árunak azokkal a jellemzőkkel, melyek ezt a felhasználást lehetővé teszik.

Az angol *Sale of Goods Act* is részletekbe menően felsorolja a körülményekhez igazodó minőségi követelményeket. Az *SGA* 14. §-a az alábbi minőségi rendelkezéseket állapítja meg:

- Amennyiben az eladó a dolgot üzleti tevékenysége során értékesíti az ún. *implied term* (törvényi követelmény)⁵⁹³ az, hogy a dolog megfelelő minőségű legyen.

---

⁵⁹² UCC 2-314. § (2)

⁵⁹³ Az angol jogban a kötelezően érvényesülő ún. beleértett vagy hallgatólagos szerződési feltételeket értjük alattuk.

- A törvény értelmében a dolog akkor tekinthető megfelelő minőségűnek, ha a minőség az *ésszerűen gondolkodó személy* számára megfelelő, figyelembe véve a dologgal kapcsolatos tájékoztatást (leírást), az árat és minden egyéb releváns körülményt.
- A törvény előírásai szerint a dolog minősége magában foglalja a dolog *állapotát*, egyéb feltételeket; ezek mellett különösen a minőség következő aspektusai relevánsak az adott esetekben:
  - a) rendeltetésszerű használatra való alkalmasság;
  - b) a dolog külső megjelenése és befejezettségi állapota;
  - c) a hibátlanság;
  - d) a biztonság;
  - e) a dolog tartóssága.
- A „beleértett feltétel”, amelyet a 14. § fent idézett (2) bekezdése szabályoz, nem terjed ki az alábbi esetekre:
  - a) amikor a minőséggel kapcsolatos hiányosságot a szerződéskötést megelőzően a vevő tudomására hozták;
  - b) a vevő a szerződéskötés előtt *megvizsgálhatta* a dolgot, így a dologban lévő hibákat felismerhette, vagy
  - c) azon hibákra, amelyeket minta szerinti vétel esetében a minta ésszerű megvizsgálásakor felismerhetett.

Az angol jogban három feltétel együttes megléte esetén szerződésszerű a teljesítés. A szolgáltatott dolognak meg kell felelnie az eladó által adott tájékoztatásnak (*description*), eladható minőségűnek kell lennie (*merchantable quality*) és meg kell felelnie a rendeltetési célnek (*merchantil quality*).⁵⁹⁴ Ha a vevő valamilyen módon az eladó tudomására hozza azt a speciális célt, amiért az árut megvásárolta. Az *implied condition* az, hogy az áru ésszerű mértékben alkalmas erre a célra, attól függetlenül, hogy általában erre a célra gyártják-e

---

⁵⁹⁴ FAZEKAS Judit: A fogyasztóvédelem jogi eszközei, különös tekintettel a polgárjogi intézményekre, Kandidátusi értekezés, Miskolc, 1994. 162.

vagy sem, kivéve, ha a körülményekből az következik, hogy a vevő ésszerűen nem támaszkodhatott az eladó szakértelmére.⁵⁹⁵

A szerződésszegés valamennyi esetében főszabály szerint két alapvető igénye támad a szerződésszegésért nem felelő félnek az angolszász jogrendszerekben: a kártérítés, illetve súlyos szerződésszegés esetén elállhat a szerződéstől.⁵⁹⁶ Az előzőekben ismertetett minőségi kritériumok megsértése ún. *condition*-nak felel meg, vagyis a szerződés lényeges feltétele megsértésének minősül, ezért a vevőt megilleti az elállás joga.⁵⁹⁷

Az angol jogban a szavatossági igények először a fogyasztói szerződések körében jelentek meg. A fogyasztói vételről szóló 1999/44/EK Irányelv implementálása külön törvényben, a „*The Sale and Supply of Goods Regulation 2002.*” történt meg. Az áruk adásvételéről szóló törvény, a *Sale of Goods Act 1979* alapján a kijavítás, kicserélés, árleszállítás, elállás joga kezdetben a fogyasztók által szerződésszegés esetén igénybe vehető többlet lehetőségeként szerepelt. A szavatossági jogok minden olyan esetben érvényesíthetőek, ha az egyik szerződő fél fogyasztónak minősült. A törvény jelenleg hatályos állapotában már kiterjeszti a szavatossági jogok alkalmazásának eseteit a hibás teljesítésre, függetlenül attól, hogy fogyasztói szerződésről vagy kereskedelmi szerződésről van-e szó.

A sajátos jogfejlődés magyarázata az, hogy az angol jogban a szerződésszegés eredeti felfogásban megbontotta a felek szinallagmatikus jogviszonyát és ezzel a *pacta sunt servanda* elv maradéktalan érvényesítését megakadályozta. A fő cél így nem a szerződés teljesítését elősegítő módszerek kidolgozása volt, hanem a szerződésszegésért nem felelős személy kárának megtérítése, az eredeti állapot helyreállítása. A fogyasztói szerződések

---

⁵⁹⁵ LÁZÁR Ernő: Az adás-vételi szerződés hibás teljesítése az angol jogban, 341.

⁵⁹⁶ TERCSÁK Tamás: A kijavítás jog vagy kötelezettség, Magyar Jog, 1995/10. 588.

⁵⁹⁷ BEALE, Hugh – FAZEKAS Judit: Szavatossági szabályok az angol a magyar és az európai jogban, Jogtudományi Közlöny, 1997/12. 525.

körében merült fel annak az igénye, hogy a személyes szükségleteket kielégíteni hivatott fogyasztói szerződések – a lehetőségekhez mérten – még szerződésszegés esetén is teljesíthetők legyenek. A cél tehát már nem a jogviszony felszámolása, hanem a teljesítés hibájának kiküszöbölése lett. A szavatossági jogok megalkotásának másik indoka az volt, hogy a generális szabályként létező kártérítési jog az esetek többségében bírósági eljárás során érvényesíthető, ugyanis ritkán fordul elő az, hogy a szerződésszegő fél önkéntes jogkövetést tanúsítva téríti meg a másik fél kárát. Mivel a fogyasztói szerződések gyakran kis értékűek, az angol jognak olyan jogokat kellett biztosítania, melyek akár bírósági eljárás nélkül – sokszor egyszerű hatósági felügyelet megteremtésével – is kikényszeríthetők. A szavatosság – lévén szó objektív jogkövetkezményről – erre kiválóan alkalmas. A fogyasztó érdekei megkívánják, hogy a hibás teljesítés esetében ne csupán az eredeti állapot helyreállítása, a megbomlott vagyoni viszonyok kártérítéssel való orvoslása maradjon az egyetlen igénybe vehető lehetőség, hanem megmaradjon a fogyasztó joga a hibátlan teljesítés kikényszerítésére, esetleg értékarányosításra, a szerződésszegő fél oldalán pedig kötelezettségként jelentkezzen a fogyasztó eredeti szükségleteinek megfelelő termék szolgáltatása. Az elállási jog szerepeltetése így az angol koncepcióban a fogyasztó választási lehetőségét fejezi ki a szerződés orvoslásának megkísérlése vagy az eredeti állapot helyreállításának a lehetősége között.⁵⁹⁸ A szavatossági jogok közötti választás a hibás teljesítés jogkövetkezményeihez kapcsolódó leglényegesebb elem. A magyar jog fogyasztóvédelmi indíttatású módosításai lényegében ezeket a kontinentális jogrendszer számára olykor megfoghatatlannak tűnő kritériumokat vették át, melyek a fogyasztó választási szabadságának korlátozása során nem egzakt határidőkkel operálnak, sokkal inkább a bírói szabad mérlegelés előtt nyitnak utat.

---

⁵⁹⁸ ATIYAH, P. S. – ADAMS, J. N. – MACQUEEN, H. L.: Sale of Goods, Pearson Longman, 2005. 269.

Ennek megfelelően az angol jogszabály szerint akkor nem köteles teljesíteni a kötelezett a jogosult kijavításra és kicserélésre irányuló igényét, ha az:

- lehetetlen;
- a rendelkezésre álló más jóvátételi módokhoz képest aránytalan terhet jelent a kötelezettnek;
- árleszállítással vagy az elállási joggal hatékonyabban és gyorsabban orvosolhatók a jogosult sérelmei.⁵⁹⁹

Az utóbbi két megszorítás további magyarázatot igényel. Az egyéb jóvátételi lehetőségek kitétel felveti a kártérítés és a szavatosság egymáshoz való viszonyát. Mivel a törvény a másik két szavatossági jogot külön esetkör alatt nevesíti, így egyértelmű, hogy csak a szavatosságon kívül egyébként rendelkezésre álló jóvátételi módok, elsősorban a kártérítés az, amely alternatíváját jelentheti a kijavításnak, kicserélésnek. Rendkívül sajátos viszonyt alakít ki ez a rendelkezés a szavatossági igények és a kártérítés között. Ahogyan azt a hazai szabályok kapcsán megvizsgáltuk, a két jogintézmény egymástól élesen elkülönül az eltérő irányú felelősség és az igény-érvényesítésre rendelkezésre álló határidők okán. Az angol jog azonban a szavatosságot felülíró kártérítési szabály megfogalmazásával – bár szűk körben ugyan, de – lehetővé teszi, hogy a kötelezett a kijavítás, kicserélés aránytalan terhei helyett meghiúsítsa a jogosult szavatossági igényeinek érvényesítését, és önként a károk megtérítését válassza.

Az aránytalan teher megállapítása során a következő tényezők fokozott vizsgálata szükséges:

- a szerződésben meghatározott érték nagysága;
- az a forgalmi érték, amellyel a dolog hibátlan teljesítés esetén rendelkezne;
- a hibás teljesítés hatása és jelentősége a jogosult érdekeinek figyelembe vételével;

---

⁵⁹⁹ Sale of Goods Act 1979 48/B. § (3) bekezdés

- más jóvátételi lehetőségek gyorsabb és hatékonyabb igényérvényesítést lehetővé tévő volta anélkül, hogy a jogosultnak jelentős kényelmetlenséget (*significant inconvenience*) okozna.⁶⁰⁰

A jelentős kényelmetlenség és az ésszerű idő megítélése során a dolog természete és a jogosult dolog felhasználásához fűződő érdeke jelentik a két legfontosabb mércét.⁶⁰¹

Kanadában a hibás teljesítés megítélését a kártérítés és a szavatossági jogok lehetősége mellett egy harmadik jogintézmény teszi sajátossá. A kanadai jog hibás teljesítés esetében nem tekinti a szerződésszegést véglegesnek, és a szankciók meghatározása során nem a jogosult (vevő) választási szabadságából indul ki. Ahogyan azt a kontinentális és az angol-amerikai rendszerben is láttuk, azzal, hogy a kötelezett hibásan teljesít, szerződésszegésének egyik alapvető következménye lesz, hogy a jogosult kezébe kerül a jogkövetkezmények közötti választás lehetősége, és a kötelezett csak szűk körben tudja befolyásolni a jogosulti igények érvényesítésének sorrendjét. A kanadai jog főszabálya azonban abból indul ki, hogy a kötelezett számára megfelelő póthatáridőt kell tűznie annak érdekében, hogy a hibát önként, saját módszereinek megválasztásával orvosolja, a teljesítést hibátlanná tegye.⁶⁰² A szavatossági jogok körében ismert *ius variandi*-t így felülírja ez a szabály, és elsősorban a szerződésszegő fél számára teremt lehetőséget az orvoslásra. A szavatossági jogok és a póthatáridő legfontosabb különbsége, hogy míg a szavatossági jogok körében a jogosult maga dönti el a törvényi korlátok között, melyik lehetőséggel kívánja a hibás teljesítést orvosolni, addig póthatáridő tűzése esetén a kötelezett saját belátása szerint válogathat a hibátlan teljesítést lehetővé tevő eszközök között. A póthatáridő biztosításának kötelezettségét természetesen ellensúlyozza azzal a kanadai jog, hogy az ezen késedelem miatt elszenvedett kárát a jogosult követelheti. Fontos

---

⁶⁰⁰ Sale of Goods Act 1979, 48/B. § (4) bekezdés

⁶⁰¹ Sale of Goods Act 1979 48/B. § (5) bekezdés

⁶⁰² Consumer Product Warranty and Liability Act 1978 (CPWALA) 14. § (1) bekezdés

azonban hangsúlyoznunk, hogy pusztán azzal, hogy a kötelezett póthatáridőt kap a hiba orvoslására, nem alkalmazhatók a késedelem szabályai. Mivel a teljesítés határidőben megtörtént, és a szerződészegés a teljesítés hibájára, nem annak késedelmére vonatkozott, így a póthatáridő nem változtat azon a tényen, hogy a teljesítés eredetileg a szerződésben megállapított időpontban megtörtént. A Gauvin and LeBlanc esetben⁶⁰³ a bíróság kimondta, hogy a póthatáridő alatt nem eshet a kötelezett késedelembe, a póthatáridő biztosításának kötelezettsége kizárólag a kártérítés igénylésére ad lehetőséget a jogosultnak, más, a késedelemhez fűződő jogkövetkezmények nem vehetők igénybe. A póthatáridő biztosításának kötelezettségétől csak három esetben tekinthet el a jogosult:

- ha a jogosult jelentős kényelmetlenség nélkül nem képes póthatáridőt biztosítani, vagy
- a póthatáridő biztosítása lényeges jogos érdekeit sértené a jogosultnak, vagy
- a szerződészegés lényeges szerződészegésnek (*major breach*) minősül.

A lényeges szerződészegés fogalmát a CPWALA nem határozza meg. A kanadai bírói gyakorlat ezt – hasonlóan a PECL és az angol jog *fundamental breach* fogalmához – úgy definiálja, hogy minden olyan szerződészegést beleért, amely a szerződés lényeges, elemi részét érinti.⁶⁰⁴ A lényeges szerződészegés megítélése nem történhet általános jelleggel. Minden szerződést önmagában kell vizsgálni, és meg kell keresni azokat az alapvető érdekeket, motívumokat, melyek a szerződő feleket a szerződés megkötésére indították. Amennyiben a szerződészegés ezeket az érdekeket, motívumokat kiüresíti vagy ezekkel teljesen ellentétes helyzetet teremt, úgy a szerződészegés lényegesnek minősül, és a póthatáridő tűzésére vonatkozó

---

⁶⁰³ Gauvin and LeBlanc v. Dryden Motors Limited (1981), 34 N.B.R. (2d) 143; 85 A.P.R. 143

⁶⁰⁴ „Goes to the root of the contract”

kötelezettség nem áll fenn, a kártérítés és a szavatossági jogok azonnal érvényesíthetők.⁶⁰⁵

11. A hibás teljesítés skandináv felfogása

A skandináv magánjog sajátos keveredését mutatja a kontinentális és az angolszász jogi felfogásnak. Ez mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy a magánjog területén egységesen kodifikált polgári jogi rendszerről nem beszélhetünk. Az egyes részterületekre fókuszáló jogszabályok generálklauzuláit és rugalmas megfogalmazásait a bírói gyakorlat egészíti ki, rokonítva ezzel a skandináv államok magánjogát az angol-amerikai jogfejlődés vívmányaival. A vagyonjogon belül a kötelmi jog körébe értett általános szabályokat, valamint az egyes szerződéstípusokra irányadó szabályokat külön törvények tárgyalják. Témánk szempontjából kiemelten fontos az adásvételi törvények szabályozása, mely a hibás teljesítés és általában a szerződésszegés számos alapszabályát meghatározza, mely általánosságban alkalmazandó más szerződéstípusok körében is.

A kötelem fogalmának meghatározása során a skandináv rendszerek a vagyoni jogi kötelelemre helyezik a hangsúlyt. A kötelem elsődleges célja így egy egyensúly megtalálása, kialakítása, létrehozása, a megbomlott egyensúly helyreállítása. Ennek megfelelően a kötelem mindenekelőtt a visszterhes szerződéseket foglalja magában, valamint kiegészül a szerződésen kívüli károkozás körében értékelhető igényhelyzetekkel és a jogalap nélküli gazdagodás egyértelműen restoratív szabályaival. A szerződésszegés felfogása ebből a helyreállító nézőpontból építkezik. A szerződésszegés negatív következményeinek orvoslására a skandináv jogrendszerek öt jogvédelmi lehetőséget alakítottak ki:

---

⁶⁰⁵ Beaulieu v. Leisure Time Sales Ltd. 138 N.B.R. (2d) 215; 354 A.P.R. 215.

- Bipoláris szerződések esetében a jogosult saját szolgáltatásának teljesítését megtagadhatja a másik fél szerződésszegő magatartására alapozva.
- Kellékhiba esetén az értékkülönbségek kiegyenlítése végett a jogosult megfelelő térítést követelhet a másik féltől, mely az eltolódott vagyoni viszonyok helyreállítását célozza.
- Ha a szerződésszegés a jogosult lényeges érdekeit sérti, mely alapján többé nem várható el tőle az, hogy a szerződésben vállalt kötelezettségét teljesítse, a szerződés megszüntetését kérheti egyoldalú nyilatkozatával. Ez lényegében az elállási jog kifejeződése. Fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy a jelentéktelen hiba nem szolgáltatathat alapot az elállási jog gyakorlására.
- A jogosult a szerződésszegésért felelős féltől kárának megtérítését követelheti. Ez a jogvédelmi lehetőség kumulálható, így akár a szerződés megszüntetése, akár a szerződés hatályának fenntartása esetén is megilleti a jogosultat. A kár fogalmába a bevételkiesés, elmaradt haszon, kárenyhítés és az igényérvényesítés költségei egyaránt beletartoznak. A bírói gyakorlat az elmaradt haszon esetében jellemzően járadékot ítél meg akkor, ha a károk nehezen felbecsülhetők. Ha a jogosult eláll a szerződéstől, teljes kárát érvényesítheti.
- A jogosult a teljesítést – ha az érdekében áll – továbbra is követelheti. Maga a teljesítéshez fűződő jog nem a szerződésszegéshez direkt módon kapcsolódó igény. Először ugyanis a jogosultnak a szerződésszegés megállapítása iránt kell bírósághoz fordulnia, majd ha a bíróság a kötelezettet elmarasztalja, akkor állapítható meg jogvédelmi eszközként a teljesítés követelése. Ehhez tartozik a skandináv jogban minden olyan jogosultság, mely a teljesítés hibájának kiküszöbölését célozza. Ebbe a körbe sorolható a kijavítás vagy a kicserélés joga is.⁶⁰⁶

---

⁶⁰⁶ VAAGT, H.: A dán kötelmi jog alapvonalai a szerződésszegésnél, Magyar Jog, 1991./3 504.

Annak megítélése, hogy a hibás teljesítés szerződésszegésnek minősül-e vagy sem, attól függ, hogy a szerződésben vállalt szolgáltatásban keletkező károkat ki köteles viselni. A kárveszélyviselés szabályai így alapvető határvonalat húznak a szerződésszegés szabályainál aközött, hogy a jogosult terhére esik-e a károk viselése, vagy szerződésszegés alapján felelőssé teheti-e a másik felet.

A szavatosság körében a skandináv felfogás két csoportot különböztet meg: a kellékhiba miatt valamint a jogi hiba miatt fennálló felelősséget. Kellékhiba akkor állapítható meg, ha „a vétel tárgya alacsonyabb minőségű vagy használhatóságú, mint amilyennek a szerződés vagy a fennforgó körülmények alapján lennie kellene”.⁶⁰⁷ A kellékhiba megítélése két tényezőtől függ. Vizsgálni kell egyfelől azt, hogy a szerződésben a felek kifejezésre jutottak-e speciális minőségi vagy felhasználási követelményeket a szerződés tárgyával kapcsolatban. Ha a szolgáltatás ezeknek a követelményeknek nem felel meg, akkor konkrét hibáról beszélünk. Amennyiben azonban – jellemzően tömegáruk esetén – a felek különleges minőségi kikötéssel nem éltek, egy absztrakt viszonyrendszer dönti el, hogy a szolgáltatott dolog hibás-e vagy sem. Akkor hibátlan ugyanis a teljesítés elvont értelemben, ha megfelel annak a minőségi és értékszintnek, amivel az azonos fajtájú és közepes minőségű dolgok általában rendelkezni szoktak. Ennek megállapítására a szakértői bizonyítás nyújthat iránymutatást. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy pontosan a korábban már említett szétagolt jellegű magánjog következménye, hogy az absztrakt kellékhiba megítélésénél nem csupán a kereskedelemben egyébként szokásos minőségi követelmények, de a szokások és szokványok szerepe is döntő jelentőségű.

A kellékhibák kiküszöbölésére elsődlegesen igénybe vehető jogvédelmi eszköz az árleszállítás, amely olyan alapvető joga a szerződésszegésért nem felelős félnek, melyet a hiba nagyságától függetlenül gyakorolhat. Az, hogy a hiba nem jelentős, nem releváns az árleszállítási jog gyakorlása

---

⁶⁰⁷ Dán Adásvételi törvény 76. §

szempontjából. A jogosultnak csupán az értékcsökkenés tényét kell bizonyítania. Ebből következik, hogy a bagatell hiba fogalmát úgy határozhatjuk meg, hogy olyan hibák, melyek a szolgáltatott dolog forgalmi értékében csökkenést nem eredményeznek, árleszállításra nem jogosítanak. A bagatell károk megítélése így tisztán piaci szempontok alapján nyugszik. Az értékcsökkenés mértékének megállapítása során a kiindulópont a dolog kijavítási költségeinek kalkulálása.

A kellékhiba esetén igénybe vehető másik jogvédelmi eszköz a szerződés egyoldalú megszüntetése, az elállási jog gyakorlása. Olyan objektív jogosultságról van itt szó, ahol a másik fél felróhatósága nem követelmény. Az elállási jog jogszerűségének megítélése során az egyetlen fontos szempont, hogy a szerződésszegés lényegesnek minősíthető-e vagy sem. A lényeges szerződésszegés, lényeges hiba megítélése azonban a bíró szabad mérlegelési jogkörébe tartozik. A szerződés típusa, kereskedelmi szokások és szokványok, a szerződéskötés körülményei, a szerződésszegésért nem felelős fél felhasználással kapcsolatos elvárásai, tervei mind mérlegelésre kerülnek a hiba lényeges voltának megítélése során. Az elállási jog gyakorlásához főszabály szerint nem szükséges, hogy a jogosult előzetesen felhívja a kötelezettet a hiba orvoslására. Vannak azonban olyan szerződések, ahol a skandináv jogok elsősorban a szolgáltatás hibájának kiküszöbölését helyezik előtérbe; klasszikusan ilyen a vállalkozási szerződés speciális típusa, az építési szerződés. Az ilyen szerződések körében a jog megköveteli, hogy a jogosult elállási jogának gyakorlása előtt felhívja a kötelezettet határidő tűzése mellett a hiba orvoslására, kijavítására. Ha az így megállapított póthatáridő eredménytelenül telt el, csak ezután élhet elállási jogával.

Rendkívül sajátos megoldást követnek az adásvételre vonatkozó jogszabályok a kártérítés megítélésével kapcsolatban a skandináv jogrendszerben. Bár a kártérítés a kellékhiba esetén igénybe vehető jogvédelmi eszköz, azonban előfeltételei lényegében különböznek a

kontinentális jogi felfogástól. A kár bizonyítása körében azt kell a jogosultnak igazolnia, hogy a szolgáltatás nem felel meg a szerződésben szavatolt jellemzőknek. Az okozati összefüggés és jogellenes magatartás bizonyítása során a hangsúly azon van, hogy a fenti kárt a másik fél szerződésszegő magatartása idézte elő. Az utolsó kártérítési előfeltétel azonban átalakul a szerződésszegés körében. Nem a felróhatóságot, vétkességet kell ugyanis bizonyítani a szerződésszegő fél oldalán, hanem a rosszhiszeműséget.

Jogi hibának a skandináv felfogás azt az esetet tekinti, amikor az adásvétel tárgya a szerződés megkötésekor harmadik személy tulajdonában van, még ha erről az eladó nem is szerez tudomást. A jogi hiba azonban csak akkor állapítható meg, ha a szerződésszegő fél rosszhiszemű volt. A kellékhiba esetén igénybe vehető jogvédelmi eszközök itt is rendelkezésre állnak. Fontos különbség így a skandináv jogban a magyar szabályozással összevetve, hogy a jogszavatosságért fennálló felelősség objektív voltán lazít az a tény, hogy a szerződésszegő fél oldalán legalább a rosszhiszeműséget igazolni kell.

12. A hibás teljesítés szabályai a német jogban

A hibás teljesítés vonatkozásában a 2002. január 1. előtti BGB-ben az általános szabályok között nem találtunk rendelkezést. A szerződésszegés általános szabályai csak a jogszavatosság körében kerültek alkalmazásra. A reform előtti német jog nem kívánta meg a kellékhibától mentes teljesítést, vagyis a teljesítési kötelezettségnek (*Leistungspflicht*) nem volt része a hibátlan teljesítés. Ennek következtében nem is lehetett szerződésszerű teljesítést (*Erfüllungsanspruch*) követelni a jogosult részéről.⁶⁰⁸ A BGB a kötelmi különös részben az adásvételi, a vállalkozási és a bérleti szerződés szabályainál rendelkezett az adott szerződéstípus vonatkozásában a szavatosságra vonatkozó szabályokról. A kellékszavatosság fogalma nem volt

---

⁶⁰⁸ CSIZMADIA Norbert: A fogyasztói vételről szóló 1999/44/EK irányelv és a német kötelmi jog reformja, Magyar Jog, 2002/7. 431.

egységes, vagyis egyfelől más szabályok vonatkoztak a törvényi kellékhánya esetére, illetve a kifejezetten garantált tulajdonság hiányára, az úgynevezett kikötött kellékhány esetére, másfelől a specifikus, illetve generikus vételre.⁶⁰⁹

A BGB az adásvételi szerződéseknél a szavatosság tekintetében az Mtj.-hez és az 1977. IV. törvény előtti magyar szabályozáshoz hasonlóan különbséget tett az egyedileg és fajlagosan meghatározott szolgáltatás között, így BGB szabályai szerint az egyedileg meghatározott szolgáltatás esetén az eladó felelős azért, hogy a dolognak a veszélyátzállás pillanatában nincs olyan hibája, amely értékét vagy a szokásos, illetve a szerződésben meghatározott célra történő használhatóságát megszünteti vagy csökkenti.⁶¹⁰ Kizárta viszont a felelősséget a jelentéktelen hiányosságért. Szavatossággal tartozott továbbá az eladó az általa garantált tulajdonságok hiányáért.⁶¹¹ Amennyiben az eladó a dolog tulajdonságáért szavatolt, az akkor is hibásnak számított, ha az értékcsökkenés nem volt jelentős, figyelemmel arra, hogy az eladó a törvényes szavatosságon felül egyúttal jótállást is vállalt.⁶¹²

A fajlagos dolgok adásvételére vonatkozó szerződés esetén a dolognak a fajta átlagos minőségével (*von mittlehrer Art und Güte*) kellett rendelkeznie.⁶¹³ Az eladó pedig ezen túlmenően arra volt köteles, hogy az átlagos minőségű dologból olyat szállítson, amely a szerződésben meghatározottak szerint megfelelő. A vállalkozási szerződésre vonatkozó szabályok hasonló rendelkezést tartalmaztak, mint az egyedi dolgok adásvételére vonatkozó előírások azzal, hogy a vállalkozó nem mentheti ki magát a hiba jelentéktelen volta miatt, ez csak a megrendelő elállási jogát

---

⁶⁰⁹ SCHELLHAMMER, Kurt: Schuldrecht nach Anspruchsgrundlagen C.F Müller Verlag Heidelberg, 2005. 714.

⁶¹⁰ BGB. af 459. § (1) bekezdés

⁶¹¹ BGB. af 459. § (2) bekezdés

⁶¹² SÁNDOR Tamás: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 416.

⁶¹³ BGB. af 243. §

zárja ki.⁶¹⁴ A bírói gyakorlat azonban a szavatolt tulajdonságok hiánya esetén megengedte a megrendelő részére a jelentéktelen hiba miatti elállást.⁶¹⁵

Hasonlóan a magyar szabályozáshoz a reform előtti BGB alapján az eladó és a vállalkozó vétkességtől függetlenül felelt a hibás szolgáltatásért a szavatosság alapján, és egyedileg meghatározott dolog eladója csak akkor mentesült a hibás teljesítés jogkövetkezménye alól, ha a vevő a hibát a szerződéskötéskor ismerte.⁶¹⁶ Adásvételi szerződésnél viszont, ha a vevő a hibát súlyos gondatlansága miatt nem ismerte fel, az eladó csak akkor felelt, ha hibát csalárd módon hallgatta el.⁶¹⁷ Amennyiben az eladó a dolog tulajdonságait szavatolta, és a hiba felismerése után ígéretet tett arra, hogy kiküszöböli azt, úgy a felelőssége fennmaradt. A vevő, amennyiben a hiba ismeretében átvette a dolgot, a szavatosságból eredő jogait csak jogfenntartó nyilatkozat esetén gyakorolhatta.⁶¹⁸ Egyedi dolgok adásvételekor a vevő szavatossági igényként az elállás (*Wanderung*) és az árcsökkentés (*Minderung*) között választhatott.⁶¹⁹ Míg a fajlagosan meghatározott dolgok adásvételénél kicserélést is kérhetett. A jogirodalom a kicserélést nem tekintette szavatossági igénynek abból kiindulva, hogy a szerződésnek az eladó a hibás dologgal nem tett eleget, így a vevőnek a hibátlan teljesítésre vonatkozó igénye áll fenn, amely vagy akkor szűnik meg, amikor az eladó a dolgot szerződésszerű más dologgal kicseréli, vagy ha a vevő az eladóval szemben szavatossági igényt érvényesít.⁶²⁰

A német jogban a kellékhiba és a kifejezetten garantált tulajdonság hiánya közötti megkülönböztetés római jogi eredetű felelősség. A kellékhiba az

---

⁶¹⁴ BGB.af 634. § (3) bekezdés

⁶¹⁵ PALAND, Otto-Bassenge, Peter (szerk.) Bürgerliches Gesetzbuch, C.H Beck Verlag München, 1994. 456. Hivatkozza: SÁNDOR Tamás: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 417.

⁶¹⁶ BGB af 633. §

⁶¹⁷ BGB af 460. §

⁶¹⁸ BGB af 464. §, illetve af 480. § (1) bekezdés, vállalkozásnál af BGB 640 § (2) bekezdés

⁶¹⁹ SÁNDOR Tamás: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 417.

⁶²⁰ LARENZ, Karl Schuldrech C.H. Beck/Escher Verlagbuchhandlung München, 1976. Bd II. 66–67. Hivatkozza SÁNDOR Tamás: i.m. 419

(*aedilisedictum*) által statuált rejtett hibákért való felelősség, míg garantált tulajdonságokért a (*praetori edictum*) által statuált, a dolog kifejezetten ígért tulajdonságaiért (*dictaetpromissa*) való felelősség alapján alakult ki. A római jogban is - hasonlóan a német joghoz – kellékhiba alapján a vevő a vételár leszállítását követelhetette (*actio quanti minoris, Minderung*) vagy elállhatott a szerződéstől (*actio redhibitoria, Wandelung*). A garantált tulajdonság hiánya esetén kártérítést követelhetett (*actio empti, Nichterfüllungs Klage*). A kikötött kellék hiánya esetén az eladó felelőssége szigorúbb volt, függetlenül attól, hogy a hiba az áru értékére vagy használhatóságára kihatással volt-e, vagy sem. Az eladó szavatossági felelőssége továbbá akkor is fennállt, ha a vevőt is súlyos gondatlanság terhelte az erről való információ hiánya miatt.⁶²¹

Eredetileg a BGB csak a vállalkozási szerződések esetén ismerte el a kijavítás iránt igényt,⁶²² amikor feljogosította a megrendelőt, hogy kijavítást követeljen abban az esetben, ha a szolgáltatás hibás volt vagy nem rendelkezett a szerződésben meghatározott tulajdonságokkal.⁶²³ A vállalkozó csak aránytalan költségek felmerülése esetén tagadhatta meg a kijavítást. A kijavításra a megrendelő póthatáridőt (*Nachfristsetzung*) tűzhetett, és csak ennek eredménytelen eltelte után volt helye elállásnak (*Wandelung*) vagy árleszállításnak (*Minderung*).⁶²⁴ A kijavítási jogot a BGB adásvételnél egyáltalán nem biztosította a vevő részére, ugyanakkor a felek gyakran kötöttek ki szerződésükben kijavítás iránti igényt. Az általános üzleti feltételekről szóló, 1976-ban hozott AGB – (Gesetz)⁶²⁵ módosította a BGB-t és lehetővé tette a kijavítás igénylését elállás és árcsökkenés helyett abban az esetben, ha felek ebben kifejezetten megállapodtak.⁶²⁶ A BGB 476/a. §-a szerint, amikor a felek a szerződésükben elsődleges szavatossági jogként

---

⁶²¹ CSIZMADIA Norbert: A fogyasztói vételről szóló 1999/44/EK irányelv és a német kötelmi jog reformja, Magyar Jog, 2002/7. 431.

⁶²² BGB aF 633. §

⁶²³ TERCSÁK Tamás: A kijavítás jog vagy kötelezettség, Magyar Jog, 1995/10. 592.

⁶²⁴ BGB.aF 634. §

⁶²⁵ Gesetz zur Regelung der Allgemeinen Gbedingungen (AGB-Gesetz) vom 9. Dec. 1976. Bundesgesetzblatt, Teil I. 1976. Nr. 142.

⁶²⁶ BGB aF 476/a. §

elállásban vagy árleszállításban egyeznek meg, akkor ennek költségei az eladót terhelik.⁶²⁷ Az AGB érvénytelennek nyilvánította azokat az általános szerződési feltételeket, amikor a vevő szavatossági jogait a kijavítás jogára korlátozták, úgyszintén érvénytelenek azok a kikötések, amelyek a kijavítással kapcsolatos költségeket részben vagy egészben a vevőre hárítják.⁶²⁸ A jogszabály rendelkezései alapján kijavítást kizárólagos szavatossági jogként nem lehet kikötni, annak viszont nincs akadálya, hogy elsődleges igényként az általános szerződési feltételekben kikössék.⁶²⁹

Mind a specifikus, mind pedig a generikus vétel esetén a vevőnek joga volt arra, hogy az áru átvétele, a kárveszély átszállása előtt visszautasítsa a hibás teljesítést, és megtagadja a vételár kifizetését.⁶³⁰ A nem teljesített szerződés kifogásával (*Einrede des nicht erfülltenvertrags*), az áru átvételével azonban már csak szavatossági jogokat érvényesíthetett. A bírói gyakorlat lehetővé tette azt is, hogy a veszélyátszállás időpontja előtt a kötelezett a kijavítás jogát gyakorolja. Ezt követően kijavítás csak akkor lehetséges, ha a jog megtagadása a jóhiszeműség követelményébe ütközne. A kijavítás feltétele az volt, hogy a hiba oka könnyen felismerhető és kijavítható legyen, a kijavítás a vevőt rendeltetésszerű használatban jelentősen ne akadályozza, és az eladó a kijavításra késznek mutatkozzon.⁶³¹

A BGB ezen kívül lehetővé tette az elállás és árcsökkentés mellett a kártérítési igény érvényesítését is azzal, hogy a kártérítés objektív alapú szavatossági igény volt. A kártérítést a vevő csak az elállás és árcsökkentés helyett választhatta. A vevő akkor követelhetett hibás teljesítésért kártérítést, ha az eladó a hibát csalárd módon elhallgatta, vagy ha a dolognak hiányzott

---

⁶²⁷ 476/a szakasszal AGB-Gesetz 25. szakasza egészítette ki a BGB-t.

⁶²⁸ § 11Ne. 10. b) AGB-Gesetz, b-c) AGB-Gesetz „Der Verkäufer ist ausnahmsweise zur Nachbesserung der Kaufsache auch nach der Übergabe berechtigt, wenn der Käufer mit einer Ablehnung der Nachbesserung gegen Treu und Glauben verstieße.”

⁶²⁹ TERCSÁK Tamás: A kijavítás jog vagy kötelezettség, Magyar Jog, 1995/10. 593.

⁶³⁰ BGB aF 320. §

⁶³¹ KÖHLER, Helmut: Zur Nachbesserung beim Kauf JZ 1984/9. 393. Hivatkozik: TERCSÁK Tamás: A kijavítás jog vagy kötelezettség, Magyar Jog, 1995/10. 592.

valamely, az eladó által szavatolt tulajdonsága.⁶³² A bírói gyakorlat abban az esetben is megítélhetőnek tartotta a kártérítést, amennyiben az eladó csalárd módon olyan látszatot keltett, hogy a dolog olyan előnyös tulajdonsággal rendelkezik, amely az értékét kedvező módon befolyásolja. Tekintettel arra, hogy az objektív alapú kártérítés a dolog szavatolt tulajdonságán kívül csak akkor volt igényelhető, ha az eladó csalárd módon járt el, tulajdonképpen ennek a jognak a gyakorlása az eladó súlyos vétkességén alapult a csalárdságra tekintettel, így a szavatossági igény alapján fennálló kártérítés ténylegesen vétkességi alapon állt fenn.⁶³³ Eltérő szabályok vonatkoztak a kártérítésre a vállalkozásnál, mert ott kártérítés csak a vállalkozó vétkessége alapján volt követelhető. A vállalkozó ez esetben is elállás és árcsökkenés helyett kérhetett kártérítést, amelyet azonban a BGB a vállalkozásnál nem tekintett szavatossági igénynek.⁶³⁴ A vállalkozási szerződéseknél a megrendelő elsősorban kijavítást kérhetett, feltéve, hogy ez nem járt aránytalan költségráfordítással vagy nem volt lehetetlen. Ha a kijavítás lehetetlen, vagy a vállalkozó megtagadta, akkor volt csak módja a megrendelőnek az elállásra vagy a díjcsökkentésre.⁶³⁵

A szerződő felek megállapodhattak a felelősség kizárásában és korlátozásában⁶³⁶ a szerződés hibás teljesítése esetére azzal, hogy semmis az ilyen kikötés, ha a hibát csalárd módon elhallgatták, vagy az a jó erkölcsbe ütköző jogügylet tilalmába⁶³⁷ és a Treu und Glauben elvébe⁶³⁸ ütközik. A szavatosság kizárásával kapcsolatban az AGB úgy rendelkezik, hogy ha újonnan előállított termékek szállítása vagy szolgáltatás nyújtása a tárgya a szerződésnek, akkor a szavatosság kizárása, ideértve az adásvételnél a BGB által közvetlenül nem szabályozott kijavítást, sőt az alapjában nem

---

⁶³² BGB aF 463. §

⁶³³ SÁNDOR Tamás: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 418.

⁶³⁴ SÁNDOR Tamás: i.m. 419.

⁶³⁵ BGB aF 464. §

⁶³⁶ BGB aF 476. §, aF 637. §

⁶³⁷ BGB.aF 138. §

⁶³⁸ BGB aF 242. §

szavatossági igényként számon tartott kicserélést is, érvénytelen.⁶³⁹ Úgyszintén érvénytelen az AGB alapján a kártérítési igények kizárása és korlátozása akkor is, ha valamely szavatolt tulajdonság hiánya miatt kíván a vevő, illetve a megrendelő a BGB 463–480. vagy 635. §-a alapján kártérítéssel fellépni.⁶⁴⁰

A régi szabályozás szerint mind a kellékhiba, mind a kifejezetten ígért tulajdonságok esetén az átadástól számított 6 hónap, míg ingatlanok esetén egy év volt az elévülési idő.⁶⁴¹ Vállalkozási szerződés esetén is 6 hónapban határozta meg a BGB az elévülést az ingók esetében, míg 1 évben az ingatlanokkal kapcsolatos és 5 évben az építésekkel kapcsolatos szavatossági igények elévülését.⁶⁴²

2002. január 1-jétől a szavatossági jog (*Gewährleistungs recht*) szabályai döntő módosuláson mentek át.⁶⁴³ Egyrészt megszűnt a kellékszavatosság és a jogszavatosság jogkövetkezményei közötti különbségtétel. Másrészt az eladó teljesítési kötelezettségének (*Leistungspflicht*) része lett a kellékhianymentes teljesítés is.

A fogyasztói adásvételről szóló Irányelv rendelkezései az adásvétel általános szabályai közé kerültek beültetésre. Külön alcím tartalmazza azokat a rendelkezéseket, amelyeket csak a fogyasztó szerződésekre kívántak alkalmazni, mint például a regressz-jog szabályai.⁶⁴⁴

---

⁶³⁹ Az AGB – Gesetz 11. § 10/a) pontja szerint a törvénynek a szavatosságra vonatkozó rendelkezése nem vonatkozik olyan általános feltételekre, amelyeket rendes üzleti tevékenységek körében eljáró kereskedővel szemben alkalmaznak.

⁶⁴⁰ SÁNDOR Tamás: Kártérítés szerződésszegésért a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre), Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 420.

⁶⁴¹ BGB aF 477. §

⁶⁴² BGB aF 638. §

⁶⁴³ A módosítás során történt meg a fogyasztói adásvételről szóló 1999/44/EK irányelv implementálása.

⁶⁴⁴ Izsó Krisztina: A BGB reformja, Jogtudományi Közlöny 2003/1 58.

A 2002. január 1-jén hatályba lépett új szabályozás a korábbi szabályozástól eltérően nem a kellékhány fogalmát határozta meg, hanem azt, mikor mentes a szolgáltatás a kellékhánytól.⁶⁴⁵ Kellékhánytól mentes szolgáltatás a szolgáltatás amennyiben a veszélyátszállás időpontjában megfelel azoknak a tulajdonságoknak, amelyekben a szerződődő felek megállapodtak (*die vereinbarte Beschaffenheit*). Amennyiben a dolog tulajdonságaira nézve szerződéses megállapodás nincs, az esetben akkor beszélhetünk kellékhányos szolgáltatásról, ha az alkalmas a szerződés szerinti felhasználási célnak.⁶⁴⁶ Ennek hiányában pedig akkor, ha megfelel a szokásos felhasználási célnak, illetve azoknak a tulajdonságoknak, amelyek az azonos fajtájú dolgoknál általában elvárhatók, illetve annak, amit a vevő a dolog jellege alapján elvárhat. Kellékhányos a dolog szolgáltatása akkor, ha az nem felel meg az eladó és gyártó, valamint a teljesítési segédei által reklámban, illetve a címkézés során tett nyilvános kijelentéseinek, kivéve, ha ezeket a kijelentéseket az eladó nem ismerte és nem is kellett volna ismernie, illetve akkor sem, ha a szerződéskötés időpontjában ez a kijelentés helytálló volt, vagy ha a kijelentés a vevő vételi szándékát nem befolyásolta.⁶⁴⁷ Kellékhányos a teljesítés akkor is, ha a dolog hibája a kötelezett, illetve közreműködője által végzett összeszerelésből adódott, illetve ha az összeszerelést nem ők végezték, akkor az összeszerelési útmutató hibás volt, kivéve, ha az összeszerelés mégis sikeres volt.⁶⁴⁸ Kellékhányos szolgáltatásnak minősül az *aliud* és a *minus* szolgáltatás, vagyis a mennyiségi hiányban szenvedő szolgáltatás is.⁶⁴⁹ Az *aliud* szolgáltatásnak két fajtáját ismeri, egyik a specifikus vétel körébe (*Identitäts-aliud*), a másik a fajta szerinti vétel körébe tartozik (*Qualifikations-aliud*). Specifikus vétel esetén kijavítási jogot az új szabályozás nem ad, hasonlóan a régihez. Kicszerelésre azonban igényt tarthat a vevő. Ha erre az eladó nem hajlandó vagy nem képes,

---

⁶⁴⁵ CSIZMADIA Norbert: A fogyasztói vételről szóló 1999/44/EK irányelv és a német kötelmi jog reformja, Magyar Jog, 2002/7. 431.

⁶⁴⁶ BGB nF 434. § (1) bekezdés 1. pont

⁶⁴⁷ BGB nF 434. § (1) bekezdés 2. pont

⁶⁴⁸ BGB nF 434. § (2) bekezdés

⁶⁴⁹ BGB nF 434. § (3) bekezdés

úgy a vevő elállhat a szerződéstől és kártérítésre tarthat igényt.⁶⁵⁰ A fajta szerinti vétel esetében aliud szolgáltatás esetén a kellékszavatossági határidőn belül a vevő a kicserélés sikertelensége után póthatáridő tűzése mellett elállhat a szerződéstől vagy követelheti a vételár leszállítását.⁶⁵¹ ⁶⁵²

Az 1999/44/EK Irányelv előírásának megfelelően a vevő elsősorban ismételt teljesítést (*Nacherfüllung*) követelhet, másrészt árleszállításra vagy elállásra van módja, illetve meghatározott esetekben kártérítést és felmerült költségeinek megtérítését követelheti.⁶⁵³ A kijavítást (*Beseitigung des Mangels*) és a kicserélést (*Lieferung einer mangelfreien Sache*) az irányelvnek megfelelően szabályozza a BGB azzal az eltéréssel, hogy nem határozza meg az ésszerű kicserélési és kijavítási határidő fogalmát.⁶⁵⁴ A BGB új szabálya értelmében a vevő visszaléphet a szerződéstől (*Rücktritt*), ehhez nincs szükség az eladó hozzájárulására, azzal a feltétellel, hogy a vevő köteles az eladó részére a hibátlan teljesítésre póthatáridőt biztosítani.⁶⁵⁵ Nincs szükség a határidő tűzésére, ha az adós a teljesítést véglegesen megtagadta,⁶⁵⁶ ha a szerződésben meghatározott időpontig nem teljesített, abban az esetben, ha a határidő fix határidőnek minősül,⁶⁵⁷ vagy ha olyan különleges körülmények állnak fent, amelyek mindkét fél érdekeinek figyelembevételével az elállás jogának azonnali gyakorlását teszik lehetővé,⁶⁵⁸ illetőleg az eladó lehetetlenségre vagy aránytalanságra hivatkozással megtagadja a teljesítést.⁶⁵⁹ További kivétel az, ha az eladó másodszor is sikertelenül kísérelte meg az ismételt teljesítést, vagy egyéb oknál fogva nem várható el a vevőtől, hogy a kijavítást, illetve a kicserélést elfogadja.⁶⁶⁰ Rögzíti a BGB továbbá, hogy

---

⁶⁵⁰ BGB nF 280. § (1), (3) bekezdés, nF 281. §

⁶⁵¹ BGB nF 281. §

⁶⁵² CSIZMADIA Norbert: i.m. 432.

⁶⁵³ BGB nF 437. §

⁶⁵⁴ BGB nF 439. §

⁶⁵⁵ BGB nF 440. §

⁶⁵⁶ BGB nF 440. § (1) bekezdés

⁶⁵⁷ BGB nF 440. § (2) bekezdés

⁶⁵⁸ BGB nF 440. § (3) bekezdés

⁶⁵⁹ BGB nF 440. § (4) bekezdés

⁶⁶⁰ CSIZMADIA Norbert: i.m. 434.

jelentéktelen hiba esetén elállásnak nincs helye.⁶⁶¹ A BGB-módosítás szintén egyoldalú hatalmasságként szabályozza az árleszállítás lehetőségét, melyhez nem szükséges az eladó beleegyezése. Árleszállítás esetén az árat olyan arányban kell csökkenteni, ahogy a dolog hibátlan állapotban való értéke a hibás állapotban való értékhez viszonyul.^{662, 663}

A korábbi szabályozással szemben, amely a kárveszély átszállásának időpontját vette alapul a teljesítés vonatkozásában, a BGB a dolog átadását tekinti a teljesítés időpontjának.⁶⁶⁴ Szintén szabályozásra került az irányelvnek megfelelően a teljesítéstől számított hat hónapon belül a bizonyítási teher megfordítása, amely fogyasztói vételre vonatkozó külön alcímben került elhelyezésre.⁶⁶⁵

A kellékszavatossági igényérvényesítési határidő két év, míg az épületekkel és építkezésekhez rendeltetésszerűen felhasznált hibás anyagok vonatkozásában öt év.⁶⁶⁶ Az elévülés az ingatlanoknál az átadással, míg az ingóságoknál a leszállítással kezdődik. Új szabályként – a jogharmonizációs kötelezettségnek megfelelően – került a BGB-be, hogy a használt iparcikkek tekintetében sem zárható már ki a szavatosság. Ebben a körben a felelősséget a szerződésben vagy az ÁSZF-ben 1 évre lehet csökkenteni.⁶⁶⁷

---

⁶⁶¹ BGB nF 326. § (5) bekezdés

⁶⁶² BGB nF 441. §

⁶⁶³ CSIZMADIA Norbert: i.m. 434.

⁶⁶⁴ BGB nF 446. §

⁶⁶⁵ BGB nF 76. §

⁶⁶⁶ BGB nF 438. §

⁶⁶⁷ MÁTYÁS Imre: A kötelmi jog reformja Németországban, Jogtudományi Közlöny, 2003/9. 381-389.

VI. ELŐRELÁTHATÓSÁGI KLAUZULA A SZERZŐDÉSEK JOGÁBAN

A szerződésszegéssel okozott károk tekintetében régóta kérdés, hogy milyen módon lehet vagy egyáltalán kell-e limitálni a megtérítendő károkat. Az először a deliktuális felelősség körében alkalmazott teljes kártérítés elve valamennyi modern jogrendszerben ismert megoldás. Egyes jogrendszerek ezen a teljes kártérítés elvén túl is terjednek a büntető kártérítés intézményének elismerésével, mely már nem csupán a bekövetkezett kárra, hanem a jogsértő magatartás társadalomra való veszélyességére is tekintettel van. A gazdasági kapcsolatok körében azonban gyakori, hogy a felek szerződésükben a felelősséget korlátozzák. A deliktuális felelősség körében a teljes kártérítés elvét némiképp finomítja az a magyar Ptk.-ban is ismert lehetőség, mely alapján a bíróság méltányosságból a kártérítés összegét csökkentheti. Az e rendelkezésre alapított kárcsökkentésnek azonban a magyar bírói gyakorlatban szinte nincs is jelentősége.⁶⁶⁸ Bár a Ptk. a kontraktuális felelősség körében, szigorúan üzleti érdekek védelme okán, a méltányosságból történő kárcsökkentés lehetőségét elveti, azonban a külgazdasági szerződéseknél – némiképp paradox módon – a Kptk.⁶⁶⁹ mégis alkalmazhatónak tartja a diszkrecionális jogkör alkalmazását választott és rendes bíróság eljárásában egyaránt. A gyakorlatban a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség megállapítása során a legtöbb problémát az elmaradt haszon, a közvetett károk megtérítése jelenti. Az okozati összefüggés vizsgálata során örök kérdés, hogy milyen széles körben enged a joggyakorlat lehetőséget a következményi károk megtérítésére. Az előreláthatóság korlátja az angolszász jogrendszerekben már régóta ismert fogalom a kontraktuális felelősség körében. Az új magyar Ptk. az előreláthatóságot – mint a kártérítés

---

⁶⁶⁸ VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, Magyar Jog, 2002/9. 513.

⁶⁶⁹ 1978. évi 8. tvr. a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvének a külgazdasági kapcsolatokra történő alkalmazásáról 15. §

összegét csökkenteni hivatott részleges mentesülési okot – jelen állapot szerint a szerződési jog körében fennálló felelősség esetében alkalmazhatónak tartja. A teljes kártérítés elvét hirdető „mindent vagy semmit” megoldás elsősorban nem a kárelosztásra helyezi a hangsúlyt. Abból az alaptételből indul ki, hogy a megbomlott vagyoni viszonyokat helyre kell állítani. Nem reagál azonban azokra az üzleti életben gyakorta előforduló problémákra, amikor a károsult természetes kára jóval meghaladja a szerződéses érdeket. Erre akkor kerülhet sor, ha a károsultnak úgynevezett következményi kárai keletkeznek, vagy éppen a szerződésszegéssel okozott kár bekövetkezése után olyan események befolyása miatt keletkeznek újabb károk, melyekre már nem bír befolyással a szerződésszegő fél. Gyakran ez utóbbi károsodások teljes mértékben kívül maradnak a szerződésszegésért felelős fél akaratán, pusztán a véletlenül múlnak. Ez a kiindulópontja annak a dilemmának, mely évszázadokkal ezelőtt felvetette a szerződéses kapcsolatok terén a kártérítés korlátozásának lehetőségét. Történeti és jogrendszerbeli különbségekből adódóan számos formája ismert a szerződésszegésből eredő károk megtérítését korlátozó modelleknek. A jusztiniánusi római jog egyértelműen a szerződésben rögzített és abból kétségtelenül kitűnő jogosulti érdekhez igazította a kártérítés összegét. Ennek megfelelően a szerződésszegés körében megtérítésre kerülő károkat a szerződésben megjelölt szolgáltatás értékének kétszeresében maximálta. Jogszabály által megállapított korlátként ez a megoldás a kártérítési összeget limitálta, kizárva ezzel azt, hogy extrém méretű – a szerződésben rögzített szolgáltatás értékével arányban nem álló – károk kompenzálásra kerüljenek. Ismert továbbá az a megoldás is, mely a szerződésszegő fél vétkességének foka szerint differenciál. A szándékosság, súlyos gondatlanság, enyhe gondatlanság, hanyagság kategóriái döntő jelentőségűek a megtérítésre kerülő károk kalkulálása során. Ezen az alapon áll a ZGB és az ABGB.⁶⁷⁰

---

⁶⁷⁰ Megjegyezzük, hogy az angol jog hasonló alapon következtet az elszenvedett károk nagyságára a nem vagyoni sérelmek esetében.

A szerződésszegéssel okozott károk megtérítésének leginkább elterjedt korlátját az okozatossági teóriákban megjelenő feltételek adják. Az okozatosság, mely elengedhetetlen kártérítési előfeltételként megteremti a kapcsolatot a szerződésszegő magatartás és az okozott kár között, a jogrendszerek többsége szerint alkalmas szűrőként funkcionál a szerződésszegő magatartással túl távoli kapcsolatban álló károk megtérítésének kizárása során. Az angol kártérítési jog az okok közelségének tana (*proximity of cause*) alapján csak azokat a károkat látja megtéríthetőnek, melyek közvetlen okozatai a szerződésszegésnek. A közvetlenség egyben a „nem túl távoli” (*remoteness of damages*) kifejezéssel magyarázható.

A jelenleg hatályos magyar Ptk. szabályozása szerint a szerződésszegés miatt fennálló felelősség alól a szerződésszegő fél kimentheti magát annak a bizonyításával, hogy a szerződésben foglalt kötelezettsége teljesítése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A felróhatóságra alapított mentesülés sajátos mércét teremt a polgári jogviszonyokban tanúsítandó magatartások megítélése során. A Ptk. 318. §-a alapján a szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott kárért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének – ha a jogszabály kivételt nem tesz – nincs helye. A magyar jog így az egységes felelősségi rendszer talaján áll, a deliktuális és kontraktuális felelősséget összekapcsolja, azt lényegileg egységes nézőpontból és szabályrendszer alá rendezve vizsgálja.

A Ptk. 355. §-a alapján a kárért felelős személy vagy az eredeti állapotot köteles helyreállítani, vagy ha ez nem lehetséges, vagy a károsult azt alapos okból nem kívánja, akkor a károsult vagyoni és nem vagyoni kárának, vagyis a tényleges kár, elmaradt haszon és az indokolt költségek megtérítésére. A természetbeni reparáció elsődlegessége bár a gyakorlatban jellemzően ritkábban fordul elő, azonban az *in integrum restitutio* koncepciójának

megtartása miatt mindenképpen logikus az első helyen való szerepeltetése a kártérítés módozatai között.

Az új Ptk.-tervezet a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség és az az alapján fennálló kár megtérítésének mértékén változtatni kíván. A tervezet a szerződésszegéshez kapcsolódó kártérítési szankciót többé már nem a szerződésszegő fél felróhatóságához köti, vagyis nem teszi lehetővé, hogy a szerződést szegő fél kimentse magát azzal a hivatkozással, hogy a szerződésszegés elkerülése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Kimentésre csak az adna lehetőséget, ha a szerződésszegő fél bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, elháríthatatlan körülmény okozta, amely a szerződéskötés idején nem volt előre látható.⁶⁷¹ Ugyanezt a kimentési elvet kívánja a koncepció alkalmazni a kötelezett közreműködőjére is.

A tervezet által előírányzott modell összhangban van az *áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről* szóló 1980. évi Bécsben aláírt ENSZ Egyezmény (CISG) 79. cikkével is, amely szerint nem tehető felelőssé a fél valamely kötelezettségének elmulasztásáért, ha bizonyítja, hogy azt olyan akadály okozta, amelyet el nem háríthatott, és ésszerűen az sem volt elvárható tőle, hogy a szerződéskötés idején ezzel az akadállyal számoljon, azt elhárítsa vagy következményeinek elejét vegye.

Hasonló szabályokat tartalmaznak az *Európai Polgári Jogi Alapelvek* (PECL) is, melynek 8:108. §-a értelmében a fél nem-teljesítése kimenthető. Amennyiben bizonyítani tudja, hogy a teljesítésben ellenőrzési körén kívül eső akadály gátolta és ésszerűen nem lehetett elvárni, hogy ezzel az akadállyal a szerződés megkötésekor számoljon, illetve akár az akadályt, akár következményeit elkerülje vagy azokat elhárítsa.

---

⁶⁷¹ Új Ptk. normaszöveg tervezete 5:116. §

A Ptk. Koncepció szerint a szigorítás a vagyoni forgalomban, különösen a kereskedelemben indokolt, hiszen a szerződéses kötelezettségvállalás nemteljesítésének, illetve nem szerződésszerű teljesítésének szankcionálása nem lehet a szerződésszegő fél igyekezetének függvénye. Nyilvánvaló, hogy a javaslat szerinti kimentésre elsősorban az ellenőrzési körön kívül eső ok fennállta szükséges. Ehhez kapcsolódik még két feltétel megvalósulása, egyrészt olyan akadálnak kell lennie, amely nem volt elhárítható, másrészt, hogy ezzel az akadállyal a szerződéskötés időpontjában nem kellett számolni.

Az új Ptk. tervezetében – hasonlóan a nemzetközi adásvételről szóló ENSZ égisze alatt létrehozott konvenció, valamint a Polgári Jogi Alapelvek szabályaihoz – a tárgyi felelősséghez az előre látható károkra történő korlátozás kapcsolódik a kártérítés összege vonatkozásában. A CISG 74. cikke mondja ki a kártérítés korlátozását, amely a szerződésszegést elkövető fél által a szerződéskötéskor előre látható körülményeken alapszik. Így a kártérítés összege nem haladhatja meg azt az összeget, amelyet a szerződésszegő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott. Az előreláthatósági korlát célja, hogy a szokatlan, előre nem látható rendkívüli, és az így nem is kalkulálható károk megtérítését kizárja. A szerződésszegő fél felelőssége azonban nem csak a ténylegesen előre látható károkra terjed ki, hanem mindarra, amit egy, az ő helyében ésszerűen, gondosan eljáró harmadik személy előre láthatott volna. A feltételezett ismeret addig terjed, amíg olyan tényeken és körülményeken alapszik, amelyeket a fél a szerződésszegéskor ismert vagy ismernie kellett. Ebbe a körbe tartozik mindaz, amit a jogosult a szerződéssel kapcsolatban a kötelezett tudomására hozott a szerződéskötést megelőzően vagy azzal egyidejűleg. Így különösen a szerződéshez fűződő elvárásai, az áru felhasználási módja és célja, egy speciális üzleti helyzet stb.⁶⁷² Az előreláthatóság kontraktuális felelősség körében való szerepeltetésének indoka, hogy a károkozó és a károsult egymással a

---

⁶⁷² SÁNDOR Tamás: A nemzetközi adásvétel, Napra-forgó Kiadó, Budapest, 1990. 277.

kárkötelem keletkezését megelőzően jogviszonyba lépő felek. Ismerik egymás szerződés szerű teljesítéshez fűződő érdekeit, a szerződéskötés motivációját, a szerződéssel történő szükséglet kielégítés célját. A deliktualis felelősséggel ellentétben a szerződésszegés körében a károkozások nem véletlenszerűek. Az, hogy az előreláthatóság körébe beleértett károk tekintetében egy ésszerű körülmények között vizsgált tudattartalom szükséges, összhangban van a kontinentális magánjog jellemzően általánosító cselekvési mércéjével, mint amilyen a felróhatóság objektivizált kategóriája.

Az Európai Szerződési Jogi Alapelvek 9:503. §-ában hasonló szabály található, miszerint a nem-teljesítő fél csak azért a kárért felel, amelyet a szerződés megkötésének időpontjában, mint a nem-teljesítésnek valószínű következményét előre látott vagy ésszerűen előre láthatott, kivéve ha a nem-teljesítés szándékos volt vagy súlyosan gondatlan.

A szerződésszegéssel okozott károk teljes megtérítési kötelezettségének problémája a magyar jogirodalomban többször felvetésre került. *Almásy Antal* kötelmi jogi kézikönyvében a következőt említi: „A vagyoni kár megtérítésére irányuló kötelem rendszerint az azt fakasztó jogi tény minden előrelátható következményét öleli fel.”⁶⁷³ Álláspontja szerint a bírói gyakorlatban ritkán merül fel olyan kárkövetelés, amely a károkozó ténnyel olyan távoli összefüggésben áll, hogy emiatt a kár nem ítélt meg. Ugyanakkor leszögezi, hogy a gyakorlatban időnként előfordul, hogy a bíróság nem ítéli meg azon károkat, amelyek azáltal keletkeztek, hogy a sérelmet szenvedett fél valamely vagyontárgyat nem tudott a szokásos piaci úton értékesíteni. Véleménye szerint „a mi jogunk csak a károsult előzetes figyelmeztetése és csak szándékosan elkövetett tilos cselekmény esetében hajlandó a rendkívüli és közvetlen kárt is megítélni”.⁶⁷⁴ Azt is megállapítja, hogy ebben a kérdésben a bírói gyakorlat állásfoglalása nem túlságosan egységes.

---

⁶⁷³ ALMÁSI Antal: A kötelmi jog kézikönyve, Budapest, 1929. 172.

⁶⁷⁴ ALMÁSI Antal: uott

A szerződésszegéssel okozott károk teljes megtérítési kötelezettségének problémája a magyar jogirodalomban többször felvetésre került, így többek között Világhy Miklós, Harmathy Attila is szükségesnek látta az előreláthatósági korlát bevezetését a szerződésszegéssel okozott károk vonatkozásában. *Világhy Miklós* már 1971-ben felvetette a teljes kártérítés elvének korrekcióját a szerződéses jogban.⁶⁷⁵ Világhy a hibás teljesítéssel okozott károkért való felelősség feltételeinek szigorítása kapcsán javasolta az előreláthatósági elv bevezetését, mint olyan megoldást, amely „a szerződésen alapuló csereviszonyok jellegének [...] elvileg megfelel”. *Harmathy Attila* szintén az előreláthatóság feltételeinek beiktatását javasolta a szerződésszegésből eredő károkért megállapítandó felelősség korlátozására, mivel ez a megoldás „van leginkább tekintettel a forgalmi szempontokra.”⁶⁷⁶

Világhy Miklós szükségesnek látta a teljes kártérítés elvének módosítását a szerződéses kapcsolatokban akkor, amikor a hibás teljesítéssel okozott károkért megállapítandó felelősség szigorítását javasolta, de ezzel egyidőben vetette fel a teljes kártérítés elve alól való kivétel szükségességét. Így nem tartotta kizártnak az előreláthatósági elv bevezetését. Ennek ellenére ezen elv törvényi kimondása helyett azt hangsúlyozta, hogy a kifejezett törvényi szabályozás hiányában a bírói gyakorlat mozduljon el az ügynevezett *adekvát kauzalitás* irányába, amelynek szükségszerű következménye lenne, hogy a szerződésszegésből eredő kárként csak annyit ítélne meg a bíróság, amennyit a feleknek a szerződés jellegére tekintettel a szerződésszegéskor számításba kellett venniük.⁶⁷⁷

Harmathy Attila álláspontja szerint „általánosan jelentkezik igény a szerződésszegésért való felelősség korlátozására, ez érthető azért, mert a

---

⁶⁷⁵ VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv felülvizsgálatának elvi kérdései II., Magyar Jog, 1974/21. 142-144.

⁶⁷⁶ HARMATHY Attila: Felelősség a közreműködőért, Budapest, 1974. 243-251.

⁶⁷⁷ VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv felülvizsgálatának elvi kérdései II., Magyar Jog, 1974/21. 142-144.

szerződések megkötésekor a felek bizonyos kockázattal, az események szokásos menete mellett felmerülő károsodásokkal számolnak, és ennek tekintetbe vétele mellett állapodnak meg a szerződések kikötéseiben.”⁶⁷⁸ Ennek megfelelően törvényi szabályozást javasol a szerződésszegésből eredő károkért megállapítandó felelősség korlátozására, mivel ez a megoldás van leginkább tekintettel a forgalmi szempontokra. Harmathy szerint a kártérítésnél objektívnek kell tekinteni azokat a károkat, amelyekkel a tapasztalatok szerint az adott körülmények között számolni kellett, szubjektívnek pedig azokat, amelyeket a tapasztalatok szerint nem lehetett ugyan előre látni, de a szerződéses tárgyalások, illetve a szerződés tartalmának meghatározása során a másik fél olyan adatok birtokába jutott, amelyekből az átlagosat meghaladó kár előfordulásának valószínűsége következett. Ugyancsak ezen az állásponton állt *Tericsák Attila* a szerződésszegéssel okozott károk vonatkozásában.⁶⁷⁹

Az előreláthatósági korlát alkalmazása nem idegen a nyugat-európai jogoktól, illetve – mint már említettük – nemzetközi egyezményekben, így például a Bécsi Vételi Egyezményben is megjelenik. Az előreláthatóság alkalmazásának gondolata először *Charles Dumoulin* francia jogtudósnál merült fel, aki 1546-ban írt művében egy azóta már híressé vált esetet ismertet, mely szerint valaki a kádárnál sörös hordót vásárol, azonban a hordóban nem sört tárol, hanem bort, amely mint később kiderül, szivárogo. A vevő a kádártól a kifolyt bor árát követeli, de Dumoulin szerint csak az elfolyt bor mennyiségének megfelelő sör árát kell megtérítenie a kádárnak, hiszen nem számolhatott azzal, hogy a sörshordóban a vevő bort kíván tárolni.⁶⁸⁰ A Code Civil 1150. §-ában került először törvényi megfogalmazásra az előreláthatósági korlát. Ekkor még kizárólag a kártérítés mértékének

---

⁶⁷⁸ HARMATHY Attila: Felelősség a közreműködőért, Budapest, 1974. 243-251.

⁶⁷⁹ TERCSÁK Tamás: Előreláthatóság – mint a szerződésen belül okozott kár megtérítésének korlátja, Polgári jogi dolgozatok, Budapest, 1993. 231-254.

⁶⁸⁰ TERCSÁK Tamás: i.m. 232.

korlátjaként szerepelt a fogalom.⁶⁸¹ Szándékos szerződésszegés esetében az előreláthatósági klauzulára nincs lehetőség hivatkozni. Ez a definíció aztán átkerült a legtöbb olyan jogrendszerbe, amely a francia kódexet választotta mintául. Az angol jogrendszerbe *Pothier* művének⁶⁸² lefordítása során került be az előreláthatóság. Az angol jog a XVIII. század végéig még az esküdszék mérlegelésére bízta a szerződésszegésből eredő károk mértékének meghatározását, majd 1848-ban tért át a teljes kártérítés elvére.^{683–684}

1847-ben jelent meg New Yorkban *Sedwick: A Treatise on the Measure of Damages* című munkája, amely bemutatta a francia Code Civil tárgyalt rendelkezéseit. Az angol bíróságok ennek nyomán először a *Hadley v. Baxendale* ügyben⁶⁸⁵ mondták ki elvi élel az előreláthatósági korlátot (*contemplation rule*), és ettől kezdve alkalmazták a bíróságok precedensként hasonló ügyekben. A felperes, Hadley egy gőzmalomnak volt a tulajdonosa, akinek egy tengelytörés következtében le kellett állítania gőzgépet. A póttengely készítéséhez a greenwichi gyártó kérte az eredeti tengelyt. A felperes átadta ezt a tengelyt Baxendale fuvarosnak, aki biztosította őt arról, hogy a tengelyt másnap elszállítja a gyártónak. Tisztázatlan okból a tengely csak öt nap múlva érkezett meg a gyárba, és emiatt a malomnak a tervezettnél négy nappal tovább kellett szüneteltetnie működését. A felperes a fuvarozótól elmaradt hasznának megtérítését kérte. Keresetét a bíróság azonban elutasította. Az ítélet indokolása szerint a szerződésszegésből származó valamennyi kárt meg kell téríteni, „*amelyekre a felek a szerződéskötéskor, mint a szerződésszegés valószínű következményeire gondolhattak*”.⁶⁸⁶ Az ítélet szerint, amennyiben a szerződésszegő fél azért a kárért felelőssé tehető lenne, amelyet a szerződésszegéskor nem kellett előre látnia, úgy a károsult nem

---

⁶⁸¹ VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, Magyar Jog, 2002/9. 516.

⁶⁸² POTHIER: A Treatise on the Law of Obligations, London, 1806. Eredeti cím: *Traité des obligations*

⁶⁸³ EÖRSI Gyula: A szerződésszegési kártérítés korlátozásáról, Magyar Jog, 1974/3. 142.

⁶⁸⁴ Meg kívánjuk jegezni azonban, hogy az esküdszék a deliktuális felelősséggel kapcsolatos kártérítési perekben továbbra is döntési jogkörrel rendelkezik nem csupán a felelősség ténye, hanem a kártérítés mértéke vonatkozásában is.

⁶⁸⁵ *Hadley v. Baxendale* (1854) 9 Ex. 341; [1843-60] All E.R. Rep. 461

⁶⁸⁶ RUFF, Anne: *Contract Law Nutcases*, Thomsom, Sweet & Maxwell, 2002. 167.

volna érdekelt abban, hogy az esetleges szerződésszegés várható következményeire vonatkozóan megállapodást kössön a szerződő partnerével, illetve a későbbi szerződésszegő fél nem tudná kivédeni a túlzott kárkövetkezményt a felelősség megfelelő szerződéses korlátozásával. Az angol joggyakorlat az 1949-es *Victoria Laundry Ld. v. Newman Industries Ld.* eset⁶⁸⁷ kapcsán adta meg az előreláthatósági klauzula leginkább kiforrott definícióját. Az ítélet szerint a kártérítés a kárnak arra a részére korlátozódik, „amely a szerződéskötés pillanatában a szerződésszegés következményeként általában előrelátható”.⁶⁸⁸

A *Hadley* szabályhoz kapcsolódik az angol jog kiegészítő klauzulája, mely a kárenyhítési kötelezettséget specializálja a szerződésszegéssel okozott károkra. A *mitigation rule* szerint azok a károk is kívül esnek a szerződésszegő fél kártérítési kötelezettségén, melyek abból következtek, hogy a szerződésszegésért nem felelős fél nem tett meg minden intézkedést, mely kárának csökkentését eredményezhette volna. Az előreláthatóság fogalmát egészíti ki ez a klauzula, hiszen azok a károk sem előreláthatóak, melyek a másik fél kárenyhítési kötelezettségének elmulasztása miatt keletkeztek.⁶⁸⁹ Olyan károk tekintetében van azonban csak kárenyhítési kötelezettsége a másik félnek, melyeket a szerződésszegés tényének tudatában ésszerűen elkerülhetett volna, vagy amelyeket a szerződésszegésre vonatkozó gyanúja okán védhetett volna ki.⁶⁹⁰ Az angol bíróságok akkor is megállapítják a kárenyhítési kötelezettség elmulasztását, ha a szerződésszegés ténye bár nem volt nyilvánvalóan ismert a másik fél előtt, azonban erre alapos okkal következtethetett volna. A *Goetz and Scott* (1981) ügyben a bíróság álláspontja szerint, a kárenyhítési kötelezettség teljesítésével felmerült költségek hozzáadódnak a kártérítés mértékéhez.⁶⁹¹

---

⁶⁸⁷ *Victoria Laundry (Windsor) v. Newman Industries* (1949) 1 All E.R. 997, CA

⁶⁸⁸ RUFF i.m. 166.

⁶⁸⁹ DUXBURY i.m. 117.

⁶⁹⁰ POSNER, Eric A.: *Contract Remedies: Foreseeability, Precaution, Causation and Mitigation*, http://www.scribd.com/doc/239479/Contract-Remedies-Foreseeability-Precaution-Causation-and-Mitigation?ga_related_doc=1

⁶⁹¹ DUXBURY i.m. 118.

A *Hadley rule* és a *mitigation rule* felelősségkorlátozó jellegét erősíti két másik, az angol jogban ismert kiegészítő szabály is. A *certainty doctrine* a károsult bizonyítási kötelezettségén szigorít. A deliktuális felelősség körében ismert bizonyítási teherrel szemben a szerződésszegésért való felelősség esetében csak olyan károk megtérítését követelheti a károsult, melyeket kétséget kizáróan bizonyítani tud. Nem elég tehát a károk előreláthatóságának követelménye, az is szükséges, hogy a károsult az elszenvedett veszteséget, elmaradt hasznot, felmerült költségeket kétséget kizáróan tudja bizonyítani. Nem elég valószínűsíteni a károkat.⁶⁹² A megtéríthető károk körét limitálja az a szabály is, mely kizárja, hogy a szerződésszegésből eredő ún. emocionális sérelmekért kompenzációt követeljen a másik fél. Az immateriális sérelmekért való felelősség kizárása lényegében a *certainty doctrine* egyik megnyilvánulása, hiszen az emocionális sérelmek nehezen bizonyíthatók, így kétséget kizáróan nem igazolhatók. Mivel az angol jog a szerződéseket főszabály szerint az üzleti élet környezetében vizsgálja, így a deliktuális felelősség körében egyébként széles körben elismert nem vagyoni károkat a szerződéses relációban tagadja.

Ugyanígy Pothiértől merített az USA jogrendszere is, ahol először a *Howard v. Stillwell & Bierce MFG Co.* eset kapcsán merült fel az előreláthatósági korlát.⁶⁹³ Egy gőzhajó megrendelőjének a leszállított hajót javításra vissza kellett küldeni a hajógyárba. A vevő a gyáron követelte azt az elmaradt hasznot, amelyet az utólagos javítás ideje alatt a hajó hozhatott volna. A bíróság a keresetet Pothier álláspontjára hivatkozva utasította el. Ettől kezdve számos esetben került sor a kártérítési kötelezettség hasonló indokkal történő korlátozására. Az UCC⁶⁹⁴ 2-715. § (2) bekezdés a) pontja tette tételes szabállyá az előreláthatósági klauzulát a vevő vagyonában bekövetkezett kár

---

⁶⁹² POSNER, Eric A.: Contract Remedies: Foreseeability, Precaution, Causation and Mitigation, http://www.scribd.com/doc/239479/Contract-Remedies-Foreseeability-Precaution-Causation-and-Mitigation?ga_related_doc=1 Letöltés ideje: 2008. március 3.

⁶⁹³ *Howard v. Stillwell & Bierce MFG. Co.*, 139 U.S. 199 (1891)

⁶⁹⁴ Uniform Commercial Code

tekintetében. Ugyanakkor a hivatkozott jogszabályhely b) pontja szerint a megvett dolog hibájából a vevő személyében vagy vagyonában bekövetkezett károkra nem alkalmazható az előreláthatósági klauzula. Lényeges eleme az amerikai felfogásnak, hogy külön rögzíti, hogy az előre látható károk fogalmába csak azok a károk tartoznak, melyeket a szerződő fél a szerződéskötés időpontjában ismerhetett.⁶⁹⁵

A német jogrendszer alapvetően a teljes kártérítés elvén nyugszik, amely *Mommsen: Zur Lehre von dem Interesse (1855)* című munkájára vezethető vissza. Mommsen szerint az érdeksérelmet kell a vétkes szerződésszegőnek kiküszöbölnie. Ezt a tételt vette át *Windscheid* is, és innen került a BGB-be, melynek 282. §-a a felelősséget még a valószínűtlen és vétkes kárra is kiterjesztette.⁶⁹⁶ Napjaink német bírói gyakorlata a felelősség korlátozását az okozatosság határainak megvonásával, elsősorban az úgynevezett *adekvát okozatosság elvének* alkalmazásával éri el.⁶⁹⁷ Egyet kell azonban értenünk Vékás Lajossal, aki szerint „az okozatosság problémája közismerten nehéz, sok bizonytalanságot hordoz magában, ebből fakad, hogy az okozati összefüggés hiányával érvelő döntések gyakran vitathatóak és nem mindig eléggé árnyaltak”.⁶⁹⁸

A teljes kártérítés elvét kimondó főszabály tipikusan alkalmas arra, hogy – *Eörsi* szavaival élve – „a kapitalizmuskori képletet reprodukálja”.⁶⁹⁹ Ez azt jelenti, hogy a szerződésszegő félnek minden általa okozott kárt meg kell térítenie, hiszen szerződésszegő magatartásával szembehelyezkedett a jog előírásaival. A jogellenesség a teljes kártérítés koncepciójában abszolút mértékű helyreállítást kíván meg. A német jogban a főszabály alól kivételeket

---

⁶⁹⁵ www.precydent.com/exportOpinionPdf.pdf?jsessionid=1pp89frwyxpfm?code=139+U.S.+199 – Letöltés ideje 2008. március 3.

⁶⁹⁶ EÖRSI Gyula: A szerződésszegési kártérítés korlátozásáról, *Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle*, 1974/3. 142.

⁶⁹⁷ TERCSÁK Tamás: i.m. 237.

⁶⁹⁸ VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, *Magyar Jog*, 2002/9. 516.

⁶⁹⁹ EÖRSI Gyula: A szerződésszegési kártérítés korlátozásáról, *Magyar Jog és Külföldi Jogi Szemle*, 1974/3. 143.

a külön törvények, illetve a széles körben alkalmazott szerződéses klauzulák biztosítanak.⁷⁰⁰ A BGB az elmaradt haszon körében tartalmaz korlátozást, amikor azt a valószínűséggel várható hasznokra korlátozza (252. §), illetve lehetőséget ad a 254. § (2) bekezdése a kár mérséklésére a károsult kármegelőzési kötelezettsége körében, amikor kimondja, hogy a szerződésszegő kötelezett nem kell, hogy megtérítse a jogosult károsultnak azt a kárát, amelynek megelőzésében vagy mérséklésében a károsultat vétkes mulasztás terheli. A károsult mulasztásának minősül az is, ha a szerződéskötéskor nem hívta fel a szerződő partnere figyelmét olyan szokatlanul nagy károsodás veszélyére, melyet a szerződő partner nem ismert és nem is kellett, hogy ismerjen. A kötelezett mulasztása alapján a két fél vétkességének arányában kármegosztásnak van helye.⁷⁰¹

Érdekes kérdésként jelentkezik a jogosult tájékoztatási kötelezettségének előírása a német jogban. A kiegészítő szerződésértelmezés célja lenne egy bírósági eljárásban, hogy megállapítsa a felek eredeti, a szerződéskötéskor fennállott akaratát a beállott kárra nézve.⁷⁰² Természetesen nem képzelhető el, hogy a szerződő felek egymást valamennyi, potenciálisan a nem vagy nem megfelelő (hibás teljesítés, késedelem) teljesítéssel okozható hátrányukról tájékoztassák. Az eredeti felfogás szerint így azt állapíthatjuk meg, hogy a kötelezett csak azokért a károkért tartozik helytállni, amelyekért ellenszolgáltatást kapott. Ez egybecseng azzal az általános gyakorlati tapasztalattal is, hogy az ellenszolgáltatás meghatározása nagymértékben igazodik a kockázatokhoz. Ha nagyobb a potenciálisan okozható károk köre, az ellenszolgáltatás magasabb mértékben kerül meghatározásra.⁷⁰³

A BGB 254. § (2) bekezdésében foglalt kárfelelősség-mérséklési lehetőséggel a gyakorlat ritkán él. Ezt bizonyítja, hogy 1900 és 1962 között

---

⁷⁰⁰ TERCSÁK Tamás: i.m. 237.

⁷⁰¹ TERCSÁK Tamás: uott

⁷⁰² TERCSÁK Tamás: i.m. 243.

⁷⁰³ VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, Magyar Jog, 2002/9. 517.

összesen kilenc olyan ügy került a Legfelsőbb Bíróságra, amelyben az említett szakasz alkalmazásra került az ítéleti indokolásában.⁷⁰⁴ Ilyen eset volt, amikor a bíróság a hitelezőt terhelő figyelmeztetési kötelezettség elmulasztása miatt rendelt el kármegosztást. Az eset tényállása a következő volt: a felperesnek 360 márka szabadalmi illetéket kellett volna határidőben befizetni. Ennek elmulasztása a szabadalmi oltalom megszűnését vonta volna maga után. Az átutalással meg is bízta a számláját vezető bankot, amely a megbízás megtörténtéről értesítette a felperest, azonban a megbízást ténylegesen nem teljesítette. A bank mulasztásának következtében a felperes szabadalmi joga megszűnt, és ezzel 180 márka kára keletkezett. A bíróság a bank kártérítési kötelezettségét mégis mérsékelte. Tette ezt arra hivatkozással, hogy a felperes nem közölte egyértelműen a bankkal az átutaláshoz fűződő érdekét. Ha ezt megtette volna, a bank minden bizonnyal nagyobb körültekintéssel járt volna el. A szabadalmi jog megszűnésével, mint az alperes szerződésszegő magatartása következtében beállt kárral így a bank nem számolhatott, nem ezért vállalt helytállást.⁷⁰⁵

A BGB 254. §-a a jóhiszeműség elvének figyelembevételével ritkán került alkalmazásra, mely elv szerint a hitelező nem köteles az adóst figyelmeztetni csak akkor, ha hallgatása a jóhiszeműség elvébe ütközne. Akkor, amikor a hitelező maga sem látja tisztán egy adott kockázat lehetőségét, nyilvánvalóan nem várhatjuk el tőle, hogy tájékoztatási kötelezettségének eleget tegyen. Ezen kívül nem terheli a jogosultat a tájékoztatási kötelezettség akkor sem, ha a szerződő partnere maga ismerte vagy kellett, hogy ismerje a rendkívüli kockázatot. A jóhiszeműség elvének alkalmazása azzal a következménnyel jár, hogy a kötelezettnek egyrészt különös gondot kell fordítania a szerződésszerű teljesítésre, másrészt megkísérelheti felelősségkorlátozó

---

⁷⁰⁴ TERCSÁK Tamás: i.m. 237.

⁷⁰⁵ TERCSÁK Tamás: uott

kikötéssel behatárolni saját kockázatát, továbbá a nagyobb kockázat miatt megemeli szolgáltatásának árát vagy egyáltalán nem köt szerződést.⁷⁰⁶

A német bírói gyakorlat ennek megfelelően elsősorban az adekvát kauzalitás elméletét alkalmazza a kártérítés mérséklése során. Az adekvát kauzalitás elmélete a károsodáshoz vezető eseménysor tényszerű okai közül választ ki néhányat, melyeket a kárt jogi értelemben előidéző okoknak tekint, a többi természettudományos értelemben vett okot pedig feltételnek nevezi. A szétválasztást követően már valamennyi, az okfolyamatban szereplő emberi magatartásról eldönthető, hogy jogi értelemben oka-e a következmény beálltának. Egy magatartás csak akkor tekinthető oknak a kár bekövetkezése során, ha általában a „dolgok normális folyása szerint alkalmas a beállott kár előidézésére”⁷⁰⁷. Az elbírálás alapját általános tapasztalati tények, és általában az eset valamennyi körülményének gondos mérlegelése jelenti.

A német jogban alkalmazott másik elmélet, az úgynevezett norma célja elmélet (*Schutzzwecktheorie*). Az elmélet alapgondolata, hogy a jogszabályi előírások azért szankcionálnak bizonyos magatartásokat, mert az azok alapján beálló kárt kívánják elkerülni. Így a szerződésszegés körében azért tartalmazza az egyes szerződésszegési esetkörök kapcsán az előírt hátrányos jogkövetkezményeket a BGB, mert ezen jogellenes magatartások kifejtése a másik félnek hátrányt okoz, olyan érdekeit sérti, melyeket a jogszabály védeni kíván. Ezen elmélet alapján a kártérítési igények jogosságának megállapításánál elsősorban a felek akaratát kell alapul venni. A valamilyen szükséglet kielégítését célzó szerződés értelmezése során megállapítható, hogy mely érdekek kielégítését kívánták a kontraktuális viszonytal a felek elérni. Csak a szerződésben megtalált érdekek azok, melyek megsértése kártérítési kötelezettséget keletkeztet. A kártérítési kötelezettség megállapításánál tehát azt a kérdést kell eldönteni, hogy a kár bekövetkezésével a szerződés számolt-

---

⁷⁰⁶ VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, Magyar Jog, 2002/9. 517.

⁷⁰⁷ TERCSÁK Tamás: i.m. 238.

e és tartalmazott-e rendelkezést ennek elkerülésére, megakadályozására. Ennek megvilágítására szolgál a következő eset:

A felek fuvarozási szerződést kötöttek, mely szerint alperes arra vállalt kötelezettséget, hogy felperes cukrát hajón elszállítja a rendeltetési állomásra, a szerződésben megjelölt kikötőbe Amandant nevű hajóján. Felperes rakományát biztosította. A fuvarozó a küldeményt végül az Amandant helyett egy másik hajón, a Potsdamon fuvarozta. A cukor a szerződésnek megfelelően célba ért, csupán más fuvarozóval segítségével. Az eredetileg megjelölt Amandant hajó időközben léket kapott és elsüllyedt. Mivel a felperest a küldemény megsemmisülése esetén megillető biztosítási összeg magasabb lett volna a cukor eladási áránál, így felperes a különbség megtérítése miatt perelte be a fuvarozót. Hivatkozási alapja az volt, hogy ha az alperes maradéktalanul teljesítette volna szerződésben vállalt kötelezettségét, akkor küldeménye most megsemmisült volna, és őt ezért egy magasabb összegű biztosítási összeg illetné, nem a cukor eladási ára. A különbség egyértelmű kár, és ezért az alperest kívánta felelőssé tenni.⁷⁰⁸ A bíróság a keresetet elutasította azzal, hogy a fuvarozási szerződésnek nyilvánvalóan nem a rakomány megsemmisülése volt a célja. A fuvarozási szerződésben a fuvarozó főkötelezettsége a küldemény rendeltetési helyre való továbbítása volt, így a felek szándéka a cukor célba juttatására irányult. A felperes szerződéses érdeke a küldemény épségben való megérkezését kívánta. A fuvarozó oldalán a profitorientáltság jelenik meg, ő szolgáltatását a fuvardíj reményében fejtette ki. A felperes célja végeredményét tekintve megvalósult. A szerződés oldaláról nézve nem járt a fuvarozató érdeksérelmével az a tény, hogy az alperes a szerződés egy pontját megsértette, de a szerződéses érdekei kielégítést nyertek, így nincs joga kártérítésre, hiszen őt ebben az értelemben kár nem érte. A szerződés bár a *pacta sunt servanda* szabálya alapján törvényerővel bír a felek jogviszonyában, azonban célja csak azon érdekek védelme, amelyeket a felek kifejezetten a szerződés tartalmává tettek. Amikor

---

⁷⁰⁸ TERCSÁK Tamás: i.m. 240.

nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a felek hallgatólagos megállapodása milyen kikötéseket értett még bele a szerződés szabályai körébe, a bíróság a fent említett kiegészítő szerződésértelmezést alkalmazza.

A BGB szabályozásában és az előreláthatósági klauzulában közös, hogy mindkét elv annyiban terjeszkedik túl az okozatosság bírói behatárolásának módszerén, valamint a bírói méltányosságból történő kármérséklés lehetőségén, amennyiben – *Vékás* szavaival élve – „a bíró helyett a felek kezébe adja a döntés kulcsát”.⁷⁰⁹ Egyetértünk *Vékással* abban, hogy az előreláthatósági klauzula kiszámíthatóbb, biztosabb, pontosabb támpontot ad a szerződő félnek a szerződési kockázat előzetes beméréséhez és döntéseinek ehhez történő igazításához. *Marton Géza* félelmeit sem tartjuk azonban alaptalannak. *Marton* az előreláthatóságot azért nem tartotta megfelelő határvonalnak a kártérítésre érdemes és az e körön kívül rekedő károk között, mert merevnek, mechanikusnak vélte pont a szerződésszegés esetében, ahol az esetek sokszínűsége egyéni elbírálást kíván.⁷¹⁰ *Fuglinszky* is elismeri, hogy az előreláthatóság új Ptk.-ban szerepeltetni tervezett modellje nem biztos, hogy megnyugtatóan kielégíti azt a szintű jogbiztonság iránti igényt, amit egy, a kártérítési jog határait megvonó jogintézménnyel szemben elvár a társadalom.⁷¹¹ Az előreláthatóság azonban annyiban határozottabb az adekvát kauzalitás valóban szubjektív alkalmazásánál, hogy a szerződésben szereplő ellenszolgáltatáshoz igazítva a kötelezett kockázatvállalását egyértelműen segít felfedni. A BGB alapján ez nem mindig lehetséges, mivel a szerződő fél nem feltétlenül a szerződéskötéskor, hanem csak akkor köteles partnerét a szokatlanul nagy kár lehetőségére felhívni, amikor arról tudomást szerez.⁷¹² Vizsgálunk kell továbbá az előreláthatóság hatékonysága kapcsán a kártérítési jog rejtetten ugyan, de jelenlévő fontos funkcióját, a prevenciót is.

---

⁷⁰⁹ VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, Magyar Jog, 2002/9. 517.

⁷¹⁰ MARTON Géza: A polgári jogi felelősség, Triorg Kft., 1992. 163.

⁷¹¹ FUGLINSZKY Ádám: Megy-e kártérítési jogunk az előreláthatósági klauzula által elébb? In: Acta Conventus de Iure Civili, Tomus VII., Szeged, 2007. 247.

⁷¹² VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, Magyar Jog, 2002/9. 517.

Eörsi és Marton is alaptételként tekint a kártérítés preventív jellegére. Az ő szemszögükből pontosan ezért nem fogadható el maradéktalanul az objektív tárgyi felelősség, hiszen az megelőző célját nem tölti be, ha csupán a károkozásra reagál a tudattartam vizsgálata nélkül. Az előreláthatóság azonban pontosan a hitelező tájékoztatási kötelezettségének különös jelentősége okán a hitelező oldalán fejt ki preventív hatásokat. A felróhatósággal és adekvát kauzalitással korrigált teljes kártérítés elvén nyugvó rendszerekben a hitelező együttműködési kötelezettségére (tájékoztatási kötelezettségére) kevesebb figyelem fordul, hiszen az ő felfogásában a szerződésnek kétféle végkimenetele lehetséges: a szerződésszerű teljesítéssel kielégíti szerződéses érdekeit, ennek elmaradása esetén pedig kára orvoslásra kerül. Az előreláthatósággal szűrt kártérítés azonban már érdekeltté teszi a hitelezőt abban, hogy ne pusztán segítse az adóst a szerződésszerű teljesítésben, hanem minden olyan kockázatról is azonnal tájékoztassa – a szerződéses érdekek részévé téve ezzel e kockázatokat –, melyek a szerződésszegés következtében károsodást idézhetnek elő.

Amennyiben a felelősségi rendszert objektív alapokra helyezzük – ahogyan teszi ezt az új Ptk. szerződésszegésért fennálló felelősségre vonatkozó javaslata –, meg kell találnunk azokat a szűrőket, melyek az adós (szerződésszegő fél) oldalán alkalmasak a helytállás körének pontos behatárolására. Az előreláthatósági elvnek az elmaradt hasznok esetében és a következménykároknál van jelentősége, ugyanakkor egyetértünk *Vékással* abban, hogy az előreláthatósági klauzula alkalmazása alól kivegyük azt az esetet, amikor a jogosult a szolgáltatás hibáját akarja – szavatossági igény helyett – kártérítés formájában reparáltatni a kötelezettel.⁷¹³ Az előreláthatóság a nemzetközi egyezmények és modelltörvények, valamint a fent bemutatott nemzeti modellek ismeretében alkalmas lehet a szűrő szerepének betöltésére úgy, hogy közben kellő rugalmasságot biztosíthat az ítélkező bírónak.

---

⁷¹³ VÉKÁS Lajos: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciójából, Polgári Jogi Kodifikáció, 2002/4. 8.

VII. A SZERZŐDÉSSZEGÉS JOGKÖVETKEZMÉNYEINEK SPECIÁLITÁSAI AZ ATIPIKUS SZERZŐDÉSEK KÖRÉBEN

1. Az Európai Közösségek magánjogi jogalkotásának sajátosságai

1.1. A jogharmonizáció alapkérdései a szerződések jogának területén

Az Európai Közösségek létrehozatalukkor elsődlegesen gazdasági célkitűzésekkel rendelkeztek. Mára azonban nem állíthatjuk azt, hogy kizárólag gazdasági jellegűek céljai. Nem csupán nemzetközi szervezetként sajátos jellemzőkkel bíró képződményről van szó, hanem céljai és törekvései is egyre inkább a szupranacionalitás irányába tolják el megjelenését a közelmúlt alkotmányozási kudarcai ellenére is.⁷¹⁴ A magánjog területére is betörő jogharmonizációs munka, és az évek óta folyó, már tisztán jogegységesítési próbálkozások elkerülhetetlenek voltak. Elkerülhetetlenek azért, mert az egységes belső piac működésének és működtetésének elképzelt formája csak úgy lehetséges, ha számos civiljogi intézmény tagállami különbözősége megszűnik. Könnyen belátható, hogy a szerződések jogának szabályai képezik az egyik kulcsfontosságú területet a magánjogban.⁷¹⁵ A kereskedelmi élet szerződésai, a fogyasztói szerződések alapvetően befolyásolják, mozgatják, fejlesztik és éltetik a tagállamon belüli és tagállamok közötti gazdasági kapcsolatokat, a közös piac működését. Az Európai Parlament először 1989-ben a „Resolution on Action to Bring into Life the Private Law of the Member States” OJEC C 158/401. számú határozatában rendelkezett a tagállamok magánjogának közelítéséről. Ezzel a célkitűzéssel pedig az eddig elért viszonylag szerény eredmények ellenére is

---

⁷¹⁴ Ennek a tendenciának egyik, a magánjog területén is nyomon követhető lépése az európai társasági formák kialakításával kapcsolatos eredmények: 2137/85/EK rendelet az európai gazdasági egyesülésről; 2157/2001/EK rendelet az európai részvénytársaságról; 1435/2003/EK rendelet az európai szövetkezeztől.

⁷¹⁵ A szerződések ugyanis valamennyi gazdasági tevékenység, kapcsolat alapját jelentik.

fennállásának egyik legnagyobb vállalkozásába kezdett.⁷¹⁶ Az Európai Unió tagállamai ugyanis hiába a kontinens egészére meghatározó befolyást gyakorló római jogi és kánonjogi, civiljogi hagyományokból építették fel saját polgári jogukat, azonban a skandináv, kontinentális és angolszász jogcsalád mégis számos ponton eltérő irányba ágazik el hasonló kérdések megválaszolásakor. Ami a már megvalósult eredmények listáját gazdagítja, azok olyan irányelvek, melyek főként egyes szerződéstípusok szabályaira koncentrálnak, elsősorban fogyasztóvédelmi szempontból.

A szerződések jogának európai szinten történő jogharmonizációja nehéz feladatnak bizonyult az Európai Közösségek jogalkotásában. A témakör – hasonlóan más, klasszikusan magánjogi jogterületekhez – alapvetően a nemzeti hagyományokból és a sajátos társadalmi környezetből táplálkozik valamennyi tagállam belső jogában. Az Európai Unió a jogharmonizációhoz vezető utat két indokra alapozva fogadtatta el a tagállamokkal. Az egyik indok egy olyan jogpolitikai célt jelöl, amelyik a XX. század második felében a jogalkotás középpontjába került a modern jogrendszerekben. A szabad piaci verseny megjelenése, a fogyasztói társadalmak alapkoncepciójának elterjedése segítette elő a fogyasztóvédelmi jog fejlődését. Az egybenyitott közös belső piac az Európai Közösségek területén kiemelt figyelmet szentel a fogyasztóvédelmi célok megvalósításának.⁷¹⁷ Mivel a szerződések jogának területén a nemzeti polgári törvénykönyvek vagy a *common law* tételeire alapított precedensek a kötelmi jog általános szabályait, és a szerződések közös szabályait szinte kőbe vésve kialakították a jogharmonizáció idejére, így az egyes szerződések szabályanyagának egységesítése hozhatott csak gyors és azonnal érzékelhető eredményeket. A klasszikus szerződéstípusok – melyeket már a római jog is ismert – megint csak olyan területeit jelentették a nemzeti jogrendszereknek, melyek egyfelől szabályozottak, másrészt megközelítőleg

---

⁷¹⁶ FÉZER Tamás: Eredmények és lehetőségek az egységes európai magánjog kialakításának folyamatában, *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V.*, Debrecen, 2005. 32.

⁷¹⁷ BUSSANI, Mauro: *The Common Core of European Private Law*, Kluwer Law International, 2002. 44.

egységes alapokon nyugvó jogintézményeket hoztak létre a Közösség egész területén. Az EK jogalkotása a fogyasztóvédelem követelményeinek megvalósítására alapozott jogegységesítési törekvései során azokat a szerződéstípusokat vette célba, melyeket a modern kereskedelem követelményei hívtak életre, és melyeket a szerződési szabadság valamennyi tagállamban ismert alaptételéből következően a felek maguk alakítottak ki.⁷¹⁸ Az atipikus szerződések legfontosabb jellemzője, hogy nem köthetők egyetlen klasszikus, a polgári jogi kódexekben nevesített szerződéstípushoz sem. Éppen ezért a felek jogviszonyának egyediesítése okán számos változatban élnek a kereskedelmi kapcsolatok körében.⁷¹⁹ A jogharmonizációs törekvések a fogyasztóvédelmi követelmények érvényre juttatására hivatkozva az atipikus szerződésekre vonatkozó irányelveken keresztül olyan jogintézményeket honosítottak meg az Európai Közösségeken belül, melyek a szerződési jog addig ismert kereteit szétfeszítik. Új jogi megoldásokként azonban a későbbi rekodifikációk jogalkotási termékein keresztül meghonosodtak a szerződési jog más területein is.

A szerződés definíciójának és lényeges elemeinek tekintetében az Európai Közösségek tagállamai közös álláspontot fogadnak el, még annak ellenére is, hogy a kontinentális és angolszász szerződési jog szembenállása részkérdések területén megfigyelhető.⁷²⁰ A konszenzus követelménye, a formai előírások lehető legteljesebb liberalizálása valamennyi tagállamban ismert és elfogadott megoldás a szerződési jog keretében. A szerződésszegés eseteinek megfogalmazása során azonban már a fent említett, jellemzően az atipikus szerződések területén született irányelvek sajátos esetköröket, és ehhez rendelve speciális jogkövetkezményeket dolgoztak ki. Bár az irányelvek egyoldalúan és a fent bemutatott kényszerű hivatkozási alap okán a fogyasztói szerződések területén vezetik be ezeket az új megoldásokat, azonban a

---

⁷¹⁸ A fogyasztóvédelmi jog kialakulásának gazdasági és jogi alapjairól lásd bővebben: FAZEKAS Judit: A fogyasztóvédelmi jog, Complex Kiadó, Budapest, 2007. 19-36.

⁷¹⁹ PAPP Tekla: Atipikus szerződések, Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Szeged, 2004. 9-10.

⁷²⁰ CRUZ, Peter de: Comparative Law in a Changing World, London, 1999. 427.

fogyasztói szerződések megnövekedett szerepe, a jogvédelem igénye és annak jelentősége ezen szerződések körében mutatkozik meg leginkább. A gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződése a nemzeti határokat átlépve a Bécsi Konvenció által már szélesebb körben elvégzett jogegységesítés következtében kevésbé jelentenek problémát a szerződésszegés jogkövetkezményeinek rendezése során.

Az Európai Unió atipikus szerződésekre vonatkozó irányelvei a következők:

- távollévők között kötött szerződések (97/7/EGK irányelv);
- házaló kereskedés (85/577/EGK irányelv);
- ingatlanok időben megosztott használatáról szóló szerződések (94/47/EGK irányelv);
- kereskedelmi ügynöki szerződések (86/653/EGK irányelv);
- fogyasztási kölcsön (99/44/EGK irányelv);
- faktoring szerződések (2000/60/EGK irányelv);
- franchise szerződések (76/760/EGK irányelv);
- lízingszerződések (77/388/EGK irányelv).

1.2. Az irányelvi szabályozás indokai

Az EU magánjogot érintő szabályozásának nagy dilemmája a szabályozás jogforrásának megtalálása. Az olyan „gumicikkelyek”, mint a Római Szerződés 308. cikkében megfogalmazott ún. beleértett hatáskörök elve jó felhatalmazásként szolgálnak az ilyen helyzetekre.⁷²¹ A nagy kérdés azonban az, hogy mennyiben alkalmazható a minden tagállamban külön végrehajtási jogszabályt nélkülöző, eltérést csak a maga által rögzített körben ismerő rendeleti jogalkotás a magánjogi jogharmonizáció körében. Ezen a téren az

---

⁷²¹ „Ha a Közösség akciója szükségesnek látszik ahhoz, hogy a közös piac működése körében a Közösség valamelyik célját megvalósítsa, és a Szerződés nem írta elő a szükséges cselekvési jogosítványokat, akkor a Tanács – a Bizottság javaslatára és az Európai Parlament meghallgatása után – egyhangú határozattal hozza meg a megfelelő rendelkezéseket.”

EU jelentős lemaradásban van, hiszen nehezen képzelhető el a nemzeti magánjogok jelenlegi állapotában, hogy a tagállamok elfogadnának olyan feltétlen kötelezést tartalmazó rendeleteket, melyek a sajátos nemzeti történeti hagyományoknak megfelelően kiépített magánjogi területeket bombáznák.⁷²² Az irányelv maradt így az egyetlen keresztülvihető szabályozási forma, mely rugalmasabb, a nemzeti sajátosságoknak teret engedő szabályozási módszerével, kétségtelenül alacsonyabb hatásfokkal, de legalább közös nevezőre tudja hozni néhány kérdést illetően a tagállami polgári jogokat. Az irányelvi szabályozás primátusa a magánjog szinte valamennyi területén egyértelmű indokokkal magyarázható. A rendelet merev, eltérést csak a megjelölt körben engedő szabályozási módszere csak szűk körben segítheti elő a tagállamok elfogadását. Az irányelv célokat és minimálisan meghatározott eszközöket felsorakoztató, a tagállamok belső jogának lényegesen nagyobb mozgásteret biztosító jellege a magánjogi jogharmonizáció szinte valamennyi területén a leginkább hatékony európai jogforrásnak tekinthető.

A kiválasztott atipikus szerződések elsődlegesen azért minősíthetők a klasszikus szerződéstípusoktól eltérő kontraktusoknak, mert szinte minden esetben az egyik szerződő fél speciális kereskedési formájától válnak egyedivé. Az értékesítés, szolgáltatásnyújtás formája, módszere, a tevékenységet üzletszerűen folytató kereskedő személye az, amely az alapjogügylettől (adásvétel, vállalkozás, megbízás stb.) elkülönült szabályozást és megítélést igényel. A jogirodalom ezeket a szerződéseket *önállótlan atipikus szerződésnek* nevezi, jelezve, hogy létük és megítélésük nagymértékben függ attól az alapjogviszonytól, amelyre ráépülnek.

Az irányelveknek azzal a helyzettel is szembe kellett nézniük, hogy a szerződések jogában az elmúlt évtizedekben olyan mérvű társadalmi és technikai változás következett be, amely a klasszikus szerződési

---

⁷²² A rendeletnek ugyanis egyik alapvető jellemzője, hogy elfogadásával közvetlenül hatályos és alkalmazandó valamennyi tagállamban, külön transzformáció vagy inkorporáció hiányában is. Bővebben lásd: VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: Az Európai Unió joga, KJK Kerszöv, Budapest, 2005.

jogintézmények átértelmezéséhez, nem egy esetben alkalmazhatatlanságához vezetett. Ez a megváltozott társadalmi környezet, állíthatjuk, hogy segítette is az Európai Bizottság jogharmonizációs munkáját. Abból a szempontból ugyanis mindenképpen szabad kezét biztosított neki, hogy az e területre koncentráló jogharmonizáció XX. század végi megjelenésekor a nemzeti jogok még nem vagy csak részben kínáltak megoldásokat ezekre a megváltozott társadalmi környezet teremtette új kihívásokra. A változást generáló folyamatokat a következőkben foglalhatjuk össze:

- a fogyasztóvédelem jogpolitikai indokainak és jogalkotással szembeni követelményének fokozott előtérbe kerülése;
- a környezetvédelmi szempontok felértékelődése (pl. papír alapú ügyintézésről áttérés az elektronikus formákra);
- a világháló széles körben való elterjedése, relatíve olcsó hozzáférés rendelkezésre állása a társadalom szinte valamennyi rétege számára;
- a szabad piaci versenyen a piaci pozíció kialakítására vagy fenntartására irányuló fogyasztócsalogató technikák megjelenése, melyek magukban hordozzák a fogyasztók megtévesztésének veszélyét (agresszív kereskedelmi módszerek, megtévesztő reklám);
- kényelmi szempontok előtérbe kerülése a fogyasztói oldalon (elektronikus kereskedési formák kialakulása);
- hatékonyság, gyorsaság, egyszerűség, olcsóság, ésszerűség követelményeinek előtérbe kerülése a közigazgatásban, kereskedelmi és magánjogi kapcsolatokban egyaránt;
- az egyéni és társas vállalkozási lehetőségek kibővülése új kereskedési formákkal (pl. üzleten kívüli kereskedés, ingatlanok időben megosztott használatára irányuló értékesítői tevékenység, fogyasztói csoport létrehozására irányuló szervezői tevékenységek);
- az európai egységes belső piac mint kereskedelmi színtér rendelkezésre állása a gazdasági tevékenység folytatásához;
- a kereskedelem európai és nemzetközi dimenziójának fejlődése.

Az irányelvekben megjelenő jogintézmények dogmatikai alapjukat tekintve nagyban merítettek az angol-amerikai magánjogi rezsím alaptételeiből.⁷²³ Ezeknek közös jellemzője, hogy a szerződési jog szabályai körében a konkrét jogvita során sokszínű funkcióval ruházzák fel az egyes, alkalmazható jogintézményeket. A szerződésszegésre vonatkoztatva ez azt jelenti, hogy a nemcsak a jogosulti érdeksérelem kiküszöbölése, az *in integrum restitutio* válik az egyetlen céllá, hanem belép a szerződés hatályának fenntartásához fűződő érdek is. Ennek egyik legkézenfekvőbb megnyilvánulási formája a későbbiekben realizálódó szerződésszegésre alapított jogkövetkezmények alkalmazhatósága. Megjegyezzük, hogy ilyen jellegű előzetes szankciós elállási joggal már a jelenleg hatályos magyar Ptk.-ban is találkozhatunk a vállalkozási szerződés szabályanyagánál⁷²⁴. E megoldás lényege, hogy a jogosultnak nem kell megvárnia a szerződésszegés tényének és az ehhez kapcsolódó negatív eredménynek a bekövetkezését. Amennyiben ugyanis nyilvánvalóvá válik számára a kötelezett hibás vagy késedelmes teljesítésének a lehetősége, úgy a tényleges késedelmes vagy hibás teljesítési helyzet bevétele előtt is gyakorolhatja a jogszabályokban biztosított jogait, mindenekelőtt az elállás és a kártérítés igényléséhez fűződő jogokat. Ez kármegelőzésként is értékelhető a jogosult részéről. Az irányelvek alapját jelentő másik fontos témakör a szerződés megkötésétől a teljesítésig terjedő létszakban a körülmények lényeges megváltozásának (*clausula rebus sic stantibus*) kezelése. Míg jellemzően a klasszikus polgári jog a bírói szerződésmódosítást szigorú feltételekkel és a felek kérelmére tartja megoldhatónak⁷²⁵, addig néhány európai uniós tagállam⁷²⁶ magánjoga egy konkrét szerződésszegésre alapított jogvita kapcsán is felruházta a bírót azzal a jogosultsággal, hogy külön erre irányuló kérelem nélkül is módosíthatja a szerződést, ezzel konszolidálva a felek jogvitáját. Ez a megoldás azt is lehetővé teszi, hogy a konkrét szerződésszegés esetén a jogkövetkezmények

---

⁷²³ VEREBICS János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai – A jogegységesítés útjai és újabb állomásai, Miniszterelnöki Hivatal Stratégiai Elemző Központ Typonova Kft. Budapest, 2004. 23.

⁷²⁴ Ptk. 395. § (3) és (4) bekezdés

⁷²⁵ Ptk. 241. §

⁷²⁶ Például az Egyesült Királyság.

már ne csupán szankciókként legyenek értelmezhetők, hanem egyfajta mediációs megoldásként a megbomlott egyensúly helyreállítására törekednek a *pacta sunt servanda* elvének egyidejű fenntartásával.

2. Szerződésszegés az atipikus szerződések körében

2.1. A szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség jelentősége

Az atipikus szerződések körében a szerződésszegés esetei a kötelmi jog általános szabályai mellett egy új dimenzióval bővülnek. Jellemzően a szerződésszegés a polgári jogban a szerződés megkötésétől a teljesítésig terjedő létszakhoz köthető szerződési diszfunkció. A teljesítés kapcsán jelentkeznek tipikus esetei (késedelem, hibás teljesítés, felróható lehetetlenülés). A szerződésben vállalt valamely lényeges kötelezettség megszegése pedig akár a teljesítés előtt a szerződés megszűnését eredményezheti.⁷²⁷ Az atipikus szerződések hazai és európai uniós szabályozásának erőteljesen fogyasztóvédelmi színezete azonban egy új megvilágításba helyezi az atipikus szerződések keretében létrejött jogviszonyokat és a bennük foglalt kötelezettségek megsértését. Formai szempontból alakszerűségi követelményeket ugyan ritkán kapcsol a jogalkotó az üzleti élet eme modern szerződésfajtáihoz⁷²⁸, azonban a szerződés megkötésének mozzanata döntő jelentőségűvé válik pont a fogyasztó jogvédelmének biztosítása okán. A szerződés létrejötte számos garanciához van kötve, melyek az alaki követelményekkel csak távoli rokonságban állnak. A jognyilatkozatok hatályosulásának kérdései,⁷²⁹ az ajánlat tartalmára

---

⁷²⁷ Erre jellemzően a szerződésszegésért nem felelős fél számára biztosított szankciós elállási jog és a rendkívüli felmondás joga biztosít lehetőséget.

⁷²⁸ Létezik azonban az írásbeliség érvényességi kelléke az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés, a timesharing szerződés, a koncessziós szerződés esetében.

⁷²⁹ Ebben a körben három elmélet verseng egymással: A megfogalmazási elmélet alapján az ajánlat címzettjének beleegyező nyilatkozata megfogalmazásával jön a szerződés létre. Az elküldési elmélet szerint akkor jön létre a szerződés, ha az ajánlat címzettje elküldte beleegyező nyilatkozatát. A megérkezési elmélet alapján az az időpont döntő, amikor az elfogadó nyilatkozat az ajánlattevőhöz

vonatkozó előírások azonban a szerződéses jogviszony teljes időtartamára kihatással vannak a felek kapcsolatára.

Az atipikus szerződések európai szabályozása kettébontja a szerződés létrehozatalának mozzanatát és a létrejövetelhez kapcsolódó kötelezettségeket. A szerződés létrejöttét továbbra is a konszenzus és a lényeges feltételekben való megegyezés határozza meg elsődlegesen. A fogyasztóvédelem követelményei miatt azonban a szerződés megkötését megelőzően, valamint a szerződés megkötéséhez kapcsolódóan a jogszabályok a gazdálkodó szervezetet egyoldalúan olyan többletkötelezettségekkel terhelik, melyek a fogyasztó informálását, a szerződés megkötésére irányuló döntésének kialakítását célozzák.⁷³⁰ Ezek a többletkövetelmények már nem a szerződés érvényességéhez kapcsolhatók, hanem éppen úgy hozzátartoznak a jogviszony tartalmát adó jogokhoz és kötelezettségekhez, mint minden olyan rendelkezés, amelyet a felek a szerződésben szerepeltetnek. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a jogalkotó a szokásosnál nagyobb mértékben beavatkozik a felek jogviszonyába, és a szerződések megkötéséhez kapcsolható előírásokkal a fogyasztói oldalon létező alulinformáltságot igyekszik kiküszöbölni. Ezek a jogszabályi rendelkezésekben testet öltő kötelezettségek lesznek azok, amelyek a szerződésnek éppen olyan lényeges elemét képezik majd, mint a szerződésben explicit módon rögzített más jogok és kötelezettségek. Ennek dogmatikai akadályja nincsen, hiszen a magyar és más államok polgári joga egyaránt a konszenzus tárgyává azokat a lényeges rendelkezéseket teszi, melyeket vagy jogszabály előírása minősít lényegesnek, vagy a felek valamelyike címkézi ilyennek.⁷³¹ Az ide sorolható jogszabályi előírások jelentős hatást gyakorolnak a szerződésszegés jogkövetkezményeinek alkalmazhatóságára. Leginkább az elállási jog gyakorlására nyitva álló határidő kapcsán differenciálnak.

---

megérkezik. A hatályos magyar Ptk. a tudomásszerzésre alapítja a jognyilatkozatok hatályosulását, míg a 2000/31/EK irányelv a megérkezési elmélethez közeli álláspontot képvisel.

⁷³⁰ BIANCA, M. C. – GRUNDMANN, Stefan: EU Sales Directive, Intersentia Uitgevers N. V., 2002. 97.

⁷³¹ Ptk. 205. § (2) bekezdés

Az önállótlan és az önálló atipikus szerződések körében is nagy jelentősége van a szerződéskötéshez kapcsolódó tájékoztató átadásának. A tájékoztató jelentősége az együttműködési kötelezettség alapvetően ekvivalens helyzetét bontja meg, és mozdítja el többletterheket keletkeztetve a gazdálkodó szervezet irányába. A tájékoztató kulcsfontosságú az Európai Közösségek jogalkotásában, és valamennyi atipikus szerződést érintő irányelvben megjelenik. A informálás azonban jellemzően kétirányú. A szerződés megkötése előtt a tájékoztatási kötelezettség a fogyasztó döntési szabadságának megalapozását szolgálja. Olyan tárgyköröket kell kötelezően érintenie, mely információk birtokában a fogyasztó a megvásárolni kívánt termékről, az igénybe venni kívánt szolgáltatásról szerez alaposabb ismereteket, valamint az értékesítő gazdálkodó szervezettel kapcsolatos – elsősorban a beazonosítást megkönnyítő – adatokat ismeri meg. Ebben a körben a gazdálkodó szervezet saját adatai (cégneve, székhelye, nyilvántartási száma, adószáma, telefonos elérhetősége) szerepelnek az első helyen. Alapvető fogyasztóvédelmi követelmény ugyanis, hogy a leendő szerződő félről beazonosítható módon szerezzon ismereteket a fogyasztó.⁷³² Ez a későbbiekben az esetleges szerződésszegéshez kapcsolódó igényérvényesítés során egy kulcsfontosságú információvá válik. A szerződés tárgya (az áru vagy szolgáltatás) kapcsán annak lényeges tulajdonságáról, az ellenértékről, a szállítási költségekről és annak feltételeiről, határidejéről kell tájékoztatást adni. Mivel a szerződéskötés sok esetben sajátos úton történik (erre leginkább kézenfekvő példa a távollévők között kötött szerződések köre), így az ajánlati kötöttség időtartamának meghatározásáról, a jognyilatkozatok megtételének módjáról és esetleg annak a normál díjaktól eltérő költségéről is hiteles tájékoztatást kell nyújtani a fogyasztó számára. A fenti információk kiegészülnek a szerződésszegés jogkövetkezményeire való figyelmeztetéssel is, ugyanis számos irányelv (timesharing, távollévők között kötött szerződés,

---

⁷³² HOWELLS, Geraint – JANSSEN, Andre – SCHULZE, Reiner: Information rights and obligations: A Challenge for Party Autonomy and Transactional Fairness, Ashgate Publishing, 2005. 24.

üzleten kívüli kereskedés stb.) kötelezően előírja, hogy még a szerződés megkötése előtt a gazdálkodó szervezet felhívja a fogyasztót speciális elállási jogának gyakorlására, annak feltételeire, határidejére. A tájékoztatási kötelezettség szerződéskötést megelőző formája tehát olyan komplett ajánlatnak minősíthető, amelyben a szerződés lényeges feltételei kiegészülnek a jogszabályokban biztosított fogyasztói jogokra való figyelmeztetéssel.⁷³³ A fogyasztó információszegénységét a jogszabályi előírások tartalmára is kiterjedő tájékoztatással kívánja az EK ellensúlyozni. Különösen furcsa megoldás az, amely később a jogszabályban biztosított jogosultságra való figyelmeztetés hiányára alapítva többletjogokat biztosít a fogyasztónak egy esetleges szerződésszegés jogkövetkezményeivel kapcsolatos jogvitában. A gazdálkodó szervezet „kioktatási kötelezettsége” lényeges kötelezettség a felek közötti jogviszonyban.

A tájékoztatás másik formája a szerződéskötéshez kapcsolódó tájékoztató átadása. A gazdálkodó szervezet ugyanis legkésőbb a szerződéskötés időpontjában köteles egy olyan *írásbeli tájékoztatót* átadni a fogyasztó részére, amely a szerződéskötést megelőző, ott még formátlanul létező tájékoztatóval megegyező adatokat bizonyítható módon tartalmazza. Az írásbeli tájékoztató átadásának, megküldésének különösen akkor van jelentősége, ha a jogszabály a szerződés érvényességéhez írásbeli alakot nem kíván meg.⁷³⁴ Az általános szerződési feltételeknek is minősíthető tájékoztató tartalmát jogszabály határozza meg, és – ahogyan azt fentebb láttuk – kiterjeszti a jogszabályok tartalmáról való kitanítás kötelezettségére is. A szerződéskötéskor kapott írásbeli tájékoztató már nem a vásárlásra vonatkozó fogyasztói döntés kialakítását célozza, sokkal inkább egy olyan bizonyíték, amely írásos formában tanúsítja a terméknek, szolgáltatásnak a gazdálkodó szervezet által

---

⁷³³ HOWELLS i.m. 32.

⁷³⁴ Ahogyan az a távollévők között kötött szerződések, az üzleten kívüli kereskedés, az elektronikus kereskedelem körében tipikusan jellemző.

tanúsított tulajdonságait, az igényérvényesítéshez szükséges legfontosabb kontakt és egyéb tartalmi információkat.⁷³⁵

Az írásbeli tájékoztató jelentősége e szerződések körében semmiképpen sem elhanyagolható. Az európai uniós irányelvek és az ezek implementálásával született nemzeti szabályok a bizonyítási teher szempontjából a gazdálkodó szervezet kötelezettségévé teszik a tájékoztatás megtörténtének igazolását. Nem csak a tájékoztató átadásának tényét, de annak határidőben való megtörténtét, valamint tartalmát is a gazdálkodó szervezet köteles bizonyítani attól függetlenül, hogy a fogyasztóval milyen úton kötötte meg a szerződést. A leginkább problematikusnak ilyenkor a távközlő eszköz útján kötött szerződések minősülnek. A távollévők között kötött szerződések kapcsán ugyanis bármilyen eszközzel is történjen a jognyilatkozatok megtétele, a gazdálkodó szervezet a fogyasztó felé nyújtott tájékoztatást kétséget kizáróan igazolni köteles.⁷³⁶ Ennek elmulasztása vagy a bizonyítás sikertelensége a fogyasztó igényérvényesítési lehetőségeinek számát és az e körbe tartozó jogi eszközök gyakorlásának határidejét egyaránt jelentősen megnöveli.

A tájékoztatás megtörténtének bizonyítása sokféle megoldással lehetséges. Az elektronikus úton kötött szerződések körében például a szerződés megkötésére irányuló folyamat valamennyi lépése könnyen rekonstruálható, amennyiben a gazdálkodó szervezet olyan szolgáltatóval köt szerződést, aki az internetes áruházban történő rendelés minden lépését képes archiválni a későbbi előhívás egyidejű biztosításával.⁷³⁷ Fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy – akárcsak a szerződésekre vonatkozó általános szabályok szerint – a tájékoztató megértetése nem feladata a gazdálkodó szervezetnek. Elegendő csupán annak igazolása, hogy a fogyasztónak volt lehetősége a jogszabályi követelményeknek megfelelő tartalmú tájékoztató elolvasására, valamint

---

⁷³⁵ HOWELLS i.m. 35.

⁷³⁶ 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a távollévők között kötött szerződésekről 10. §

⁷³⁷ CSÉCSY – FÉZER – KÁROLYI – PETKÓ – TÖRŐ: A gazdasági szféra ügyletei, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2007. 215.

későbbi előhívására. Így például az elektronikus kereskedelem kapcsán elegendő feltétel az a bizonyítás keretében, ha igazolni tudja a gazdálkodó szervezet, hogy a rendelés folyamata során a fogyasztó egy, a technikai lépések között elhelyezett gomb megnyomásával megismerte a tájékoztatót.⁷³⁸ Azt azonban biztosítani kell, hogy a tájékoztató ne csupán egyszeri hozzáférést biztosító dokumentum legyen. A későbbi előhívhatóság érdekében például az elektronikus úton kötött szerződések esetében a rendelést (fogyasztói ajánlatot) elfogadó visszaigazolás (rendszerint elektronikus levélben) maradandó formában történik.

A tájékoztatási kötelezettség kivitelezésére és igazolására szolgál az a fontos garancia is, hogy a távollévők között távközlő eszköz útján tett jognyilatkozatokkal megkötött szerződések körében a fogyasztó megrendelése ajánlatnak tekintendő.⁷³⁹ Nincs tehát annak jelentősége, hogy a gazdálkodó szervezet mennyire részletesen, a szerződéskötést megelőző tájékoztatási kötelezettség teljes betartásával eljárva kínálja eladásra termékeit, szolgáltatásait; ezek polgári jogi szempontból „csak” ajánlattételi felhívásnak minősíthetők. A fogyasztó az, aki elindítja a szerződéskötés folyamatát, aki ajánlatot tesz. Az ennek elfogadását tartalmazó, a szerződést létrehozó nyilatkozat a gazdálkodó szervezet részéről már alkalmas lesz arra, hogy a szerződéskötéshez kapcsolódó tájékoztatót egyidejűleg a fogyasztó rendelkezésére bocsássa.

2.2. A fogyasztó elállási joga

A szerződésszegés jogkövetkezményei között kiemelt jelentősége van az *elállási jog* gyakorlásának. Az elállási jog egyoldalú alakító jogként a jogviszonyt úgy szünteti meg, hogy az eredeti állapot helyreállításának kötelezettségét kapcsolja a jogviszony felszámolásához. Ebből a szempontból

---

⁷³⁸ KROES, Quinten R.: E-Business Law of the European Union, Kluwer Law International, 2002. 4.

⁷³⁹ 2001. évi CVIII. törvény 6. §

tehát *ex tunc* megszüntetési lehetőség, mely a szerződést felbontja. Jellemzően akkor kerül sor az elállási jog gyakorlására, amikor a szerződésszegés egyben a másik szerződő fél érdekmúlását is maga után vonja. Az érdekmúlás fogalmával – mint az elállási jog gyakorlását megalapozó jogi tényvel – azonban a szerződési alaptípusok polgári törvénykönyvekben szereplő szabályai kapcsán minden esetben úgy találkozunk, hogy arra a másik fél szerződésszegése esetén lehet csak hivatkozni. A szimpla érdekmúlás, körülményváltozás, az a tény, hogy az egyik szerződő félnek a továbbiakban nem áll már érdekében a teljesítés, legfeljebb a *clausula rebus sic stantibus* alkalmazására teremthet lehetőséget. A körülmények lényeges megváltozása bár a másik fél szerződésszegő magatartásának hiányában kerül alkalmazásra, azonban rendkívül szűk körben lehet hivatkozási alap.

Az atipikus szerződések körében az elállási jognak kiemelt jelentősége van. Az Európai Közösségek hivatkozott irányelveiben a szabályozás elsődleges célja a fogyasztó védelme, számára speciális jogvédelmi eszközök megalkotása. Az elállási jog gyakorlásának koncepciója így jelentősen megváltozik. Mivel – ahogyan azt a tájékoztatási kötelezettség kapcsán láttuk – a szerződés megkötésekor a fogyasztó nem csupán informáltságát tekintve van lemaradásban a gazdálkodó szervezethez képest, hanem jellemzően agresszív marketing technikáknak is áldozatává válik, így könnyen előfordul, hogy a termék használata során nem konkrét termékhiba, hanem a pusztán haszontalanság lesz az, ami más megfontolásra indítja őt.⁷⁴⁰ Az e körben szabályozott elállási jog így nem feltétlenül a szerződésszegéshez köthető jogintézmény, és sok esetben nem is valódi érdekmúlásról, sokkal inkább „kijózanodásról” beszélhetünk a fogyasztó oldalán. Szabályai azonban mindenképpen a szerződésszegés körében érdemelnek említést.

A fogyasztónak a távollévők között kötött szerződés, az üzleten kívüli kereskedelem és az elektronikus kereskedelem körében két szempontból lehet

---

⁷⁴⁰ GRUNDMANN – SCHAUER: *Architecture of European Codes and Contract Law*, Kluwer Law International, 2006. 206.

fontos biztosítani az elállás jogát. Az egyik esetben arról a kiábrándulást orvosló jogintézményről beszélhetünk, amely a termék használata során éri a fogyasztót.⁷⁴¹ Ilyenkor nem a termék hiányosságairól van szó, sokkal inkább arról, hogy a fogyasztó – kikerülve az ezen értékesítési környezetet oly gyakran jellemző, túlzottan meggyőző üzleti szférából – mégsem érzi hasznát a terméknek. Ebben az esetben a szerződések jogának szabályai szerint ő már semmilyen eszközt nem talál a probléma kezelésére. Mivel a másik fél szerződésszegést nem követett el, a teljesítés szerződésszerű volt, így utólagosan már érdekmúlásra normál körülmények között egy színallagmatikus kötelem szereplői nem hivatkozhatnak. Az elállási jog ezekre az esetekre kínál megoldást, jelentős üzleti kockázatot teremtve ezzel a gazdálkodó szervezetek oldalán. Véleményünk szerint azonban ez az üzleti kockázat mindenképpen indokolható, és nem egyszerűen csak nem gátolja a piaci versenyt, hanem egyenesen segíti is azt azzal, hogy a kereskedőket rászorítja a korrekt, hiteles és pontos tájékoztatásra, valamint elrettenti őket a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok folytatásától.

A fogyasztó elállási jogának másik célja a bizonyítás liberalizálása. Amennyiben a fogyasztónak tényleges kifogása van a termékkel kapcsolatban, hibás teljesítéssel állunk szemben, ugyanakkor nem kell belemennie a szavatosság vagy a jótállás szabályai szerinti igényérvényesítésbe, valamint az ezekhez kapcsolódó bizonyítási procedúrákba.⁷⁴² Harmadik lehetőségként ugyanúgy ott áll az elállási jog gyakorlásának lehetősége minden indoklás nélkül, mintha egyszerűen csak meggondolta volna magát. Ez a lehetőség véleményünk szerint – bár kétségtelenül ritkábban jelenti az elállási jog gyakorlásának motivációját – mindenképpen a szerződésszegéshez kapcsolódó orvoslási lehetőségekhez sorolható.

---

⁷⁴¹ GRUNDMANN – SCHAUER: i.m. 222.

⁷⁴² GRUNDMANN – SCHAUER: uott

Bár dogmatikailag talán aggályosnak tűnhet, hogy a teljesítés megtörténte után külön indokra hivatkozva felbonthatja a fogyasztó a szerződést, azonban ennek pontosan a szabályozás fogyasztóvédelmi indíttatása okán mégis van létjogosultsága. Az objektív elállás joga ugyanis jellemzően az eredménykötelmek körében ismert fogalom, és a megrendelő (jogosult) számára teremti meg azt a lehetőséget, hogy a teljesítésig külön indoklás nélkül elálljon a szerződéstől a másik fél egyidejű kártalanítása mellett.⁷⁴³ A teljesítés időpontja időben behatárolja azonban az objektív elállás intézményét. Az atipikus szerződések körében említett, fogyasztót megillető elállási jog azonban a teljesítés után, a teljesítés diszfunkcióinak hiányában gyakorolható jogosultság, amihez – legalábbis első látásra – nem kapcsolódik kártalanítási kötelezettség. Az EK irányelvei és a hazai jogforrások ugyanis három oldalról, az objektív elállási jog koncepciójától teljesen eltérő indokokkal korlátozzák az elállási jog gyakorlását.

Az elállási jog gyakorlására nyitva álló határidő egzakt módon meghatározott, és az áru kézhezvételétől, szolgáltatás nyújtása esetén a szerződés létrejöttének időpontjától kezdődik. A fogyasztónak ettől az időponttól számított nyolc munkanap áll rendelkezésére az elállási jog gyakorlására. A határidő jogvesztő, elmulasztása miatt igazolással a fogyasztó nem élhet. Van azonban egy olyan kiegészítő rendelkezés, mely az elállási jogot valódi szerződésszegéshez kapcsolódó jogkövetkezmény tulajdonságaival is felruházza. A korábban tárgyalt tájékoztatási kötelezettség elmulasztása, tartalmában nem megfelelő teljesítése ugyanis olyan sajátos szerződésszegésnek minősül, mely az elállási jog gyakorlására nyitva álló nyolc munkanapos határidőt három hónapra módosítja. Az a tájékoztató, amely a szolgáltatás tulajdonságait, a másik szerződő fél adatait, a fogyasztót a jogszabályokból következően megillető jogokat tartalmazza, annyira lényeges kötelezettségét jelenti az irányelvek felfogásában a gazdálkodó szervezetnek, hogy nem megfelelő teljesítése esetén közvetlen hatást gyakorol a fogyasztó

---

⁷⁴³ Ptk. 395. §

elállási jogára. A szerződésszegésnek azzal az esetével állunk itt szemben, mely a szerződésre vonatkozó valamely jogszabály által lényegesnek minősített kötelezettség megszegésében realizálódik. Amennyiben a (jogszabályoknak mindenben megfelelő) tájékoztatásra később, a három hónapos határidőn belül, pótlólagosan kerül sor, akkor az elállási jog gyakorlására egyébként nyitva álló nyolc munkanapos határidő számítása a tájékoztató kézhezvételétől kezdődik.⁷⁴⁴ Ez a rendelkezés indirekt módon arra enged következtetni, hogy a teljesítés csak akkor szerződésszerű, ha a tájékoztatás megfelelő volt a gazdálkodó szervezet részéről. Főszabály szerint a teljesítéshez – mint a határidő számítására okot adó körülményhez – fűződő jogkövetkezmények csak a tájékoztatás megtörténtével térnek vissza normális állapotukba. A tájékoztató elmulasztása miatti meghosszabbodott határidőn belül gyakorolható elállási jogot szankciós elállásként értelmezhetjük.

A fogyasztó elállási jogának másik korlátja az elállás gyakorlásához fűződő kötelezettségek köre. Bár a fogyasztót indokolás nélkül illeti meg az elállás joga, és célja az eredeti állapot helyreállítása, azonban a termék visszaküldésének költségei a fogyasztót terhelik. Ez egyik oldalról azt jelenti, hogy az elállási jog gyakorlásával kapcsolatban kizárólag a termék visszaküldésének költsége az, amelyet a gazdálkodó szervezet követelhet a fogyasztótól, másrésztől azonban csak ennek viselésével gyakorolhatja a fogyasztó elállási jogát.⁷⁴⁵ Az elállás jogának gyakorlása után nem köteles a fogyasztó megtéríteni azt az értékcsökkenést sem, ami a rendeltetésszerű használat következménye, valamint használati díj sem követelhető tőle. A fogyasztó elállási jogával párba állított objektív elállási jog (az eredménykötelmek körében) kártalanítási kötelezettséget előíró szabályaihoz képest ez a költség valóban elenyésző terhet ró a fogyasztóra.

Végül az elállási jog gyakorlásának harmadik korlátját jelentik azok az esetkörök, amikor az elállás joga nem gyakorolható. Ennek meghatározása

---

⁷⁴⁴ 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet 4. § (2) bekezdés

⁷⁴⁵ 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet 4. § (5) bekezdés

más és más az adott szerződés típusától függően. A távollévők között kötött kontraktusok körében a fogyasztó nem gyakorolhatja az elállás jogát:

- ha a gazdálkodó szervezet a fogyasztó beleegyezésével a nyolc munkanapos határidő letelte előtt megkezdte a szolgáltatás nyújtását;
- a pénzügyi gazdálkodó szervezet által nem befolyásolható ingadozásaitól függő ár és díjváltozás esetén;
- fogyasztó személyéhez kötött, illetve a fogyasztó utasításai alapján vagy kifejezett kérésére előállított vagy gyorsan romló, illetve természeténél fogva vissza nem szolgáltatatható áru esetében;
- ha a szerződés közvetett tárgya hang-, képfelvétel vagy számítógépi szoftverpéldány és a csomagolást a fogyasztó felbontotta;
- hírlap, folyóirat, időszaki lap terjesztésére vonatkozó és szerencsejáték-szerződés esetén.⁷⁴⁶

Az üzleten kívüli kereskedés⁷⁴⁷ során a fogyasztó nem gyakorolhatja az elállás jogát, ha nem tudja az árut teljes egészében visszaszolgáltatni, vagy a szolgáltatást már teljes egészében igénybe vette. Ennél a kereskedési formánál azonban már lehetőséget ad arra is a jogszabály, hogy az esetleg már részben felhasznált áru, szolgáltatás esetén is gyakorolhassa elállási jogát megszorításokkal. Ha ugyanis egy részét vissza tudja szolgáltatni az árunak úgy, hogy a megmaradt rész használhatósága és értéke nem csökkent, akkor a vételár arányos részének visszaszolgáltatását követelheti. Ha a szolgáltatást már részben teljesítették, a fogyasztó díj-visszakövetelési igényével szemben az eladó követelheti a szolgáltatás már igénybe vett részére arányosan járó díjat.

---

⁷⁴⁶ 17/1999. (II. 5.) Korm. rendelet 5. §

⁷⁴⁷ 370/2004. Korm. rendelet

2.3. A szerződésszegés kidolgozott rendszere a timesharing szerződések körében

A timesharing szerződéssel a vevő főszabályként egy üdülőtulajdon időben megosztott tartós használatára válik jogosulttá. A megosztott használatra vonatkozó jogi konstrukciók sokszínűségéből, a jogügyletek jellemzően határokon túlnyúló mivoltából, valamint az ügyletkötéskor alkalmazott agresszív értékesítési módszerekből adódó veszélyek csökkentése végett és a fogyasztók hatékonyabb védelmét szolgáló célból született meg az ingatlanok időben megosztott használatáról szóló 94/47/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv,⁷⁴⁸ melynek nyomán megalkotott 20/1999. (II. 5.) Korm. rendelet részletesen kibontja a szerződésszegés eseteit és az ezekhez kapcsolódó sajátos jogkövetkezményeket. A jogszabály csak az értékesítő szerződésszegő magatartásaival foglalkozik és a fogyasztó lehetséges reakcióit rögzíti.

A szerződésszegő magatartások négy nagy csoportba sorolva találhatók meg a kormányrendeletben: a késedelem esetei, a díjmelés, a hibás teljesítés, valamint a tájékoztatási kötelezettség megsértése.

A késedelem esetében a jogszabály különbséget tesz a késedelem nyilvánvaló ténye (tényleges késedelem) és a jövőbeni késedelem között. Mivel a szerződés megköthető olyan formában is, hogy annak tárgya, az ingatlan a szerződéskötés pillanatában még nincs használatra kész állapotban, így a jogszabály rögzíti, hogy annak a szerződéskötéstől számított három éven belül beköltözésre alkalmasnak kell lennie. Amennyiben az akár lakás, akár üdülés céljára igénybe venni szándékozott ingatlant a fogyasztó ezen határidő elteltével nem tudja használni, mert az használatbavételi engedéllyel még nem rendelkezik, a fogyasztó elállhat a szerződéstől. Az elállás gyakorlásához csupán a késedelem nyilvánvaló tényének bizonyítása szükséges, érdekmúlást nem kell a fogyasztónak igazolnia. Az elállás hatása, hogy az értékesítő

---

⁷⁴⁸ FAZEKAS Judit: Fogyasztóvédelmi jog, Complex Kiadó, Budapest, 2007. 172.

köteles haladéktalanul visszafizetni a díj (ellenérték) már teljesített részét.⁷⁴⁹ A tényleges késedelemtől eltérő eset, amikor az építés előtt vagy alatt álló ingatlannal kapcsolatban a fogyasztó az általa ismert tények alapján egyértelműen valószínűsítheti, hogy az nem készül el három éven belül. Ennek valószínűsítésére azért van lehetősége a fogyasztónak, mert a kontraktus szabályai előírják, hogy a felek együttműködési kötelezettségébe tartozik az is, mely szerint az értékesítő rendszeresen köteles tájékoztatni a fogyasztót az építési munkálatok állásáról.⁷⁵⁰ Ha ezekből a tájékoztatásokból nyilvánvalóvá válik a teljesítés várhatóan számottevő késedelme, akkor a fogyasztó az elállás mellett kártérítést követelhet.⁷⁵¹ A tényleges és a jövőbeni késedelem jogkövetkezményei között a lényeges különbség tehát az, hogy a tényleges késedelem esetében a fogyasztó a már teljesített ellenértéket követelheti csak vissza, míg a jövőbeni késedelemre alapított elállási jogának gyakorlása esetén a szerződésszegés Ptk.-beli szabályaira alapított kártérítést követelhet, ami már akár az elmaradt haszonra és az indokolt költségekre is kiterjedhet.⁷⁵² Nem tartjuk következetesnek sem az irányelv, sem a jogszabály rendelkezéseit a késedelem körében. Az elállás jogkövetkezményeinek különbözőségét semmi nem indokolja, és valójában a szerződésszegés súlya szempontjából sincs olyan lényeges különbség a tényleges és a jövőbeni késedelem között, amely indokolná ezt a különbségtételt.

A *timesharing* sajátossága, hogy tartós, legalább három évre szóló jogviszonyt hoz létre a felek között. Ebből következik, hogy az ellenérték, a díj meghatározása a szerződés megkötésekor a jogviszony teljes időtartamára nem lehetséges. A jogszabály azt a kötelezettséget rója a felekre, hogy a fogyasztó által fizetendő éves díj és a költségek meghatározásának elveiről, módjáról rendelkezzenek.⁷⁵³ Az emelés mértékének arányban kell állnia a

---

⁷⁴⁹ 20/1999. (II.5.) Korm. rendelet 13. §

⁷⁵⁰ PAPP Tekla: Röviden a timesharing-szerződésről, Európai Jog, 4/2006. 26.

⁷⁵¹ 20/1999. (II.5.) Korm. rendelet 14. § (2) bekezdés

⁷⁵² SMITS, J. M.: The Need for a European Contract Law: Empirical and Legal Perspectives, Europa Law Publishing, 2005. 18.

⁷⁵³ 20/1999. (II.5.) Korm. rendelet 7. § j.) pont

költségnövekedés mértékével. Minden olyan esetben, amikor emelésre kerül sor, a fogyasztóval ennek indokait és mértékét írásban kell közölni.⁷⁵⁴ Ha az értékesítő ezektől a rendelkezésektől eltér, az értékesítő szerződésszegő magatartást tanúsít, így a Ptk.-ban a szerződésszegés esetén megfogalmazott jogkövetkezmények alkalmazhatók.

A hibás teljesítés gyakori diszfunkció a *timesharing* körében. A jogszabály nem is a teljesítés nyilvánvaló hibájára fókuszál, hanem a vállalkozási szerződések körében ismert előzetes szankciós elállási jog mintájára arról az esetről rendelkezik, amikor az ingatlan megtekintése során a körülményekből arra következtet a fogyasztó, hogy a teljesítés hibás lesz. Ilyen esetben a fogyasztónak póthatáridőt kell tűznie a hiba kijavítására, majd csak ennek eredménytelen eltelte után gyakorolhatja a hibás teljesítéshez fűződő jogokat.⁷⁵⁵

Ismét előkerül a tájékoztatás elmulasztásának problémája. Az értékesítő lényeges kötelezettségeit szegi meg akkor, ha az írásbeli tájékoztatót a szerződéskötést megelőzően nem vagy nem a megfelelő nyelven bocsátja a fogyasztó rendelkezésére. Vita esetén az értékesítőt terheli annak bizonyítása, hogy az írásbeli tájékoztatót az előírt nyelven, az ingatlan fekvése szerinti nyelven hivatalos fordításban a szerződéssel együtt a fogyasztónak átadta, valamint annak bizonyítása, hogy a szerződésből kimaradt azon feltételeket, amelyek a tájékoztatóban szerepelnek, a fogyasztóval írásban közölte.⁷⁵⁶ A fogyasztó a szerződéstől harminc napon belül elállhat. Ha a tájékoztató hiányos tartalommal kerül átadásra, akkor a fogyasztó számára nyitva álló tizenöt napos elállási határidő attól a naptól veszi kezdetét, amikor az értékesítő valamennyi hiányzó adatot írásban közölt a fogyasztóval, és azok a felek megállapodása szerint a szerződés részévé válnak. A jogszabály

---

⁷⁵⁴ 20/1999. (II.5.) Korm. rendelet 13. §

⁷⁵⁵ 20/1999. (II.5.) Korm. rendelet 14. § (3) bekezdés

⁷⁵⁶ FAZEKAS Judit: Fogyasztóvédelmi jog, Complex Kiadó, Budapest 2007. 177.

felkészült arra a helyzetre is, ha netán a fent rögzített időpont nem következne be vagy túlzottan kitolódna. A tizenöt napos elállási határidő ugyanis legkésőbb a szerződés megkötésétől és egy példányának a fogyasztó részére történő átadásától számított három hónap lejártát követő napon megnyílik.⁷⁵⁷

Az atipikus szerződések körében rögzített szerződésszegési esetkörök, és az azokhoz kapcsolódó jogkövetkezmények számos ponton idegenek a polgári jog klasszikus kötelmi jogi szabályaitól. Véleményünk szerint sem a fogyasztó számára biztosított speciális elállási jog, sem a tájékoztatóra vonatkozó szigorú követelmények nem implementálhatók más szerződéstípusokra vagy a fogyasztói szerződéseken kívüli más esetkörökre. A szabályok erősen fogyasztóvédelmi célzata, valamint az alapot jelentő atipikus szerződések sajátos értékesítési módszerekhez kapcsolódó volta indokolja ugyanis ezeknek a jogintézményeknek a megjelenését a szerződésszegés kapcsán.

---

⁷⁵⁷ 20/1999. (II. 5.) Korm. rendelet 8. §

VIII. TERMÉKFELELŐSSÉG: A HIBÁS TERMÉK ÁLTAL OKOZOTT KÁROK

A termékfelelősség jogintézményét a fogyasztóvédelem egyik eszközeként szokás definiálni. A termékfelelősség által nyújtott védelem ugyanis az egyes fogyasztók számára talán a legfontosabb, tekintettel arra, hogy a legnagyobb károsodások éppen a termék hibájából következhetnek be.⁷⁵⁸ Önmagában a szolgáltatás hibája szerződésszegésnek minősül, és a kellékszavatosság szabályai, az igénybe vehető jogosulti választási lehetőségek (kijavítás, kicserélés, árleszállítás, elállás) arra reagálnak, hogy a szerződésben meghatározott teljesítés szerződésszerűségét kikényszerítsék vagy éppen megteremtsék a lehetőséget a jogosult számára, hogy elégtételt kapjon a bekövetkezett károkért. A hibás termék azonban olyan károkat is generálhat, melyek már következményi kárként értékelhetők. Mivel a legtöbb európai államban – így hazánkban is – a kontraktuális és a deliktuális kárfelelősségi rendszer élesen nem különül el egymástól, így a hibás termék által más dolgokban vagy az emberi életben, egészségben, testi épségben okozott károk megtérítését már a szerződés keretein kívüli, deliktuális károkozásokként is felfoghatnánk. Ezzel azonban főként a fogyasztóvédelmi szempontú jogpolitikai indokok kerülnének háttérbe. A klasszikus deliktuális felelősségi rendszer ugyanis felróhatóságon alapul, így könnyű mentesülést biztosíthat a felróhatóság hiányára vagy éppen az okozati összefüggés túl távoli voltára hivatkozó kötelezetteknek. Az Európai Bíróság a spanyol termékfelelősségre vonatkozó törvény alkalmazhatósága⁷⁵⁹ tekintetében hozott ítéletében⁷⁶⁰ kifejtett álláspontja alapján az sem lehetséges, hogy a fokozott veszéllyel járó tevékenységnek minősülő termékhiba miatti kárigény a veszélyes üzemi

---

⁷⁵⁸ BIHARY Tibor: Két európai egységesítési törekvés a termékfelelősség jogában, Jogtudományi Közlöny, 1984/9. 514.

⁷⁵⁹ Az adott kérdésben egy spanyol bíróság előzetes döntést kért, amelyben arra kért választ, hogy a termékfelelősségre vonatkozó irányelv minimum-harmonizálást valósít meg és így lehetősége van a bíróságnak a hatályban lévő 26/1984-es törvény alkalmazására is, amely jogszabály egyfajta veszélyes üzemi felelősséget határozott meg a termékek által okozott károk vonatkozásában.

⁷⁶⁰ Gonzales Sánchez v. Medicina Asturiana SA:C-183/00, 2002 I-3901.skk.

felelősség alapján kerüljön elbírálásra.⁷⁶¹ A sajátosan fogyasztóvédelmi indíttatású termékfelelősség intézménye önálló felelősségi rendszert keletkeztet, és Európában a jogharmonizáció eredményeként legalábbis nagyvonalaiiban egységes jogvédelmet biztosít a károsultnak.

A szerződésszegéshez kapcsolódóan azonban meg kell vizsgálnunk, hogy vajon a termékfelelősség körében érvényesített igények még magának a szerződésszegésnek a tényén alapulnak, vagy egy ettől független deliktuális felelősségi rendszerben kerülnek-e értékelésre.

1. Termékfelelősség az USA jogában

A termékfelelősségi szabályozás gyökereit az Amerikai Egyesült Államok jogában találjuk. Az amerikai fejlődés jól szimbolizálja azt a vitát, ami napjainkban is megosztja még az Európai Közösségek tagállamait is: a termékfelelősség a szerződésszegés vagy a szerződésen kívüli károkozás rendszerébe illeszkedik-e. Bár a hibás termék által okozott károkért való gyártói felelősség az Egyesült Államok jogában már a XIX. század végén megjelent,⁷⁶² azonban a híres *McPherson v. Buick Motor Company*⁷⁶³ esetig, 1916-ig még egyértelműen szerződésszegésnek titulálták az amerikai bíróságok a termékfelelősség eseteit. Az a doktrína tartotta ugyanis magát, hogy csak olyan személyek érvényesíthetnek termékfelelősség címén kárigényt a gyártóval szemben, akik úgynevezett közvetlen vásárlóknak (*direct customer*) tekinthetők, azaz, akik megvásárolták a terméket. Ez az egyértelműen kontraktuális felelősséget keletkeztető szentencia szorosan összefügg a kártérítési jog egészét szerződéses alpra helyező, korabeli *privity* elképzeléssel. A *privity* alapján az angolszász jogrendszerekben alkalmazott gondos eljárás követelménye (*duty of care*) kezdetben csak a károkozóval

---

⁷⁶¹ VÉKÁS Lajos: Polgári jogunk európai jogi háttéréről, Európai jog, 2003/11. 9.

⁷⁶² BEST, Arthur – BARNES, David W.: Basic Tort Law: Cases, Statutes and Problems, Aspen Publishers, 2003. 654-655.

⁷⁶³ 217 N.Y. 382, 111 N.E. 1050 (1916)

szerződéses kapcsolatba került személyek irányában kellett, hogy fennálljon. A McPherson eset, bár alapjaiban fenntartotta a gondos eljárás követelményének megsértésére való hivatkozást a sikeres igényérvényesítéshez, azonban kimondta, hogy a gyártó – mivel nem előre meghatározott személyek számára gyártja a terméket – valamennyi potenciális vásárló, használó felé gondos eljárással tartozik. A termékfelelősség ezzel kilépett a kontraktuális felelősség keretei közül, és az egész társadalom irányába fennálló gondosság okán már általános felelősségi formulává vált.

A termékfelelősség objektív alapokra helyezése volt az a lépés, amely végleg elszakította a termékfelelősséget az Egyesült Államokban a szerződésszegéssel való kapcsolatától. Két, California államban született döntés volt az, amelyben először jelentek meg a tárgyi felelősség alakzatai. Az *Escola v. Coca Cola Bottling Co.* ügyben⁷⁶⁴ az egyik étterem pincérnőjének a kezében robbant szét a túlnyomás miatt egy üveg Coca Cola, amelynek következtében a felperes kezén komoly sérüléseket szenvedett. Az eljárás során a *common law* akkori állása szerint a bizonyítás a palackozóüzem hanyagságára koncentrált. A gyártó hanyagságának igazolása azonban szinte lehetetlen volt, hiszen az üveges üdítőital útja a palackozóüzemtől a pincérnőig gyakorlatilag követhetetlen volt. Az alperes közbejövő okokra hivatkozott (különösen hideg helyen volt tárolva a palack stb.). A bíróság azonban megállapította, hogy a társadalmi környezet megváltozása okán már nem tartható a *duty of care* koncepció a termékfelelősség körében. „Méltánytalan és kiüresedett jogvédelmet jelentene, ha a termékfelelősséget a gondatlanság bizonyításától tenné a bíróság függővé. Egy termék gyártóját ugyanis az általa gyártott termék vonatkozásában *általában terheli a felelősség* a társadalom valamennyi tagjával szemben. Fel kell készülnie minden olyan szokásos felhasználás körébe tartozó helyzetre, ahol várhatóan a terméket hasznosítják.” Az ítélet szerint a gyártó objektív felelősséggel tartozik abban az esetben, ha előzetes kötelező minőségvizsgálatnak nem veti alá a terméket,

---

⁷⁶⁴ Case *Escola v. Coca Cola Bottling Co.* Of Fresno 24 Cal. 2d 453, 150 P. 2d 436 (1944)

amely bizonyította volna, hogy a termék az emberi életre veszélyt jelenthet. Amennyiben tehát a termék veszélyes volta nem kerül megjelölésre a terméken, vagy erre más módon nem hívja fel a gyártó a szerződő fél figyelmét, akkor bármilyen ok is idézte elő – kivéve természetesen a károsult nyilvánvalóan vétkes közrehatását – a hibás termékkel okozott kárt, a gyártó megtéríteni köteles.”⁷⁶⁵ A gyártó felelőssége a *strict liability* alkalmazása alapján került megállapításra. A *strict liability* két lényegi kérdésben tér el a deliktuális felelősségtől. Míg a deliktuális felelősség alapja a gyártó magatartása, addig a *strict liability* alapja a termék hibás volta. E felelősség eleve feltételezi, hogy a termelő ismerte a termék kockázatát, függetlenül attól, hogy a termék forgalomba hozatalakor ezt tudta vagy tudnia kellett volna.⁷⁶⁶ A bíróság érvelését támasztja alá az amerikai Uniform Commercial Code (UCC) is, amikor a gyártó kötelezettségévé teszi, hogy termékeit úgy állítsa elő, hogy az biztonsággal alkalmazható legyen arra a célra, amelyre azt rendes körülmények között használni szokták.⁷⁶⁷ Az Escola ügyben ez a szigorú felelősségi alakzat ismét csak szerződéses alapon jelent meg, ugyanis a bíróság kizárólag a direkt szerződészegés esetében találta alkalmazhatónak. Az UCC a károsulti kört kiszélesítette, és a gyártóval szerződő fél (a vásárló) együtt élő hozzátartozóit, valamint a házában jogszerűen tartózkodó vendégeket is a potenciális károsultak fogalma alá vonta. Egyetlen követelmény volt csupán, hogy a károsultnak olyan személynek kellett lennie, akire ésszerű körülmények között számítani lehetett, hogy használja a dolgot. Végül az 1966-ban hatályba lépett második *Restatement of Torts* egy negligence-től és warranty-tól független *sui generis* felelősségi alakzattal kreált a gyártók felelőssége kapcsán, és már nem csak a közvetlen szerződő felet

---

⁷⁶⁵ Fordítás az ítélet szövegéből. A jogi érvelés Traynor bíró indokolása. Az ítélet szövege In Best-Barnes i.m. 659-660.

⁷⁶⁶ FAZEKAS Judit: A fogyasztóvédelem jogi eszközei, különös tekintettel a polgárjogi intézményekre, Kandidátusi értekezés, Miskolc, 1994. 176.

⁷⁶⁷ UCC 2. könyv 315. §

értette bele a vásárló fogalmába.⁷⁶⁸ Ennek megfelelően a vásárló fogalmába a következő személyek tartoznak a jelenleg hatályos szabályok alapján⁷⁶⁹:

- a vásárló;
- bármely olyan magánszemély, aki használja vagy fogyasztja a terméket;
- minden olyan személy, aki miközben a károsult érdekében cselekszik, kapcsolatba kerül a termékkel (ez lehet például a munkavállaló);
- bárki, aki a termék hibájából megsérül, és rendes körülmények között számolni lehetett azzal, hogy a termék közelébe kerül annak szokásos felhasználása során.

Megjegyezzük azonban, hogy nem véletlen, hogy a jogszabály továbbra is a vásárló terminológiát használja. A termékfelelősséget ugyanis továbbra is szorosan köti az amerikai jog a szerződésszegés (*breach of a contract*) fogalmához. A fent felsorolt alanyi körbe tartozó személyek végső soron a vásárló engedélyével, tudtával kerülnek kapcsolatba a termékkel, ezt fejezi ki a „rendes körülmények között” kitétel a jogszabály szövegében.

A mentesülési okok meghatározása során a második *Restatement of Torts* pozitív oldalról közelíti meg a kérdést. Azokat a követelményeket határozza meg, melyeknek fennállása szükséges a szigorú, objektív felelősséget alapító termékfelelősségi szabályokra alapított igényérvényesítéshez:

- a gyártó gazdasági tevékenysége körében állította elő és értékesítette a terméket;
- a felhasználóhoz lényeges átalakítás nélkül került a termék.

A termékfelelősség megállapítása szempontjából irreleváns, hogy a gyártó minden lehetséges és elvárható előkészületet megtett a termékhiba és az abból eredő károk elkerülésére. A szerződésszegéstől való elkülönültség jele azonban, hogy a jogszabály kifejezetten rögzíti: nem változtat a gyártó

---

⁷⁶⁸ Second Restatement of Torts § 402.

⁷⁶⁹ Megjegyezzük, hogy a fogalom kiterjesztő értelmezéséhez a *Greenman v. Yuba Power Products Inc.* (27 Cal. Rptr. 697, 59 Cal. 2d 57, 377 P.2d 897) 1963-as ügy vezetett el.

felelősségén az a tény sem, hogy a termék megszerzése során a vásárló nem került a gyártóval közvetlen szerződéses kapcsolatba.

A termékhiba meghatározása során a harmadik *Restatement of Torts* 2. §-a szolgál bővebb információkkal. A termék hibáját a törvény három kategóriába sorolja. Gyártási hibának (*manufacturing defect*) minősül, ha a termék eltér az eredetileg szándékolt kinézetétől, felhasználási módjától, függetlenül attól, hogy a gyártó minden lehetséges intézkedést megtett ennek elkerülésére a termék gyártása során. A termékhiba másik csoportját a külső megjelenés hibája alkotja (*defective in design*). Hibásnak minősül a termék akkor is, ha előre látható kockázatot hordoz magában külalakja miatt, és ha a külalak megváltoztatásával a kockázat megszüntethető lenne, függetlenül attól, hogy a megváltoztatást az értékesítési láncolat melyik tagja végezhette volna el. Végezetül a tájékoztatás hibája (*inadequate warnings or instructions*) is termékhibának minősül az amerikai jogban, abban az esetben, ha a kár elhárítható lett volna azzal, hogy a gyártó vagy az értékesítési lánc bármelyik résztvevője a terméken jól látható módon elhelyezett tájékoztatóval felhívja a felhasználó figyelmét a meghatározott szituációkban potenciálisan jelentkező kockázatokra.

Az amerikai jog a termékfelelősség kapcsán a hibás termék fogyasztóhoz való kerülését egyetlen egységes szerződési lánc koncepciójának fogja fel. Nem számít, hogy a gyártótól a fogyasztóhoz (végső felhasználóhoz) milyen úton került a termék, ha a fenti termékhibák valamelyikére vezethető vissza a hibás termék által okozott kár, akkor a gyártót az objektív alapú felelősség terheli a fentebb tárgyalt két kimentési ok kivételével.⁷⁷⁰

---

⁷⁷⁰ Lásd példaként a Latex kesztyű ügyet, 121 Cal. Rptr. 2d 301 (Cal. App. 2002.)

2. Termékfelelősség az Európai Unióban

Az Európai Közösségek jogharmonizációs törekvései napjainkban a magánjog területét is elérték. Az egységes közös piacon biztosított négy szabadság elvének zavartalan működése érdekében szükségszerű, hogy főként a gazdasági szempontból jelentős témakörök kapcsán legalább a közös standardokat lefektető jogközelítés végbemenjen. A magánjog alapvetően nemzeti és történelmi hagyományokon nyugvó jellege miatt az egyes tagállamok jogrendszerei között jelentős dogmatikai és gyakorlati különbségek tapasztalhatók. Már nem csupán a kontinentális és angolszász szembenállás, de a kontinentális jogcsaládon belüli erős differencia is talán fennállásának legnagyobb kihívása elé állítja az Európai Közösségek intézményeit. Ebből következően a harmonizáció a jogegységesítés maximuma helyett a jogközelítést inkább célzó irányelvi jogalkotást preferálja ezen a területen. A jogközelítés szükségességéről az Európai Parlament 1989-es határozata kifejezetten rendelkezik.⁷⁷¹

A termékfelelősség témaköre egy alapvetően komoly kereskedelmi kihatásokkal bíró terület, így ebben a körben az EU már egészen korán, 1985-ben megkezdte a harmonizációt. A 85/374/EGK irányelv a termékfelelősségről⁷⁷² a tagállami felelősségi szabályokat számos esetben felülírta, és egy egységes alapokon álló termékfelelősségi rendszert vezetett be. Az irányelvi jelleg nagyobb eltérést engedő természete ellenére a termékfelelősségről szóló irányelvről az Európai Bíróság határozatainak⁷⁷³ nyomán kijelenthetjük, hogy a maximális harmonizáció jegyében született. A maximális harmonizációt biztosító jelleggel azonban a jogirodalom napjainkban is szembeszáll.⁷⁷⁴ A vita alapját az irányelv 13. szakasza képezi,

---

⁷⁷¹ Resolution on Action to Bring into Life the Private Law of the Member States, 26 May 1989. (OJEC No. C 158/401)

⁷⁷² A Tanács 1985. július 25-i 85/374 (EGK) számú irányelve a tagállamoknak a hibás termékért való vagyoni felelősségre vonatkozó jogi és igazgatási előírások összehangolására, EK Hiv. Lap L/210. 29.

⁷⁷³ Bizottság v. Franciaország, Gonzalez Sanchez v. Medicina Asturiana SA

⁷⁷⁴ HOWELLS, Geraint: Is European Product Liability Harmonised?, In. ERA Private and Labour Law Seminar hand-outs, Trier, 2005. 2-3.

amely kimondja, hogy az irányelv nem érinti azon jogokat, amelyeket a hibás termék okán kárt szenvedett személyek a nemzeti jogrendszerben létező kontraktuális vagy deliktuális felelősségi szabályok alapján élveznek.⁷⁷⁵ Az Európai Bíróság azonban megszorítóan értelmezte a megengedő szabályt. Az értelmezési nehézségek azzal kapcsolatban merültek fel, hogy a tagállamok az irányelv implementálása során mennyiben térhetnek el az irányelvi rendelkezésektől. Az irányelvnek a Code Civilbe történő átültetése során⁷⁷⁶ a francia törvényhozás három ponton is szigorított az irányelvi felelősségi rendszeren.⁷⁷⁷

- az irányelv 9. cikk (1) bekezdés b.) pontjában foglaltaktól eltérően nem zárta ki az 500 eurónál kisebb károkért való termékfelelősséget;⁷⁷⁸
- az irányelv 3. cikk (3) bekezdésében foglaltaktól eltérően a termék forgalmazóját a termék gyártójával azonos módon tette felelőssé;⁷⁷⁹
- az irányelv 7. cikkében foglaltakhoz képest szigorította a termék gyártójának, forgalmazójának, importőrének kimentési lehetőségét, amikor mentesülési okként rögzítette, hogy a gyártónak bizonyítania kell, minden lehetséges lépést megtett annak érdekében, hogy elhárítsa a termékhiba káros következményeit azzal, hogy a kötelező előírásoknak (szabványoknak) megfelelően állította elő a terméket.⁷⁸⁰

Az irányelv 3. cikk (3) bekezdésében foglaltak szerint a termék forgalmazója csak abban az esetben felel a termék gyártójával azonos módon, ha a gyártó, vagy külföldről behozott terméknel az importőr személye nem állapítható meg és a forgalmazó a gyártó (importőr) vagy az előző forgalmazó személyét megfelelő határidőn belül nem tudja megnevezni. A Code Civil viszont ezt a szigorító feltételt elhagyta.

---

⁷⁷⁵ Art. 13.: *The Directive shall not affect any rights which an injured person may have according to the rules of the law of contractual or non-contractual liability or a special liability system existing at the moment when this Directive is notified.*

⁷⁷⁶ A 85/374 számú irányelvet a 98-389. sz. 1998. május 19-i törvény ültette át a Code Civil 1386-1-1386-18 cikkeként

⁷⁷⁷ VÉKÁS Lajos: Polgári jogunk európai jogi háttéréről, Európai jog, 2003.november, 6.

⁷⁷⁸ Code Civil 1368-2. cikk

⁷⁷⁹ Code Civil 1386-7. cikk (1) bekezdés

⁷⁸⁰ Code Civil 1386-12. cikk (2) bekezdés

Az Európai Bíróság megállapította, hogy a Francia Köztársaság mindhárom kérdésben megsértette a 85/374 számú Irányelvben foglaltakat. A bíróság elvi élel rögzítette, hogy a tagállamok nem tarthatnak fenn olyan termékfelelősségi rendszert, amely az irányelv szabályaitól különbözik vagy azokkal ellentétes, tartalmát nem módosíthatják, nem írhatják felül.⁷⁸¹

Az irányelv meglévő tagállami jogvédelmi intézményeket tiszteletben tartó előírása minden más felelősségi intézményre vonatkozhat, de nem a termékfelelősségre. Nem képzelhető el ugyanis a bíróság érvelése szerint, hogy a meglévő termékfelelősségi szabályok védelmét előíró szakaszként értelmezzék a tagállamok a hivatkozott rendelkezést, hiszen ezzel az irányelv érvényesülése, a jogharmonizáció mondana csődöt. Az egyéb jogvédelmi eszközök alatt tipikusan a szavatosság, jótállás, deliktuális felelősség szabályait kell érteni.⁷⁸²

Hasonló megállapítást tett az Európai Bíróság, amikor egy spanyol bíróság fordult felé előzetes döntésért abban a kérdésben, hogy lehetősége van a bíróságnak arra, hogy az irányelvet átültető 22/1994-es törvény mellett alkalmazza a termékek által okozott károk esetében egyfajta veszélyes üzemi felelősséget megállapító 26/1984-es törvényt. A probléma annak kapcsán merült fel, hogy a konkrét esetben a 26/1984-es törvény több védelmet és jogot biztosított volna a károsult számára. A bíróság álláspontja szerint a nemzeti szabályok csak és kizárólag akkor térhetnek el a termékfelelősségi irányelvben foglaltaktól, ha arra az irányelv 15. cikkének (1) bekezdése és a 16. cikke kifejezett felhatalmazást ad. A 13. cikk nem ad felhatalmazást az eltérésre, ennek megfelelően a Bíróság álláspontja szerint az irányelv rendelkezései kizorítják az olyan nemzeti szabályokat, amelyek a hibás termék

---

⁷⁸¹ C-52/00, [2002] ECR I-3827

⁷⁸² González Sanchez v. Medicina Asturiana SA, C-183/00, [2002] ECR I-3901

által a károsított fogyasztó számára a termékfelelősségtől eltérően alapoznának meg kártérítési igényt.⁷⁸³

Az objektív felelősség értelmezése azonban tagállamonként továbbra is eltérő. Franciaországban az Aix-en Provence ügyben a bíróság kimondta, hogy nem kell a károsultnak bizonyítania, hogy termékhiba okozta kárát.⁷⁸⁴ Az objektív felelősség szigorú értelmezését látjuk abban az angol ítéletben is, amelyik a tízéves jogvesztő határidőn túl is érvényesíthetőnek találta a termékfelelősségre alapított igényeket, amennyiben a határidő lejárta előtt a felperes már megkezdte az igényérvényesítést, csak éppen nem a megfelelő személy ellen.⁷⁸⁵ Meglepő következtetésre jutott a spanyol bíróság is, amikor a termék visszahívását, a forgalmazás megszüntetését a termékhiba felismerésének egyértelmű bizonyítékeként fogadta el. Az eltérő indokolással megtámogatott ítéletek közösek abból a szempontból, hogy mindannyian a termékfelelősség abszolút tárgyi felelősséghez közelítő jellegét hangsúlyozzák. Néhány ítélet olyan tiszta formában jeleníti meg azt, hogy a kártérítési előfeltételek közül nem csupán a vétkességet hagyja el, hanem gyakran az okozati összefüggés bizonyítását is mellőzi, fennállását eleve adottnak veszi.⁷⁸⁶

A kimentési okok közül a legtöbb problémát jelentő védekezés a tudomány és technika állása szerint nem felismerhető hibára való hivatkozás. Ezen ok szerepeltetése a nemzeti jogszabályban az irányelv rendelkezése alapján fakultatív.⁷⁸⁷ Angliában a híres Hepatitis C eset⁷⁸⁸ kapcsán az angol bíróság megállapította, hogy az irányelvben követelményként lefektetett objektív

---

⁷⁸³ VÉKÁS Lajos: Polgári jogunk európai jogi háttéréről, Európai jog, 2003. november, 7.

⁷⁸⁴ D.2001.IR.3092 [2001]

⁷⁸⁵ Smith Kline Beecham v. Horne-Roberts [2001] EWCA CIV 2006

⁷⁸⁶ VÉKÁS Lajos: Polgári jogunk európai jogi háttéréről, Európai jog, 2003. november, 8.

⁷⁸⁷ Luxemburg nemzeti törvénye az egyetlen, amelyik nem tekinti mentesülési oknak azt, ha a hiba a forgalomba hozatalkor a tudomány és technika állása szerint nem volt felismerhető. Lásd erről bővebben FAZEKAS Judit: A fogyasztóvédelem jogi eszközei, különös tekintettel a polgárjogi intézményekre, Kandidátusi értekezés, Miskolc, 1994. 186.

⁷⁸⁸ FAIRGRIEVE, DUNCAN: Product Liability in Comparative Perspective, Cambridge University Press, 2005. 193.

felelősségi rendszer megteremtése megkívánja, hogy a termékhiba okozta károk megtérítésre kerüljenek minden esetben, így a termékhiba elkerülhetlensége irreleváns. Nem eredményezheti továbbá a bíróság szerint a gyártó mentesülését az a tény sem, hogy bár a termékhiba természetéről és lehetőségéről tudomása volt, de azt nem tudta, hogy az adott termékben ez megtalálható-e. A német jog a tudomány, technika állására alapított mentesülést nem fogadja el olyan esetben, amikor a termékhiba gyártási hibára vezethető vissza.⁷⁸⁹ A tudomány és technika állása szerinti felismerhetetlenség mentesülési oka szoros kapcsolatban áll az előreláthatóság klauzulájával, amelyet számos európai jogrendszer ismer, és az új Ptk. – a tervezet szerint – a magyar jogrendbe is be kíván vezetni. Látható azonban, hogy a tagállami bíróságok ítéletei ezt a mentesülési okot még implementálása esetén is megszorítóan értelmezik. Az erre való sikeres hivatkozás rendkívül nehéz, ilyen mentesülésről a jogirodalomban nem olvashatók megállapítások. A kimentési okok így gyakorlatilag azokra az esetkörökre szorítkoznak, amelyek magának a termékfelelősségnek a definíciójából következő feltételeknek tekinthetők. A forgalmazási célzatú előállítás, a gazdasági tevékenység körében történő gyártás mind olyan okok, melyek a termékfelelősség mechanizmusának a működésbe lépéséhez elengedhetetlenek. Az előreláthatósággal nem hozható szoros kapcsolatba a termékfelelősség még a fent említett speciális mentesülési ok (tudomány technika állása szerint nem volt a hiba felismerhető) szabályozása ellenére sem. Ezzel a termékfelelősség mindenképpen elrugaszkodik a kontraktuális felelősségi rendszertől, és egy speciális deliktuális felelősségi alakzatot keletkeztet. Nem tagadható azonban, hogy a termékfelelősség szabályainak alkalmazása során kulcskérdés az amerikai és az európai jogban is, hogy a károsult hogyan jutott a termékhez. Az amerikai jog észszerűen kapcsolatba kerülhető személyek, rendes körülmények közötti felhasználás kitételei valamilyen távoli összefüggést mégis keletkeztetnek az előreláthatósággal mint a szerződésszegésért való

---

⁷⁸⁹ A BGH döntése a túlnyomás következtében felrobbant ásványvizes palackról. Az OLG ítélete, mely a szakács által Hepatitis A-val fertőzött étellel kapcsolatban született. In. FAIRGRIEVE i.m. 193.

felelősség egyik gyakori alapkövetelményével. Ezek a feltételek ugyanis csak akkor teljesülnek a bíróságok gyakorlata értelmében, ha a gyártótól a termék a fogyasztóhoz egy értékesítési láncolaton keresztül jutott el. Ez az értékesítési láncolat pedig szerződések sorozata.

IX. A SZERZŐDÉSSZEGÉS SZABÁLYAI AZ ÚJ PTK. TERVEZETÉBEN

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján⁷⁹⁰ az új jogszabálytervezetek között 2007. év elején közzétételre került az új Ptk. tervezetének a Vékás Lajos által vezetett Polgári jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság által elkészített normaszöveg javaslata (a továbbiakban: *Javaslat*) 2006. december 31. lezárással. Ezt követően 2007. év végén szintén az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján az Igazságügyi Tárca álláspontja szerint átdolgozott új Ptk. normaszöveg tervezete jelent meg (a továbbiakban *Tervezet*),⁷⁹¹ majd az Igazságügyi és Rendészeti Miniszter 2008 júniusában T/5949 számon betérjesztette a Kormány elé az új Ptk. Törvényjavaslatát (a továbbiakban: *Törvényjavaslat*). A dolgozatban a Kodifikációs Szerkesztőbizottság által közzétett normaszöveg és az ahhoz fűzött indoklás kerül elsődlegesen elemzésre.⁷⁹² Ahol a *Javaslat* és a Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium *Tervezete*, illetőleg a *Törvényjavaslat* eltér egymástól, ott valamennyi változat bemutatásra kerül, kiemelve azt, hogy a magunk részéről melyik által alkalmazott megoldást tartjuk megfelelőbbnek.

Az új Ptk. tervezete mind szerkezeti, mind pedig tartalmi szempontból lényeges változást hoz a szerződésszegés szabályanyaga vonatkozásában, mely az Európai Szerződésjogi Alapelvek⁷⁹³ szerkezeti és tartalmi

---

⁷⁹⁰ www.irm.gov.hu

⁷⁹¹ Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2007. december 3-ig közigazgatási egyeztetésre bocsátott javaslata, amely a Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság által készített tervezet, annak szakmai-társadalmi vitája során tett észrevételek, illetőleg az igazságügyi tárca által 2007. II. félévében lefolytatott szakmai egyeztetések és az ennek alapján kialakított álláspont alapján készült.

⁷⁹² A paragrafusok számozása tekintetében is eltérés van a „Javaslat” és a „Tervezet” között, ezért a dolgozatban a Kodifikációs Szerkesztőbizottság általi paragrafus számok kerülnek általában feltüntetésre. Ahol a két normaszöveg különbözik és a *Tervezetre, vagy a Törvényjavaslatra* történik utalás, ott a Tervezet, illetve a Törvényjavaslat szerinti számozást is megjelölésre kerül.

⁷⁹³ Az Európai Szerződési Jog Alapelvek kidolgozása az Európai Szerződési Jogi Bizottság (Commission on European Contract Law) nevéhez fűződik. A Bizottság Ole Lando vezetésével 1980 óta dolgozik a Szerződési Jog Európai Alapelveinek létrehozásán. A Bizottság hosszú munkájának eredményeként 1995-ben jelent meg az Európai Szerződési Jog Alapelveinek I. része, amely az általános rendelkezésekkel, a szerződések tartalmával és a nem-teljesítéssel foglalkozott, majd 2000-ben a II. része, az első rész korszerűsített változatával együtt.⁷⁹³ (Ole Lando-H.Beale (szerk.): Principles of European Contract Law, I. és II. rész, egyesített és javított kiadás, Hága 2000., magyar

szabályaival mutat hasonlóságot, de merít a Bécsi Vételi Egyezmény rendelkezéseiből is.⁷⁹⁴ A normaszövegben a szerződésszegésre vonatkozó lényeges módosulások nem mindig vezethetők le az új Ptk. Koncepció és Szabályozási Tematikában meghatározott módosítási javaslatokból.⁷⁹⁵

A szerkezeti változtatással a szerződésszegés közös szabályai a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezések élére, az Ötödik Könyv, V. Cím I. fejezetében kerültek elhelyezésre. A II. fejezetben a szerződésszegés egyes esetei közül azok kerültek elhelyezésre, amelyeknél nem történt teljesítés, (késelem, teljesítés megtagadása, lehetetlenülés), illetve – az általános indoklás szerint alapvetően terjedelmi okok miatt⁷⁹⁶ – külön, a III. fejezetben került szabályozásra a hibás teljesítés.

1. A szerződésszegés általános szabályai

A szerződésszegés általános szabályainak – a *Javaslat*hoz kapcsolódó indoklás szerint – kettős szerepük van. Egyrészt ezek alapján ítélandók meg a külön nem nevesített szerződések, illetve ezeket a rendelkezéseket kell alkalmazni akkor is, hogy ha a második és harmadik fejezetben nevesített különös szerződésszegések az adott szerződésszegés vonatkozásában eltérő szabályokat nem írnak elő.⁷⁹⁷

Az új Ptk. a szerződésszegés „közös szabályai” vonatkozásában jóval bővebb szabályanyagot tartalmaz a jelenleg hatályos rendelkezésektől. Meghatározza

---

fordításban megjelent: Európai Jog 2002/1. mellékletében 3-17.) A Bizottság 1997-ben további szabályok megfogalmazását kezdte el, így a többalanyúság, az engedményezés, a tartozásátvállalás, a beszámítás, elévülés stb. A Bizottság 2003-ban tette közzé az Alapelveknek a 10-17. fejezeteket tartalmazó III. részét. (Magyar nyelven megjelent az Európai Jog 2004. márciusi számának mellékleteként.)

⁷⁹⁴ Az Áruk nemzetközi adásvételéről szóló Bécsi Vételi Egyezmény az ENSZ égisze alatt Bécsben 1980-ban jött létre, 1988. január 01. napján lépett hatályba és mára a részes államok száma meghaladja a félszázat. Magyarországon az 1987. évi 20. tvr. hirdette ki.

⁷⁹⁵ Magyar Közlöny 2003. különszám (forrás: Complex CD Jogtár)

⁷⁹⁶ 5:118-124. §

⁷⁹⁷ Indoklás 113.

a szerződésszegés fogalmát,⁷⁹⁸ felsorolásszerűen tartalmazza a szerződésszegés jogkövetkezményeit, majd ezek részletes szabályait.⁷⁹⁹ Ezt követően rendelkezik a deliktális felelősségtől eltérően meghatározott kontraktuális felelősségről és a hozzá kapcsolódó kérdésekről, úgymint a fedezeti ügylet, károsulti közrehatás és kárenyhítési kötelezettség, illetve utaló szabályt tartalmaz a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályainak alkalmazásáról.⁸⁰⁰ Rendelkezések találhatók továbbá a közreműködőért való felelősségre, a részleges szerződésszegésre, a közbenő szerződésszegésre és az előzetes szerződésszegésért való felelősségre, valamint a szerződésszegés jogkövetkezményeire vonatkozóan.⁸⁰¹ Nem célunk valamennyi jogintézmény bemutatása, így csak azokkal kívánunk részletesen foglalkozni, amelyekkel kapcsolatosan felmerülhet a módosítás szükségessége, illetve amelyek új jelenségként jelennek meg a magyar polgári jogi szabályozásban.

A szerződésszegésre vonatkozó általános szabályok a Polgári Jogi Alapelvekkel⁸⁰² és a Bécsi Vételi Egyezményben⁸⁰³ foglalt szabályokkal összhangban, a szerződés bármely rendelkezéseinek megszegését szerződésszegésnek tekinti, vagyis nem szűkíti le a szerződésszegést a jelenlegi Ptk.-beli szabályoknak megfelelően a jogosulti,⁸⁰⁴ illetve a kötelezetti

---

⁷⁹⁸ 5:108. §

⁷⁹⁹ 5:109-112. §

⁸⁰⁰ 5:113-117. §

⁸⁰¹ 5:118-125. §

⁸⁰² Az Alapelvek az általános értelmező rendelkezések között definiálják a szerződésszegés fogalmát, az ún. nem-teljesítést: "Nem-teljesítés" alatt kell érteni bármely szerződéses kötelezettség teljesítésének elmulasztását, függetlenül attól, hogy azt kimentették-e, továbbá a késedelmes teljesítést, a hibás teljesítést és a szerződés teljes megvalósulását célzó együttműködési kötelezettség elmulasztását." E meghatározás a szerződésszegés minden formáját, valamint a teljesítés teljes hiányát felöleli. A másik jellemző, hogy a nem-teljesítés mind a ki nem mentett, mind a kimentett nem-teljesítést magába foglalja. (Alapelvek 1:301. § (4) bekezdés)

⁸⁰³ CISG 45. cikkely (1) bekezdése szerint: Ha az eladó nem teljesíti a szerződésen vagy az Egyezményen alapuló valamely kötelezettségét (...) A 65. cikkely (1) bekezdése szerint: Ha a vevő elmulasztja a szerződésben vagy az Egyezményben meghatározott valamely kötelezettségének teljesítését, az eladó jogosult (...)

⁸⁰⁴ Ptk. 302. §

késedelemre,⁸⁰⁵ a teljesítés megtagadására,⁸⁰⁶ a hibás teljesítésre,⁸⁰⁷ illetve a szerződés lehetetlenülésére.⁸⁰⁸

A Javaslat 5:108. §-ában rögzíti, hogy „*a szerződés megszegését jelenti, bármely szerződéses kötelezettség nem szerződésszerű teljesítése, a teljesítés lehetlenné válása vagy megtagadása, függetlenül attól, hogy kimentették - e vagy sem.*” A szabályozásnak megfelelően tehát nem csak a törvényben nevesített magatartások vagy egyéb körülmények megvalósulása esetén beszélhetünk szerződésszegésről, hanem bármely olyan magatartás esetén, amely következtében a szerződés nem vagy nem a tartalma szerint meg teljesedésbe.⁸⁰⁹ Természetesen továbbra is nevesíti a Javaslat a szerződésszegést megvalósító magatartások tipikus eseteit, viszont a jelenlegi szabályozástól némileg eltérően.⁸¹⁰ Lényegi eltérés, hogy az új Ptk. már nem beszél jogosulti késedelemről abból kiindulva, hogy a jogosulti pozícióban lévő fél is csak az őt terhelő kötelezettség tekintetében és nem a jogai gyakorlása körében eshet késedelembe, így ténylegesen nem jogosulti, hanem kötelezeti késedelemről van szó.⁸¹¹ Ennek megfelelően külön nevesíti az új Ptk. a jogosulti átvételi késedelmet,⁸¹² míg a többi, a jelenlegi szabályozásban található esetköröket kötelezeti teljesítési késedelemnek, illetve közbenső szerződésszegésnek fogja fel.⁸¹³ Szintén a szerződésszegés általános szabályainál jelöli meg a Javaslat felsorolásszerűen a szerződésszegés jogkövetkezményeit, mely szerint a sérelmet szenvedett fél követelheti a

---

⁸⁰⁵ Ptk. 298. §

⁸⁰⁶ Ptk. 313. §

⁸⁰⁷ Ptk. 307. § (1)-(2) bekezdés

⁸⁰⁸ Ptk. 312. § (1) bekezdés

⁸⁰⁹ Indoklás 113.

⁸¹⁰ V. Cím II. és III. fejezet

⁸¹¹ A jogirodalomban már több mint két évtizede felmerült, hogy a jogosulti késedelem polgári jogi szabályozásában paradoxon rejlik. Peschka Vilmos álláspontja erről a kérdéstről a következő volt: „Nem is lenne egyébként logikus és racionális jogosulti késedelmet feltételezni, amikor bizonyos szerződésből fakadó jogosultságok alanya nem alanyi jogosultságait, hanem ugyancsak a szerződés által megalapozott, a jogosultságokkal együtt jelentkező meghatározott kötelezettségeit nem valósítja meg, hiszen a kötelezettségek alanya az adott kötelezettségek vonatkozásában *kötelezett* és nem jogosult, márpedig, ha a kötelezett kötelezettségének teljesítésével késlekedik, akkor az nem a jogosult, hanem a kötelezett késedelmének minősül.” PESCHKA Vilmos: A jogosult késedelem paradoxona, Jogtudományi Közöny, 1983/9. 559-565.

⁸¹² 5:127. § (1) bekezdés

⁸¹³ Indoklás 113.

szerződésszegési kötelezettség *természetbeni teljesítését, saját szolgáltatását visszatárhathatja*, a törvényben nevesített szerződésszegések esetén az ott meghatározott feltételek megvalósulásakor, egyéb esetekben pedig súlyos szerződésszegés esetén a *szerződéstől elállhat, vagy azt azonnali hatállyal felmondhatja*, illetve *követelheti a szerződésszegéssel okozott kárának megtérítését*.⁸¹⁴

A Törvényjavaslat változtatott ezen a rendelkezéseken és a természetbeni teljesítés helyett a *szerződéses kötelezettség szerződésszerű teljesítését* követelheti a jogosult.⁸¹⁵ A törvényjavaslat semmiféle indoklást nem ad arra, hogy a jogirodalomban és a joggyakorlatban nemzetközi szinten is megjegecesedett természetbeni teljesítés jogi fogalmát miért váltja fel a fenti definícióval. Álláspontunk szerint, bár a *természetbeni teljesítés* nyilvánvalóan a *szerződéses kötelezettség szerződésszerű teljesítését* jelenti, indokolatlan a fogalmi meghatározás megváltoztatása.

Ugyanezek az általános jogkövetkezmények kerülnek megjelölésre a Polgári Jogi Alapelvek 8. fejezetében is azzal, hogy ott általános jelleggel már az is rögzítésre kerül, hogy *ha a fél nemteljesítése az Alapelvek rendelkezéseinek figyelembevételével kimenthető*, akkor a sérelmet szenvedett fél a rendelkezésre álló jogkövetkezmények közül *nem követelhet természetbeni teljesítést és kártérítést sem*.⁸¹⁶ Az Alapelvek ezen kívül általános szabályként rögzítik a különböző jogkövetkezmények kumulációjának lehetőségét is⁸¹⁷, akkor, ha azok nem ellentétesek egymással, így különösen nem zárja ki a felet bármely jogkövetkezmény igénybevétele attól, hogy kártérítést követeljen.⁸¹⁸

---

⁸¹⁴ 5:109. § (1) bekezdés

⁸¹⁵ Törvényjavaslat 5:113 (1) bekezdés a.) pont

⁸¹⁶ Alapelvek 8:101. (4) bek.

⁸¹⁷ A kumuláció problémája az egyes jogrendszerekben alapvetően a szerződéstől való elállás és a kártérítés közötti kapcsolat tekintetében merül fel. Kifejezetten megengedi e Code Civil 1184 Cikk (2) bek., míg a svájci OR. 208. §-a és az osztrák ABGB 921. §-a az ingó adásvételnél. A BGB reform előtti 463.§ szerint a kártérítés a szavatossági jogok egyike, amelyet a vevő csak elállás vagy árcsökkenés helyett választhatott.

⁸¹⁸ Alapelvek 8:102 §

A Javaslat is meghatározza az általános szabályok között, hogy a jogkövetkezmények együttesen érvényesíthetők, amennyiben nem zárják ki egymást,⁸¹⁹ ugyanakkor nem rögzíti, hogy kártérítést viszont nem követelhet a fél akkor, amennyiben a másik fél a nem szerződés szerű teljesítés alól ki tudja menteni magát.⁸²⁰ Véleményünk szerint mindenképpen indokolt lenne, hogy ha a szerződészegés általános szabályai között a rendelkezésekre álló jogkövetkezmények általános jelleggel megjelölésre kerültek, akkor az is kimondásra kerüljön, hogy kimentés esetén kártérítés nem követelhető. Ugyanakkor a magunk részéről azzal az Alapelvekben meghatározott szabállyal is egyetértünk, hogy a természetbeni teljesítését követelésének lehetőségét is ki kellene zárni abban az esetben, hogy ha a szerződészegő fél ki tudja menteni magát a szerződészegéssel járó kárfelelősség alól. Kimentésre ugyanis – mint, ahogy ezt a későbbiek során látni fogjuk – csak olyan elháríthatatlan akadály esetén van mód, amely a szerződészegő fél érdekkörén kívül esik, és a szerződéskötés idején nem volt előre látható. Márpedig, ha a szerződő felet elháríthatatlan külső ok akadályozza a teljesítésben, akkor a teljesítés követelésének lehetősége sem áll fenn, legalábbis az akadály elhárultáig.

A szerződés általános szabályai között felsorolásszerűen meghatározott jogkövetkezmények mindenfajta szerződészegésre alkalmazandók, azzal, hogy az egyes nevesített szerződészegési esetekre vonatkozó rendelkezések eltérhetnek ezektől a szabályoktól, illetve kiegészülnek az egyes szerződések körében található különös részi szabályokkal.⁸²¹

A Javaslat a szerződészegés jogkövetkezményeinek felsorolását követően részletesen kifejti az egyes jogkövetkezmények alkalmazásának szabályait, és

---

⁸¹⁹ 5:109 (2) bekezdés

⁸²⁰ Alapelvek 8:101. § (2) bekezdés szerint: „Ha a fél teljesítése a 108. § alapján kimenthető, a sérelmet szenvedett fél a 9. fejezetben biztosított bármely jogkövetkezményt igénybe veheti, azzal, hogy nem követelheti a teljesítést és kártérítést sem.”

⁸²¹ Indoklás 114.

– az Alapelvekkel⁸²² összhangban – a teljesítéshez való jogot tekinti elsődlegesnek.⁸²³

Az 5:110. § szerint *természetbeni teljesítés nem követelhető*, ha:

- a.) a teljesítés lehetetlen vagy jogellenes;
- b.) a teljesítés a kötelezett számára ésszerűtlen nehézséget okozna vagy aránytalanul költséges lenne vagy
- c.) a jogosult fedezeti ügyletet alkalmazott.

A Törvényjavaslat a *szerződészerű teljesítés követeléséhez* való jogot hasonlóan szabályozza azzal az eltéréssel, hogy a *fedezeti ügylet* kifejezés helyett *helyettesítő ügylet* fogalmat használ.⁸²⁴ A törvénytervezet indoklása nem ad magyarázatot arra, hogy egyébként a jogirodalomban és a joggyakorlatban meghonosodott, valamint a Bécsi Vételi Egyezményben és az Alapelvekben⁸²⁵ is *fedezeti ügyletként* definiált fogalom helyett miért a *helyettesítő ügylet* fogalmát használja. Álláspontunk szerint a fedezeti ügylet kifejezés megfelelőbben tükrözi a jogintézmény sajátosságait.

A természetbeni teljesítés (szerződészerű teljesítés) követelésének kizárása csaknem szó szerint megegyezik az Alapelvekben való szabályozással, azzal az eltéréssel, hogy az új Ptk. nem veszi át az Alapelvek 9:102. § (2) bekezdésének c.) pontjában foglalt szabályozást, miszerint *nem követelhető természetbeni teljesítés, amennyiben a teljesítés személyesen teljesítendő szolgáltatás, vagy munka elvégzését jelenti, vagy személyes kapcsolat függvénye*. Az Alapelvek e rendelkezését a kommentárok⁸²⁶ azzal indokolják, hogy a személyesen teljesítendő szolgáltatás vagy munka elvégzésére kötelező bírósági határozat a fél személyes szabadságába való túlzott beavatkozást jelentene, a bíróság nehezen tudná ellenőrizni egy ilyen határozat

---

⁸²² Alapelvek 9:101-102. §

⁸²³ 5:110. §

⁸²⁴ Törvényjavaslat 5:114. § (2) bekezdés

⁸²⁵ Alapelvek 9:506. §

⁸²⁶ DR. JAN SMITS: Néhány kritikai észrevétel az Európai Szerződési Jog Alapelveinek használatával kapcsolatban, Európai Jog, 2002/1. 15.

végrehajtását, s az ilyen szolgáltatás vagy munka kikényszerített teljesítése nem is lenne mindig megfelelő a hitelező számára⁸²⁷ A Javaslat indoklása szerint a személyesen teljesítendő szolgáltatás éppúgy kikényszeríthető, mint bármely más szolgáltatás.⁸²⁸ Ugyanakkor az indoklás azon felül, hogy a kikényszeríthetőség lehetőségét rögzíti, nem ad választ arra, hogy ezen álláspont milyen tényeken alapul. A magunk részéről a kommentárok érvrendszerét elfogadhatóbbnak tartjuk, ezért a személyesen teljesítendő szolgáltatás vonatkozásában is kizárnánk a természetbeni teljesítés lehetőségét.

A Javaslat az általános jogkövetkezmények között rögzíti, hogy *„a jogosult a saját esedékessé vált szolgáltatása vagy annak arányos része teljesítését a kötelezett szerződés szerű teljesítéséig visszatarthatja.”*⁸²⁹ *„A teljesítés visszatartása az alapul szolgáló ok fennállásáig vagy addig jogszerű, amíg a másik fél megfelelő biztosítékot nem nyújt.”*⁸³⁰ A Törvényjavaslat a normaszövegen változtatott az alábbiak szerint: *„Szerződészegés esetén a jogosult a saját esedékes szolgáltatásának vagy arányos részének teljesítését megtagadhatja mindaddig, amíg a kötelezett szerződés szerűen nem teljesít, vagy számára megfelelő biztosítékot nem nyújt.”*⁸³¹ A második bekezdés a Javaslattal egyezően kimondja, hogy *„A teljesítés visszatartása az alapul szolgáló ok fennállásáig vagy addig jogszerű, amíg a másik fél megfelelő biztosítékot nem nyújt.”*⁸³² Nézetünk szerint a törvénytervezet normaszövege felesleges duplicitást tartalmaz, amikor a „biztosíték nyújtását” mindkét bekezdés kimondja.

Az Alapelvek 9:201. § (1) bekezdésének utolsó mondata is hasonló fordulattal él, vagyis az egyik fél akár a teljesítés egészét, akár egy részét visszatarthatja attól függően, hogy az adott körülmények között mi mutatkozik

---

⁸²⁷ Ole LANDO: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei, Európai Jog, 2002/1. 7.

⁸²⁸ Indoklás 116.

⁸²⁹ 5:111. § (1) bekezdés

⁸³⁰ 5:111. § (2) bekezdés

⁸³¹ Törvénytervezet 5:115. § (1) bekezdés

⁸³² 5:111. § (2) bekezdés

ésszerűnek. Az új szabályozás nem rögzíti a jelenleg hatályos Ptk.-tól eltérően,⁸³³ hogy a visszatartási jog csak arányos lehet. Véleményünk szerint a jogalkalmazási bizonytalanság elkerülése érdekében egyértelművé kellene tenni az arányosság elvének megfelelően, hogy a visszatartási jog nem a jogosult önkényes elhatározásának függvénye, hanem a visszatartási jog csak a szerződésszegés mértékével arányos lehet.

A Javaslat 5:112. § (1) bekezdése értelmében „*a törvényben meghatározott eseteken kívül a fél súlyos szerződésszegése esetén jogosult elállásra.*” Az szerződésszegésre vonatkozó általános szabályoknál a Tervezet másként fogalmaz. Az 5:109. § (1) bekezdés c) pontja szerint „*a törvényben nevesített szerződésszegések esetében az ott meghatározott feltételek megvalósulásakor, egyéb esetekben pedig súlyos szerződésszegés esetén a szerződéstől elállhat, vagy azt azonnali hatállyal felmondhatja.*”

A Javaslat és a Tervezet szabályozása több problémát is felvet. Egyrészt a fent idézett két rendelkezés között ellentmondás mutatkozik. Nem egyértelmű, hogy az elállás alapjául szolgáló *súlyos szerződésszegésre* vonatkozó feltételt a jogalkotó az egyes nevesített szerződésszegési eseteknél meghatározott (kötelezetti késedelem és hibás teljesítés) esetén kívül minden más szerződésszegés vonatkozásában feltételként szabja, vagy kivételt képez az, amikor a teljesítés visszatartására jogosult fél már megfelelő póthatáridőt adott és ez alatt az idő alatt sem hártotta el a másik fél a teljesítés visszatartásának okát, vagyis nem teljesítette szerződéses kötelezettségét, illetve nem adott biztosítékot.

További probléma az, hogy a normaszövegek, illetve a hozzájuk fűzött indoklás sem adnak magyarázatot arra, hogy *mi tekinthető súlyos szerződésszegésnek*, amihez aztán a jogalkotó az elállási jogosultságot köti.

---

⁸³³ Ptk. 306. § (4) bekezdése szerint a jogosult a kijavításig, vagy a kicseréléséig csak az ellenszolgáltatás arányos részét tarthatja vissza.

Kérdés tehát, hogy a súlyosság a kötelezett magatartása tekintetében vizsgálendő vagy a jogosultnál keletkező joghátrány szempontjából. Ennek megfelelően eldöntendő, hogy mi tekinthető súlyos szerződésszegésnek, vagyis ha a kötelezett szerződésszegő magatartása szándékos vagy súlyos gondatlan, vagy ha a jogosultnál jelentkezik a szerződésszegő magatartás miatt súlyos joghátrány, vagy mindkettő.

A Törvényjavaslat az elállás jogát további feltételekhez szabja, amikor azt az alábbiak szerint szabályozza: *„A szerződésszegés jellege vagy súlyossága miatt a teljesítés elfogadása a féltől többé nem várható el, a törvényben meghatározott eseteken kívül is jogosult a szerződéstől elállni, illetve a szerződést felmondani.”*⁸³⁴ Továbbra is nyitva marad az a kérdés, hogy mit jelent a „*szerződésszegés jellege és súlyossága*” kifejezés, illetve további problémát vet fel annak a megválaszolása, hogy *a teljesítés elfogadása a másik féltől mikor nem várható el.*

Mind a Bécsi Vételi Egyezmény, mind az Alapelvek ismerik és meghatározzák az úgynevezett „*alapvető nem-telejesítés*” fogalmát, melynek jogkövetkezménye az azonnali elállás lehetősége.

Az Alapelvek az alapvető nem-telejesítést az alábbiak szerint definiálják:
„a.) nem-telejesítés a szerződéshez viszonyítva abban az esetben alapvető, *ha a kötelezettség pontos teljesítése a szerződés lényege;*
b.) a nem-telejesítés *jelentős mértékben megfosztja a sérelmet szenvedett felet attól, amit a szerződés alapján várhatott volna,* kivéve, ha a másik fél ezt a következményt nem látta, és ésszerűen ezt előre nem is láthatta;
c.) a nem-telejesítés *szándékos és a sérelmet szenvedett fél számára alapot ad arra, hogy a másik fél jövőbeni teljesítésében ne bizzon.*”⁸³⁵

---

⁸³⁴ Törvénytervezet 5:116. § (1) bekezdés

⁸³⁵ Alapelvek 8:103. §

Az a) pontban foglaltak nem a nem-telejesítés súlyosságára vannak tekintettel, hanem a szerződéses kötelezettség természetére, melynek pontos teljesítése lényeges lehet. A felek megállapodása szempontjából alapvető követelmény a szerződés kikötéseinek szigorú betartása. A kötelezettségtől való bármilyen eltérés komoly hatást gyakorol a szerződésekre, amelynek következtében a másik fél mentesülhet a szerződéses kötelezettségei alól. A szerződés pontos betartásának kötelezettsége kifejezetten a szerződésbe foglalástól, a szerződés természetéből vagy az egyéb körülményekből, továbbá a kereskedelmi szokásokból, valamint a felek közötti addigi üzleti gyakorlatból is következhet. Ilyen, pontos teljesítést igénylő kötelezettség lehet egy adásvételi szerződésben például a szállítási határidő betartása, amennyiben a dolgot egy bizonyos időpontban kell szolgáltatni, és a meghatározott időpontban való teljesítés a szerződés lényeges tartalmának minősül.

A b) pont esetében a nem-telejesítés olyannyira alapvető, hogy az lényegileg megfosztja a sértett felet attól, amit a szerződés megkötésének idején joga volt elvárni. E feltétel a nem-telejesítésnek a sértett felet érintő következményeinek súlyosságát helyezi előtérbe. A sértett fél azonban nem szüntetheti meg a szerződést, ha a nem-telejesítő fél bizonyítani tudja, hogy nem látta és ésszerűen nem is láthatta előre, hogy a nem-telejesítés a másik fél szempontjából alapvető jellegű volt.

A c) pont alapján az egyik fél szándékos szerződésszegése ad alapot a sértett félnek arra, hogy ne bízson a másik fél jövőbeni teljesítésében.⁸³⁶ Nem hivatkozhat azonban a jogosult erre a szabályra, ha például a kötelezett késedelmesen ugyan, de már teljesített, és a továbbiakban már semmiféle teljesítéssel nem tartozik.

---

⁸³⁶ Ole LANDO: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei, Európai Jog, 2002/1. 11.

Az Alapelvek 1:301. § (3) bekezdése értelmében a "szándékos cselekedet" magába foglalja a gondatlanságot is.

Az a) pontban foglalt szabályozás a Ptk.-nak az ún. fix határidő megsértésére vonatkozó szabályaival van összhangban, míg a b) pontban megjelölt esetkör a hibás teljesítésnél szabályozott érdekmúlással mutat hasonlóságot. A c) pont pedig a szerződésszegő fél szándékos magatartását tekinti meghatározónak.

A Bécsi Vételi Egyezmény 25. cikke az alapvető szerződésszegés fogalmát az alábbiak szerint közelíti meg:

„A felek egyike által elkövetett szerződésszegés akkor alapvető, ha az a másik félnek olyan hátrányt okoz, amely jelentős mértékben megfosztja őt attól, amit a szerződés alapján jogosult elvárni, kivéve, ha a szerződésszegő fél nem látta előre és egy ésszerűen gondolkodó, hasonló személy, azonos körülmények között sem látta volna előre az ilyen jogkövetkezményt.”

Mind az Alapelvek,⁸³⁷ mind a Bécsi Vételi Egyezmény⁸³⁸ szabályai szerint csak alapvető szerződésszegés esetén illeti meg a jogosultat az elállás joga. Egyéb esetekben csak akkor, ha a teljesítésre a jogosult ésszerű póthatáridőt adott és az teljesítés nélkül járt le.⁸³⁹

Az előzőekben ismertetettek alapján a Bécsi Vételi Egyezmény csak a jogosultnál jelentkező hátrányt veszi alapul az alapvető szerződésszegés megítélésénél, míg az Alapelvek azt az esetet is ide sorolják, amikor a szerződésszegő fél magatartása szándékos. Ugyanakkor mindkét megoldás egy további objektivizált feltételt is szab ahhoz, hogy a szerződésszegés alapvetőnek minősüljön abban az esetben, ha a félnél bekövetkezett joghátrány

---

⁸³⁷ Alapelvek 9:106. § (3) bekezdése szerint: „A fél megszüntetheti a szerződést, ha a másik fél nem-teljesítése alapvető.”

⁸³⁸ CISG 49. cikke (1) bekezdése szerint: A vevő elállhat a szerződéstől: a) ha az eladó a szerződésen vagy az Egyezményen alapuló kötelezettségének a megszegése alapvető szerződésszegésnek minősül. A 64. cikk (1) bekezdése szerint: Az eladó elállhat a szerződéstől, ha a) ha a vevő a szerződésen vagy az Egyezményen alapuló kötelezettségének a megszegése alapvető szerződésszegésnek minősül.:106 § (3) bekezdése alapján a sérelmet szenvedett fél ésszerű póthatáridőt adott és a határidő teljesítés nélkül telt le.

⁸³⁹ Az Alapelvek 9:301. § (2) bekezdése késedelem esetén engedi meg a szerződés megszüntetését, amennyiben a 8:106. § (3) bekezdése alapján a sérelmet szenvedett fél ésszerű póthatáridőt adott és a határidő teljesítés nélkül telt le. A CISG 49. cikke (1) bekezdés b) pontja alapján, illetve a 64. cikke (1) bekezdés b) pontja alapján akkor állhat el a fél a szerződéstől, ha a másik fél a megadott póthatáridőn belül sem teljesített.

miatt jogosít fel elállásra: a szerződésszegő fél ne lássa előre és egy ésszerűen gondolkodó, hasonló személy, azonos körülmények között sem láthassa előre a másik félnek okozott joghátrányt.

Tekintettel arra, hogy a Törvényjavaslat az elállási jogot – a nevesített eseteken kívül – a szerződésszegés jellegéhez és súlyosságához köti, mindenképpen meg kellene határozni, hogy a jogalkotó mit tekint ilyennek.

Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni, hogy a szerződés ex tunc hatályú egyoldalú – kimentéstől független – megszüntetésnek joga aránytalan nehézséget okozhat a szerződésszegő félnek, ezért a Törvényjavaslat meghatározásának objektivizálását tartjuk szükségesnek abban a kérdésben, hogy a teljesítés elfogadása a féltől mikor nem várható el. Ezért a normaszövegben nézetünk szerint rögzíteni kellene az „ésszerűen” el nem várható kitételt.

Alapvető változáson ment át a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabálya. Az indoklás szerint a kontraktuális kártérítési felelősség az új Ptk.-ban „konceptcionális változáson megy át, kifejezésre juttatva, hogy a szerződésszegésért való felelősség a kártérítési felelősség olyan különálló alakzata, amelynek jellegzetes vonásai indokolják az önálló szabályozást, és ezzel összefüggésben az utaló norma átalakítását.”⁸⁴⁰ Az indoklás rögzíti továbbá, hogy deliktuális felelősség esetén a károkozó magatartást megelőzően egy abszolút szerkezetű viszony áll fent a károkozó és a károsult között, amely nemtevésre, tartózkodásra kötelez, és csak a norma megsértése hozza létre a relatív szerkezetű, szerződésen kívüli kárkötelmet. Ugyanakkor a kontraktuális felelősség esetén a felek között már a károkozást megelőzően is relatív szerkezetű szerződéses jogviszony áll fenn, melyben foglalt jogok és kötelezettségek megszegése jelenti a károkozó magatartást. Ebből az eltérő kiinduló helyzetből adódik, hogy a károkozó magatartás más természetű,

---

⁸⁴⁰ Indoklás 119.

hiszen a deliktuális felelősség esetén a károkozás általános tilalma (neminem laedere elve) szenved sérelmet, ahol bármely magatartást az tesz jogellenessé, hogy káreredmény kapcsolódik hozzá, míg kontraktuális felelősség esetén a károkozó magatartás egy felvállalt kötelezettség megszegését jelenti.⁸⁴¹

Az indoklás szerint kontraktuális felelősség esetén is szükség van a jogellenességre, amely nem szerződészerű bármely magatartás, amellyel a fél szerződészegést valósít meg. „A szerződészegés általában jogellenes kivéve, ha az egyébként nem szerződészerű magatartást a törvény jogszerűnek ismeri el.”⁸⁴² Így például egyes szerződéseknél megengedett a rendes felmondás pl.: megbízás, bérlet esetén vagy az úgynevezett objektív elállás szállítási, vállalkozási vagy fuvarozási szerződéseknél. Természetesen a szerződészegő jogellenes magatartásához okozati összefüggésben álló káreredmény kell, hogy kapcsolódjon.⁸⁴³

Az új Ptk. Koncepció és Szabályozási Tematikában foglaltaknak megfelelően a Javaslat és a Tervezet szerinti normaszöveg a szerződészegéshez kapcsolódóan objektív felelősséget határoz meg, így kimondja: *„aki a szerződés megszegésével a másik félnek jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, hogy ha bizonyítja, hogy a szerződészegést az érdekkörén kívül eső, elháríthatatlan körülmény okozta, amely szerződéskötés idején nem volt előrelátható.”*⁸⁴⁴ A Javaslat indoklása szerint az új Ptk. által bevezetendő szigorítás természetesen nem jelent egyfajta abszolút helytállási kötelezettséget. Elvileg megfelelő költségráfordítással szinte minden káreredmény elhárítható, de a Javaslat nem ezt, hanem *annyit vár el a kötelezettől, hogy a tudomány és technika adott állása szerinti ésszerű költségráfordítással kerülje el azt a szerződészegéshez*

---

⁸⁴¹ Indoklás 119.

⁸⁴² Indoklás 120.

⁸⁴³ Indoklás 116.

⁸⁴⁴ 5:113. §

és károkozáshoz vezető *körülményt*, amelyet a szerződéskötéskor előre látott, vagy előre kellett, hogy lásson, illetve hárítsa el a káros következményeket.⁸⁴⁵

A Javaslat és a Tervezet normaszövegéből nem levezethetők az indoklásban meghatározottak, miszerint a kötelezett kártérítési felelőssége csak az ésszerűen elhárítható akadályok esetén áll fenn.

A Törvényjavaslat a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősséget az alábbiak szerint határozza meg: *„Aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést általa nem befolyásolható (ellenőrzési körén kívül eső), a szerződéskötéskor ésszerűen el nem hárítható, olyan körülmény okozta, amelyet a szerződéskötés idején nem látott és az ésszerű elvárhatóság mellett nem is láthatott előre.*”⁸⁴⁶

Véleményünk szerint a Törvényjavaslat normaszövege sokkal egyértelműbben fogalmaz, mely nagyban megkönnyíti az újonnan bevezetendő felelősség jogalkalmazását. Ugyanakkor érthetetlennek tűnik, hogy az egyébként évtizedek óta a Ptk.-ból ismert, és megfelelő jogalkalmazói értelmezést nyert „ellenőrzési körön kívül eső” zárójelbe tett megfogalmazás mellett a normaszöveg „*az általa nem befolyásolható*” fordulatot használja. A Törvényjavaslat indoklása nem ad magyarázatot arra, hogy a megfogalmazást mi indokolja, miért több vagy más ez a meghatározás az eddig alkalmazott *ellenőrzési körén kívüli* meghatározáshoz képest.

Hasonlóan szabályozza a szerződésszegésért fennálló felelősség alóli kimentés lehetőségét az Alapelvek 8:108. § (1) bekezdése is miszerint: „A fél nem-teljesítése kimenthető, amennyiben bizonyítani tudja, hogy a teljesítésben ellenőrzési körén kívül eső akadály gátolta és ésszerűen nem lehetett elvárni,

---

⁸⁴⁵ Indoklás 120.

⁸⁴⁶ 5:117. §

hogy ezzel az akadállyal a szerződés megkötésekor számoljon, illetve akár az akadályt, akár következményeit elkerülje, vagy azokat elhárítsa.”

Mindhárom normaszöveg szerint a kártérítési felelősség fennállta esetén:

(1) Kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatásban bekövetkezett kárt (tapadó kár).

(2) A szerződésszegés következményeként a károsult egyéb vagyontárgyában keletkezett károkat (következménykár) és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a károsult bizonyítja, hogy a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.⁸⁴⁷

Az új Ptk. tehát a szerződésszegő fél vétkességétől elszakított kártérítési felelősség mellett a kártérítés mértékét az előreláthatósági klauzula alkalmazásával a szerződésszegő fél által a szerződéskötéskör belátható mértékig korlátozza. Véleményünk szerint azonban a törvényszöveg megfogalmazása nem egzakt, amikor úgy fogalmaz, hogy *„a szerződésszegés következményeként a károsult egyéb vagyontárgyában keletkezett következménykárokat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a károsult bizonyítja, hogy a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződésszegés megkötésének időpontjában előre látható volt.”* A törvényi megfogalmazás nem tartalmazza azt, hogy kinek a szemszögéből volt előre látható a szerződésszegés lehetséges következménye, vagyis a károsult részéről vagy a szerződésszegő fél részéről. Nem tükrözi a jelenlegi törvényszöveg az új Ptk. Konceptiója és Szabályozási Tematikájában megfogalmazottakat, *miszerint a kártérítés mértéke nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződésszegő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott, vagy amelyet előre kellett látni azon tények és*

---

⁸⁴⁷ Javaslat 5:114. §, Tervezet 5:117. §, Törvénytervezet 5:117. §

*körülmények alapján, amelyekről mint a szerződés lehetséges következményeiről a szerződéskötéskor tudott, vagy tudnia kellett.*⁸⁴⁸

A Koncepció és Szabályozási Tematikában található megfogalmazás véleményünk szerint azt az indoklásban is hangsúlyozott objektív követelményt is rögzíti, hogy „nem a szerződésszegő fél által ténylegesen előre látható károk megtérítése kötelező, hanem mindazoké a károké, amelyeket egy a szerződésszegő féllel azonos (informáltsági stb.) helyzetben lévő személy az adott helyzetben előre kellett, hogy lásson.”

Álláspontunk szerint mindenképpen kiegészítésre szorul a normaszövegekben szereplő megfogalmazás és egyértelművé kell tenni, hogy az előreláthatóság kérdését a szerződésszegő fél oldaláról kell vizsgálni, de objektivizált alapon. Hogy mi előrelátható, azt a szerződéskötés idejére és magára a nem teljesítő félre vonatkoztatva kell megállapítani. A mérce az, amit a helyében ésszerűen, gondosan eljáró személy előre láthatott volna mint a nem-teljesítésnek rendes és különleges körülmények között keletkező következményét. A feltételezett ismeret addig terjed, amíg olyan tényeken és körülményeken alapszik, amelyeket a fél szerződéskötéskor ismert vagy ismernie kellett. A *Javaslat* ugyanakkor egyértelműen fogalmaz a szándékos és súlyosan gondatlan szerződésszegés esetén, amikor kimondja, hogy *szándékos vagy gondatlan szerződésszegés esetén meg kell téríteni a károsultnak azt a kárát is, amelyet a szerződésszegő fél csak a szerződésszegés időpontjában látott előre.*⁸⁴⁹ Az Alapelvek egyébként nem ilyen méltányosak a szándékos és súlyosan gondatlan szerződésszegőkkel szemben, mert kifejezetten kimondásra kerül, hogy az előreláthatósági klauzula alkalmazását nem teszi lehetővé, hogy ha a nemteljesítés, vagyis a szerződésszegés szándékos vagy súlyosan gondatlan volt.⁸⁵⁰ A magunk részéről az Alapelvek rendelkezéseivel értünk egyet.

---

⁸⁴⁸ Új Ptk. Koncepció és Szabályozási Tematika 145.

⁸⁴⁹ 5:114. § (2) bekezdés

⁸⁵⁰ Alapelvek 9:503. §

Eltérően az Alapelvektől, amely e kérdéskörben a bizonyítási teher kérdését nem rögzítette, a normaszöveg ezt pontosan meghatározza, és az előreláthatóság mértéke vonatkozásában a bizonyítást a károsult félre terheli.⁸⁵¹ Ennek megfelelően tehát a károsult félnek kell bizonyítania a szerződésszegés jogellenességét, – az előreláthatósági klauzula figyelembevételével – a kár mértékét, illetve a kettő közötti okozati összefüggést. Ugyanakkor a szándékos vagy súlyosan gondatlan szerződésszegés esetében a bizonyítási teher kérdéséről nincs rendelkezés.

Az új Ptk. a fedezeti vétel esetében, illetve fedezeti ügylet (helyettesítő ügylet) hiányában, a szerződési ár és az elállás idején irányadó piaci ár közötti különbség vonatkozásában mentesíti a jogosultat a bizonyítási teher alól. Ezekben az esetekben a jogosultnak nem kell bizonyítani, hogy a kár a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.⁸⁵² Az új Ptk. ugyanis a Bécsi Vételi Egyezményhez és az Európai Alapelvekhez⁸⁵³ hasonlóan bevezeti a fedezeti ügylet fogalmát, amikor lehetővé teszi, hogy a jogosult jogszerű elállás esetén megfelelő határidőn belül és az adott piaci lehetőségek között elfogadható ellenérték mellett fedezeti ügyletet kössön.⁸⁵⁴ Ez esetben követelheti a szerződésben és a fedezeti ügyletben kikötött ellenérték közötti különbség és a fedezeti ügylet megkötéséből fakadó költségek kártérítés címén való megtérítését.⁸⁵⁵

Az új Ptk. Konceptió és Szabályozási Tematikának megfelelően nem kell megtéríteni a szerződésszegéssel okozott kárt annyiban, amennyiben a szerződésszegésben vagy következményeiben a károsult fél közrehatott, illetve a kárnak azt a részét sem, amely abból keletkezett, hogy a károsult

---

⁸⁵¹ 5:114. § (2) bekezdés

⁸⁵² 5:115. § (3) bekezdés

⁸⁵³ Az Alapelvek 9:506. §-a szerint: „Ha a sérelmet szenvedett fél megszüntette a szerződést és ésszerű időn belül, valamint ésszerű módon fedezeti ügyletet kötött, követelheti a szerződésben kikötött és a fedezeti ügylet ára közötti különbség megtérítését, továbbá felmerült egyéb kára megtérítését.”

⁸⁵⁴ 5:115. § (1) bekezdés

⁸⁵⁵ 5:115. § (1) bekezdés

kárenyhítési kötelezettségének felróható módon nem tett eleget.⁸⁵⁶ A kárenyhítési kötelezettség vonatkozásában a károsult felet nem terheli a szerződésszegő fél vonatkozásában fennálló objektív felelősség, e vonatkozásban a Javaslat a károsult részére csak az adott helyzetben elvárható magatartást írja elő.

Az új Ptk. – hasonlóan a hatályos szabályozáshoz – a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésének mértékére és módjára, illetve a többek közös károkozása vonatkozásában egy utaló normát alkalmaz és rögzíti, hogy *az „itt nem szabályozott kérdésekben a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell megfelelően alkalmazni.”*⁸⁵⁷ A Javaslat a jelenlegi szabályozásnak megfelelően kimondja azt is, hogy „a kártérítés méltányosságból való mérséklésének nincs helye”.⁸⁵⁸ A Igazságügyi Tárca Tervezetének 5:120. §-a mind a Javaslattól, mind a jelenleg hatályos Ptk. rendelkezésektől eltérően nem tiltja a méltányosságból való mérséklést. Rendelkezései szerint: *„a kár megtérítésének mértékére, módjára és a méltányosságból való mérséklésére egyebekben a szerződésen kívül okozott károk megtérítésére vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni.”*

A Törvényjavaslat visszatért a Javaslat megoldásához, amelyet a magunk részéről helyesnek tartunk, tekintettel arra, hogy az előreláthatóság objektív korlátjának bevezetése álláspontunk szerint szükségtelenné teszi, hogy a méltányosság szerepet játsszon a felek kártérítési felelősségének korlátozásában.

Az új Ptk. a közreműködőért való felelősséget a jelenlegi Ptk.-tól eltérő felfogásban szabályozza. A hatályos Ptk. 315. §-a szerint „aki kötelezettsége teljesítéséhez, vagy joga gyakorlásához mást vesz igénybe, ennek magatartásáért felelős”. Ezen felül a Ptk. 391. §-ának (3) bekezdése

---

⁸⁵⁶ 5:116. § (1)-(2) bekezdés

⁸⁵⁷ 5:117. §

⁸⁵⁸ 5:117. § (1) bekezdés

szabályozza a vállalkozási szerződésnél az alvállalkozóért fennálló felelősség kérdését, illetve hasonló szabályokat tartalmaz a Ptk. 385. §-a a szállítási szerződések tekintetében. Ahogy az indoklás is rögzíti, a Ptk. 315. §-ának szűkebb értelmezése szerint csak a kötelezett közvetlen teljesítési segédjéért állapítja meg a felelősséget, ilyennek minősül például a kötelezett alkalmazottja, a teljesítéshez igénybevett megbízottja, a szállításhoz igénybevett fuvarozó, alvállalkozó. Szűkebb értelemben tehát nem minősül teljesítési segédnek az, akit a kötelezett nem az adott szerződés teljesítéséhez vesz igénybe, hanem akivel attól függetlenül köt szerződést.⁸⁵⁹ A bírói gyakorlat a teljesítési segéd leszűkített értelmezését nem osztotta, így az egyik jogesetben a Legfelsőbb Bíróság⁸⁶⁰ elvi éllel fejtette ki: „Sajátosan alakul a vállalkozó hibás teljesítésért való felelőssége azokban az esetekben, amikor a vállalt munka elvégzéséhez szükséges és az általa beépített anyagot nem maga gyártja, illetve állítja elő, hanem azt harmadik személytől szerzi be. Az anyag hibája, a vállalkozót a felelősség alól nem mentesíti azon az alapon, hogy a dolgot harmadik személytől vásárolta, azt nem ő gyártotta, a gyártási hibát nem ő vétette. A hibás terméket a forgalmazó eladó és rajta keresztül a gyártóig visszavezethető kereskedelmi láncolat résztvevői és maga a gyártó ugyanis a megrendelő és a vállalkozó közötti szerződéses viszonylatban a vállalkozó közreműködőinek tekinthetők, (közvetlen vagy közvetett közreműködőknek), akiknek tevékenysége, mulasztása a vállalkozó terhére esik.”⁸⁶¹ A közreműködőért való felelősség elvét nem csak a hibás teljesítéssel vagy késedelemmel összefüggésben, hanem adott esetben a szerződés megghiúsulása esetén is alkalmazta a Legfelsőbb Bíróság, amikor az egyik jogesetében⁸⁶² kifejtette, hogy a „szállítási szerződést megszegő fél maga köteles viselni annak kockázatát és következményét, hogy a kereskedelmi láncolatban az őt megelőző kereskedő a vele kötött szerződést nem teljesítette.”⁸⁶³ A Javaslat a bírói gyakorlatban már érvényesülő

---

⁸⁵⁹ Indoklás 128.

⁸⁶⁰ Bírósági Döntések Tára 2001/50.

⁸⁶¹ Indoklás 128.

⁸⁶² Bírósági Határozatok 1994/3. 150. számú jogeset

⁸⁶³ Indoklás 129., Bírósági Határozatok 1994/3. 150. számú jogeset

közreműködőért való felelősség kérdését kiterjeszti a kötelezettel közvetlen szerződéses viszonyban nem álló, a szerződési láncolat további pozícióban lévő kötelezettek magatartásáért is. A Javaslat ezért kimondja, hogy „közreműködőnek minősül az a személy, akit a szerződés kötelezettje meghatározott, már létrejött szerződés teljesítése érdekében vesz igénybe, továbbá az is, akinek a közreműködése – a szerződés létrejöttét megelőzően is – hozzájárult ahhoz, hogy a kötelezett valamely szerződésben vállalt szolgáltatását teljesítse, feltéve, hogy a kötelezettel akár közvetlen, akár a szerződési láncolat távolabbi résztvevőjeként közvetett szerződési jogviszonyban állott”.⁸⁶⁴ Ennek megfelelően a kötelezett szerződésszegése esetén az okozott kár megtérítése alól csak akkor mentesülhet, ha a kár nem csak a saját, hanem a közreműködői érdekkörén kívüli, előre nem látható elháríthatatlan okra vezethető vissza.

A hatályos szabályozásnak megfelelően a természeténél fogva osztható szolgáltatás esetén a szerződésszegés jogkövetkezményei csak erre a részre következnek be. Az egész szerződés vonatkozásában csak akkor, „ha a szolgáltatás egy részét érintő szerződésszegés olyan súlyos, amely az egész szolgáltatás teljesítésére kihatással van, vagy ha a szolgáltatás oszthatatlan teljesítése a felek közötti szerződésből vagy egyébként a körülményekből egyértelműen következik.”⁸⁶⁵ A hatályos Ptk.-tól eltérően a Javaslatban nem, csak az indoklásban szerepel az, hogy ha a szerződésszegés oszthatatlan szolgáltatás egészére vonatkozik, következményei a teljes szerződésre beállnak.⁸⁶⁶ Véleményünk szerint semmi sem indokolja, hogy ez a rendelkezés az új Ptk.-ból kimaradjon még akkor is, ha ez talán evidenciának tűnik.

A Javaslat szintén az általános részben helyezi el a *közbenső szerződésszegés* szabályait, amely a jelenleg hatályos Ptk.-ban szabályozott jogosulti

---

⁸⁶⁴ 5:118. § (2) bekezdés

⁸⁶⁵ 5:121. § bekezdés

⁸⁶⁶ Ptk. 317. § (2) bekezdés

késedelem egyik esetének felel meg.⁸⁶⁷ Közbenső szerződésszegést jelent, „ha a fél elmulasztja azokat az intézkedéseket vagy nyilatkozatokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a másik fél a szerződésből eredő kötelezettségeit megfelelően teljesíthesse.”⁸⁶⁸ Az indoklás szerint a jogosulti késedelemnek a jelenleg hatályos Ptk. 302. § b) pontjában szabályozott esetét azért sorolja a közös szabályok közé, mert ez nem csak a jogosult személyét terheli.⁸⁶⁹ Példaként a kötelezett általi számlaadási kötelezettséget emeli ki ahhoz, hogy a vállalkozói díjat rendezhesse. A számlaadási kötelezettségről azonban a Javaslat már rendelkezik a 111. § (2) bekezdésében, így átgondolandó, hogy ezen az eseten kívül felmerülhet-e a gyakorlatban más, a kötelezett által elkövethető közbenső intézkedés elmulasztása.

Az új Ptk. a jelenlegi szabályozás szerint a vállalkozási szerződések körében ismert előzetes szerződésszegés szabályait a szerződésszegésre vonatkozó általános részben helyezi el, ezzel lehetőséget teremtve, hogy a nyilvánvaló késedelem vagy hibás teljesítés esetén olyankor, amikor a teljesítés időben elhúzódó folyamatot feltételez, a jogosult a szerződésszegésből eredő jogait a teljesítést megelőzően gyakorolhassa.⁸⁷⁰ Az indoklás ide sorolja azokat az eseteket, amikor a pénzfizetésre köteles fél vagyoni viszonyaiban jelentős romlás, különösen csődhelyzet következett be, vagy ha időszakonként visszatérő szolgáltatás esetén a fél a saját szolgáltatásával késedelembe esik.

A Javaslat az új Ptk. Konceptiójának megfelelően megszünteti – a fogyasztói szerződések kivételével – a szerződésszegésért való felelősség kizárásának és korlátozásának tilalmát. A hatályos Ptk. 314. § (2) bekezdésében foglalt szabályozást csak a fogyasztói szerződéseknel tartja fenn, ez esetben a szerződésszegésért való felelősséget nem lehet kizárni vagy korlátozni, kivéve ha az ezzel járó hátrányt az ellenszolgáltatás megfelelő csökkentése vagy

---

⁸⁶⁷ Ptk. 302. § b) pont

⁸⁶⁸ 5:122. § (1) bekezdés

⁸⁶⁹ Indoklás 134.

⁸⁷⁰ 5:123. §

egyéb előny kiegyenlíti.⁸⁷¹ Az indoklás szerint a nem fogyasztói szerződések esetén indokolatlan lenne a felelősség korlátozásának kizárása tekintettel arra, hogy a magánjogi jogalanyok általában képesek az érdekeiknek érvényt szerezni. Ugyanakkor kirívó esetekben a nem fogyasztói szerződéseknél is rendelkezésre állnak például az általános szerződési feltételek tisztességtelenségére vonatkozó szankciók, a szerződési jog „általános tilalom fái”, úgymint a jó erkölcsbe ütköző ügyletek semmissége, valamint a jóhiszeműség és tisztesség alapelve.⁸⁷² A Tervezet kiegészítette e javaslatot egy további kizárási korláttal, így a hatályos rendelkezésekkel összhangban az életet, testi épséget, egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősséget érvényesen kizárni nem lehet.⁸⁷³ Ugyanakkor a Törvényjavaslat visszahozta a szándékosan, súlyos gondatlansággal vagy bűncselekménnyel okozott károkért való felelősség kizárását.

Az Alapelvek 8:109. §-a értelmében: *“A nem-teljesítés jogkövetkezményei kizárhatóak vagy korlátozhatóak, kivéve, ha a jóhiszeműség és a tisztességes eljárás követelményével ellentétes lenne a kizárásra vagy korlátozásra történő hivatkozás.”* A mentességi záradékok vonatkozásában a jóhiszeműség és a tisztességes eljárás követelményének beiktatása azzal magyarázható, hogy az ilyen záradékok alkalmazása alkalmas arra, hogy a felek közötti visszaélésekre adjanak alapot. Így a mentességi záradékok nem-teljesítés esetére teljesen kizárják vagy korlátozzák a nem teljesítő fél felelősségét. Az Alapelvek rendelkezése szerint viszont a fél nem hivatkozhat ilyen záradékra, ha az a jóhiszemű és tisztességes eljárás követelményével ellentétes lenne.⁸⁷⁴ Ez a helyzet áll fel például, ha a rendelkezés önmagában valamelyik félre nézve méltánytalan, vagy alkalmazása egyenlőtlenséghez vezet a felek között.

---

⁸⁷¹ Javaslat 154. § (2) bekezdés

⁸⁷² Indoklás 136.

⁸⁷³ Tervezet 5:127.§ (1) bekezdés

⁸⁷⁴ Alapelvek 8:109. §

A magunk részéről egyetértünk az Alapelvek szabályozásával, és bár a Ptk. előzőekben említett rendelkezései is védelmet biztosítanak bizonyos feltételek teljesülése esetén a „gyengébb fél” részére, nem tartjuk feleslegesnek külön rendelkezésként, a szerződésszegésre vonatkozó általános szabályok közötti kimondását annak, hogy a szerződésszegés jogkövetkezményeinek korlátozására nem lehet hivatkozni, ha az a jóhiszeműség és tisztesség követelményeibe ütközne. Ebben az esetben a fél felelőssége változatlan marad és a sértett fél élhet a szerződésszegésből eredő jogaival.

2. A szerződésszegés egyes esetei

A Javaslat a szerződésszegés egyes eseteit külön fejezetben, az 5. Cím II. fejezetében szabályozza, melyben a kötelezett késedelmét, a jogosult átvételi késedelmét, a teljesítés megghiúsulását és a teljesítés megtagadását szabályozza, illetve külön megnevezés alatt kerültek elhelyezésre a fizetési késedelem külön szabályai, valamint a pénztartozásra vonatkozó rendelkezések.

2.1. A kötelezetti késedelem

A Javaslat szerint a kötelezett akkor esik késedelembe, *ha a teljesítési idő eredménytelenül telt el.*⁸⁷⁵ A Javaslat felhagy a hatályos Ptk. szabályozásával és nem jelöli meg konkrétan, hogy a kötelezett milyen időponttól kezdve esik késedelembe, figyelemmel arra, hogy a kötelezett késedelmé a szerződés tartalmi elemei közül a teljesítési idő sérelmét jelenti. A teljesítés idejét a Javaslat az 5:99. §-a a teljesítés körében részletesen szabályozza, és a kötelezett késedelembe esését a teljesítési idő meghatározásának módjához köti, vagyis *ha a teljesítési idő a szerződésből megállapítható, akkor a kötelezett késedelmé a szerződési teljesítési idő eredménytelen elteltével, ha*

---

⁸⁷⁵ 5:125. §

*pedig ez a szerződésből nem állapítható meg, a szerződés megkötését követő ésszerű idő eredménytelen elteltével áll be.*⁸⁷⁶

A jelenlegi szabályozásnak megfelelően kötelezetti késedelem esetén a jogosult – függetlenül attól, hogy a kötelezett késedelemét kimentette-e – a szerződésszegés általános szabályai szerint követelheti a teljesítést.⁸⁷⁷ Mint már korábban jeleztük az Alapelvek nem teszik lehetővé a teljesítés követelését, hogy ha a fél nem-teljesítése kimenthető.⁸⁷⁸ Elveszíti továbbá a jogosult a természetbeli teljesítéshez fűződő jogát, ha a nem-teljesítésről való tudomásszerzését követően, illetve azt követően, hogy arról tudomást szerezhetett volna, ésszerű időn belül ezt a jogát nem érvényesíti.⁸⁷⁹

Tekintettel arra, hogy a szerződésszegéséért való felelősséget a Javaslat – az új Ptk. Konceptió és Szabályozási Tematika rendelkezéseinek megfelelően – objektív alagra helyezte, így az csak akkor menthető ki, ha a kár a szerződésszegő fél érdekkörén kívüli, előrelátható olyan okra vezethető vissza, amelynek elhárítása ésszerűen nem volt elvárható. Ebből az következik, hogy a szerződésszegő felet valamiféle olyan ok akadályozta a teljesítésben, amelyet elhárítani nem tudott, így feltehetőleg – legalábbis az akadály elhárultáig – nincs módja a kötelezettnek a teljesítésre, ezért megfontolandónak tartanánk annak átgondolását, hogy teljesítést ne kérhessen a jogosult, amennyiben a szerződésszegő fél ki tudja menteni magát a szerződésszegés miatti felelősség alól. Az Alapelvek rendelkezéseivel összhangban azt is rögzíteni kellene, hogy amennyiben az akadályoztatás csupán átmeneti, a kimentés csak arra az időszakra legyen érvényes, amely alatt az akadály fennállt.⁸⁸⁰ Az akadály megszűnése után természetesen a teljesítés is követelhető.

---

⁸⁷⁶ Indoklás 137.

⁸⁷⁷ 5:126. §

⁸⁷⁸ Alapelvek 8:101. § (2) bekezdés

⁸⁷⁹ Alapelvek 9:102. § (3) bekezdés

⁸⁸⁰ Alapelvek 8:108. §

A Javaslát szerint a jogosult függetlenül attól, hogy a kötelezett a késedelmét kimentette-e követelheti a teljesítést, vagy ha ez többé nem áll érdekében, elállhat a szerződéstől.⁸⁸¹ Nincs szükség az érdekmúlás bizonyítására, ha a szerződést a felek megállapodása szerint vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva meghatározott teljesítési időben – és nem máskor – kellett volna teljesíteni, vagy a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő póthatáridőt szabott, és az is eredménytelenül telt el.⁸⁸² A hatályos szabályoktól a fenti rendelkezés csak annyiban tér el, hogy az ún. fix teljesítési idő kitűzése nem csak határnapra, hanem határidőre is vonatkozhat. Új szabályozást jelent, hogy a *jogosult kikötheti: a póthatáridő eredménytelen eltelte esetén a szerződés külön elállás nélkül megszűnik*, vagyis az ún. kétszeres késedelem esetén ez esetben nincs szükség külön elállási jognyilatkozat megtételére.⁸⁸³ A kötelezetti késedelem hatályos szabályaihoz hasonlóan a Javaslát kimondja, hogy ha a kötelezett késedelmét kimenteni nem tudja, a szolgáltatás tárgyában a késedelem ideje alatt bekövetkezett kárért felelős, kivéve, ha bizonyítja, hogy ez a késedelem hiányában is bekövetkezett volna.⁸⁸⁴ A kötelezetti késedelem miatti kárát a jogosult egyebekben a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint követelheti, ideértve a közreműködőért való felelősség szabályait is.⁸⁸⁵

2.2. A jogosult átvételi késedelme

A Javaslát a hatályos szabályozás szerinti jogosulti késedelem három esetköréből csak a szerződésszerűen felajánlott teljesítés el nem fogadását veszi át.⁸⁸⁶ A teljesítéshez szükséges intézkedések és nyilatkozatok megtételének hiányát a szerződésszegés általános szabályai között

---

⁸⁸¹ 5:126. §

⁸⁸² 5:126. § (1) bekezdés

⁸⁸³ 5:126. § (3) bekezdés

⁸⁸⁴ 5:126. § (4) bekezdés

⁸⁸⁵ Indoklás 138.

⁸⁸⁶ 5:127. § (1) bekezdés

szabályozza, közbenső szerződésszegés cím alatt, melyet mind a jogosult, mind pedig a kötelezett elkövethet. A nyugta ki nem állítása, illetve az értékpapír visszaadásának megtagadása nem szerepel a jogosulti késedelem szabályai között, tekintettel arra, hogy a nyugtaadási kötelezettség a fizetési késedelemhez kapcsolódik, ezért arról a Javaslat ott rendelkezik.⁸⁸⁷

2.3. A fizetési késedelem külön szabályai

A fizetési késedelemmel kapcsolatos rendelkezések gyakorlatilag a 2002. évi XXXVI. törvénnyel bekövetkezett Ptk.-módosítással megegyező, azzal kiegészítve, hogy semmis az a kikötés, amely szerint a késedelmi kamat a tőketartozás részévé válik és maga is kamatozik.⁸⁸⁸ A Javaslat csak a késedelmi kamat tőkésítését nyilvánítja semmisnek, így a hatályos joggal egyezően nem tiltja a kamatos ügyleti kamat kikötését, vagyis azt, hogy a felek az ügyleti kamatot a szerződésben előre meghatározott időpontokban „tőkésítsék”, így az ügyleti kamat a tőketartozás részévé váljék, és a továbbiakban maga is ügyleti kamat alá essék.⁸⁸⁹

A késedelembe esés időpontját a új Ptk. a pénztartozás teljesítésének különös szabályaira vonatkozó 4. Cím 5. fejezetében szabályozza, miszerint

- ha a felek a szerződésben a teljesítés idejét határnap vagy határidő tűzésével nem határozták meg, a pénztartozást a jogosult fizetési felszólításának (számlájának) kézhezvételétől számított 15 napon belül kell teljesíteni. A (2) bekezdés a jogosult teljesítésétől számított 15 napon belül kell teljesíteni a pénztartozást, ha
  - a./ a számlának vagy azzal egyenértékű más okiratnak a kézhezvétele a jogosult teljesítését megelőzte, vagy

---

⁸⁸⁷ Indoklás 139.

⁸⁸⁸ 5:128. § (4) bekezdés

⁸⁸⁹ Indoklás 140.

b./ a kötelezettnek számla vagy azzal egyenértékű más okirat bevárása nélkül teljesítenie kell a fizetési kötelezettségét.

(3) Fogyasztói szerződés esetén e rendelkezéstől jogszabály, illetve a felek csak a jogosult javára térhetnek el.⁸⁹⁰

2.4. A teljesítés megghiúsulása

A Javaslat a hatályos Ptk.-beli a teljesítés lehetetlenné válása elnevezés helyett a teljesítés megghiúsulása címszó alatt szabályozza a lehetetlenülés szabályait. A Javaslat vonatkozó rendelkezése gyakorlatilag megfelel a hatályos szabályozásnak azzal, hogy nem különíti el a lehetetlenülés szabályait attól függően, hogy azért a kötelezett vagy a jogosult felelős. A Javaslat szerint, *ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért egyik fél sem felelős, a szerződés megszűnik*. A megszűnés előtt a már nyújtott szolgáltatás szerződésszerű pénzübeli ellenértékét meg kell fizetni, ha pedig a már teljesített pénzübeli szolgáltatásnak megfelelő ellenszolgáltatást a másik fél nem teljesítette, a pénzübeli szolgáltatás visszajár.⁸⁹¹ A Javaslat a hatályos Ptk.-val megegyezően *objektív lehetetlenülésnek azt az esetet tekinti, amikor egyik fél sem felelős a teljesítés lehetetlenné válásáért*. Ez esetben a szerződés megszűnik, és a felek között el kell számolni a szerződés megszűnésére vonatkozó általános szabályoknak megfelelően.⁸⁹² Ha a teljesítés olyan okból vált lehetetlenné, amelyért az *egyik fél felelős, a másik fél szabadul a szerződésből eredő teljesítési kötelezettség alól, és a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség általános szabályai szerint kártérítést követelhet*. *Ha a teljesítés lehetetlenné válásáért mindkét fél felelős, a szerződés megszűnik, és a felek a lehetetlenné válásból eredő kárukat a közrehatásuk arányában követelhetik vissza.*⁸⁹³ A teljesítés megghiúsulásáért akkor felelős a fél, ha a megghiúsulás oka vagy az érdekköréhez tartozott, vagy nem volt

---

⁸⁹⁰

⁸⁹¹ 5:132. § (1) bekezdés

⁸⁹² 5:132. § (1) bekezdés

⁸⁹³ 5:132. § (3) bekezdés

elháríthatatlan vagy előre látható.⁸⁹⁴ A közrehatásuk szempontjából nem a felek felróhatóságának van jelentősége, tekintettel arra, hogy a szerződésszegésért való felelősség objektív természetű, „hanem a meghíúsuláshoz vezető oksági folyamatban az érdekkörükhöz tartozó részesedés arányának”.⁸⁹⁵ A hatályos szabályoknak megfelelően köteles a lehetetlenné válásról tudomást szerző fél a másik felet haladéktalanul értesíteni. Ennek elmulasztásából eredő kárért a mulasztó fél felelős. Rendelkezést tartalmaz továbbá a Javaslat, a surrogatum jogi sorsára vonatkozóan, miszerint „ha a lehetetlenné vált dologszolgáltatás esetén a dolog maradványa a kötelezett birtokában maradt, vagy a kötelezett mástól a dolog helyébe lépő értéket kapott vagy igényelhet, a jogosult ennek átengedését követelheti az ellenszolgáltatás arányos része ellenében”.⁸⁹⁶ Szintén a hatályos szabályozásnak megfelelően rögzíti a Javaslat, hogy ha a vagylagos szolgáltatások közül valamelyiknek a teljesítése lehetetlenné válik, akkor a szerződés a többi szolgáltatásra korlátozódik. Amennyiben viszont a lehetetlenülésért a választásra nem jogosult fél a felelős, úgy a másik fél választhat a lehetséges szolgáltatás és a szolgáltatás lehetetlenné válásának következményei között.⁸⁹⁷

2.5. A teljesítés megtagadása

A Javaslat változatlanul önálló szerződésszegési és felelősségi alakzatként nevesíti a teljesítés megtagadását. De a hatályos jogunktól⁸⁹⁸ eltérően nem csak a kötelezett tekintetében szabályozza, hanem mindkét fél vonatkozásában, amikor kimondja, hogy „*ha valamelyik fél a teljesítést jogos ok nélkül megtagadja, a másik fél választhat a késedelem vagy a szolgáltatás lehetetlenné válásának jogkövetkezményei között.*”⁸⁹⁹

---

⁸⁹⁴ Indoklás 144.

⁸⁹⁵ Indoklás 145.

⁸⁹⁶ 5:132. § (5) bekezdés

⁸⁹⁷ 5:136. § (1)-(2) bekezdés

⁸⁹⁸ Ptk. 313. §

⁸⁹⁹ 5:134. §

A fenti megoldást üdvözlendőnek tartjuk, hiszen a hatályos szabályok nem nyújtottak megfelelő védelmet a kötelezett számára, ha a szerződés szerűen felajánlott teljesítést a jogosult nem fogadta el. A kötelezettnek nem volt módja arra, hogy szabaduljon a kötelemből, hiszen csak a felelős őrzésből eredő költségeinek megtérítését követelhetette, illetve szabadult a kárveszély viselésétől.⁹⁰⁰

Természetesen a teljesítés megtagadása továbbra is feltételezi, hogy a szerződészegő fél egyértelműen és kifejezetten kinyilvánítsa, hogy sem a teljesítési időben, sem később nem kíván teljesíteni.⁹⁰¹

2.6. Jognyilatkozat tételének elmulasztása

A Javaslat az egyes szerződészegésekre vonatkozó rendelkezések között helyezi el a hatályos Ptk. 295. §-ában foglalt azon szabályt, hogy „ha a szerződés teljesítéséhez jognyilatkozat tétele szükséges, és a fél ezt a kötelezettségét nem teljesíti, a jognyilatkozatot a bíróság ítéletével pótolhatja”.⁹⁰² A jognyilatkozat pótlásának feltétele, hogy a fél egy megkötött szerződésben vállaljon kötelezettséget a nyilatkozat megtételére.⁹⁰³

2.7. A hibás teljesítés

A Javaslat a hibás teljesítés szabályait a szerződészegés nevesített esetei közül külön fejezetben tárgyalja. Az indoklás szerint ennek oka a hibás teljesítés joganyagának jelentős gazdagodása, a megnövekedett terjedelmének áttekinthető kifejtése.⁹⁰⁴ Ahhoz képest, hogy az új Ptk. Konceptiója a 2002. évi XXXVI. törvénnyel beiktatott 1999/44/EK Irányelv integrálásában

---

⁹⁰⁰ Ptk. 303. § (2) bekezdés

⁹⁰¹ Indoklás 146.

⁹⁰² 5:136. §

⁹⁰³ Indoklás 146.

⁹⁰⁴ Indoklás 147.

megvalósuló hibás teljesítésre vonatkozó szabályokat megfelelőnek találta, a Javaslatban lényegi változtatást fedezhetünk fel a 2003. július hó 1. napjától hatályos hibás teljesítésére vonatkozó szabályok tekintetében.

Az új Ptk. Konceptió és Szabályozási Tematika szerint meg kell vizsgálni, hogy miként lehetne a hatályosnál adekvátabb szabályozást adni a nem dolog szolgáltatására irányuló szerződések hibás teljesítésénél beálló kellékszavatossági jogokra,⁹⁰⁵ illetve hogy a módosítás során az irreverzibilis szolgáltatások esetében a szerződésszegéshez kapcsolódóan elállási jog helyett minden esetben azonnali hatályú felmondási jog kell, hogy megillessen a jogosultat. A Konceptió kitért arra, hogy a 2002. évi XXXVI. törvénnyel megvalósított Ptk.-módosítás kapcsán a szavatossági igényérvényesítési határidők számítása nem lett egyszerűbb, mint korábban, de azt is kiemeli, hogy egészében véve aligha képzelhető el (különösen az irányelv kötöttségei mellett) ésszerű egyszerűsítés. Ezért a Konceptió csupán arra tett javaslatot, hogy a hathónapos elévülési idő helyett egységesen a fogyasztói szerződésekben amúgy is érvényesülő kétéves határidőt vezessék be.

A hibás teljesítés szabályozása jelentős változtatáson ment keresztül, mind szerkezetileg, mind pedig tartalmilag. Az indoklás szerint a javasolt megoldásokkal meg kívánta valósítani, hogy a szabályozás mindenféle visszerhes szerződéstípusra, mindenféle szolgáltatásra, dologra (ingóra, ingatlanra) általánosan alkalmazható legyen, közös rendelkezéseket tartalmazzon. Így a hatályos Ptk.-tól eltérő, a Kódex egészét átható, modell-szabályozáshoz való igazodás ugyancsak fenntartja a magánjog egységes rendszerét és a hibás teljesítés tekintetében sem bontja meg kereskedelmi és fogyasztóvédelmi jogra.⁹⁰⁶ A Javaslat nem szűkíti le a fogyasztói szerződés fogalmát azokra a kontraktusokra, amelyek tárgya ún. fogyasztási cikk,⁹⁰⁷ így

---

⁹⁰⁵ Konceptió és Szabályozási Tematika 142.

⁹⁰⁶ Indoklás 147.

⁹⁰⁷ Ptk. 685. § e) pont

az ingatlanokra is alkalmazni kell a fogyasztói szerződésekre vonatkozó speciális szabályokat.⁹⁰⁸

A Javaslat a jelenlegi szabályozásnak megfelelően határozza meg a hibás teljesítés fogalmát azzal az eltéréssel, hogy mellőzi a Ptk. 305/A. § (1) bekezdésének a jogosult által adott anyaghibára vonatkozó szabályt arra hivatkozással, hogy ez a rendelkezés elsősorban a vállalkozási szerződésekhez kapcsolódik, ezért azt a vállalkozási típusú szerződésekre megfogalmazott speciális szabály körébe helyezi át.⁹⁰⁹ Az új szabályozás a hibás teljesítés szabályait elsősorban a kereskedelmi, üzleti szerződések követelményeihez igazítja, és a fogyasztói szerződésekre jellemző eltéréseket kivételként fogalmazza meg. Így a Javaslat a hibás teljesítés fogalmának meghatározása körében kimondja, hogy „fogyasztói szerződésben semmis az a kikötés, amely e fejezet rendelkezéseitől a fogyasztó hátrányára tér el”.⁹¹⁰ A Javaslat arra törekszik, hogy a 2002. évi XXXVI. törvénnyel hatályba lépett módosításokkal ellentétben, amelyek alapvetően adásvételre, szűkebb értelemben ingó dolog adásvételére (rendszerint kereskedelmi forgalomban értékesített tömegáru) szabottak, az új rendelkezések hasznosíthatók legyenek nem csak adásvételi, hanem vállalkozási, használati szerződésekre nézve is.⁹¹¹

A Javaslat a hatályos szabályozással összhangban határozta meg, hogy a „fogyasztói szerződés esetében az ellenkező bizonyításig vélelmezni kell, hogy a teljesítést követő hat hónapon belül a fogyasztó által felismert hiba már a teljesítés időpontjában megvolt, kivéve, ha e vélelem a dolog természetével vagy a hiba jellegével összeegyeztethetetlen”.⁹¹² A Törvényjavaslat a fogyasztói szerződések esetén kiterjesztette a bizonyítási teher kötelezettre

---

⁹⁰⁸ Törvényjavaslat indoklás 594.

⁹⁰⁹ Indoklás 150.

⁹¹⁰ 5:139. § (3) bekezdés

⁹¹¹ Indoklás 150.

⁹¹² 5:140. §

való megfordítását az építményekre is az egy éven belül felismert hiba vonatkozásában.⁹¹³

A kötelezett a hibás teljesítésért kimentéstől függetlenül kellékszavatossági kötelezettséggel tartozik. A kellékszavatosság a hibás teljesítés jogkövetkezménye, melynek előnye a Javaslat szerint objektív alagra helyezett kártérítéshez képest az, hogy a kötelezett nem mentheti ki magát annak bizonyításával, hogy a hibás teljesítés az érdekkörén kívüli előreláthatatlan és elháríthatatlan okra vezethető vissza.⁹¹⁴ A Javaslat szerint a hatályos szabályoknak megfelelően az *első lépcsőben kijavítást vagy kicserélést*, míg a második lépcsőben *árleszállítást* igényelhet, vagy *elállhat* a szerződéstől. Az elállás jogának érvényesítését azonban a jelenlegi szabályozáshoz képest egy további lehetőséggel bővíti. A Javaslat alapján a jogosult akkor állhat el a szerződéstől, ha a kötelezett a kijavítást, illetve a kicserélést nem vállalta, vagy e kötelezettségének azzal a feltétellel nem tud eleget tenni, hogy – a dolog tulajdonságaira és a jogosult által elvárható rendeltetésére figyelemmel – megfelelő határidőn belül a jogosultnak okozott jelentős kényelmetlenség nélkül végezze el. *Elállhat továbbá a jogosult, ha a hibás teljesítés miatt a kijavításhoz vagy a kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt*. Ilyennek tekinti a Javaslat különösen, ha a kijavítást és a kicserélést megfelelő határidőn belül a jogosultnak okozott jelentős érdeksérelem nélkül a kötelezett nem tudja elvégezni. Az érdekmúlás tehát nem feltétlen attól függ, hogy a hiba javítható vagy kicseréléssel elhárítható-e vagy sem. Az érdekmúlás akkor is valószínűsíthető, ha a hiba a szolgáltatás természetétől függő ésszerű határidőn belül a jogosult érdekeinek jelentős érdekséreleme vagy értékcsökkenés nélkül nem hárítható el. A többszöri eredménytelen javítás is azt jelzi, hogy a hiba a jogosult érdekeinek sérelme nélkül nem javítható.⁹¹⁵ Az általunk üdvözlendőnek tartott további feltétel tulajdonképpen a bírói gyakorlat által alkalmazott azt az álláspontot tükrözi, hogy a termék üzemeltetése során

---

⁹¹³ Törvényjavaslat 5:141. §

⁹¹⁴ Indoklás 151.

⁹¹⁵ Indoklás 154.

önmagában kis súlyú, de rendkívül nagyszámú meghibásodást olyannak tekint, ami arra utal, hogy a hiba ésszerű határidőn belül a jogosult érdeksérelme nélkül nem javítható.⁹¹⁶

A *ius variandi* hatályos szabálya új lehetőséggel bővült, miszerint a bíróság kivételesen „a jogosult által választott szavatossági jog helyett a kötelezettet más szavatossági jog teljesítésére kötelezheti, ha

- a választott szavatossági jog teljesítése lehetetlen, vagy
- a kötelezettnek a másik szavatossági jog teljesítésével összehasonlítva aránytalan többletköltséget eredményezne, figyelembe véve a szolgáltatott dolog hibátlan állapotban képviselt értékét, a szerződésszegés súlyát, a szavatossági jog teljesítésével és annak időigényességével a jogosultnak okozott érdeksérelmet.

Nem kötelezhet a bíróság olyan szavatossági jog teljesítésére, amely ellen valamennyi fél tiltakozott.”⁹¹⁷

Az indoklás szerint a bevezetendő új szabályozás oka az, hogy a gyakorlati tapasztalatok alapján előfordul az, hogy a jogosult olyan szavatossági joghoz ragaszkodik, amelynek törvényi előfeltételei hiányoznak, más szavatossági jog viszont megítélhető lenne. A törvényi feltételek hiánya esetén a keresetet el kellene utasítani, így a jogosult csak egy új perben érvényesíthetné másik szavatossági jogát.

Jelentős változáson mentek át az igényérvényesítési határidőkre vonatkozó szabályok. A *Javaslat* a hathónapos elévülési időt *egy évre* meghosszabbította *nem fogyasztói szerződések* esetén, míg *fogyasztói szerződés* esetén megmaradt a *kétéves* elévülési idő, illetve használt dolgok esetén az ettől rövidebb határidőben való megállapodás lehetősége azzal, hogy egy évnél rövidebb elévülési határidő ebben az esetben sem köthető ki. A *Javaslat az*

---

⁹¹⁶ BH 1982/522.

⁹¹⁷ Törvényjavaslat 5:144. §

ingatlan vonatkozásában *ötéves elévülési időt* írt elő. Az Igazságügyi Tárca *Tervezete* szerint viszont a jogosult szavatossági igénye a teljesítési időponttól számított *három év* alatt évül el, *függetlenül attól, hogy fogyasztói szerződésekről van szó vagy sem*. A Törvényjavaslat szerint a jogosult szavatossági igénye a teljesítés időpontjától számított *három év* alatt – az *állatra* vonatkozó szavatossági idő *hatvan nap* elteltével – évül el.⁹¹⁸ Ha a szolgáltatott dolog *ingatlan*, a szavatossági igény elévülési ideje *öt év*. Mindhárom változat szerint megmaradt a hatályos jognak megfelelő azon szabályozás, hogy nem számít bele az elévülési időbe a javítási időnek az a része, amely alatt a jogosult a dolgot rendeltetésszerűen nem tudta használni.⁹¹⁹ Fennmaradt továbbá az a rendelkezés, hogy a kicseréléssel vagy a kijavítással érintett részre a szavatossági igény elévülése újból kezdődik. Új vonás viszont az, hogy ezt a szabályt rendeli alkalmazni arra az esetre is, ha a kijavítás következményeként új hiba keletkezik.⁹²⁰

A szavatossági határidő elévülési jellege miatt alkalmazandók rá az elévülés nyugvására és félbeszakadására vonatkozó szabályok. A hatályos szabályozástól eltérően megszűnt az egy-, illetve hároméves jogvesztő határidő, helyette a *Javaslat* szerint abban az esetben, *ha jogszabály a dolog kötelező alkalmassági idejét meghatározza, és azt illetve az abból hátralévő időt a jogosulttal a szerződés megkötésekor megfelelő módon közölték, a kötelező alkalmassági idő eltelte a kellékszavatossági igény tekintetében jogvesztéssel jár*.⁹²¹ Ezen rendelkezést a nyilvánosságra hozatalt követően többen elfogadhatatlannak találták⁹²² arra figyelemmel, hogy nagyon kevés szolgáltatás vonatkozásában létezik kötelező alkalmassági idő, és a korábbi szabályozástól eltérően a szabványok alkalmazása sem kötelező a felek között. A *Tervezet* ezt a szabályozást kiegészítette azzal, hogy ha a jogszabály a dolog

---

⁹¹⁸ Törvényjavaslat 5:146. §

⁹¹⁹ 5:142. § (3) bekezdés, Törvényjavaslat 5:146. § (4) bekezdés

⁹²⁰ 5:142. § (4)–(5) bekezdés

⁹²¹ 5:143. §

⁹²² A Miskolci Egyetem 2007. június 9. napján megrendezett kodifikációs konferencia részvevői közül Bessenyei Lajos egyetemi tanár (Szegedi Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar), valamint Juhász László kollégium-vezető, Pécsi Ítéltábla).

kötelező alkalmassági idejét nem határozza meg, úgy a *kellékszavatossági igény érvényesítésének jogvesztő határideje öt év*.⁹²³ A *Törvényjavaslat* a jogvesztő határidőt kötelező alkalmassági idő hiányában *tíz évben* jelölte meg.

A Javaslát indoklása szerint a kötelező alkalmassági idő jogvesztő határidőként történő figyelembe vételét az indokolja, hogy addig az időpontig a tartós használatra rendelt termékeknek meg kell őrizni a szerződés szerinti minőségüket. Így a Javaslát arra törekszik, „hogy az elévülés nyugvásának nem valamilyen mesterséges jogvesztő határidő szabjon gátat, hanem az adott szolgáltatás (dolog, termék) szakmailag elvárható élettartamának letelte”.⁹²⁴ Rögzíti az indoklás, *hogy a szavatossági határidőnél rövidebb kötelező alkalmassági idő előírása esetében a kellékszavatossági igény a szavatossági határidő letelte előtt szűnik meg*.⁹²⁵

A Kodifikációs Szerkesztőbizottság Javaslata, illetve az Igazságügyi Tárcá Tervezete sem felel meg bizonyos tekintetben az áruk adásvételére vonatkozó 1999/44/EK irányelv előírásainak. Ezek ugyanis nem tesznek lehetővé fogyasztói szerződések esetén két évnél rövidebb akár elévülési, akár jogvesztő határidő érvényesítését, kivéve használt áruk esetén, ahol ez a határidő minimum egy év.⁹²⁶ A fenti két szabályozásból viszont az következik, hogy amennyiben a kötelező alkalmassági idő két évnél rövidebb, akkor az egyúttal az adott termék esetében jogvesztést jelent, ami az irányelvvel ellentétes szabályozást eredményezne. A Törvényjavaslát korigálta ezt a hibát és rögzítette, hogy fogyasztói szerződés esetén, ha a kötelező alkalmassági idő két évnél rövidebb, a jogvesztés a teljesítés időpontjától számított két év elteltével következik be.⁹²⁷

---

⁹²³ Tervezet 5:146. §

⁹²⁴ Indoklás 159.

⁹²⁵ Indoklás 158.

⁹²⁶ Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve 5. cikk

⁹²⁷ Törvényjavaslát 5:147. § (1) bekezdés

Álláspontunk szerint, figyelemmel arra, hogy valóban nagyon kevés áru és szolgáltatás vonatkozásában határoz meg a jogszabály kötelező alkalmassági időt,⁹²⁸ egy jogvesztő határidő beiktatása mindenképpen indokoltnak mutatkozik. Ugyanakkor érthetetlen számunkra a Törvényjavaslatban szereplő tízéves jogvesztő határidő. A Törvényjavaslat indoklása szerint „azokra a szolgáltatásokra, ahol a jogszabály nem határoz meg kötelező alkalmassági időt, a Javaslat időben szintén korlátozni akarja a kellékszavatossági igény érvényesíthetőségét, hogy elkerülje az időmúlással együtt járó súlyos bizonyítási problémákat és az ezekből a kötelezettre háruló indokolatlan terheket. A Javaslat ezért a jelenleginél jóval hosszabb, *tízéves* jogvesztő határidőt állapít meg.”⁹²⁹ Megítélésünk szerint semmi nem indokolja a Tervezetben szereplő, az általános elévülési időhöz igazodó ötéves jogvesztő határidő felemelését tíz évre. Nem látjuk át a jogalkotói célt, annál is inkább, mert az előbb idézett indoklásban szereplő érv pont a határidő felemelése ellen szól, amely indokolatlan terhelést fog jelenteni a kötelezetteknek, valamint a bíróságoknak is egyaránt. Nyilvánvaló továbbá, hogy egy ilyen meghosszabbított helytállási kötelezettség ellenértékét a kötelezettek beépítik majd a szolgáltatások árába is.

Új elem továbbá a Javaslatban, hogy bár továbbra sem kell kicserélés és elállás esetén a jogosultnak a dolognak azt az értékcsökkenését megtéríteni, ami rendeltetésszerű használat következménye, de kimondja „*ha a dolog meghibásodásában a jogosultat terhelő karbantartási kötelezettség elmulasztása is közrehatott, a szavatossági kötelezettség teljesítésével felmerült költségeket közrehatása arányában a jogosult viselni köteles, feltéve hogy a dolog karbantartására vonatkozó ismeretekkel rendelkeznie kellett*”.⁹³⁰

A karbantartás elmulasztása csak akkor róható a jogosult terhére, ha ezeket a

---

⁹²⁸ Az élelmiszereken kívül jelenleg két jogszabály állapít meg kötelező alkalmassági időt.: Az egyes épületszerkezetek és azok létrehozására, felhasználására kerülő termékek kötelező alkalmassági idejéről szóló 11/1985. (VI. 22.) ÉVM-IpM-KM.-MÉM.-BkM együttes rendelet, valamint az egyes nyomvonal jellegű építményszerkezetek kötelező alkalmassági idejéről szóló 12/1988. (XII. 27.) ÉVM-IpM-KM.-MÉM.-BkM együttes rendelet.

⁹²⁹ Törvényjavaslat indoklás 601-602.

⁹³⁰ Javaslat 172. § (2) bekezdés

feladatokat megfelelő módon tudomására hozták, vagyis olyan kezelési útmutatót kapott, amelyek ezeket az előírásokat tartalmazták.⁹³¹

A Javaslát szerint, ha „*a dolog kicserélésére vagy nagyobb terjedelmű kijavítására – az elévülés nyugvása vagy más ok miatt – az egy-, illetve az ötéves szavatossági elévülési határidők leteltét követően huzamosabb idő múlva kerül sor, így különösen, ha a dologra előírt kötelező alkalmassági idő jelentős része eltelt, és ez a jogosult számára a dolog időtartamának jelentősebb meghosszabbodása miatt értéknövekedést eredményez, az arányos gazdagodást a jogosult megtéríteni tartozik*”.⁹³²

A Javaslathoz fűzött indoklás szerint, ha a hiba a szavatossági elévülési határidőn belül jelentkezik, akkor a kötelezett sem értékcsökkenésre, sem használati díjra nem tarthat igényt. Ha azonban a hiba az elévülési határidőn kívül vált felismerhetővé, úgy a szolgáltatás jellegétől és a dolog élettartamának várható idejétől függően a bíróság a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint megítélheti. Értéknövelő tényezőként az élettartam lényeges megnövekedése értékelhető abban az esetben, ha kijavításig, cseréig a műszakilag elvárható amortizációs élettartam, a kötelező alkalmassági idő túlnyomórészt már eltelt.⁹³³ Sem a Tervezet, sem a Törvényjavaslat nem tartalmazza ezt a rendelkezést.

A magunk részéről a Javaslátban foglaltakkal egyetértünk. A bírói gyakorlatban visszatérő kérdésként merül fel a használati díj és az értékcsökkenés problematikája kicserélés és elállás esetén. Tekintettel arra, hogy a Javaslát csak lehetőséget biztosítana a bíróságok részére, hogy abban az esetben, ha az elévülési határidő elteltét követően keletkezett hiba esetén a kijavítás vagy kicserélés kapcsán jelentős értéknövekedés következne be, a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint az értéknövekedést megítéljék.

---

⁹³¹ 5:147. § (1) bekezdés

⁹³² 5:147. § (2) bekezdés

⁹³³ Indoklás 162.

A bírói kontroll biztosíték lenne arra, hogy csak valóban abban az esetben kerüljön sor erre, ha az értéknövekedés lényeges, és a szolgáltatás jellege azt indokoltá teszi. Nézetünk szerint ez a szabályozás állna összhangban a káronszerzés tilalma elvével is.

A Javaslat módosít a fogyasztói adásvételről szóló irányelv alapján a Ptk. 311. §-ába beépített visszkereseti jog szabályozásán, így a hatályos szabályoktól eltérően nem csupán a fogyasztói szerződés hibás teljesítése esetére rendelkezik megtérítési igényről, hanem azt bármilyen típusú, bármely jogalanyok közötti szerződések esetére alkalmazza, amikor rögzíti: „ha a kötelezett a jogosulttal szemben a hibás teljesítés miatt helytáll, az ebből eredő kárának megtérítését a közreműködőért való felelősség szabályai szerint követelheti az előző kötelezettől”.⁹³⁴ Módosított a jelenlegi szabályokon, és a hatvannapos áthárítási időt megszüntette.

A Javaslat bevezeti a *termékszavatosság* jogintézményét, amely nem más, mint a gyártónak a termék hibája miatti közvetlen termékszavatossági helytállása a fogyasztó felé. A termékszavatosság minden ingó dologra kiterjed, és biztosítja szerződéses jogviszony hiányában is a termék hibájából álló vagyoni érdeksérelmeknek közvetlenül a gyártóval szembeni orvoslását.

„(1) Az üzletszerűen forgalomba hozott ingó dolog (termék) hibája esetén a termék mindenkor fogyasztó tulajdonosa követelheti, hogy a gyártó a termék hibáját javítsa ki, vagy – ha a kijavítás megfelelő határidőn belül, a fogyasztó érdekeinek sérelme nélkül nem lehetséges – a terméket cserélje ki (termékszavatosság).

(2) A gyártó mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy

- a) a terméket nem hozta forgalomba, illetve azt nem üzletszerű gazdasági tevékenysége körében gyártotta vagy forgalmazta,
- b) a termék hibájának oka az általa történt forgalomba hozatal időpontja után keletkezett,

---

⁹³⁴ 5:148. §

- c) a termék forgalomba hozatala időpontjában a hiba a tudomány és technika állása szerint nem volt felismerhető,
- d) a termék hibáját jogszabály vagy kötelező hatósági előírás alkalmazása okozta.⁹³⁵

A jogosult a termékszavatossági igényét hároméves elévülési határidő alatt érvényesítheti. A Törvényjavaslat egy ötéves jogvesztő határidőt is bevezetett, melyet a termék forgalomba hozatalától kell számítani.⁹³⁶ A termékszavatosság *csak a fogyasztói jogviszonyban* áll fenn, a termék mindenkor fogyasztói tulajdonosát jogosítja a dolog gyártójával, illetve ha az nem állapítható meg, a hálózati forgalmazókkal szemben. A termékszavatossági jogok *kizárólag a hiba természetbeli orvoslására szolgálnak, elsődlegesen kijavításra* és amennyiben az ésszerű kijavítás nem lehetséges, *kicserélésre* vonatkozik. A kellékszavatosságtól eltérően azonban a gyártó helytállása nem feltétlen, vagyis a gyártó csak azokért a hibákért felel, amelyek akkor keletkeztek, amikor a termék az ellenőrzése alatt állt, és a terméket forgalomba hozta.

2.8. Jótállás

A Javaslat az új Ptk. Konceptió és Szabályozási Tematika iránymutatásának megfelelően a jótállás szabályait a hibás teljesítés jogkövetkezményei körében helyezte el. A koncepció rendelkezései szerint jótállás szerződéses kötelezettség teljesítéséért vállalható, ezért bár elhelyezése a hibás teljesítés szabályai között indokolt, viszont utaló szabállyal nyitva lehetne hagyni a lehetőséget, hogy a szerződő felek a jótállást a szerződés egyéb feltételeinek (pl.: a teljesítési határidőnek) betartásáért is vállalhassák.⁹³⁷ A Javaslat ezt figyelmen kívül hagyta, nem található benne utaló szabály e vonatkozásban. A

---

⁹³⁵ 5:153. § (1)–(2) bekezdés

⁹³⁶ Törvényjavaslat 5:152. § (3) bekezdés

⁹³⁷ Konceptió és Szabályozási Tematika 147.

magunk részéről nem tartanánk feleslegesnek ennek rögzítését, még akkor sem, ha igaz az a megállapítás, hogy a jótállás a gyakorlatban meghatározó részben a hibás teljesítéshez kötődik.

A Javaslattal a jelenleg hatályos jótállás szabályait vette át, azzal a módosítással, hogy kihagyta a jogszabály alapján fennálló jótállási kötelezettséget. Az indoklás hosszan taglalja ennek indokát, többek között azt, hogy fogyasztói szerződéseknél a teljesítéstől számított első hat hónapban megforduló bizonyítási teher, illetve a termékszavatossági szabályok kiváltják a kötelező jótállást. További érvként az indoklás a jogosult szempontjából azt a lényeges előnyös változást emeli ki, hogy a hibás teljesítés miatti kártérítési felelősség objektív alapúvá vált, valamint azt, hogy a kötelező jótállás ára beépül a termék árába, amelyek a fogyasztóra hárulnak.⁹³⁸

A magunk részéről nem osztjuk ezt az álláspontot. Fogyasztói szerződések vonatkozásában való igaz, hogy a teljesítéstől számított hat hónapon belül keletkező hiba esetén a szavatosság tulajdonképpen a jótállás jogintézményének felel meg. A hathónapos időtartam viszont a műszaki cikkek vonatkozásában túl rövid idő ahhoz, hogy a termékben lévő hiba felfedezhetővé váljon. A hathónapos időtartam után viszont már csak a szavatossági szabályok szerint léphet fel a jogosult és ez esetben neki kell bizonyítania, hogy a hiba oka a teljesítéskor fennállt. Másrészt a lakásépítéssel kapcsolatos kötelező jótállásról 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet hatálya nem csak a fogyasztókra, hanem valamennyi megrendelőre kiterjed és annak időtartama az átadás-átvételi eljárás befejezésének időpontjától számított három év, amely jelentősen hosszabb a hathónapos időtartamnál.⁹³⁹

---

⁹³⁸ Indoklás 166.

⁹³⁹ 181/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet 3. § (2) bekezdés: „A jótállási jogokat a lakás (lakóépület) tulajdonosa, a lakás tulajdonba adásáig a megrendelő (a továbbiakban együtt: jogosult) a vállalkozóval vagy az általa javításra kijelölt szervezettel szemben érvényesítheti.”

A Törvényjavaslat is abból a tényből indul ki, hogy a jótállás (önkéntes) szerződéses vállaláson alapul, ugyanakkor számol azzal a körülménnyel, hogy a hatályos rendelkezések alapján egyes fogyasztási cikkekre és új építésű lakásokra a jogszabály kötelező jótállást ír elő,⁹⁴⁰ ezért rögzíti, hogy „jogszabály a jótállás vállalását kötelezővé teheti”.⁹⁴¹

A jelenlegi jótállási szabályok kiegészülnek a Javaslatban azzal, hogy törvényi szinten kerül meghatározásra, hogy „*a jótállásból eredő jogokat a dolog tulajdonosa érvényesítheti a jótállást vállaló kötelezettel szemben.*”⁹⁴² A Törvényjavaslat a Javaslat normaszövegén módosított. Az 5:155. § (1) bekezdésében foglaltak szerint: „*A jótállásból eredő jogokat a dolog átruházása esetén az új tulajdonos – törvényi engedményesként – érvényesítheti a jótállást vállaló kötelezettel szemben.*”⁹⁴³ A Törvényjavaslat megfogalmazása nyilvánvalóan hiányos, mert csak arról az esetről rendelkezik, amikor új tulajdonos érvényesítheti a jótállásból eredő jogokat. Véleményünk szerint a Javaslat megfogalmazását ki kell egészíteni a Törvényjavaslat rendelkezéseivel, mert a kettő együtt ad megfelelő szabályozást a jogosultak köre tekintetében.

Lényegi változás, hogy a szavatossági igény közlésére vonatkozó szabályozással azonos rendelkezéseket vezetett be a Javaslat, miszerint *a jogosult a hiba felfedezése után a körülmények által lehető legrövidebb időn belül köteles azt kifogásolni és a jótállási igényét a kötelezettel közölni. Az ennek elmulasztásából eredő kárt köteles megtéríteni.*⁹⁴⁴ Előírja továbbá, hogy „*a jótállási időn belül nem kifogásolt hibák vonatkozásában a jótállási igény megszűnik. A jótállási időn belül kifogásolt hibák vonatkozásában a jótállási igény az általános szabályok szerint évül el.*”⁹⁴⁵ A korábban kifejtettek szerint

---

⁹⁴⁰ Törvényjavaslat indoklás 605.

⁹⁴¹ Törvényjavaslat 5:153. § (3) bekezdés

⁹⁴² 5:152. § (1) bekezdés

⁹⁴³ Törvényjavaslat 5:155. § (1) bekezdés

⁹⁴⁴ 5:152. § (2) bekezdés

⁹⁴⁵ 5:152. § (3) bekezdés

az új Ptk. Konceptió és Szabályozási Tematika azon iránymutatását, miszerint az új Ptk.-ba beépítendő lenne az I. PGED II. pontjának szabálya – vagyis, hogy az elévülési jellegű szavatossági idő annak nyugvása vagy megszakadása esetén a jogvesztő határidőn túl is meghosszabbodik akkor, ha az elévülési idő újbóli folyása a jogvesztő határidőn belül megkezdődött – a Javaslat figyelmen kívül hagyta. Ugyanakkor a Javaslat a jótállási igények általános elévülési határidőn belüli érvényesíthetőségét teszi lehetővé akkor, ha a jótállási határidőn belül az igénybejelentés megtörtént.

Véleményünk szerint semmi nem indokolja az általában egy-két, maximum hároméves jótállási idők figyelembe vételével az igényérvényesítésre további ötéves érvényesítési idő biztosítása. Álláspontunk szerint – különösen kijavítási és kicserélési igény esetén – ez súlyosan méltánytalan lehet a kötelezettel szemben és nincs összhangban az arányosság elvével. Érthetetlen ez a rendelkezés annak tükrében is, hogy a Javaslat a jogosult részére a hatályos szabályoktól eltérően, amely szerint a jótállási határidőn belül a jogosult bármikor bejelentetheti igényét, kötelezővé tette a lehető legrövidebb időn belüli igénybejelentést úgy, hogy a késedelmes bejelentésből eredő kár megtérítésére is kötelezte a jogosultat.

2.9. A hibás teljesítés különös szabályai

Újdonság a hatályos Ptk.-hoz képest, hogy külön cím alatt foglalkozik a Javaslat a hibás teljesítés külön szabályaival, amelyek valamely dolog vagy munkával elérhető más eredmény létrehozására vállalt kötelezettség hibás teljesítésének jogkövetkezményeire vonatkozó szabályokat tartalmazzák és megjelölik, hogy az általános szabályokat milyen eltérésekkel kell alkalmazni. Így a kicserélésen a munkával elérhető eredmény részbeni vagy egészbeni újbóli teljesítését kell érteni, illetve tartalmazza a Javaslat, hogy kijavítás vagy a szolgáltatás részben vagy egészben való újbóli teljesítése – a jogosult szerződésszerű teljesítéshez fűződő érdekei figyelembevételével – a munkával

elérhető eredmény létrehozásának az eredetileg vállalthoz képest eltérő módjaiban is megvalósulhat; az ebből eredő többletköltségek a kötelezettet terhelik.⁹⁴⁶ A Javaslat itt szabályozza a jelenlegi Ptk.-ban a vállalkozási szerződéseknél rendezett azon problémakört, amikor a megrendelő alkalmatlan, illetve hibás anyagot vagy célszerűtlen, illetve szakszerűtlen utasítást ad, kiegészítve ezt egy harmadik esetkörrel, amikor is a megrendelő hiányos és hibás adatokat közöl. A Javaslat rendelkezései szerint mentesül a kötelezett a hibás teljesítés jogkövetkezményei alól, hogyha ezen körülményekre a kötelezett a jogosultat megfelelően figyelmeztette, kivéve ha az eredmény előállítása jogszabály vagy hatósági rendelkezés megsértésére, vagy az élet és vagyonbiztonság veszélyeztetésére vezet.⁹⁴⁷ A jelenlegi szabályok szerint a bérleti szerződéseknél található rendelkezést is itt szabályozza a Javaslat, amikor kimondja, hogy „ha a kötelezett valamely dolgot időlegesen a jogosult számára használatra, illetve hasznosításra átenged, helytáll azért, hogy a szerződés egész tartalma alatt szerződésszerű használatra alkalmas és megfelel a jogszabály valamint a szerződés előírásainak”.⁹⁴⁸

---

⁹⁴⁶ 5:154. § (1) bekezdés a) és b) pont

⁹⁴⁷ 5:154. § (2) bekezdés a), b) és c) pont

⁹⁴⁸ 5:155. §

X. ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLATOK, JAVASLATOK DE LEGE FERENDA

A szerződés jogi értelemben a felek akarategyezésén, megállapodásán nyugszik. A piaci viszonyok között a törvényi szabályozás arra törekszik, hogy elősegítse a szerződés érvényes létrejöttét, egyszerűsítse a szerződéskötési mechanizmust. A szerződési szabadság elvéből következően a jog a szerződés megkötésére, néhány kivételes esettől eltekintve, nem kényszerít. Abban az esetben viszont, ha a felek között a szerződés létrejött, az közöttük kötelező erővel bír, kikényszeríthető, és attól egyoldalúan általában egyikük sem térhet el. A feleket a megállapodásuk tartalma köti a *pacta sunt servanda* elve alapján, ami szerint a felek egymás közti viszonyában a szerződés törvényerővel bír.

Tekintettel arra, hogy a szerződés megkötésére a szerződő feleket valamely szükségletük kielégítése indítja, a szerződésszegés ezt akadályozza meg időlegesen vagy véglegesen. A teljesítés valamennyi szerződéses jogviszony központi eleme, hiszen ebben realizálódnak azok az érdekek, amelyek a szerződéskötésre indították az autonóm elhatározásukból egymással összekapcsolódó feleket. Azt, hogy az érvényesen létrejött és hatályos szerződéseket hogyan kell teljesíteni, a szerződés részletszabályai írják körül. Amennyiben a felek szerződésükben erről a kérdésről nem rendelkeznek, úgy a jognak a kötelezettsége, hogy rögzítse az adott szerződéstípusra vonatkozó szabályokat, a feleket megillető jogokat és őket terhelő kötelezettségeket annak érdekében, hogy kifejezett szándéknyilvánítás hiányában is megállapítható legyen a szerződés tartalma.

Amennyiben valamelyik fél a szerződést nem vagy nem a tartalmának megfelelően teljesíti, akkor a polgári jognak olyan igény-érvényesítési lehetőségeket és jogvédelmi eszközöket kell biztosítani, amely megfelelő

védelmet nyújt a sérelmet szenvedett fél részére, a vagyoni értékegyensúly eltolódását helyreállítja. A szerződésszegéshez természetesen maguk a felek is fűzhetnek jogkövetkezményeket, hisz az ezzel kapcsolatos jogszabályi rendelkezések általában diszpozitívak.

A római jogi gyökereken alapuló kontinentális jogrendszer és a common law szerződésszegési intézményrendszere élesen különbözik egymástól.

A római jog a szerződésszegésnek valamennyi szerződés vonatkozásában az adósi (*mora debitoris, mora solvendi*) és hitelezői késedelmet (*mora creditoris, mora accipiendi*), valamint a lehetetlenülést tekintette, míg az adásvételi szerződések vonatkozásában szabályozta a jog- és kellékszavatosság intézményét.

A szerződésszegés intézményének a magyar 1928-as Mtj.-beli szabályozását, valamint a német BGB hatálybalépésétől az 2001. évi reformjáig kisebb módosításokkal változatlan szabályanyagát áttekintve megállapítható, hogy az lényegileg a római jogi szabályozás rendszerén alapult.

Az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat szabályanyaga valamelyest túlmutat a római jogi szabályozáson. Az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat a szerződésszegések pandektisztika felfogásából következően erősen hézagos szerződésszegési rendszert honosított meg és ezen az sem változtatott, hogy nem utánozták a német polgári törvénykönyv szélsőséges elvontságát: nem szakították el az egyszemélyes jogügyletet a szerződéstől és a szabályozásban a gyakorlatban a sokkal lényegesebb szerződésből indulnak ki, nem pedig a jogügyletből. A bírósági gyakorlat viszont részletekbe menően kiépítette a szerződések jogát, nem egy vonatkozásban akkor igen korszerű formában. Az Mtj. szerződésszegés nevesített esetei megegyeztek a római jog által szabályozott esetkörökkel, azzal a különbséggel, hogy meghatározta a nemteljesítés és kötelemszegés fogalmát, illetőleg a bírói gyakorlat az

adásvételi szerződésnél lefektetett jog- és kötelezettség vonatkozó szabályokat a többi szerződéstípusra is alkalmazta.

A BGB 2002. január 1. előtti hatályos rendelkezései nem tartalmaztak a szerződésszegés tekintetében közös szabályokat, illetve a hibás teljesítésre vonatkozóan általános szabályokat. A kötetmi általános részben szerződésszegés esetei közül csak a késedelmet és a lehetetlenülést szabályozta. A hibás teljesítésre vonatkozóan a kötetmi általános rész egyáltalán nem tartalmazott szabályokat, csak a kötetmi különös részben fordultak elő a szavatosságra vonatkozó tényállások (pl. adásvétel, vállalkozás, bérlet).

A BGB szerződésszegésre vonatkozó szabályai pandektista felfogásából adódóan számos hiányosságot tartalmaztak. A joghézagosságot szabályozás miatt a hatálybalépést követően Staub kidolgozott egy új, általa „pozitív szerződésszegésnek” (die positiven Vertragsverletzungen) nevezett esetkört, tekintettel arra az álláspontjára, miszerint a BGB-ben kizárólag csak olyan szerződésszegési esetek kerültek szabályozásra, amikor valamelyik felet mulasztás terheli (lehetetlenülés, késedelem). Álláspontja szerint egy szerződést olyan pozitív cselekvéssel is meg lehet szegni, amitől egyik vagy másik félnek a szerződés szerint tartózkodnia kell. Staub ide sorolta továbbá azt az esetet is, amikor a kötelezett teljesít, de az nem felel meg a szerződésben meghatározott kötelezettségeknek. Ilyenkor a teljesítésre figyelemmel ugyanis lehetetlenüléstről nem lehet szó, úgyszintén nem alkalmazhatók a késedelem szabályai sem, mert a szerződés megszegését pozitív cselekvéssel, nem pedig nem tevéllel okozták. A pozitív szerződésszegés vonatkozásában analógia útján a késedelem szabályait tartotta alkalmazhatónak, különös tekintettel a BGB azon rendelkezésére, amely szerint a fél érdekmúlás esetén nem teljesítésért kártérítést követelhet vagy elállhat a szerződéstől.

A BGB reform kapcsán az addig szokásjogként létező pozitív szerződészegés törvényi joggá alakult. A korábban csak a bírói joggyakorlat által alkalmazott szabály beültetésre került a BGB- be. A BGB reform kapcsán meghatározásra került a szerződészegés általános fogalma, amely szerint a szerződés megszegését jelenti a szerződés nem vagy nem szerződészerű teljesítése. Az általános szabályok közé kerültek elhelyezésre a hibás teljesítéssel kapcsolatos általános rendelkezések, míg változatlanul az adásvételnél szabályozzák a szavatosság kérdéskörét.

Az angol jogban a szerződés tartalmát az ún. „feltételek” (*terms*) adják. A szerződésbe foglalt bármilyen feltétel be nem tartása szerződészegésnek, *breach of contract*-nak minősül. Egy szerződési feltétel, *terms* lehet *condition* vagy *warranty*, amely minősítés a felek akaratától függ, akik szerződésükben meghatározhatják, hogy melyek azok a feltételek, amelyek számukra különös jelentőséggel bírnak (*condition*) és amelynek megszegése a szerződés lényegét érinti („*goes to the root of the contract*”). A *condition* a szerződés lényegéhez tartozik, amelynek nem-teljesítése kártérítésre és a szerződéstől való elállásra is jogosít, míg a *warranty*, mint lényegtelen feltétel, kártérítési jogot nyit meg. A minősítés kérdésében azonban a bírói értelmezésnek is szerepe van. A common law a nem-teljesítés azon eseteit nevezi szerződészegésnek, amelyek a sértett fél számára megnyitják a kártérítés jogát (*non-excused non-performance*). Nem számítanak szerződészegésnek azon esetek, amikor kártérítés nem jár (*excused nonperformance=frustration, impossibility*), így nem tekinti szerződészegésnek a lehetetlenülést. Ilyenkor a szerződés automatikusan véget ér (*discharge of the contract*).

A jogrendszerek különbözősége ellenére az Európai Unió belül lejátszódó, főleg fogyasztóvédelmi indíttatású jogharmonizáció eredményeképpen a német, az angol és a magyar jogban jelentős eltérés a hibás teljesítés vonatkozásában nem tapasztalható.

A fogyasztási cikkek adásvételének és kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló, az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelvének implementálása alkalmat teremtett mindhárom jogrendszerben a hibás teljesítésre vonatkozó szabályozás modernizálására.

Az irányelvi szabályoknak Ptk. és BGB normái közé történő beépítése mind a magyar, mind a német jogban azt eredményezte, hogy a szabályozás hatálya – mind alanyi, mind pedig tárgyi értelemben – bővebb lett a közösségi szabályozásnál, amely sok tekintetben kiterjed nem csak a fogyasztói szerződésekre, illetve korszerűsítésre került a hibás teljesítés fogalma. Természetesen voltak olyan, a közösségi szabályozásból eredő követelmények, amelyeket csak a fogyasztói ügyletekre volt szükséges korlátozni, hiszen nem lenne indokolt a gazdasági és szakmai tevékenységek körében szerződést kötő fél tekintetében például a bizonyítási teher megfordítása vagy a szavatossági jogok érvényesítésének sorrendjére vonatkozó kógens szabályok érvényesítése, illetve a meghosszabbított igényérvényesítési határidő alkalmazása.

Az angol jogban a szavatossági igények először a fogyasztói szerződések körében jelentek meg. A fogyasztói vételről szóló irányelv implementálása külön törvényben, a „*The Sale and Supply of Goods Regulation 2002.*” történt meg. Az áruk adásvételéről szóló törvény, a *Sale of Goods Act 1979* alapján a kijavítás, kicserélés, árleszállítás, elállás joga kezdetben a fogyasztók által szerződésszegés esetén igénybe vehető többlet lehetőségeként szerepelt. A szavatossági jogok minden olyan esetben érvényesíthetőek, ha az egyik szerződő fél fogyasztónak minősült. A törvény jelenleg hatályos állapotában már kiterjeszti a szavatossági jogok alkalmazásának eseteit a hibás teljesítésre, függetlenül attól, hogy fogyasztói szerződésről vagy kereskedelmi szerződésről van-e szó.

A szerződésszegés jogkövetkezményeinek célja elsősorban a sérelmet szenvedett fél védelme, mely szankciók jogrendszerenként különbözőek, de általánosságban elmondható, hogy ezek a természetbeni teljesítés követelése, az elállás, másik fél saját szolgáltatásának csökkentése, illetve saját szolgáltatásának nyújtásától való mentesülése, valamint a kártérítés.

A különböző jogrendszerek eltérő feltételekkel biztosítják a jogosult számára a rendelkezésre álló jogosítványokat. A kontinentális jogrendszerek elsősorban a természetbeni teljesítést részesítik előnyben, és e lehetőség hiányában, illetve érdekmúlás esetén biztosítják az elállás jogát a jogosult részére. A hatályos német és magyar jogban a kötelezetti késedelem esetén követelhető a szerződés teljesítése, illetve a reális teljesítés elvének a szavatosság esetén van relevanciája.

A common law szabályai szerint a jogosultat bizonyos feltételekkel megillető elállási jogon kívül a kártérítés követelését részesítik előnyben. Természetbeni teljesítést csak pénzbeli szolgáltatás esetén vagy akkor lehet követelni, ha a pénzbeli kártérítés nem nyújtana megfelelő kompenzációt (pl.: egyedi szolgáltatás esetén). Nem lehet természetbeni teljesítést kérni akkor, ha a szerződésszegő félnek aránytalan terhet jelentene vagy lehetetlen lenne, illetve személyes szolgáltatás nyújtására irányuló vagy tartós jogviszony esetén sem kényszeríthető ki a teljesítés, figyelemmel arra, hogy ez a személyes szabadságot sértené. Így az angol jog a szerződésszegés orvoslását csak kivételes esetben engedi meg. A kötelezett a teljesítési időpont előtti teljesítés esetén a hibás szolgáltatását kijavíthatja és kicserélheti az eredeti szerződésben meghatározott időpontig. Ezt az angol jog nem tekinti szerződésszegésnek. Lehetőség van továbbá a természetbeni teljesítésre, ha az időben való teljesítés a szerződésnek nem lényeges eleme, de ez esetben a jogosultat kártérítés is megilleti.

A jog a jogalanyok jogilag védett érdeksérelméhez, így az egyenértéki, integritás- és nyereségérdekének sérelméhez különböző jogkövetkezményeket fűz. Amikor egy szinallagmatikus szerződés egyensúlya felborul, akkor az egyenértéki érdek sérelméről beszélünk, amely a relatív szerkezetű jogviszony értékegyensúlyának megbomlásához vezet, ezért ezt az egyensúlyt helyre kell állítani. Az egyenértéki érdeksérelem leggyakrabban a hibás teljesítés esetén merül fel, így a jogosult egyenértéki érdekét védi a szavatosság intézménye. A szavatossági igények lényegében három csoportra oszthatók. Az elsőbe azok az igények tartoznak, amelyek az értékegyensúlyt a szerződésben meghatározott érték teljességében állítják helyre, amely lehet kijavítás vagy csere. A második csoportba sorolhatók azok a jogosultságok, amelyek az eredeti szerződéses értéknél alacsonyabb értékben állítják helyre az értékegyensúlyt úgy, mint az árleszállítás (*quanti minoris*), amely esetben a vételárat olyan mértékben kell csökkenteni, amilyen mértékben a természetbeni szolgáltatás csökkentebb értékű volt. A harmadik csoportba az elállás tartozik, amely esetben a felek szolgáltatása nullára redukálódik, és így teremődik meg az értékegyensúly. Az egyenértéki jellegű helytállás alól a kötelezett nem mentheti ki magát, mely értékvédelem a szolgáltatás teljesítéskori állapotára irányul, így az értékegyensúlynak a későbbi megbomlása a jogosult kockázati körébe esik.

A jótállási kötelezettség tartalma gyakorlatilag megegyezik a szavatossági kötelezettséggel, a különbséget az jelenti, hogy a jótállás intézménye a szavatossággal szemben jelentős kockázati elemeket is tartalmaz, hiszen annak bizonyítatlansága, hogy a hiba a teljesítés után következett, a jótállási kötelezett kockázati körébe tartozik. Így elmondható, hogy a jótállás kockázati elemmel telített egyenértéki helytállási forma.

A termékfelelősség jogintézményét a fogyasztóvédelem egyik eszközeként szokás definiálni, hiszen az általa nyújtott jogvédelem az egyes fogyasztók számára talán a legfontosabb, tekintettel arra, hogy a legnagyobb károsodások

éppen a termék hibájából következhetnek be. Önmagában a szolgáltatás hibája szerződésszegésnek minősül, a hibás termék azonban olyan károkat is generálhat, amelyek már következményi kárként értékelhetők. Termékfelelősség alapján a jogosult kárigényét közvetlenül a gyártóval szemben érvényesítheti a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai alapján. A termékfelelősségi alapján a gyártót az általánosnál szigorúbb felelősség terheli, mivel a gyártó függetlenül attól, hogy a termék előállításakor felróható magatartást tanúsított-e vagy sem, köteles megtéríteni azt a kárt, amelyet a hibás terméke által okozott. A gyártó felelőssége mégsem feltétlen, mivel jogszabályban taxatív felsorolt kimentési okok bizonyításával mentesülhet e felelősség alól.

Az egyenértéki helytállást meg kell különböztetni a felelősség egyéb formáitól, tekintettel arra, hogy míg az első feltétlen helytállást jelent, és kimentésnek nincs helye, addig a felelősség alól különböző feltételekkel, de kimentésnek van helye.

A minőségi hiba a szerződés jogosultjának különböző érdeksérelmet okozhat. A teljesítési érdek sérelmét jelenti, ha a hiba a szolgáltatás forgalmi értékét, használhatóságát csökkenti, hátrányosan érinti esztétikai megjelenését. A minőségi hiba az emberi élet, egészség, testi épség sérelmével is járhat (személyi károk), illetőleg a jogosultnak más vagyontárgyai is károsodhatnak (dologi károk). Vagyoni érdeksérelmet jelenthetnek továbbá a hibás teljesítéssel kapcsolatos, a jogosultnál jelentkező kiadások, költségek, mint például a kijavítás, a szállítás költségei, illetőleg a hibás teljesítés kapcsán a jogosultnál elmaradt haszonjellegű károk is keletkezhetnek. Ezeknek az orvoslására szolgál a kellékszavatosság, a jótállás, a termékfelelősség és a kártérítés jogintézménye.

A szavatosság és a hibás teljesítésért való felelősség a római jogban is elkülönült egymástól. A szavatosság az adásvétel körében érvényesül, míg

kártérítésre a szerződésszegés minden esetben lehetőséget teremtett. A vevő a teljes kárának megtérítése érdekében *actio empti*-vel léphetett fel fajlagos szolgáltatások esetén, míg egyedi dolgok kellékhibája miatt kártérítés nem volt alkalmazható, kivéve, ha az eladó csalárd módon elhallgatta a dolog hibáját vagy kifejezetten jótállt a dolog hibáktól való mentességéért. Az *aedilis curulisek* két további új kereset lehetőségét teremtették meg a vevők számára. Az *actio redhibitoria* alapján a teljesítéstől számított hat hónapon belül a vevő felbonthatta a szerződést, illetve az esetben, ha ezt nem kívánta, akkor *actio quanti minoris* keresettel árleszállítást igényelhetett egy éven belül.

A szerződésszegéssel okozott kár megtérítése azt a célt szolgálja, hogy a károsultat olyan helyzetbe hozzuk, mintha a szerződés teljesült volna (*pozitív interesse*). A szubjektív alapú felelősségi rendszer a kártérítés funkciói közül a preventív célokat is szolgálja, míg az objektív felelősségen alapuló rendszer középpontjában nem az egyéni magatartás befolyásának lehetősége áll, hanem szinte kizárólagosan a reparáció.

A kártérítés, eltérően a szavatosság és a jótállás jogintézményétől, amelyek az eredményért való helytállást biztosítják, egy jogellenes magatartás szankcionálására törekszik. A szavatossági igények körében közömbös, hogy a hibás teljesítés milyen magatartás következtében állt elő. A szavatosság szempontjából az sem releváns, hogy a szolgáltatás hibáját emberi magatartás vagy attól független külső körülmények okozták, illetve az sem, hogy ez a magatartás felróható volt-e vagy sem. A szavatosság a jogosult érdeksérelemre fókuszál, preventív vagy nevelő célokat közvetve sem szolgál. A kártérítésnél ezzel szemben a jogellenes magatartás szankcionálása történik meg a polgári jog sajátosan reparatív, a károsult szemszögéből felfogott módján. A kártérítés a jogellenes magatartásra reagál azzal, hogy a károsult vagyonában bekövetkezett értékcsökkenést megtérítteti a károkozóval.

A szerződésszegésért való felelősséget a különböző jogrendszerek eltérő alapra helyezik. A német jogban a szerződésszegésért való felelősség akkor áll fenn, ha a szerződésszegő felet vétkesség terheli, kivéve a jogosulti késedelmet. A vétkességtől függetlenül bekövetkezett jogosulti késedelemért való felelősséget az indokolja, hogy az adós helyzete nem válhat terhesebbé a hitelező késedelme miatt. Amennyiben ugyanis a hitelező kimenthetné magát, akkor az adós helyzete önhibáján kívül súlyosabbá válhatna. Az angol jogban a szerződésszegésért fennálló kártérítési felelősség objektív alapú, a vétkesül hibásan teljesítő fél is felel.

Az új Ptk. Törvényjavaslata a szerződésszegésért fennálló kontraktuális kárfelelősséget a kimentés eltérő feltételeire tekintettel elválasztja a szerződésen kívüli deliktuális kárfelelősségtől és a jelenleg felróhatóság alapján fennálló felelősséget objektív alapra helyezi. Az üzleti forgalom keretében kötött szerződésszegések kárkövetkezményeinek telepítése ugyanis nem elsősorban valamely egyéni hiba represszióját, hanem kockázatosztást jelent, figyelemmel arra, hogy a szerződésből származó előnyök elérése érdekében a szerződő fél a másik fél irányában kockázati helytállást vállal. Ezért a vagyoni forgalomban a szerződésszegés szankcionálása nem lehet a szerződésszegő fél felróhatóságának függvénye, ezért bevezetésre kerül a kontraktuális felelősség körében az objektív felelősség, amely természetesen nem kimentést nem tűrő felelősség, mert a károkozó mentesülhet akkor, ha érdekkörén kívüli, előreláthatatlan és elháríthatatlan okot bizonyít. Ehhez a megszigorított felelősséghez az új Ptk. bevezeti a kártérítés mértéke vonatkozásában az előreláthatósági elv alkalmazását a következménykárok és az elmaradt haszon vonatkozásában, amelyeket olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a károsult bizonyítja, hogy a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződésszegés megkötésének időpontjában előrelátható volt.

A szerződésszegés szabályainak rendszerében a Polgári Törvénykönyv 1977. évi novelláris módosítása óta a jogalkotó csak kisebb változtatásokat eszközölt, kivéve az említett fogyasztói irányelv implementálása kapcsán modernizált szavatosságra és jótállásra vonatkozó rendelkezéseket. A módosítások a szerződésszegési esetköröket lényegében nem érintették, elsődlegesen a fogyasztói szerződések körében helyeztek el fogyasztóvédelmi jellegű szabályokat. Tekintettel arra, hogy az Európai Közösségek magánjogot is érintő jogegységesítési törekvéseinek az Európai Szerződési Jogi Alapelvekben lefektetett vívmányai, valamint a kereskedelmi színtér nemzetközivé válása számos ponton új fejezetet nyitott a szerződések joga vonatkozásában is, az új magyar Polgári Törvénykönyv megalkotása folyamatában jelentős módosítási javaslatok fogalmazódtak meg a szerződésszegés témakörét érintően is. Nem tagadható az az angolszász jellegű hatás sem, mely a XXI. század törvénymódosításain keresztül, elsősorban a hibás teljesítés szabályaihoz és jogkövetkezményeihez kapcsolódva érkezett magánjogunkba. Ennek megfelelően a korábbi egzakt törvényi határidők finomodtak, és a bírói mérlegelésnek tágabb teret engedő szabályok jelentek meg a kódexben. Az Alapelvek (PECL) és a Bécsi Vételi Konvenció rendelkezései mintaként szolgálhatnak a polgári jogi rekodifikáció folyamatában, hiszen az alapvetően külgazdasági szerződésekre megalkotott CISG jól tükrözi a modern gazdasági élet szereplőinek elvárásait, a PECL pedig az európai államok magánjogának vizsgálata és összehasonlítása alapján készült.

A dolgozatban tett jogtörténeti szempontú vizsgálat, a külföldi kitekintést felhasználó jogösszehasonlítás és esetelemzés alapján a következőkben azokat a *de lege ferenda* javaslatokat foglaljuk össze, melyek az új magyar Ptk.-ban hatékonyabb védelmet nyújthatnak a szerződésszegéssel szemben a szerződésszegésért nem felelős fél számára.

- Az új Ptk. jelenleg ismert szövegtervezete a szerződészegés eseteinek rögzítése során a jogosulti késedelem vonatkozásában már csak azt tartalmazza, amikor a jogszerűen felajánlott teljesítést a jogosult nem fogadja el. Ezzel az a régi jogirodalmi vita kerülhet nyugvópontra, mely a jogosulti késedelmet paradox intézményként kezelte. Tekintve ugyanis, hogy a jogosult nem jogai gyakorlásával, hanem kötelezettségeinek teljesítésével eshet csak késedelembe, így valójában a jelenleg ismert esetek ténylegesen kötelezetti késedelmet keletkeztetnek. Ez a megállapítás különösen igaz akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a szerződések joga alapvetően szinallagmatikus köteleket szabályoz, melyben a felek jogosultak és kötelezettek is egyben.

- A szerződészegés általános jogkövetkezményeinek meghatározása során a szövegtervezet természetbeni teljesítésről, a szolgáltatás visszatartásáról (*ius retentionis*), elállásról, felmondásról és kártérítésről rendelkezik. A PECL előírásaival összhangban fontosnak tartjuk azonban annak rögzítését is, hogy ha a szerződészegést kimentik, sem kártérítés, sem természetbeni teljesítés nem követelhető. A kártérítés kizárásának szabálya kimentés esetén logikus, hiszen a polgári jogi felelősség sikeres kimentés esetén nem áll fenn, így fogalmilag kizárt, hogy a jogalkotó mégis kártérítéssel sújtsa magát a kimentő felet. A természetbeni teljesítésre kötelezés pedig nem lehetséges akkor, ha a szerződészegést kimenti a kötelezett. Mivel a mentesüléshez az elháríthatatlanság megléte és az előreláthatóság hiánya szükséges, így az elháríthatatlan akadály megszűnéséig a kötelezett objektív okból nem tud teljesíteni. A természetbeni teljesítés előírása kimentés esetén így nem orvosolná a jogosult érdeksérelmét. A jogkövetkezmények általános felsorolásánál a természetbeni teljesítés kizártságának kimondását szerződészegésért való felelősség alóli kimentés esetén akkor is fontosnak tartjuk, ha némi átfedés mutatkozik abban, hogy egyébként a Tervezet az egyes jogkövetkezmények felsorolását követően a részletes szabályok

kifejtésénél a természetbeni teljesítés követelésének kizártságát említi, abban az esetben, ha a teljesítés lehetetlen vagy jogellenes.

- A kizáró okok között véleményünk szerint fontos lenne azt is rögzíteni, hogy a személyesen, személyes kapcsolat függvényében teljesítendő szolgáltatás esetén sem kérhető a természetbeni teljesítés. Összhangban a PECL érvelésével úgy látjuk, hogy a felek közötti személyes, bizalmi viszonyon alapuló szolgáltatás bírói úton történő kikényszerítése olyan helyzetet eredményez, melyben a szolgáltatás teljesítése már vélhetően a jogosultnak sem áll érdekében. A bizalmi viszonyt ugyanis megbontja a teljesítésre kötelező, egyértelműen szankcióként értékelhető bírósági határozat, mely valószínűleg negatív kihatással lehet a szolgáltatás minőségére is. A bíróság emiatt nehezen tudná ellenőrizni a határozat végrehajtását. Hatályos kódexünkben is találunk a PECL felfogását alátámasztó rendelkezéseket. A tartási szerződés körében ugyanis az életjáradéki szerződésre való átalakítás lehetősége pontosan abból a megfontolásból került elhelyezésre a Ptk.-ban, hogy a felek között megromlott kapcsolat ne hasson ki a szolgáltatásra. A természetbeni teljesítés minősége bizalmi viszony és személyes jelleg fennállása esetén olyan szubjektív tényezők függvénye, melynek alapját pontosan a felek közötti kapcsolat jelenti. Ha a szerződésben önként, a felek akaratautónómiája körében vállalt személyes szolgáltatást végül egy kötelező bírósági határozat nyomására kell elvégezni, nem kétséges, hogy a szolgáltatás minősége kifogásolható lesz a jogosult részéről is. A személyesen teljesítendő szolgáltatások körében így nem tartjuk hatékony jogkövetkezménynek, a helyreállítást célzó valódi alternatívának a természetbeni teljesítés követelésének lehetőségét.
- A *ius retentionis* kétcélú jogintézmény. Egyik oldalról azt biztosítja, hogy amíg a szerződésszegésért felelős fél nem tesz eleget a szerződéses kötelezettségeinek, addig a jogosult saját szolgáltatását ne teljesítse,

megvédve őt a még nagyobb érdeksérelem – esetleg kár – bekövetkezésétől. Másik oldalról a visszatartás joga ösztönző erő is a szerződésszegésért felelős fél irányába, hiszen a kötelezett szerződéses érdeke sem kerül kielégítésre addig, amíg a szerződésszegés fennáll. Az új Ptk. szövegtervezete – eltérően a hatályos kódex megfogalmazásától – nem teszi a visszatartás jogának tartalmává azt, hogy annak gyakorlása csak a szerződésszegés mértékével arányos lehet. Az a szövegjavaslat, mely a „szolgáltatás vagy annak arányos részéről” rendelkezik, nem juttatja kifejezésre egyértelműen azt, hogy a *ius retentionis* gyakorlásának mértéke nem a jogosult elhatározásának függvénye, hanem mindig arányosan igazodik a szerződésszegés mértékéhez. Az arányosság követelményének markáns megjelenését az új Ptk.-ban mindenképpen indokoltnak tartjuk.

- A súlyos szerződésszegés, alapvető szerződésszegés új fogalmak a magyar polgári jogban. Ahhoz, hogy az elállási jog gyakorlásánál követelményként rögzített súlyos szerződésszegés egyértelmű legyen, a törvénynek definiálnia kell a fogalmat. A PECL és a CISG is foglalkozik a kérdéssel. A súlyosság egyrésztől megnyilvánulhat a szerződésszegésért felelős fél magatartásában, annak felróhatási fokában, másrésztől a jogosultnál jelentkező hátrány nagyságában. Véleményünk szerint nem bízható a bírói gyakorlatra annak eldöntése, hogy mi minősíthető súlyos szerződésszegésnek. Legalább azokat a, mindkét hivatkozott nemzetközi dokumentumból leszűrhető, kritériumokat rögzíteni kellene, melyek a szerződésszegő fél szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása, valamint a jogosult oldalán jelentkező súlyos joghátrány esetén tekintik a szerződésszegést súlyosnak, alapvetőnek.
- A Törvényjavaslat az elállás jogát a jogosult részére akkor biztosítja, ha a szerződésszegés jellege vagy súlyossága miatt a teljesítés elfogadása a féltől többé nem várható el. Az elállási jog gyakorlása egy olyan

hatalmasságot jelent a jogosult számára, amely a szerződés ex tunc hatályú megszüntetését vonja maga után, amely adott esetben aránytalan nehézséget okozhat annak a szerződésszegő félnek, aki a szerződés teljesítése érdekében jelentős előkészületeket, beszerzéseket stb. eszközölt. Ezért szükségesnek tartjuk, hogy az elállási jog gyakorlása vonatkozásában azt a tényt, hogy a teljesítés elfogadása a féltől mikor nem várható el többé, objektivizált alapra helyezzük, ezért a normaszövegben rögzíteni kellene az ésszerűen el nem várható kitétel.

- A szerződésszegésért fennálló felelősség alapvető kérdése a felelősség korlátozásának problémája. A szerződésszegésért való felelősség korlátozása azért is fontos kérdés, mivel a szerződések jogában jut érvényre a személyek akaratautonómiája a legteljesebb mértékben. Amennyiben elfogadjuk, hogy a szerződési feltételek kidolgozása a felek akaratára bízott, a szerződési szabadság alapelvéből következő jogosultság, akkor vagy lehetőséget kell biztosítani a szerződő felek számára a felelősség korlátozására, vagy olyan szabályokat kell elhelyezni a törvényben, melyek a felelősség korlátozására megfelelő kereteket biztosítanak. Az új Ptk.-tervezete elszakítja egymástól a deliktuális és kontraktuális felelősséget azzal, hogy a szerződésszegésért fennálló felelősség körében a szerződést megszegő fél a kártérítési felelősség alól csak akkor mentesülhet, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést általa nem befolyásolható (ellenőrzési körén kívül eső), ésszerűen el nem hárítható olyan körülmény okozta, amelyet a szerződéskötés idején nem látott és az ésszerű elvárhatóság mellett nem is láthatott. Az előreláthatóság azonban csak akkor tud méltányos, a jogosult érdekeit is szem előtt tartó szűrőként funkcionálni, ha annak hivatkozhatósága ismert feltételeken alapul. A Kodifikációs Főbizottság, valamint az Igazságügyi Tárcá tervezete az előreláthatóság fogalmát általánosságban használja, és mellőzi azt a megszorítást, mely kizárja, hogy az előreláthatósági hivatkozás szubjektív alapon történjen.

Véleményünk szerint fontos, hogy az új kódex egyértelművé tegye, az előreláthatóság megítélése objektív szempontokon nyugszik, és azt nem csak a szerződő fél szemszögéből, hanem egy ésszerűen gondolkodó személy oldaláról vizsgálja. Az ésszerűség objektivitást hangsúlyozó követelménye kizárja annak a lehetőségét, hogy az előreláthatóságot az adott szerződésszegő szubjektumához igazítva bíráljuk el. Ez a megoldás összhangban áll a Bécsi Vételi Egyezmény és az Alapelvek megfogalmazásával is, valamint az előreláthatóságot korlátként alkalmazó jogrendszerek – mindenekelőtt az angolszász jogcsalád országai – is csak ezzel a megszorítással tartják az előreláthatóságot alkalmazhatónak. Üdvözlendőnek tartjuk, hogy a benyújtott törvényjavaslat a korábbi normaszövegeken változtatva bevezette az előreláthatóság vonatkozásában az objektivitást szolgáló ésszerűen előre nem láthatóság fogalmát.

- A törvényjavaslat a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség alóli mentesülést akkor teszi lehetővé, ha a szerződésszegő fél bizonyítja, hogy a szerződésszegést „általa nem befolyásolható (ellenőrzési körén kívül eső)” körülmény okozta. Számunkra érthetetlennek tűnik az általa nem befolyásolható kitétel alkalmazása akkor, amikor az ellenőrzési körén kívül eső ok már ismert felelősség-mentesülési körülmény a magyar jogban, hiszen alkalmazásra kerül a veszélyes üzemi felelősség, illetve a fuvarozási és letéti szerződés körében is. Az ellenőrzési körén kívül eső ok vonatkozásában széleskörű az azt körülhatároló bírói gyakorlat, így nézetünk szerint olyan ismert jogfogalomról van szó, amit fölösleges egy laikusan megfogalmazott „általa nem befolyásolható” kitéttel felcserélni.
- Az új Ptk.-tervezet a szerződésszegő fél felelősségétől elszakított kártérítési felelősség mellett bevezeti a kártérítés mértéke vonatkozásában az előreláthatósági elv alkalmazását. Az előreláthatósági

klauzulára hivatkozás során figyelemmel kell lenni arra a tényre, hogy a felelősség korlátozása a szerződés sajátos jellegéből és az üzleti kapcsolatok természetéből adódó lehetőség, amely lényeges kedvezmény a szerződésszegő fél számára. Annak ellenére, hogy az előreláthatóság ösztönző erőként hat a felek viszonyában, hogy a szerződéses érdekeikről egymást megfelelően tájékoztassák, hiszen ennek elmaradása a másik fél sikeres mentesülését eredményezheti az előreláthatósági rendelkezések okán, kedvezmény a szerződésszegő oldalán. Ebből következik, hogy amennyiben a szerződésszegés a felróhatóság magas fokán álló magatartás következménye, úgy logikusnak tűnik megfosztani a szerződésszegő felet a felelősség korlátozásának lehetőségétől. Az új Ptk. szövegtervezete szándékos és súlyosan gondatlan szerződésszegés esetén is alkalmazni rendeli az előreláthatóság szabályát megszorításokkal. Annak ellenére, hogy a javaslat szűkebb körben enged mentesülést az előreláthatóságra való hivatkozással – a szerződésszegő felet ugyanis azon károk vonatkozásában is felelőssé teszi, melyeket csak a szerződésszegés időpontjában látott előre –, úgy véljük, hogy a szándékos és súlyosan gondatlan magatartás szankciója határozottan jogvesztés kell, hogy legyen. A szándékosan vagy súlyosan gondatlanul eljáró szerződési partner nem hivatkozhat az előreláthatóság hiányára mint felelősségcsökkentő tényezőre.

- A kártérítés mérséklésének másik megoldása egy, az előreláthatóságnál jóval szubjektívebb mércét, a méltányosságot alkalmazza. Hatályos kódexünk a méltányosságból történő kárcsökkentést csak a deliktuális felelősség körében rendeli alkalmazni. Az Igazságügyi Tárca Tervezete lehetővé tette a kontraktuális felelősség körében a méltányosságból történő kárcsökkentést. Az előreláthatóság objektív korlátjának bevezetésével szükségtelenné és bizonytalanságot magában hordozó rendelkezésnek tartjuk, hogy a méltányosság szerepet játsszon a felek kártérítési felelősségének korlátozásában, mérséklésében. Az

előreláthatóság előnyei pont objektivitásában keresendők. Az előreláthatóság alkalmazkodik az üzleti élet szerződéseinek azon kívánalmához, hogy a szerződéses érdekek kiszámítható, racionális elvek mentén rendeződjenek. Az olyan abszolút kiszámíthatatlanságot magában rejtő jogelvek, mint a méltányosság, idegenek a szerződések jogától. Így a magunk részéről a méltányosságból történő kárcsökkentést explicit módon zárja ki a kontraktuális felelősség köréből.

- A nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok jellemzője, hogy a felek a kártérítésért fennálló felelősséget egymás közötti viszonyaikban korlátozzák. Ezt a lehetőséget a Kptk. megengedi számukra. Nem csupán a külkereskedelmi szerződések volumene indokolja a felelősségkizáró, korlátozó klauzulák elhelyezésének lehetőségét a felek szerződésében. A gazdasági kapcsolatok körében a szerződési tartalom szabadságának különös jelentősége van, hiszen a felek közötti kereskedelmi kapcsolat alapvetően vagyoni érdekeken nyugszik. Amennyiben a felek egyező akarattal úgy döntenek, hogy lehetőséget biztosítanak a kártérítési felelősség korlátozására vagy kizárására szerződésszegés esetén, azt a jognak tolerálnia kell. Látni kell ugyanis, hogy a szerződésszegéssel okozott károk természete minőségileg más, mint a deliktuális felelősség körében szabályozott károkozások. A polgári kódex szerepe a kontraktuális felelősség körében nem az, hogy beavatkozzon a felek jogviszonyába, hanem hogy megfelelő keretet és eszközrendszert biztosítson a felek számára a szerződésben önként vállalt kötelezettségeik betartásához. Ebből következik, hogy a meghatározott felek között létrejött kötelelem esetében indokolatlan a felelősséget abszolút jellegűnek felfogni, és korlátozásának lehetőségét a felek számára kizárni. Ezzel összhangban az új Ptk. tervezete is meg kívánja szüntetni azt a tiltást, mely a felelősség korlátozására, kizárására vonatkozik.

Véleményünk szerint a jog védelmező funkciója sokkal inkább azon esetekben szükséges, amikor a szerződés egyensúlya megbomlik,

különösen fogyasztói szerződések esetén olyan szerződő fél is része a kontraktusnak, aki kiszolgáltatottabb helyzetben van információszegénysége vagy éppen a szerződés tartalmának kialakításába való beleszólásának korlátozott lehetősége miatt. Csak a gyengébb fél védelme érdekében tartjuk elfogadhatónak a szerződő felek akaratának megkötését, és a felelősséget egyező akarattal korlátozó vagy kizáró szerződési klauzulák lehetőségének megszorítását. Az új Ptk.-ban így álláspontunk szerint indokolt annak a rendelkezésnek az elhelyezése, mely a szerződésszegés jogkövetkezményeinek korlátozására való hivatkozást nem engedi meg abban az esetben, ha ez a jóhiszeműség és tisztesség követelményébe ütközne.

- A szerződésszegés nevesített esetei körében a kötelezetti késedelem esetén igénybe vehető egyik eszköz a jogosult oldalán a teljesítés követelése. Ahogyan korábban már szót ejtettünk róla, fontosnak tartjuk rögzíteni, hogy a jogosult a teljesítés követelésére ne kapjon jogot abban az esetben, ha a kötelezett késedelmét kimenti. Amennyiben a késedelem csupán átmeneti, úgy a kötelezett kimentését csak arra az időszakra fogadhatja el a kódex, amely alatt az akadály fennáll. Így az akadály megszűnése után a jogosult ismét követelheti a teljesítést. Egyetértünk azonban azzal az új Ptk.-ban alkalmazni tervezett megoldással, mely a jogosulti késedelem körét kizárólag a jogosult átvételi késedelmére korlátozza, és közbenső szerződésszegésként fogja fel azt, ha a jogosult olyan intézkedések, jognyilatkozatok megtételét mulasztja el, melyek a kötelezett teljesítéséhez szükségesek.
- A hibás teljesítésre vonatkozó rendelkezések az elmúlt évtizedben elsősorban a fogyasztói szerződésekkel kapcsolatban számos módosításon estek át. A kellékszavatosság szabályai, a szavatossági igények, az igényérvényesítési határidők hatályos kódexünkben különböznek fogyasztói és más szerződések esetében. A szavatossági jogok érvényesítésének idejével kapcsolatban az elévülési jellegű és a

jogvesztő határidő megkülönböztetése hatályos jogunkban is ismert. Az új Ptk. törvényjavaslata olyan termékek esetén, melyek kötelező alkalmassági idővel rendelkeznek, egyértelműen rögzíteni kívánja, hogy a kötelező alkalmassági idő eltelte egyben a szavatossági igények megszűnését is eredményezi. A kellékszavatossági igény érvényesítésének általános jogvesztő határidejét a Törvényjavaslat tíz évben jelöli meg. Tekintettel arra, hogy kötelező alkalmassági idő meghatározása kevés termék és szolgáltatás vonatkozásában lehető fel, egy jogszabály által meghatározott általános jogvesztő határidő bevezetését indokoltnak tartjuk. Megmagyarázhatatlan azonban, hogy a Törvényjavaslat ezt a jogvesztő határidőt miért tíz évben jelöli meg, amely álláspontunk szerint indokolatlanul hosszú, jelentős bizonytalansági tényező a kötelezettek vonatkozásában, amely meghosszabbított helytállási kötelezettség feltehetőleg beépül majd a szolgáltatások árába is. A tízéves jogvesztő határidő az időméréssel együtt járó súlyos bizonyítási problémákat eredményez, amelyek a bíróságokra is jelentős terhet rónak.

- Az új Ptk. Konceptió és Szabályozási Tematika előírásának megfelelően a Kodifikációs Főbizottság javaslatában rögzítésre kerül, hogy „a jótállásból eredő jogokat a dolog tulajdonosa érvényesítheti a jótállást vállaló kötelezettel szemben.” Ezt a rendelkezést a benyújtott Törvényjavaslat nem tartalmazza, ehelyett csak arról rendelkezik, hogy „a jótállásból eredő jogokat a dolog átruházása esetén az új tulajdonos – törvényi engedményesként – érvényesítheti a jótállást vállaló kötelezettel szemben.” Álláspontunk szerint a Törvényjavaslat megfogalmazását ki kell egészíteni a Kodifikációs Főbizottság normaszövegével, vagy pedig megoldást jelentene az is, ha az kerülne kimondásra, hogy a jótállásból eredő jogokat a dolog mindenkori tulajdonosa érvényesítheti a jótállást vállaló kötelezettel szemben.

- A szavatossági igények körében a bírói gyakorlatban gyakran felmerülő probléma az értékcsökkenés kérdésének rendezése kicserélés és elállás esetén. Abban az esetben, ha az elévülési határidő elteltét követően keletkezett hiba esetén a kijavítás vagy kicserélés kapcsán jelentős értéknövekedés következne be, a jogalap nélküli gazdagodás szabályai azok, melyek az értéknövekedés megtérítésére alapot biztosíthatnak. Fontosnak tartjuk azonban hangsúlyozni, hogy az értéknövekedés megtérítésére csak abban az esetben indokolt lehetőséget biztosítani, ha az értéknövekedés lényeges és a szolgáltatás jellege indokoltá teszi megtérítését. A kártérítés körében ismert káronszerzés tilalmát ez a rendelkezés szolgálná leginkább.

- A hibás teljesítéshez kapcsolódó kérdés a jótállás jogintézménye. A gyakorlatban a jótállási kötelezettséget a hibás teljesítéssel kapcsolatban vállalják. Ennek megfelelően egyetértünk az új Ptk. azon elképzelésével, hogy a jótállás a szerződési biztosítékok köréből kerüljön át a hibás teljesítés jogkövetkezményeihez. Nem tartjuk azonban kizártnak – a gyakorlatban előforduló példák alapján sem –, hogy jótállást egyéb szerződéses kötelezettségek betartásáért is vállaljon a szerződéses partner. Így fontosnak tartjuk annak rögzítését az új Ptk.-ban, hogy a jótállás – megőrizve elsődlegesen és rendszertanilag a hibás teljesítéshez köthető jellegét – a szerződés egyéb feltételeinek betartásáért is vállalható.

- A jótállással kapcsolatban elméleti és gyakorlati problémaként is felmerült, hogy a kellékszavatossággal milyen viszonyban áll. Különösen problémás a két jogintézmény elhatárolása a fogyasztói szerződések körében bevezetett, bizonyítási terhet is megfordító kellékszavatosság első hat hónapjában. Az Kodifikációs Főbizottság Javaslat, majd az Igazságügyi Tárcá Tervezete abból kiindulva, hogy a kellékszavatosság első hat hónapja fogyasztói szerződések esetében lényegében egy

jogszabály által előírt kötelező jótállás, meg kívánja szüntetni a kötelező jótállás intézményét, és a kellékszavatosság egységes szabályaiban látja biztosítva a fogyasztók védelmét. Véleményünk szerint azonban a hat hónap túlzottan kevés idő ahhoz, hogy számos, jelenleg kötelező jótállással terhelt termék esetében a teljesítés hibája felismerhető legyen. A jótállás intézményét így nem csupán önként vállalt, a szavatossági kötelezettséget meghosszabbító intézményként foghatjuk fel, hanem fontos fogyasztóvédelmi érdek fűződik ahhoz, hogy a jótállást bizonyos termékek vonatkozásában (műszaki cikkek, lakásépítés stb.) jogszabályon alapuljon, és meghaladja a szavatosság körében egyébként biztosított hathónapos határidőt. A fenti indokok alapján megnyugtatónak tartjuk, hogy bár az igazságügyi miniszter által benyújtott Törvényjavaslat is abból a tényből indul ki, hogy a jótállás (önkéntes) szerződéses vállaláson alapul, ugyanakkor figyelembe veszi azt, hogy a hatályos rendelkezések alapján egyes fogyasztási cikkekre és az új építésű lakásokra a jogszabály kötelező jótállást ír elő, ezért rögzíti, hogy „jogszabály a jótállás vállalását kötelezővé teheti”.

- Érdemi módosítási javaslat továbbá az új Ptk.-ban, hogy a szavatosság és jótállás szabályainak közelítése okán a jótállásból eredő igények közlésére, elévülésére a szavatossághoz hasonló rendelkezések bevezetését tervezi. Indokolatlannak tartjuk azonban annak rögzítését, hogy a jótállási időn belül kifogásolt hibák vonatkozásában a jótállási igény az általános szabályok szerint évüljön el. Figyelembe véve azt, hogy a jelenleg létező kötelező jótállási idő tartama jellemzően egy, kettő és három év, a kötelezettre nézve különösen terhesnek érezzük a határidő további öt évvel való kitolását. Különösen akkor méltánytalan e szabály alkalmazása, ha a jogosult kicserélésben vagy kijavításban jelöli meg szavatossági igényét. Ha figyelembe vesszük azt a tervezett módosítást, mely szerint a szavatosság szabályaihoz hasonlóan az új Ptk. a jogosult

számára a lehető legrövidebb időn belüli hibabejelentést írnia elő, a jótállási igények elévülésének kitolása indokolatlannak tűnik.

- A szerződésszegés tervezett szabályai az új Ptk.-ban számos ponton közelítenek a külgazdasági szerződések körében ismert, a jelenlegi szabályozásnál rugalmasabb, a feleknek nagyobb szabadságot biztosító felfogáshoz. Az előreláthatósági klauzula bevezetése, a felelősség korlátozásának lehetősége a felek szerződésében mind olyan változások, melyek figyelembe véve a gazdasági folyamatokat és az üzleti élet szerződesei körében megfogalmazódott igényeket, megnyugtató módon gazdaságélénkítő hatással lehetnek a szerződések jogára. Kétségtelen azonban, hogy a szerződések jogának új tendenciái alapján már nem tekinthetünk a szerződésszegés esetköreire kizárólag kereskedők közötti összefüggésben. A fogyasztói szerződések tömeges volta, a fogyasztóvédelem követelményeinek jogharmonizációs kötelezettségeinkben is megnyilvánuló jellege okán a fenti szabályok alkalmazását némiképp módosítani szükséges a fogyasztó és kereskedő jogviszonyában. Az előreláthatóság, felelősségkorlátozás, hibás teljesítés szabályainál azonban ezek a jogszabályi korlátok (pl. jóhiszeműség, tisztesség követelményébe ütközés) sok esetben alkalmat adhatnak a bírói szubjektum megjelenésére. Fontos ezért hangsúlyoznunk, hogy a bemutatott felelősségenyhítő rendelkezések elbírálásánál magának a kódexnek kell megteremtenie azokat a tárgyalta objektív kritériumokat (ésszerűen előre látható, hasonlóan gondolkodó személy stb.), melyek az e jogintézményeket alkalmazó külföldi államok jogalkotásában és/vagy bírói gyakorlatában bevált mérceként funkcionálnak.

XI. MAGYAR NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ

A szerződés jogi értelemben a felek akarategyezésén, megállapodásán nyugszik. A piaci viszonyok között a törvényi szabályozás arra törekszik, hogy elősegítse a szerződés érvényes létrejöttét, egyszerűsítse a szerződéskötési mechanizmust. A szerződési szabadság elvéből következően a jog a szerződés megkötésére néhány kivételes esettől eltekintve nem kényszerít. Abban az esetben viszont, ha felek között a szerződés létrejött, az közöttük kötelező erővel bír, kikényszeríthető, és attól egyoldalúan általában egyikük sem térhet el. A feleket a megállapodásuk tartalma köti, a pacta sunt servanda elve alapján, ami szerint a felek egymás közti viszonyában a szerződés törvényerővel bír.

Tekintettel arra, hogy a szerződés megkötésére a szerződő feleket valamely szükségletük kielégítése indítja, a szerződésszegés ennek a szükségletnek a kielégítését akadályozza meg időlegesen vagy véglegesen. A teljesítés valamennyi szerződéses jogviszony központi eleme, hiszen ebben realizálódnak azok az érdekek, amelyek a szerződéskötésre indították az autonóm elhatározásukból egymással összekapcsolódó feleket. Azt, hogy az érvényesen létrejött és hatályos szerződéseket hogyan kell teljesíteni, azt a szerződés részletszabályai írják körül. Amennyiben a felek szerződésükben erről a kérdésről nem rendelkeznek, úgy a jognak a kötelezettsége, hogy rögzítse az adott szerződéstípusra vonatkozó szabályokat, a feleket megillető jogokat és őket terhelő kötelezettségeket annak érdekében, hogy a kifejezett szándéknyilvánítás hiányában is megállapítható legyen a szerződés tartalma.

Amennyiben valamelyik fél a szerződést nem vagy nem a tartalmának megfelelően teljesíti, akkor a polgári jognak olyan igényérvényesítési lehetőségeket és jogvédelmi eszközöket kell biztosítani, amely megfelelő védelmet nyújt a sérelmet szenvedett fél részére, a vagyoni értékegyensúly

eltolódást helyreállítja. A szerződésszegéshez természetesen maguk a felek is fűzhetnek jogkövetkezményeket, hisz az ezzel kapcsolatos jogszabályi rendelkezések általában diszpozitívak.

Hazánkban az Polgári Törvénykönyv rekodifikációja alapjaiban változtatja meg a szerződésszegésre vonatkozó eddigi szabályozást. Az új Ptk. tervezete mind szerkezeti, mind pedig tartalmi szempontból lényeges változást hoz a szerződésszegés szabályanyaga vonatkozásában, mely az Európai Szerződésjogi Alapelvek szerkezeti és tartalmi szabályaival mutat hasonlóságot, de merít a Bécsi Vételi Egyezmény rendelkezéseiből is. A lényeges változás, hogy hasonlóan a BGB reformját követő német szabályozáshoz, valamint az Alapelvek rendelkezéseéhez az új Ptk. meghatározza a szerződésszegés fogalmát, így szerződésszegésnek tekinti bármely szerződéses kötelezettség nem szerződésszerű teljesítését, függetlenül attól, hogy kimentették - e vagy sem. Dogmatikailag a legjelentősebb változás a szerződésszegésből eredő károkért való felelősség objektív alapra helyezése, illetve az előreláthatósági korlát bevezetése, valamint a német joghoz hasonlóan a jogosulti átvételi késedelem kivételével a jogosult szerződésszegésének kötelezett kötésenként való minősítése.

A dolgozat a római jogi alapok és a Ptk. megalkotása előtti „Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata” (Mtj.) rendelkezéseinek bemutatása után részletesen foglalkozik a szerződésszegésre vonatkozó szabályozás elméleti és gyakorlati kérdéseivel, különös tekintettel a hibás teljesítés problematikájával. A Ptk. megalkotása óta a legtöbb kérdés ezzel a jogintézménnyel kapcsolatban merült fel a jogirodalomban és a joggyakorlatban. A mai napig megoldatlan az igényérvényesítési határidők kérdésköre, illetve a szavatossági határidőn belül a hibás teljesítésből eredő szavatossági igények kárigényként való érvényesítésének lehetősége vagy kizártsága, melynek dogmatikai kérdéseit a dolgozat részletesen vizsgálja. Ugyanígy elemzésre kerül az előreláthatóság, mint a közvetett károk

megtérítésének korlátja, különös tekintettel arra, hogy új jogintézményként az új Ptk.-ba bevezetésre kerül.

Az értekezés részletesen elemzi az új Ptk. szerződésszegésre vonatkozó tervezett szabályait, illetve a nemzetközi és történeti jogösszehasonlítás eredményeinek tükrében vizsgálja, majd konstruktív kritikai észrevételeket tesz.

XII. IDEGEN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ

Summary

If we examine the legal meaning of a contract it is based on the mutual consent of the parties. Among the market relations private law tries to help the valid formation of contracts and simplify the mechanism of entering a contract. Due to the principle of freedom of contract statutory law – excluding some special rules – does not force contractual parties to follow the exact provisions of the Civil Code. When the contract is set it has the same effect in the relative relationship of the parties as if it was the law. This means that performance is enforceable and none of the parties can modify any articles of the contract by himself. Parties are obliged by the content of their own agreement and according to *pacta sunt servanda* contract has a power of law in their relationship.

Taking into consideration that contracts are satisfying basic needs of the parties, breach prevents the satisfaction of such needs temporary or permanently. Performance is the central element of every contractual relation as interests made the parties enter a contract are manifested in the movement of performance. The way how valid contracts have to be performed are described by the articles of the contract itself. If the parties do not state special rules for performance in the contract, statutory law has to adopt provisions for rights and obligations to make the contract enforceable. Law ensures that even in the lack of explicit articles, the content of the contract and original intentions of the parties remain clear.

In case of non-performance or breach of the contract, private law has to offer legal institutions that help the enforceability of the performance and reinstatement of the dissolved financial balance. This does not mean that the parties cannot adopt special sanctions and legal instruments for remedies in

the contract as most of the statutes allow derogations in the field of contract law.

The conception of the new Hungarian Civil Code plans a major change in the model of breach of a contract. The draft of the new code proposes relevant modifications if we examine both the content of the problem and the structure of the regulations. The new idea feeds upon the Principles of European Contract Law (PECL) but uses some solutions from the UN Contracts for the International Sale of Goods (CISG). A basic change in the conception is that the new draft – similar to the reformed BGB regulations and the PECL – defines the breach of a contract. Non-performance or not adequate performance of any contractual obligation results a breach and it is not relevant whether the defaulting party exonerates it or not. Theoretically the most important modification will be the establishment of the strict liability under contract law combined with the new criteria of foreseeability, and that the new draft transposes all cases of the delay by the obligee – except the delay in acceptance - to the default by the obligor.

The dissertation demonstrates the basics of breach in the ancient Roman law and under the Private Law Draft of Hungary (1928) before the codification, fully discovers the theoretical and practical debates and problems concerning to the breach of a contract, especially the rules of defective performance. Since the valid Civil Code entered into force in Hungary the most of the questions and problems were about defective performance and the response of law to this event in cases of breach of a contract. Both jurisprudence and jurisdiction dealt with the problem. There are several questions of defective performance that are still unsolved such as the problem of the limitation period, whether the obligee can claim damages in the limitation period as a warranty right. The essay also examines these theoretical questions. The thesis deals with the definition and conception of foreseeability in the foreign legal systems as the

new Hungarian Civil Code would like to establish foreseeability as a limitation of damages.

The thesis fully analyzes the planned regulations of the new Hungarian Civil Code in connection with all institutions of breach of a contract, performs a historical and international legal comparison, than formulates critical comments.

IRODALOMJEGYZÉK

ALMÁSI Antal: A kötelmi jog kézikönyve
TÉBÉ Kiadványkötet M. sz., Budapest, 1929.

ASZTALOS László: A polgári jogi szankció
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.

ATIYAH, P. S. – ADAMS, J. N. – MACQUEEN, H. L.: Sale of Goods
Pearson Longman, 2005.

BACHER Gusztáv: A reklámban tett kijelentések és a hibás teljesítés
Magyar Jog, 2005/11. 650-662.

BARANYAI János: A szavatossági intézmények korszerűsítéséről
Magyar Jog, 1976/8. 678-688.

BARTA – FAZEKAS – HARSÁNYI – KOVÁCS – MISKOLCZI – UJVÁRINÉ: Üzleti szerződések
UNIÓ Kiadó, Budapest, 2005.

BAUER Miklós: A polgári jogi helytállás formái, Felelősség és kártérítés
Jogtudományi Közlöny, 1988/4. 195-203.

BAUER Miklós: Felelősség és kártérítés – de lege ferenda
Jogtudományi Közlöny, 1988/5. 272-281.

BAUER Miklós: A jótállási kötelezettség
Jogtudományi Közlöny, 1975/1. 45-53.

BÁRDOS Péter: Az új Ptk. kárfelelősségi rendszere
Polgári Jogi Kodifikáció, 2004/5-6. 3-6.

BEALE, Hugh – FAZEKAS Judit: Szavatossági szabályok az angol, a magyar és az európai jogban
Jogtudományi Közlöny, 1997/12. 519-531.

BENEDEK Ferenc: Római magánjog, Dologi és kötelmi jog,
Reprint Kiadó Pécs, 1995

BENEDEK Károly – CSANÁDI György: Néhány vitás kérdés a polgári jog köréből
Magyar Jog, 1970/8. 481-483.

BENEDEK Károly – VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban
Magyar Jog, 1960/11. 453-458.

BENEDEK Károly – VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban
Magyar Jog, 1961/3. 201-207.

BENEDEK Károly – VILÁGHY Miklós: Polgári törvénykönyv a gyakorlatban
Magyar Jog, 1961/12. 538-543.

BENEDEK Károly – VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban
Magyar Jog, 1961/3. 201-207.

BENEDEK Károly – VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban
Magyar Jog, 1961/8. 349-352.

BENEDEK Károly – VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban
Magyar Jog, 1962/3. 103-110.

BENEDEK Károly – VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban
Magyar Jog, 1962/12. 559-564.

BENEDEK Károly: A minőségvédelem korszerűsítése polgári jogunkban
Magyar Jog, 1969/1. 4.

BENEDEK Károly: Az elévült kötbér betudása a kártérítési felelősségbe
Magyar Jog, 1965/9. 457-460.

BENEDEK Károly: A szerződési jogunk új szabályai I. rész
Magyar Jog, 1979/3. 193-203.

BENEDEK Károly: A szerződési jogunk új szabályai II. rész
Magyar Jog, 1979/4. 299-311.

BENEDEK Károly: A Polgári Törvénykönyv módosításával kapcsolatos
jogalkalmazási feladatok
Magyar Jog 1978/4. 295-311.

BEST, Arthur – BARNES, David W.: Basic Tort Law: Cases, Statutes and
Problems
Aspen Publishers, 2003. 654-655.

BESSENYŐ András: Római magánjog II., A római magánjog az európai jogi
gondolkodásban
Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 1999. 180.

BIHARY Tibor: Három különböző termékfelelősségi rendszer jogi vázlata
Jogtudományi Közlöny, 1984/2. 113-118.

BIHARY Tibor: Két európai egységesítési törekvés a termékfelelősség jogában,
Jogtudományi Közlöny, 1984/9. 514-520.

BÍRÓ György: A szavatosság egy módosított irányelv tervezet tükrében
Gazdaság és Jog, 1999/5. 13-18.

BÍRÓ György: A kötelmi jogi közös szabályok
Novotni Kiadó, Miskolc, 2006..

BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: Általános tanok
Novotni Kiadó, Miskolc, 1998.

BURGER Miklós: Az elévült kötbérigény hatása a kártérítési igényre
Magyar Jog, 1965/8. 350-354.

BUSSANI, Mauro: The Common Core of European Private Law, Kluwer Law
International, 2002. 44.

CSANÁDI György: Észrevételek a Polgári törvénykönyv módosításának
tervezetéhez (II. rész)
Magyar Jog, 1995/9. 753-762.

CSÉCSY Andrea: A szerződészegés szabályozása az áruk nemzetközi
adásvételi szerződéseiről szóló 1980. évi bécsi egyezményben
*Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Bíbor Kiadó,
Miskolc, 2002. 161-190.*

CSÉCSY Andrea: Fogyasztóvédelmi jellegű módosulások szavatossági
jogunkban
*Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Doktori Iskola,
Novotni Alapítvány, Miskolc, 2003. 81-87.*

CSÉCSY Andrea: A szerződészegés szabályozása magánjogunkban
*Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis II. Multiplex Media-
DebrecenUniversity Press 2002. Debrecen, 93-111.*

CSÉCSY Andrea: “Egységes vagy eltérő szabályozás a deliktuális és
kontraktuális kárfelelősség körében – avagy megoldásra váró kérdések a Ptk.
kodifikációja kapcsán”
*Kötelmi Jogi Kodifikációs tanulmányok (2003-2005), Novotni Kiadó, Miskolc,
2005. 145-159.*

CSÉCSY Andrea: A szerződészegés szabályozása az Európai Szerződési Jogi Alapelvekben
Gazdaság és Jog, 2004/7-8. 35-42.

CSÉCSY Andrea: A teljesítés szabályozása az Európai Szerződési Jogi Alapelvekben
Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004. 123-141

CSÉCSY Andrea: A polgári jogi kárfelelősség jogintézményének fejlődése a római jogtól napjainkig,
Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004. 71-93.

CSÉCSY Andrea: „Egységes vagy eltérő szabályozás a deliktuális és kontraktuális kárfelelősség körében – avagy megoldásra váró kérdések a Ptk. kodifikációja kapcsán
Kötelmi Jogi Kodifikációs tanulmányok (2003-2005) Novotni Kiadó Miskolc 2005. 145-159.

CSÉCSY Andrea: A szerződészegésről de lege ferenda
Kötelmi Jogi Kodifikációs tanulmányok (2003-2005), Novotni Kiadó, Miskolc, 2005. 290-311.

CSÉCSY Andrea: A szerződési jog alapelveinek értelmezése és funkciói a német polgári jogban
Debreceni Jogi Műhely, 2006/2. www.law.klte.hu/jogimuhely/02_hun_index.htm

CSÉCSY Andrea: A szerződészegés szabályozásának néhány problematikája az új Ptk. tervezetének tükrében
A magánjogi kodifikáció eredményei. Tanulmánykötet (2006-2007) Novotni Kiadó Miskolc 2008. 256-269.

CSÉCSY – FÉZER – KÁROLYI – PETKÓ – TÖRŐ: A gazdasági szféra ügyletei
Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2007. 215.

CSEHI Zoltán: „A király megbetegedett”: A szerződés lehetetlenül. Az idő dimenziója a lehetetlenülés körében – az időszakos lehetetlenülés problémája
In: Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére. Budapest, 2005. /Bibliotheca Iuridica. Libri Amicorum 18./ 37-52.

CSEHI Zoltán: A szerződészegés speciális esete, avagy a szavatossági jogok gyakorlása teljesítés előtt – gondolati vázlat az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának egyik eleméhez
Polgári Jogi Kodifikáció, 2002/5-6. 47-50.

CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László: Magyar állam- és jogtörténet

Tankönyvkiadó, Budapest, 1991. ötödik kiadás

CSIZMADIA Norbert: A fogyasztók védelméről szóló 1999/44/EK irányelv és a német kötelmi jog reformja

Magyar Jog, 2002/7. 429-443.

DUXBURY, Robert: Contract Law

Thomson, Sweet & Maxwell, London, 2003.

EMMERICH, Volker: Das Recht der Leistungsstörungen

C.H. Beck/Escher Verlagbuchhandlung, München, 1978.

EÖRSI Gyula: Összehasonlító polgári jog

Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.

EÖRSI Gyula: Kötelmi jog általános rész

Tankönyvkiadó, Budapest, 1983.

EÖRSI Gyula: A gazdaságirányítás reformjával kapcsolatos kérdések, I. Jogi kérdések a gazdaságirányítás köréből

Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1967.

EÖRSI Gyula: A reális teljesítés elve a gazdaságirányítás új rendszerében

Jogtudományi Közlöny, 1968/78. 341-351.

EÖRSI Gyula: A szerződésen kívüli felelősség és a Ptk. reformja

Jogtudományi Közlöny, 1972/3. 149-152.

EÖRSI Gyula: A szerződésszegési kártérítés korlátozásáról

Magyar Jog, 1974/3. 142-144.

EÖRSI Gyula: Megjegyzések a szavatossági intézmények korszerűsítéséhez

Magyar jog, 1976/11. 961-964.

EÖRSI Gyula: Az 1980. évi bécsi nemzetközi adásvételi konvenció margójára és ürügyén

Állam- és jogtudomány 1981/3. 3-27.

ERDÉLYI Iván: Szavatosság és jótállás, mint felelősségi alakzatok

Magyar Jog, 1977/4. 335-342.

FAIRGRIEVE, DUNCAN: Product Liability in Comparative Perspective

Cambridge University Press, 2005. 193.

FAZEKAS Judit: A fogyasztóvédelem újabb eredményei az Európai Gazdasági Közösségben
Jogtudományi Közlöny, 1986/10. 500-501.

FAZEKAS Judit: A fogyasztói jog rendszertani és jogdogmatikai kérdési
In: Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio et Politica 12, 1996. 33-54.

FAZEKAS Judit: A fogyasztóvédelem jogi eszközei, különös tekintettel a polgárjogi intézményekre
Kandidátusi értekezés, Miskolc, 1994.

FAZEKAS Judit: A fogyasztói jogok – fogyasztóvédelem
KJK, Budapest, 1995.

FAZEKAS Judit: A fogyasztóvédelem jog
Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft, Budapest, 2007.

FELKAY András: Gondolatok a szavatossági jogok érvényesítési határidejéről
Magyar Jog, 1965/5. 213-214.

FÉZER Tamás: Eredmények és lehetőségek az egységes európai magánjog kialakításának folyamatában
Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V., Debrecen, 2005.

FUGLINSZKY Ádám: A hibás teljesítésből eredő következménykárokért való kártérítési felelősség terjedelme, a felelősség kizárásának és korlátozásának lehetőségei
Liber Amicorum. Studia A. Harmathy dedicata. Ünnepi dolgozatok Harmathy Attila tiszteletére, Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, 2003. 119-160.

FUGLINSZKY Ádám: A teljes kártérítés elve, kritikája és korlátai.
Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére, Szerk.: Kisfaludi András. Budapest 2007. /Bibliotheca Iuridica. Liber Amicorum. 27./ 201–218.

FUGLINSZKY Ádám: Megy-e kártérítési jogunk az előreláthatósági klauzula által elébb?
In. Acta Conventus de Iure Civili, Tomus VII., Szeged, 2007.

FÖLDI András: A kontraktuális és deliktuális felelősség konkurenciájának történetéhez
Acta Facultatis Politico – Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae, Tomus XXVII., 1985.

FÖLDI András: A jogi felelősség fogalmáról
*Acta Facultatis Politico – Iuridicae Universitatis Scientiarum
Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae, Tomus XXX., 1988. 7-23.*

FÖLDI András – HAMZA Gábor: A római jog története és intézményei
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.

GÖRGEY Mihály: A hibás teljesítés szabályozásának áttekintése
Magyar jog, 1968/11. 656-663.

GÖRGEY Mihály: Kellékszavatosság a szállítási szerződések körében
Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1965. 140-142.

GROSSCHMID Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből
Grill Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1932. 1. kötet

GRUNDMANN – SCHAUER: Architecture of European Codes and Contract Law,
Kluwer Law International, 2006.

GYARMATI Sándor: Veszélyviselés a termékértékesítési szerződések körében
Jogtudományi Közlöny, 1992/4. 134-139.

GYEVI TÓTH Judit: A szerződésszegés fogalma a jog-összehasonlítás tükrében
*In: Polgári jogi dolgozatok, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet ELTE
Állam- és Jogtudományi kar 1994.*

HAMZA Gábor: Az eladói kellékszavatosság fejlődése a római jogban
Acta Facultatis Politico-Iuridicae Tomus 32/1990., 52-53.

HAMZA Gábor: Gondolatok az eladói kellékszavatosságról Jakab Éva
monográfiája kapcsán
Jogtudományi Közlöny, 2001/2. 105-108.

HAMZA Gábor: A római jog szerepe az európai szerződési jog
harmónizációjában
Európai Jog, 2004/2. 3-9.

HARMATHY Attila: A szerződésszegés jogkövetkezményei a szállítási
szerződések körében
Állam- és Jogtudomány, 1965/2. 250-268.

HARMATHY Attila: A szerződéses felelősség rendszere és a közreműködőért
való felelősség
Állam- és Jogtudomány, 1972/3. 473-480.

HARMATHY Attila: A szerződések rendszere a gazdaságirányítás új rendszerében. A szerződések láncolatáról
Állam- és Jogtudomány, 1972/3. 572-592.

HONTVÁRI Mátyás: Gondolatok az ÁSZF minőséggel kapcsolatos kötbérszabályozása köréből
Magyar Jog, 1970/12. 721-729.

HONTVÁRI Mátyás: Gondolatok az ÁSZF minőséggel kapcsolatos kötbérszabályozása köréből II. rész
Magyar Jog, 1971/1. 26-34.

HONTVÁRI Mátyás: Kártérítési felelősség a minőségért az ÁSZF körében,
Magyar Jog, 1971/5. 265-274.

HONTVÁRI Mátyás: Kártérítési felelősség a minőségért az ÁSZF körében, II. rész,
Magyar Jog, 1972/5. 270-276.

HOWELLS, Geraint: Is European Product Liability Harmonised?,
In. ERA Private and Labour Law Seminar hand-outs, Trier, 2005. 2-23.

HOWELLS, Geraint – JANSSEN, Andre – SCHULZE, Reiner: Information rights and obligations: A Challenge for Party Autonomy and Transactional Fairness
Ashgate Publishing, 2005.

IZSÓ Krisztina: A BGB reformja
Jogtudományi Közlöny, 2003/1. 55-60.

JAKAB Éva: Az árleszállítás mértéke a szavatossági perben
Jogtudományi Közlöny, 2000/9. 325-333.

JÓZSA Mihály: A kellékszavatosság vitás elvi kérdései
Jogtudományi Közlöny, 1968/11-12. 603-610.

JUHÁSZ László: A hibás teljesítés szabályai az új Ptk. tervezetében In:A magánjogi Kodifikáció eredményei,
Novotni Alapítvány, Miskolc, 2008. 281-304.

KÁLMÁN György: Elvi döntés a szavatossági jogok érvényesítésének határidejéről
Magyar Jog 1982/10. 897-903.

KAPPUS, Andreas: A kellékhiba miatti szerződésfelbontás jogösszehasonlító aspektusai az ENSZ-Vételi jog alapján
Magyar Jog, 1992/11. 697-700.

KASER, Max: Das römische Privatrecht, zweiter Abschnitt, Die nachklassischen Entwicklungen
C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1975.

KATONA Géza: A megváltozott körülmények hatása a szerződés teljesítésére
Jogtudományi Közlöny, 1981/3. 161-171.

KECSKÉS László: Nem vagyoni sérelmek szerződésszegési jogalapon
Jogtudományi Közlöny, 1980/1. 16-26.

KENDE Tamás: A szavatosság és a jótállás intézményének újraszabályozásához az EU jogharmonizáció jegyében
Európa Jog, 2004/5.

KEMENES Béla: Fogyasztói érdekvédelem – minőségvédelem
Állam- és Jogtudomány, 1973/2. 625-635.

KEMENES BÉLA: A Ptk. kellékszavatossági rendszere korszerűsítésének kodifikációs kérdései
Állam- és Jogtudomány, 1973/2. 207-232.

KEMENES Béla: A jótállási rendszer néhány időszerű kérdése
Jogtudományi Közlöny, 1973/2. 64-73.

KEMENES BÉLA: A fogyasztó érdekvédelmének egyes polgári jogi kérdései hibás teljesítés esetén
Jogtudományi Közlöny, 1974/11. 616-620.

KEMENES Béla: A vásárló, fogyasztó; felhasználó költség- és kártérítési igénye hibás teljesítés esetén de lege ferenda
Magyar Jog 1973/1. 18-23.

KEMENES Béla: A jótállási igények és érvényesítésük módja, különös figyelemmel az állampolgárok vételi ügyleteire
Jogtudományi Közlöny, 1973/3. 124-134.

KEMENES István: A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához
Magyar Jog, 1992/1. 13-22.

KEMENES István: Szavatosság és (vagy) kártérítés a szolgáltatás hibája miatt
Magyar Jog, 1984/1. 50-57.

KEMENES István: A gazdasági szerződések követelményei és az új Ptk
Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/1. 9-31.

KERESZTES György: A lakásfenntartó szövetkezet és a kellékszavatosság
Magyar Jog, 1972/10. 589-592.

KROES, Quinten R.: E-Business Law of the European Union
Kluwer Law International, 2002.

LÁBADY Tamás: A hibás teljesítés és a termékfelelősség összefüggéseiről
Jogtudományi Közlöny, 1976/12. 692-698.

LÁBADY Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része,
Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 1997.

LÁBADY Tamás: Az erkölcsi jóvátétel a magyar magánjog
fejlődéstörténetében a XIX. század végéig
Nizsalovszky Emlékkönyv, 1994.

LANDO, Ole: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei
Európai Jog, 2002/1. 7-11.

LARENZ, Karl: Lehrbuch des Schuldrecht; Allgemeiner Teil
1. kötet C.H. Beck/Escher Verlagbuchhandlung, München, 1982.

LÁZÁR Ernő: A szerződészegésért való kártérítési felelősség és az
árendemény a római-germán családhoz tartozó polgári jogokban
Magyar Jog, 1992/7.

LÁZÁR Ernő: A szerződészegések és jogorvoslati lehetőségek az angol jogban
Külgazdaság, 1994/1. 11-13.

LÁSZLÓ Pál – WOLF Miklós: Szavatossági jogok érvényesítése a
lakásszövetkezeti építkezéseknél
Magyar Jog, 1965/2. 62-65.

LUSZCZ Viktor: A szavatosság egy módosított EK-irányelvtervezet tükrében
Gazdaság és Jog, 1999/5. 15-18.

LUSZCZ Viktor: Szavatosság és jótállás az EK és Magyarország jogában
Magyar Jog 2000/12. 503-511.

MARTON Géza: A polgári jogi felelősség
Triorg Kft. Budapest 1992.

MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog és a nemzetközi
kapcsolatok joga
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.

MÁTYÁS Imre: A kötelmi jog reformja Németországban
Jogtudományi Közlöny, 2003/9. 381-389.

MEDICUS, Dieter: Schuldrecht I., Allgemeiner Teil
C.H.Beck, München, 2004.

MEDICUS, Dieter: Bürgerliches Recht: Eine nach Anspruchsgrundlagen geordnete Darstellung zur Examensvorbereitung
Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 1999.

MENYHÁRD Attila: A kártérítési jog egyes kérdései
Polgári Jogi Kodifikáció, 2004/72. 47-49.

MENYHÁRD Attila: A fogyasztói adásvételről szóló EK irányelv átültetésének problémái
Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/4-5. 54-56.

MISKOLCZI BODNÁR Péter: Szavatosság és a szerződésen alapuló kártérítés
Magyar Jog, 1988/10. 873-882.

MISKOLCZI BODNÁR Péter: A szerződésen kívüli károkért való felelősség, mint a hibás teljesítés esetén alkalmazható jogvédelmi eszköz
Jogtudományi Közlöny, 1989/2. 130-136.

MISKOLCZI BODNÁR Péter: A hibás teljesítés jogkövetkezményei lízingszerződés esetén.
In: Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio et Politica 5 1990. 65-80.

MISKOLCZI BODNÁR Péter: Szavatosság a felszámolás során,
Kereskedelmi Szemle, 1992/12. 54-55.

MOLNÁR Ambrus: Az árleszállítás, mint szavatossági igény
Magyar Jog, 1991/5. 351-355.

MOLNÁR István: Szoftver felhasználási szerződések hibás teljesítése a 2000. évi dátumváltás felismerésének elégtelensége szempontjából
Magyar Jog, 1999/8. 449-478.

MÓRY László: Hozzászólás a szavatossági jogok szabályozásához
Magyar Jog, 1977/8. 708-713.

PALAND, Otto-Bassenge, Peter (szerk.): Bürgerliches Gesetzbuch,
C.H Beck Verlag, München, 1994.

PAPP Tekla: Atipikus szerződések
Palatia Nyomda és Kiadó Kft., Szeged, 2004.

PATASSY Benedek: A teljesítési hely, a kellékszavatosság és a fuvarozó elleni igényérvényesítés összefüggései
Magyar Jog, 1979/11. 1002-1013.

PATASSY Benedek: A igényérvényesítés lehetőségei hibás teljesítés esetén
Magyar Jog, 1988/5. 385-401.

PATASSY Benedek: Szavatosság – jótállás – kártérítés
Magyar Jog, 1990/7-8. 628-643.

PATASSY Benedek: Az elévülési és a jogvesztő határidők utáni igényérvényesítési lehetőségek hibás teljesítés esetén
Magyar Jog 1997/10. 603-609.

PÁLFALVI József: Szavatosság, jótállás, felelősség
Magyar Jog, 1975/11. 661-663.

PERBÍRÓ Valér: Az eredeti állapot visszaállítása, mint a lehetetlenülés elismerése a vállalozási szerződések körében
Magyar Jog, 1971/9. 550-553.

PESCHKA Vilmos: A jogosult késedelem paradoxona
Jogtudományi Közlöny, 1983/9. 559-565.

POSNER, Eric A.: Contract Remedies: Foreseeability, Precaution, Causation and Mitigation
http://www.scribd.com/doc/239479/Contract-Remedies-Foreseeability-Precaution-Causation-and-Mitigation?ga_related_doc=1

OSTIVICS András: Bevezető gondolatok az Európai Szerződési Jogi Alapelvekről
Európai Jog, 2002/1. 3-4.

SAJÓ András: Szerződésszegés az angol vételi jogban
Állam- és Jogtudomány, 1978/3. 367-412.

SALAMONNÉ dr. Solymosi Ibolya: Hibás teljesítés a gazdálkodó szervezetek egymás közti szerződésszegései körében (I. rész)
Magyar Jog, 1985/7. 613-626.

SALAMONNÉ dr. Solymosi Ibolya: Hibás teljesítés a gazdálkodó szervezetek egymás közti szerződéseik körében (II. rész),
Magyar Jog, 1985/8. 702-714.

SALAMONNÉ dr. Solymosi Ibolya: A kötbér és a kártérítés a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseinek hibás teljesítése esetén
Magyar Jog, 1986/4. 334-344.

SÁNDOR Tamás: Kártérítés, szerződésszegésért való felelősség a német jogban (különös tekintettel a hibás teljesítésre)
Állam- és Jogtudomány, 1981/3. 405.

SÁNDOR Tamás: Kártérítés hibás teljesítésért a német és a svájci jogban
Állam- és Jogtudomány, 1983/4. 592-644.

SÁNDOR Tamás: A nemzetközi adásvétel.
Napra-forgó kiadás Budapest, 1990.

SÁNDOR Tamás: Elhatárolási viták a szerződéses és deliktuális felelősség határterületein az NSZK-ban
Jogtudományi Közlöny, 1981/3. 842-848.

SÁNDOR Tamás: A dogmatika gyönyörűségei, avagy adalékok a hibás teljesítés fogalmához a német (NSZK) jogban
Jogtudományi Közlöny, 1981/4. 264-273.

SÁNDOR Tamás: A teljesítést megelőző szerződésszegés és a részletekben történő teljesítésre vonatkozó szerződés szabályai az 1980. évi Bécsi Egyezményben
Jogtudományi Közlöny, 1990/3. 137-143.

SHELLHAMMER, Kurt: Schuldrecht nach Anspruchsgrundlagen
C. F Müller Verlag Heidelberg, 2005.

SCHIMMEL, Roland – BUHLMANN, Dirk: Frankfurter Handbuch zum neuen Schuldrecht
Hermann Luchterhand Verlag GmbH. Neuwied, Krieffel, 2002.

SMITS, J. M.: The Need for a European Contract Law: Empirical and Legal Perspectives
Europa Law Publishing, 2005.

SMITS, Jan: Néhány kritikai észrevétel az Európai Szerződési Jog Alapelveinek használatával kapcsolatban
Európai Jog, 2002/1.

SÓLYOM László: A polgári jogi felelősség hanyatlása
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 76-87.

SUSS, Erika: A jótállási kötelezettség szabályozása a szerződési törvényben
Magyar Jog, 1985/6. 544-547.

SWEET, Justin: Szerződésszegési szabályok a szocialista országok polgári törvénykönyveiben
Jogtudományi Közlöny, 1982/8. 612-633.

SZABÓ Emil: A jótállásról
Magyar Jog, 1973/4. 208-216.

SZÉKELY Katalin: A szerződésszegésért való kártérítési felelősség bírói egységesítése a svájci jogban
Magyar Jog 1997/6. 285-289.

SZLADITS Károly: A magyar magánjog vázlata
második rész, Grill Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1933.

SZLADITS Károly (szerk.): A Magyar Magánjog. Kötelmi jog. Általános része
Grill Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1934.

SZLADITS Károly – FÜRST László – UJLAKI Miklós: Magyar Magánjog
Kötelmi Jog II.
Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1934.

SZÜCS Ferenc: Jótállási és szavatossági kérdések a gépjárművek adásvételénél
Magyar Jog, 1973/3. 159-165.

TAKÁTS Péter: Teljesítés a nemzetközi adásvétel körében – a CISG és az ÁSZF
Jogtudományi Közlöny, 1989/2. 73-77.

TASCHNER, H. C.: A termékfelelősségi jog harmonizációja az Európai Közösségek tagállamaiban
Magyar Jog, 1991/5. 303-306.

TERCSÁK Tamás: Előreláthatóság – mint a szerződésen belül okozott kár megtérítésének korlátja
In: Harmathy (szerk.): Polgári jogi dolgozatok, Budapest, 1993. 231-254.

TERCSÁK Tamás: Alapvető szerződésszegés az egységes jogban,
Magyar Jog, 1994/10. 593–601.

TERCSÁK Tamás: A kijavítás jog vagy kötelezettség
Magyar Jog, 1995/10. 586–601.

TRAUTMANNÉ dr. Tóth Mária: Személygépkocsik adásvételének hibás teljesítésével kapcsolatos jogalkalmazási kérdések
Magyar Jog, 1984/10. 874-885.

TRAUTMANN Herbertné: A kötelező jótálláson alapuló igények érvényesítésének idejéről
Magyar Jog, 1990/7-8. 673-677.

TREITEL, Sir Guenter H.: The Law of Contracts
Sweet & Maxwell, London, 2003.

UJVÁRINÉ ANTAL Edit: Felelősségtan
Novotni Kiadó Miskolc, 2000.

VAAGT, H.: A dán kötelmi jog alapvonásai szerződésszegésnél
Magyar Jog, 1991/8. 504-507.

VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika: Az Európai Unió joga
KJK Kerszöv, Budapest, 2005.

VEREBICS János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai – A jogegységesítés útjai és újabb állomásai,
Miniszterelnöki Hivatal Stratégiai Elemző Központ, Typonova Kft. Budapest, 2004.

VÉKÁS Lajos: A Bécsi Vételi Egyezményről
Jogtudományi Közlöny, 1985/5. 243-249.

VÉKÁS Lajos: A fogyasztói adásvételről szóló EK irányelv és átültetése a magyar polgári jogba
Magyar Jog, 2000/11. 646-666.

VÉKÁS Lajos: Európai Közösségi jogi elemek a magyar és kereskedelmi jog területén
KJK KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2001.

VÉKÁS Lajos: Javaslat a szerződések általános szabályainak korszerűsítésére. Vitaindító tézisek az új Ptk. koncepciójához. 1-2. rész
Polgári Jogi Kodifikáció, 2001/3. 3-14. és 2001/4-5. 3-14.

VÉKÁS Lajos: Egy új polgári törvénykönyv történelmi időszerűségéről,
Magyar Tudomány, 2001/12.

VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél
Magyar Jog, 2002/9. 513-527.

VÉKÁS Lajos: Polgári jogunk európai jogi háttéréről
Európai jog, 2003. november. 9.-15

VÉKÁS Lajos – SÁNDOR Tamás: Nemzetközi adásvétel
HVG-Orac, Budapest, 2005.

VIDA Sándor: Szerződészegés védjegylicencia esetén
Magyar jog, 1979/10. 892-902.

VIDA Sándor: Alapvető szerződészegés a nemzetközi adásvételnél: német bírói gyakorlat
Jogtudományi Közlöny, 1993/5. 169-176.

VILÁGHY Miklós – BENEDEK Károly: Ptk. a gyakorlatban,
Közgazdasági Kiadó, Budapest, 1965.

VILÁGHY Miklós: A Polgári Törvénykönyv felülvizsgálatának elvi kérdései II.,
Magyar Jog, 1974/21. 142-144.

VÖLGYESI Lászlóné: A szavatossági és kártérítési felelősség érvényesülésének néhány kérdése a jogalkalmazásban
Magyar Jog, 1981/8. 719-722.

ZOLTÁN Ödön: A termelői felelősség a hibás teljesítésért
Jogtudományi Közlöny, 1980/5. 291-304.

ZOLTÁN Ödön: A termelői felelősségről
Jogtudományi Közlöny, 1987/10. 542-548.

ZOLTÁN Ödön: A szavatossági jogok érvényesítésének szabályozásáról
Jogtudományi Közlöny, 1970/7. 341-346.

ZOLTÁN Ödön: A szavatossági jogok új szabályozásáról
Jogtudományi Közlöny, 1970/2-3. 69-75.

ZOLTÁN Ödön: A hibás teljesítéssel okozott kárért való felelősség és a jótállás új szabályozásáról
Jogtudományi Közlöny, 1970/9. 480-484.

ZERNAVICZKY Péter: Nemzetközi adásvétel a magyar bírói gyakorlatban,
Jogtudományi Közlöny, 2000/11. 477-479.

ZWEIGERT Konrad: Einführung in die Rechtsvergleichung
J.C.B.Mohr Tübingen, 1969.

ZLINSZKY János: A tizenkét táblás törvény töredékei,
Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.

ZSEMBERY István: Szavatosság, kötelező jótállás és kártérítés
Magyar Jog, 1975/12. 724-726.

NYILATKOZAT

Ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám. A benne található másoktól származó, nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti leelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá azt is, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Debrecen, 2008. szeptember 29.

Dr. Csécsy Andrea